

ЦЕНТР РАЗУМКОВА

ІДЕНТИЧНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В НОВИХ УМОВАХ: СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ, РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

**Інформаційно-аналітичні матеріали
до Фахової дискусії
“Формування спільної ідентичності громадян України:
перспективи та виклики”
7 червня 2016р.**

Проект “Формування спільної ідентичності громадян України в нових умовах: особливості, перспективи і виклики” реалізується за підтримки програми “Matra” МЗС Нідерландів, SIDA МЗС Швеції, Фонду Конрада Аденауера

З М І С Т

ІДЕНТИЧНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: ЗМІНИ, ТЕНДЕНЦІЇ, РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ	3
Громадянська ідентичність	4
Аспекти політичної ідентичності	7
Соціокультурна ідентичність	8
Національна ідентичність	12
Геополітичні орієнтації	13
Ставлення до міжрегіональних відмінностей, перспектив розвитку регіонів та оцінок історичного минулого	14
Ставлення до конфлікту на Сході та відносин з окупованим Кримом	17
Висновки	20
ДАНІ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, УЗАГАЛЬНЕНІ В ТАБЛИЦЯХ І ДІАГРАМАХ	22
ОСОБЛИВОСТІ ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ІДЕНТИЧНОСТІ ЖИТЕЛІВ ОБЛАСТЕЙ РІЗНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	58
Області Західного регіону	58
Області Центрального регіону	59
Області Південного регіону	61
Області Східного регіону	63
Області Донбасу	64
ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ ОКРЕМИХ МОВНИХ ГРУП	66
ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН, ПРИЧЕТНИХ ДО ЗБРОЙНОГО ОПОРУ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ	76
СТАН ІНТЕГРАЦІЇ ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	84
<i>Додаток</i> “РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ”	86

Друк матеріалів здійснено за сприяння
Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні

Думки та висновки, викладені в цьому виданні,
є позицією Центру Разумкова,
і можуть не збігатися з позицією донорів.

ІДЕНТИЧНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: ЗМІНИ, ТЕНДЕНЦІЇ, РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Центр Разумкова здійснює дослідження ідентичності громадян України починаючи з 2005р., коли вперше в історії незалежної Української держави саме особливості ідентичності різних груп суспільства створили підґрунтя для виникнення широкомасштабного суспільно-політичного конфлікту, відомого як Помаранчева революція.

Ці дослідження, які проводилися в період 2005-2009рр. в Україні та окремих її регіонах, зокрема в АР Крим, виявили низку особливостей ідентичності громадян України, головними з яких були: суперечливість процесу формування спільної громадянської ідентичності на загальнонаціональному рівні та невизначеність його перспектив; наявність протилежно спрямованої тенденції – до формування на регіональному рівні субнаціональних ідентичностей на ґрунті збігу схем регіональної локалізації відмінних мовних, культурних, національно-етнічних, конфесійних ідентичностей громадян у різних регіонах. Також під час досліджень була виявлена взаємозалежність і взаємовплив відмінностей ідентичностей різного характеру, зокрема мовної і культурної, на громадянську ідентичність¹.

Надалі, починаючи з 2010р., в історії України внаслідок дії внутрішніх і зовнішніх чинників, відбувся цілий ряд подій різного масштабу, які, з одного боку, значно вплинули на ідентичність громадян нашої країни, з іншого – самі стали наслідком існуючих тенденцій.

Зокрема, Центр Разумкова застерігав, що в умовах незавершеності формування загальнонаціональної ідентичності громадян України існує ризик інтеграції субнаціональних ідентичностей деяких спільнот з інонаціональними ідентичностями. Це, на жаль, стало реальністю, з трагічними наслідками у вигляді анексії Криму Росією, спробою відколу від України низки областей Сходу і Півдня, відомому під назвою “проект Новоросія”, та збройному конфлікту на Донбасі з тисячами людських жертв.

Дані соціологічних опитувань, проведених у 2014-2015рр., засвідчили наявність змін в ідентичності громадян України. Водночас, у силу обставин ці зміни мають різний, часом суперечливий характер, і, відповідно, можуть мати різні наслідки для подальшого розвитку українського суспільства і держави. Це зумовлює потребу в поглибленому вивченні нинішнього стану різних аспектів ідентичності громадян України, змін, що відбувалися в них упродовж 2006-2015рр., сучасних процесів і тенденцій.

На вирішення цих завдань спрямований проект Центру Разумкова “Ідентичність громадян України: тенденції змін, виклики та перспективи для національної єдності”. У рамках цього проекту було проведено загальнонаціональне соціологічне опитування². Нижче наводяться основні результати цього опитування, відповідно до різних аспектів ідентичності (“ідентичностей”) громадян та їх ставлення до найбільш актуальних суспільних проблем³.

¹ Див.: Формування спільної ідентичності громадян України: перспективи і виклики. Аналітична доповідь Центру Разумкова. – Національна безпека і оборона, 2007, №9, с.2-31.

² Дослідження проведено соціологічною службою Центру Разумкова 11-23 грудня 2015р. в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей. Опитано 10 071 респондент віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки – 1%.

³ Цей підхід використовувався Центром Разумкова в першому системному дослідженні з проблем ідентичності. Див.: Спільна ідентичність громадян України: особливості і проблеми становлення. Аналітична доповідь Центру Разумкова. – Національна безпека і оборона, 2006, №7, с.2-38.

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ

До показників, за якими оцінювалася громадянська ідентичність респондентів, були віднесені їх ставлення до українського громадянства, сприйняття України як своєї Батьківщини та країни проживання, рівень патріотизму та його розуміння, готовність захищати свою країну, ставлення до незалежності України, символів Української держави та її досягнень у різних сферах.

Передусім, респондентам **пропонувалось ідентифікувати себе з певною територіальною спільнотою**, існуючою чи такою, що існувала раніше (Радянський Союз).

Однакові частки (по 40%) респондентів засвідчили, що **“у першу чергу”** пов’язують себе з Україною та з конкретним населеним пунктом (містом, селом), де вони проживають. 11,4% опитаних вказали, що пов’язують себе з регіоном проживання⁴.

З іншими спільнотами засвідчили свою ідентичність незначні частки респондентів (2,1% – з Радянським Союзом, 1,5% – з Європою, 0,6% – з Росією).

У якості другого вибору відносно більшість (33%) опитаних визначили Україну, 26% – свій населений пункт, 22% – свій регіон. Європу в якості другого вибору назвали 7,4% опитаних, СРСР – 2,3%, Росію – 1,2%.

Порівняно з 2006р., частка тих, хто пов’язує себе в першу чергу з Україною зростає (на 9%), з конкретним місцем проживання та регіоном – зменшилися (відповідно, на 5% і 3%)⁵. Незначно змінилися частки тих, хто пов’язує себе з Радянським Союзом, Європою та Росією (у 2006р. вони становили, відповідно, 2,9%, 0,8% та 1,5%).

Серед жителів Заходу, Центру та Сходу схильні пов’язувати себе в першу чергу з Україною відповідно, 49%, 44% та 43%⁶, на Півдні – 31%, на Донбасі – 23%. Локальна ідентичність переважає на Півдні та Донбасі (в цих регіонах пов’язують себе спочатку із своїми містами та селами, відповідно, 50% та 44% респондентів). Найбільше людей, які себе пов’язують у першу чергу з регіоном – на Донбасі (23%).

“У другу чергу” відносно більшість громадян у всіх регіонах, крім Сходу, ототожнюють себе з Україною (від 30% на Заході до 38% в Центрі). Другу позицію на Заході та в Центрі посідає

локальна ідентичність (25% та 26%, відповідно), а на Півдні та Донбасі – регіональна (23% та 28%, відповідно). Третя за черговістю позиція також має регіональні відмінності: жителі Заходу (23%) та Центру (19%) пов’язують себе з регіоном проживання, а жителі Півдня (21%) та Донбасу (20%) – з містом чи селом.

Порівняно з 2006р., під час вибору ототожнення “у другу чергу” частка респондентів, які обрали Україну – не змінилася. Частка тих, хто ототожнює себе з місцем проживання, зростає з 21% до 26%, а тих, хто ототожнює себе з Європою – з 4% до 7%. Водночас, частки тих, хто обрав свій регіон, СРСР та Росію – зменшилися.

Ставлення до українського громадянства

Більшість респондентів, які є громадянами України⁷ – пишаються своїм українським громадянством (68%)⁸, не пишаються – 23%. **Порівняно з опитуванням 2005р., частка тих, хто пишається українським громадянством, зростає на 12%**⁹.

У всіх регіонах, крім Донбасу, частки тих, хто пишається своїм громадянством, перевищують частки тих, хто ним не пишаються, на Донбасі – ці частки є практично рівними. Найбільше пишаються українським громадянством на Заході і в Центрі (відповідно, 83% і 76%), найменше – на Донбасі (43%).

Ставлення до України як Батьківщини

Переважає більшість (93%) опитаних сприймають Україну як свою Батьківщину, не сприймають – 3,5%. **Ці показники, порівняно з 2006р., суттєво не змінилися**¹⁰.

Україну сприймають як Батьківщину переважна більшість жителів усіх регіонів країни – від 98% на Заході до 83% на Донбасі.

Водночас, за наявності можливості обирати, Україну обрали б Батьківщиною 72% громадян, не обрали б – 13%. Цей показник, порівняно з 2006р., також змінився незначно.

Найбільше людей обрали б Україну своєю Батьківщиною у Центрі і на Заході (79% і 78%, відповідно), дещо менші частки – на Півдні, Сході та Донбасі (73%, 65% і 57%). Не хотіли б мати свою Батьківщину в Україні 19% жителів Донбасу, 18% – Сходу, 11% – Центру, 10% – Півдня, 9% – Заходу.

⁴ Детальні дані опитування у вигляді таблиць і діаграм, у т.ч. часової динаміки показників, див. на с.23 цього видання.

⁵ Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 20 квітня по 12 травня 2006р. Опитано 11 216 респондентів у всіх регіонах України. Теоретична похибка вибірки – 1%.

⁶ Використовується наступний розподіл територій за регіонами: **Захід**: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області; **Центр**: Київ, Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області; **Південь**: Миколаївська, Одеська, Херсонська області; **Схід**: Дніпропетровська, Запорізька, Харківська області; **Донбас** – Донецька, Луганська області.

⁷ Частка громадян України серед усіх опитаних – 98%.

⁸ Сума варіантів відповіді “*дуже пишаються*” і “*скоріше пишаються*”.

⁹ Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова 20-27 грудня 2005р. в усіх регіонах України. Опитано 2 009 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

¹⁰ Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 20 квітня по 12 травня 2006р. Опитано 11 216 респондентів у всіх регіонах України. Теоретична похибка вибірки – 1%.

На Донбасі кожен четвертий респондент не зміг відповісти на це питання.

Серед країн, які за можливості вибору могли б обрати респонденти для проживання, більшість (61%) обрали б Україну. 20% респондентів хотіли б жити в Європейському Союзі, 4,5% – в Росії.

Жити в Україні хотіли б 67% респондентів на Заході, 66% – в Центрі, 60% – на Сході, 59% – на Півдні, 48% – на Донбасі. Друга за величиною частка респондентів у всіх регіонах, крім Донбасу (від 25% на Заході до 16% на Півдні), хотіли б жити в ЄС.

Росія виглядає менш привабливою для життя: її обрали б близько 1% респондентів на Заході і в Центрі, 4% на Півдні, 8% – на Сході, 14% – на Донбасі.

Потреба пишатися країною

Відносна більшість (48%) респондентів для щастя в житті відчуває **необхідність пишатися своєю країною**. Для 41% опитаних для щастя достатньо особистого благополуччя. Порівняно з 2005р., ці показники практично не змінилися.

Якщо на Заході та в Центрі для більшості жителів (відповідно, 61% та 51%) для щастя в житті необхідно пишатися своєю країною, то на Півдні, Сході та Донбасі частки таких людей є помітно меншими (38-40%), а частки тих, кому для щастя достатньо особистого благополуччя, є помітно більшими (від 41% на Півдні до 53% на Сході).

Оцінка громадянами досягнень України

Важливим чинником ідентифікації громадянина зі своєю країною є наявність підстав, які її позитивно вирізняють з поміж інших країн, що дає людині відчуття гордості за належність до її громадянства.

Громадяни України найбільше відчувають гордість за свою країну за її досягнення у спорті (73%); за історію України (69%); за національний характер українців, здатність боротися за свою державу і свої права (68%); за досягнення в мистецтві, літературі (65%); за Збройні Сили країни (57%)¹¹. Майже половина (49%) опитаних відчувають гордість за досягнення в галузях науки та технологій.

Менші частки респондентів пишуться різними аспектами суспільного устрою: чесним і справедливим ставленням до різних груп у суспільстві – 33%; політичним впливом країни у світі і тим, як працює демократія – по 22%; системою соціального захисту – 13%; економічними досягненнями – 11%.

Розподіл за регіонами загалом відбиває ситуацію по країні в цілому, але існують і певні відмінності. Так, у всіх регіонах, крім Донбасу, частка тих, хто пишається досягненнями в галузях науки і технологій, перевищує частку тих, хто ними не пишається. На Сході половина респондентів не пишаються Збройними Силами України.

Таким чином, головними підставами для гордості громадян України є якості та досягнення народу, суспільства, її історія, а також такий інститут держави, як Збройні Сили,

що в цих умовах цілком зрозуміло. Водночас, її суспільно-політичній устрій, а особливо – соціально-економічні досягнення, не є предметом гордості громадян.

Рівень патріотизму

Переважна більшість (74%) громадян вважають себе патріотами України, не вважають – 17%¹². Порівняно з 2005р., частки тих, хто вважає себе патріотами, і тих, хто не вважає, практично не змінилися.

У всіх регіонах України частки тих, хто вважають себе патріотами, становлять більшість (від 85% на Заході до 56% на Донбасі). На Заході себе однозначно вважають патріотами України¹³ 52% респондентів, у Центрі – 43%, на Півдні – 37%, на Сході – 31%, на Донбасі – 17%.

Схід і Донбас вирізняються від інших регіонів значною часткою тих, хто не вважає себе патріотом України (відповідно, 24% та 31%).

Розуміння патріотизму

Найважливішими якостями для того, щоб бути патріотом України (4,2-4,0 балів за п'ятибальною шкалою, в порядку зменшення), респонденти вважають:

- бажання виховувати в дітях любов до України;
- повагу до своєї держави, державних символів і свят;
- піклування про стабільний добробут своєї сім'ї;
- повагу до законів і інститутів влади України;
- знання історії і культури України;
- готовність боротися за дотримання прав і свобод громадян України.

Деяко менш важливими (3,9-3,5 бали) громадяни визначили:

- працю на благо України;
- готовність публічно захищати репутацію своєї країни перед громадянами інших країн;
- готовність навіть ціною життя захищати Україну від зовнішніх ворогів;
- знання української мови;
- готовність навіть ціною життя захищати територіальну цілісність України (не дозволити регіонам відокремлюватись від України);
- прагнення до рівності прав усіх національностей;
- дотримання українських народних традицій у повсякденному житті;
- виступати за повне відновлення територіальної цілісності України (повернення Криму та Донбасу);
- наявність українського громадянства.

¹¹ Суми варіантів відповіді “дуже пишаюся” та “певною мірою пишаюся”.

¹² Суми варіантів відповіді “так” і “скоріше так” та “ні” і “скоріше ні”.

¹³ Варіант відповіді “так”.

Менш важливими (3,4-3,0 бали) вважаються такі якості, як:

- готовність боротися за пріоритет прав етнічних українців в Україні;
- виступати проти надання особливого статусу територіям самопроголошених “ДНР” та “ЛНР”;
- готовність боротися за пріоритет прав етнічних українців за кордоном;
- використання в побуті, у громадських місцях і державних закладах лише української мови;
- відмова від деяких особистих благ сьогодні в ім’я майбутньої України;
- бути українцем за національністю;
- народитися в Україні;
- виступати за вступ України до ЄС;
- виступати проти відновлення співпраці з Росією.

Ще менш важливими (менше 3 балів) вважаються:

- бути проти зближення України з Росією;
- виступати за вступ України до НАТО;
- належність до української церкви (УАПЦ, УГКЦ, УПЦ-КП);
- бути проти зближення України з США.

Порівняно з опитуванням 2005р., зросли оцінки значущості респондентами деяких ознак, пов’язаних з етнічними характеристиками. Крім того, така додана в останньому опитуванні ознака, як “повага до своєї держави, державних символів і свят”, посіла перше місце серед ознак патріота, а ознака “знання української мови” увійшла до другої за значущістю групи.

У всіх без винятку регіонах громадяни відзначили високу значущість таких якостей, як виховання любові до України та своїх дітях (4,4-3,8 бала), повага до держави та владних інститутів, державних символів, законів (4,4-3,9 бали), піклування про добробут своєї родини (4,3-3,7 бала), знання історії та культури України (4,2-3,5 бала), готовність боротися за дотримання прав і свобод громадян України (4,2-3,9 бала), повага до законів і інститутів влади України (4,3-3,9 бали), праця на благо України (4,1-3,7 бала).

Ознаками, що мають виразний етнокультурний компонент, є: дотримання українських народних традицій у повсякденному житті; знання історії і культури України; знання української мови досить високо оцінили жителі всіх регіонів, крім Донбасу (діапазон оцінок – 4,3-3,5 бали).

Помітні розбіжності між деякими регіонами мають місце в оцінках тих ознак, що пов’язані з проблематикою відновлення територіальної цілісності України та її геополітичного вибору.

Практичним проявом патріотизму є готовність захищати свою країну у випадку війни. Якщо раніше це питання мало гіпотетичний характер¹⁴,

то в цьому опитуванні, враховуючи сучасну ситуацію фактичної війни з Росією, воно було поставлене прямо: “*Чи готові Ви захищати свою країну?*”.

До захисту своєї країни виявилися готовими 50% опитаних, з них 18% – зі зброєю в руках, 32% – участю у волонтерському русі. Не готові – 31%, 19% не змогли відповісти на питання.

Готовність захищати Україну зі зброєю в руках має виразні регіональні відмінності: на Заході таку готовність засвідчили 24%, в Центрі – 20%, на Півдні – 17%, на Сході – 13%, на Донбасі – 9%.

До волонтерської діяльності готові 41% громадян на Заході, 33% – в Центрі, 31% – на Донбасі, 28% – на Сході і 23% – на Півдні.

Про неготовність до захисту своєї країни заявили 18% жителів Заходу, 26% – Центру, 32% – Півдня, 42% – Донбасу та 45% – Сходу. На Півдні найбільше респондентів не змогли відповісти – 29%.

Опосередкованим проявом патріотизму можна вважати **готовність громадян терпіти певне зниження рівня життя задля посилення економічної незалежності України від інших країн.**

На питання, чи згодні респонденти з твердженням про необхідність посилення економічної незалежності країни навіть ціною зниження рівня життя громадян, ствердну відповідь дали 33% опитаних, заперечну – 34%¹⁵.

Мірою просування на Схід зменшується число громадян, які були б готові підтримати посилення економічної незалежності України ціною зниження рівня свого життя: 46% згодних та скоріше згодних на Заході, 37% – в Центрі, 25% – на Півдні, 24% – на Донбасі, 23% – на Сході.

На Заході і в Центрі число згодних (повністю або скоріше) з необхідністю посилення економічної незалежності ціною зниження рівня життя переважає число незгодних. В інших регіонах співвідношення є зворотним. Найбільше незгодних – на Сході (53%).

Підтримка незалежності України

Характер волевиявлення громадян на референдумі про проголошення незалежності України можна вважати показником ставлення респондентів до власне державності України, а також, певною мірою, оцінкою її успішності як держави та ставленням, з урахуванням цієї оцінки, до її бажаного майбутнього.

Відповідаючи на питання, як би громадяни проголосували на уявному референдумі про проголошення державної незалежності України, 68% респондентів підтримали б проголошення незалежності держави, 9% – не підтримали б її.

У липні 2006р. проголошення незалежності підтримали б 59% опитаних, не підтримали б – 20%.

На Заході підтримали б незалежність 87% громадян, у Центрі – 77%, на Півдні – 57%, на Сході – 56%. На Донбасі незалежність підтримали б менше половини опитаних – 47%.

¹⁴ У дослідженні 2005р. було поставлено питання: “Звичайно, ми всі сподіваємося, що війни більше не буде. Але якщо б раптом вона таки сталася, чи готові Ви захищати свою країну?”. “Так” відповіли 53% респондентів, “ні” – 27%.

¹⁵ Суми варіантів відповіді “згоден” і “скоріше згоден” та “не згоден” і “скоріше не згоден”.

У всіх регіонах частки прихильників незалежності перевищують (подекуди – в десятки разів) частки її противників. Водночас, на Півдні, Сході та Донбасі понад 30% опитаних не змогли відповісти або не брали б участі в референдумі.

Таким чином, рівень підтримки незалежності України за 10 років суттєво зріс. Однак, значна частина жителів Півдня, Сходу та Донбасу на цей час не мають чіткої позиції стосовно підтримки чи неспідтримки незалежності.

Ставлення до символів та атрибутів незалежної Української держави

Переважає більшість громадян України пишуться або позитивно ставляться до атрибутів незалежної української держави.

91% опитаних пишуться або позитивно ставляться до Прапора України, 90% – до Герба, 84% – до Гімна, 82% – до національної грошової одиниці гривні.

92% опитаних пишуться або позитивно ставляться до державної української мови.

У всіх регіонах частка тих, хто пишається або позитивно ставиться до всіх державних символів і атрибутів, суттєво переважає частку тих, хто ставиться до них просто негативно або хотів би їх змінити.

Водночас, на Заході і в Центрі стосовно всіх символів держави та її атрибутів (крім гривні) найбільша частка респондентів пишуться ними, а на Сході, Півдні та Донбасі – ставляться позитивно. Це свідчить про більш емоційне сприйняття державних символів жителями Заходу та Центру.

АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Для окреслення політичної ідентичності були обрані такі характеристики, як ступінь зацікавленості в політиці, ставлення до бажаного типу державного устрою, оцінки характеру політичного режиму в Україні, а також розуміння двох ключових політичних цінностей – свободи та рівності.

Ступінь зацікавленості в політиці

Лише 12% громадян дуже цікавляться політикою. Більшість (67%) – певною мірою цікавляться нею. Не цікавляться зовсім – 21%.

У всіх регіонах спостерігається високий рівень зацікавленості людей політикою. Так, на Заході політика дуже або певною мірою цікавить 82% респондентів, у Центрі – 80%, на Півдні – 78%, на Сході – 79%, на Донбасі – 74%.

Ставлення до бажаного типу державного устрою

51% опитаних вважають демократію найбільш бажаним типом державного устрою для України. 18% респондентів допускають, що за певних умов авторитарний режим може бути кращим, а 13% вважають, що для таких людей, як вони, демократичний режим, чи ні, не має значення.

У грудні 2012р.¹⁶ демократію вважали бажаним типом суспільного устрою 47% респондентів, 24% вважали, що за певних умов авторитарний режим може бути кращим, 17% – що для них тип режиму не має значення.

Очевидно, під впливом подій 2013-2014рр. частка прихильників демократії дещо зростає.

При цьому вважають, що демократія є найбільш бажаним типом державного устрою по 56% опитаних на Заході та в Центрі, 55% на Сході, 40% – на Донбасі, 36% – на Півдні.

Частки громадян, які вважають що авторитарний режим за певних обставин може бути кращим за демократію, в усіх регіонах перебуває в межах 17-19%.

Найбільший відсоток тих, для кого не має значення тип державного устрою, на Донбасі – 21%, найменший відсоток таких на Заході. На Півдні – найбільший відсоток тих, хто не змогли визначитися.

Оцінка характеру політичного режиму в Україні

Громадянам пропонувалося за 10-бальною шкалою в категоріях “диктатура-демократія” оцінити характер політичного режиму в Україні. Результат – 5,24 бали.

У грудні 2012р. середня оцінка становила 4,97 бали.

Загалом громадяни в усіх регіонах оцінюють поточний політичний режим в Україні як середній між диктатурою та повною демократією.

Оцінки рівня демократії зменшуються у напрямі із Заходу до Донбасу (від 5,7 до 4,5 бали).

Розуміння політичних цінностей

Рівність. Серед двох запропонованих розумінь рівності, більшу (54%) підтримку отримало те, що передбачає рівність насамперед можливостей для виявлення своїх здібностей і рівність перед законом, а меншу (36%) розуміння рівності як рівність доходів, рівнів життя та суспільного становища для всіх.

Число прихильників “рівності можливостей виявляти свої здібності та рівність перед законом” у всіх регіонах є значно більшим, ніж число прихильників “рівності доходів, рівня життя ...” (відповідно, на Заході – 55% проти 36%, у Центрі – 52% проти 38%, на Півдні – 45% проти 41%, на Сході – 56% проти 35%, на Донбасі – 59% проти 28%).

Свобода vs патерналізм. Відносна більшість (48%) громадян віддали б перевагу життю в суспільстві, де все регламентує держава, але немає надмірної соціальної нерівності, тоді як 35% вважають за краще суспільство індивідуальної свободи, де кожен відповідає і піклується про себе сам.

У кожному регіоні частки прихильників державної регламентації і обмеження нерівності переважають (різною мірою) частки прихильників індивідуальної свободи та відповідальності. Так,

¹⁶ Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова спільно з Фондом “Демократичні ініціативи” ім. Ілька Кучеріва 21-24 грудня 2012р. Опитано 2 009 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України. Теоретична похибка вибірки – 2,3%.

співвідношення цих груп респондентів становить: на Заході – 44% до 40%, у Центрі – 49% до 34%, на Півдні – 49% до 28%, на Сході – 53% до 33%, на Донбасі – 45% та 35%.

Таким чином, у суспільстві більш поширене розуміння рівності в сенсі рівності можливостей. Однак, це розуміння поєднується із бажанням державного обмеження надмірної нерівності, відмовою від особистої свободи на користь державної регламентації заради цього.

Сприйняття рівності як рівності можливостей, та підтримка індивідуальної свободи є порівняно вищою на Заході України.

Ставлення до Євромайдану

Найбільшою за своїм значенням для держави та суспільства подією новітньої історії України став Євромайдан¹⁷. З одного боку, ця подія значною мірою була спричинена міжрегіональними відмінностями ідентичності громадян України, які були використані тодішньою владою у власних цілях, з іншого, вона стала каталізатором виникнення суспільних конфліктів на підставі наявних відмінностей, з відповідними трагічними наслідками. Зважаючи на це, сприйняття Майдану та уособлення протилежних поглядів – Антимайдану, є значущим маркером конфліктного потенціалу суспільства.

Через два роки після завершення Майдану, 40% респондентів підтримали би його. Антимайдан підтримали б 7% респондентів. 40% опитаних не підтримали б ні Євромайдан, ні Антимайдан.

У всіх регіонах України, крім Донбасу, частка громадян, які підтримали б Майдан, перевищує частку тих, хто підтримав би Антимайдан. На Заході на підтримку Майдану висловилися 71% респондентів, а Антимайдану – 1%; в Центрі – 46% та 3%, відповідно; на Півдні – 20% і 5%, відповідно; на Сході – 25% і 15%, відповідно; на Донбасі – 17% і 14% (в останньому випадку різниця є статистично не значимою).

СОЦІОКУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Головними характеристиками соціокультурної ідентичності, які розглядаються у дослідженні, є мовна ідентичність у різних її вимірах (рідна мова, мова посвякденного спілкування в сім'ї та в соціальному середовищі, рівень володіння державною українською мовою), а також культурна ідентичність, зокрема, віднесення себе до певної культурної традиції, відчуття своєї близькості/соціального дистанціювання стосовно представників інших національностей, жителів інших регіонів України та інших країн.

Мовна ідентичність

Більшість (60%) громадян вважають **рідною мовою** українську, 15% – російську, 22% – і українську, і російську однаковою мірою, 2% респондентів вважають рідними інші мови.

У 2006р. українську мову як рідну відзначили 52% респондентів, російську – 31%, українську та російську рівною мірою – 16%, інші мови – 1%.

На Заході і в Центрі для більшості респондентів рідною мовою є українська (відповідно, 93% і 78%). На Півдні і Сході близькі частки респондентів називають рідними українську та дві мови рівною мірою (відповідно, 35% і 38%, та 37% і 34%). На Донбасі відносна більшість (40%) респондентів вважають рідною російську мову, дві мови – 34%, українську – 20%.

Таким чином, частка громадян, які вважають рідною мовою українську, а також дві мови одночасно – збільшилася, російську мову – зменшилася¹⁸.

Вдома 44% респондентів розмовляють українською мовою, 5% – переважно українською. 13% опитаних розмовляють вдома російською мовою, 11% – переважно російською. 25% громадян спілкуються дома іноді українською, іноді – російською, 1,4% – іншими мовами.

У 2006р. 39% опитаних вдома розмовляли українською мовою, 7% – переважно українською, 15% – іноді українською, іноді – російською, 28% – російською, 10% – переважно російською.

Таким чином, і в домашньому спілкуванні спостерігається збільшення вжитку української мови та двох мов одночасно, зменшення – російської мови.

Вдома українською та переважно українською мовою користуються 92% жителів Заходу, 63% – Центру, 20% – Півдня, 27% – Сходу, 13% – Донбасу.

Обома мовами спілкуються 3% респондентів на Заході, 26% – у Центрі, 37% – на Півдні, 32% – на Сході, 34% – на Донбасі.

Російською та переважно російською мовою користуються вдома 2% респондентів на Заході, 10% – в Центрі, 38% – на Півдні, 40% – на Сході, 52% – на Донбасі.

Подібною є ситуація з використанням мов за межами дому – на роботі, навчанні та ін.

40% опитаних спілкуються за межами дому українською мовою, 6% – переважно українською. 12% респондентів спілкуються російською мовою, 11% – переважно російською.

29% респондентів спілкуються двома мовами – українською і російською.

У 2005р. на питання “Якою мовою Ви частіше спілкуєтеся на роботі?” однакові частки (по 37%) респондентів відповіли, що спілкувалися українською і російською мовами, двома мовами – 21%¹⁹. Таким чином, частота вживання української мови і двох мов збільшилася, російської – зменшилася.

За межами дому українською та переважно українською мовою спілкуються 92% респондентів на Заході, 57% – у Центрі, 16% – на Півдні, 24% – на Сході, 9% – на Донбасі.

Двома мовами спілкуються 5% опитаних на Заході, 33% – у Центрі, 41% – на Півдні, 34% – на Сході, 37% – на Донбасі.

¹⁷ Зважаючи на формулювання у питанні анкети дослідження тут і далі вживається термін Майдан.

¹⁸ У цьому контексті ми не розглядаємо причини наявних змін, оскільки це потребує додаткового поглибленого вивчення.

¹⁹ Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова 20-27 грудня 2005р. в усіх регіонах України. Опитано 2 009 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки – 2,3%.

Російською та переважно російською мовою за межами дому спілкуються на Заході – 1% опитаних, у Центрі – 9%, на Півдні – 39%, на Сході – 42%, на Донбасі – 54%.

Отже, можна констатувати збільшення вживання української мови і двох мов громадянами як у сім'ях, так і на роботі, навчанні і, відповідно, зменшення використання російської мови.

Однак, хоча й меншою мірою, ніж раніше, частки респондентів, які використовують у спілкуванні українську мову, в усіх регіонах, крім Заходу, є меншими, ніж частки тих, хто визнають українську мову рідною.

Одним з чинників використання мов у повсякденному житті є їх статус у найближчому соціальному оточенні.

На думку 43% респондентів, в їх соціальному оточенні більш престижно розмовляти українською мовою. 22% опитаних назвали такою мовою російську, 1,1% – англійську. 29% опитаних відзначають, що серед їх друзів і колег байдуже, якою мовою розмовляти.

Престижність спілкування українською мовою в найближчому колі відзначають 88% респондентів на Заході, 51% – у Центрі, 16% – на Півдні, 21% – на Сході, 11% – на Донбасі.

Російську мову вважають престижною у своєму оточенні 2% громадян на Заході, 12% – у Центрі, 29% – на Півдні, 34% – на Сході, 50% – на Донбасі.

Байдуже, якою мовою спілкуватися з друзями та колегами для 6,5% респондентів на Заході, 32% – в Центрі, 47% – на Півдні, 38% – на Сході, 30% – на Донбасі.

Отже, українська мова є престижною для переважної більшості жителів Заходу та більшості жителів Центру, тоді як на Донбасі для більшості престижною є російська мова, а на Півдні і Сході України для відносної більшості це питання не є актуальним.

Володіння українською мовою

Більшість респондентів (65%) вільно володіють українською мовою. 28% опитаних оцінюють свій рівень володіння українською мовою достатнім для спілкування на побутовому рівні, проте недостатнім для спілкування на спеціальні теми. Для 4,4% респондентів спілкування українською мовою та її розуміння є проблемою. Зовсім не розуміють українську мову 0,4% опитаних.

У 2005р. частка респондентів, які вільно володіли українською мовою становила, 58%, тих, хто мав достатній рівень – 33%, погано розуміли українську – 7%, не розуміли зовсім – 0,8%.

Рівень знання української мови суттєво різниться залежно від регіону. Вільно володіють нею 94% респондентів на Заході, 72% – у Центрі, 52% – на Сході, 49% – на Півдні, 39% – на Донбасі. Водночас, у всіх регіонах переважна більшість

(99-81%) громадян володіють українською мовою вільно або в обсязі, необхідному для спілкування на побутовому рівні.

Як і у 2006р., частка громадян, які вільно володіють українською мовою, перевищує частку тих, хто вважає її рідною.

Володіння іноземними мовами

Загалом 31% опитаних засвідчили володіння визначеними²⁰ іноземними мовами в обсязі, достатньому для спілкування на побутовому рівні, ще 18% – обрали варіант відповіді “інші мови”. Серед визначених мов найчастіше (20%) респонденти обирали англійську, польську (6%), німецьку (5%) та французьку (1,3%). Кожною з інших запропонованих мов володіють менше 1% респондентів. 50% респондентів не змогли відповісти.

Найбільше громадян, які володіють іноземними мовами – на Заході, де 47% респондентів засвідчили володіння визначеними іноземними мовами, в Центрі цей показник становить 25%, на Півдні – 29%, на Сході – 28%, на Донбасі – 25%.

Уявлення про бажаний статус мов

Більшість (56%) респондентів вважають, що в Україні єдиною державною і офіційною мовою має бути українська, а російська мова та мови інших національних меншин можуть використовуватися на побутовому рівні.

На думку чверті (24%) опитаних, українська мова має бути державною, а російська – офіційною в деяких регіонах України.

14% респондентів виступають за дві державні мови – українську та російську.

Варіанти, за яких російська мова має бути державною, а українська – офіційною в деяких регіонах, а також російської мови як державної та офіційної, підтримують, 1,4% та 1,1% опитаних, відповідно.

У 2005р. лише 35% громадян виступали за єдину державну та офіційну мову – українську, з можливістю інших мов використовуватися на побутовому рівні. 20% підтримували державність української та офіційний статус у деяких регіонах – російської мов.

37% виступали за державну двомовність, 3% – за державність російської мови та офіційну регіональну українську, 0,8% – за єдину державну та офіційну – російську.

На Заході та в Центрі України переважна більшість (81% та 75%, відповідно) громадян підтримують статус української мови як єдиної державної і офіційної, а надання російській мові статусу офіційної у певних регіонах тут підтримують 15% і 16% громадян відповідно, державну двомовність – відповідно 2% і 4%.

На Півдні відносна більшість (37%) підтримують державність і офіційність української мови, 30% – можливість надання російській мові статусу офіційної в певних регіонах, 23% – державність обох мов.

²⁰ Респондентам на питання “Якими з названих мов Ви володієте в обсязі, достатньому для спілкування на побутовому рівні?” було запропоновано 13 конкретних мов і варіант “інші мови”.

На Сході рівні частки (по 34%) респондентів підтримують варіанти держаної української мови та можливості надання російській мові статусу офіційної в регіонах. Прихильників державної двомовності тут 25%.

На Донбасі відносно більшість становлять прихильники надання офіційного статусу російській мові в регіонах, за збереження державної української мови (37%). Прихильників державної двомовності на Донбасі 35%, української мови як єдиної державної і офіційної – 21%.

Відмінність нинішньої ситуації можна проілюструвати регіональним розподілом відповідей у 2007р.²¹

Так, частка прихильників української мови як єдиної державної становила, відповідно: на Заході – 77%, в Центрі – 50%, на Півдні – 25%, на Сході – 13%.

Прихильників державної двомовності було: на Заході – 5%, в Центрі – 21%, на Півдні – 46%, на Сході – 50%.

Ідею надання російській мові статусу офіційної у певних регіонах, за збереження державного статусу української мови підтримували, відповідно: на Заході – 15%, в Центрі – 25%, на Півдні – 21%, на Сході – 31%.

Результати дослідження свідчать, що в питанні статусу мов відбулися серйозні зрушення в напрямі підвищення статусу української мови і зменшення – російської. Статус української мови як єдиної державної не підлягає сумніву.

Ідея державної двомовності на сьогодні значною мірою втратила популярність у всіх регіонах, насамперед, на Півдні і Сході України. Натомість, більшою, ніж раніше, підтримкою у цих регіонах користується підхід, що передбачає державність української мови та можливість надання російській мові статусу офіційної в певних регіонах.

Культурна ідентичність, належність до культурної традиції

Більшість (70%) громадян відносять себе до української культурної традиції, 10% – до радянської, 7% – до європейської, 3% – до російської.

У 2006р. до української культурної традиції відносили себе 56% громадян, до радянської – 16%, до загальноєвропейської – 7%, до російської – 11%.

До української культурної традиції себе відносять більшість (абсолютна чи відносна) жителів кожного з регіонів України: на Заході – 85%, у Центрі – 81%, на Півдні та Сході – по 64%, на Донбасі – 38%. Явний розрив помітний лише між Донбасом та всіма іншими регіонами.

Якщо на Заході та в Центрі частка громадян, які відносять себе до російської культурної

традиції є меншою за 1%, то на Півдні вона становить 4%, на Сході – 6%, а Донбасі сягає 10%.

Належність до радянської культурної традиції засвідчують 24% жителів Донбасу, 14% – Сходу, 12% – Півдня, 6% – Центру, 3% – Заходу.

До загальноєвропейської культурної традиції себе відносять 8% респондентів на Заході, 6% у Центрі, 8% на Півдні, 7% на Сході і майже 9% на Донбасі.

Порівняно з 2006р., частки носіїв української культурної традиції в усіх регіонах на сьогодні є більшими, носіїв радянської та російської традицій – меншими.

Упродовж 2006-2015рр. відбулося суттєве зростання частки представників української культурної традиції і зменшення – радянської і російської.

Опитування засвідчило високий ступінь кореляції між мовною і культурною ідентичністю: серед громадян, які вдома спілкуються українською мовою, 86% відносять себе до української культурної традиції. Належність до української культурної традиції засвідчили 69% громадян, які вдома спілкуються обома мовами, і відносна більшість (41%) – які спілкуються російською мовою. Серед двомовних і російськомовних громадян дещо більші частки відносять себе до радянської традиції (відповідно, 11% і 23%), серед російськомовних – до російської традиції (11%).

Частка респондентів, які відносять себе до загальноєвропейської культурної традиції, в усіх мовних групах перебуває в діапазоні 6-8%.

Дуже прикметно, що до української культурної традиції себе віднесли більше громадян, ніж визнали рідною українську мову (70% проти 60%) і більше, ніж спілкуються вдома українською і переважно українською мовою (70% проти 50%).

Таким чином, підтвердився зроблений у 2006р. висновок, що українська культурна ідентичність притаманна значній частині двомовних і російськомовних громадян України.

Бачення перспектив культурних традицій в Україні

Помітні зміни відбулися в оцінках респондентами перспектив різних культурних традицій в Україні.

На думку відносно більшості (40%) опитаних, у майбутньому в Україні переважатиме українська культурна традиція, на думку 21% – загальноєвропейська, 17% респондентів вважають, що в різних регіонах домінуватимуть різні культурні традиції.

Переважають в майбутньому російської культурної традиції відзначають 2,3% опитаних, іншої – 1,7%. Не визначилися з відповіддю 17% респондентів.

²¹ Опитування проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 31 травня по 18 червня 2007р. за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за регіоном проживання, типом поселення, віком і статтю. Опитування здійснювалося у 403 населених пунктах (із них 212 міських та 191 сільських поселень). Методом особистого інтерв'ю опитано 10 956 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 1%.

Зважаючи на зміну внаслідок російської агресії чисельності населення макрорегіонів України, що виділяються у дослідженнях Центру Разумкова, порівняння регіонального розподілу відповідей з опитуванням 2007р. та іншими опитуваннями, проведеними до березня 2014р., якщо не зазначене інше, мають переважно ілюстративний характер і відображують ситуацію, якою вона була на момент опитування.

У домінуванні в майбутньому української культури переконані 49% громадян на Заході, 45% – у Центрі, 33% – на Півдні, 39% – на Сході, 21% – на Донбасі. У всіх регіонах, крім Донбасу, це – відносна більшість респондентів.

У перевагу загальноєвропейської культурної традиції вірять 28% респондентів на Заході, по 20% – у Центрі та на Півдні, 22% – на Сході, 13% – на Донбасі. На Заході, в Центрі і на Сході це друга за величиною частка респондентів.

На Донбасі відносна більшість (30%) респондентів обрали варіант “у різних регіонах переважають різні культурні традиції”. Цей варіант є другим за підтримкою і на Півдні (22%). В інших регіонах його підтримують 11-17% респондентів.

У 2006р. переважання української культурної традиції прогнозували 35% респондентів, різних культур у різних регіонах – 22%, загальноєвропейської традиції – 16%, російської – 2%, радянської та іншої – по 1,3%. Не визначилися – 22% опитаних.

Таким чином, зросли частки респондентів, які очікують переважання в майбутньому української і загальноєвропейської традицій, зменшилися частки тих, хто очікує на регіональний мультикультуралізм.

Оцінка культурної близькості з жителями інших країн і регіонів

Близькість у культурному аспекті українців, які проживають в Україні, та росіян, які проживають в Україні, респонденти оцінюють 3,8 балами²².

Дистанція між громадянами України і громадянами Росії видається респондентам більшою (3,5 бали), а між громадянами України і громадянами країн-членів ЄС – ще більшою (2,5).

Оцінюючи культурну близькість жителів різних регіонів України, респонденти найвище оцінили близькість жителів Центральної і Східної України (3,5), Західної і Центральної України (3,4), Галичини і Центральної України (3,3).

Дистанція між жителями України та жителями тимчасово окупованих районів Донецької і Луганської областей та жителями тимчасово окупованого Криму оцінюється у 3 бали.

Найбільшою вважається дистанція між жителями Західної і Східної України (2,7) та між жителями Галичини і Донбасу (2,4).

Таким чином, громадяни вважають відмінності між культурами деяких регіонів України більшими, ніж з культурами інших держав.

У 2005р., громадяни також вважали найбільш близькими українців в Україні і росіян в Україні, проте тоді вони вважалися більш близькими (4,2).

На другому місці за близькістю були громадяни України і громадяни Росії, проте також з вищим

показником (4,1). Дистанція між громадянами України і ЄС оцінювалася у 2,3 бали.

Ступінь близькості між жителями Галичини і Донбасу (2,8 бали) оцінювався вище, ніж у 2015р.

Таким чином, зросло відчуття відмінності українців від росіян і громадян Росії, дещо зменшилося – щодо жителів ЄС.

Водночас знизилася оцінка близькості між жителями Галичини та Донбасу.

В оцінках жителів різних регіонів спостерігаються як спільні риси, так і відмінності.

На Заході найвище оцінили близькість між жителями Західної і Центральної України, Галичини і Центральної України, а також Центральної і Східної України, найнижче – жителів Галичини і Донбасу, України та тимчасово окупованих територій: Криму, районів Донецької і Луганської областей.

У Центрі найбільш близькими вважають українців в Україні і росіян в Україні. Найнижче оцінюється близькість між жителями Галичини та Донбасу.

На Півдні, Сході та Донбасі найбільш близькими вважають українців в Україні і росіян в Україні, а також громадян України та громадян Росії, найменш – жителів Галичини і Донбасу, громадян України та ЄС.

Оцінка близькості з громадянами країн ЄС зменшується у напрямі із Заходу до Донбасу (з 2,7 до 2,2 бали).

Очевидно, на взаємне сприйняття жителями різних частин України одне одного значний вплив чинить масив стереотипів і міфів минулого, а також слабка комунікація між ними.

Ідентифікація з Європою

Більшість (63%) громадян не відчувають себе європейцями²³. Відчувають – 29%²⁴. Не визначилися – 9%.

Серед тих, хто не відчуває себе європейцем, головною причиною цього називають низький рівень добробуту – 73% опитаних. На другому місці – соціально-культурні умови життя (46%).

Чинники культурно-духовного характеру відзначають менші частки респондентів: мовні бар'єри – 36%; “неєвропейську” свідомість – 33%; низький рівень культури, освіти – 29%, відчуття себе представником іншої культури – 16%, релігійну належність – 4,7%.

У 2006р. не відчували себе європейцями 68% респондентів, відчували – 27%. Не визначилися – 6%.

Серед тих, хто не вважає себе європейцями, більшість так само називали соціально-економічні причини: низький рівень добробуту (73%), соціально-культурні умови життя (39%).

²² За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де “5” – максимальна схожість груп.

²³ Сума варіантів відповіді “ні” і “скоріше ні”.

²⁴ Сума варіантів відповіді “так” і “скоріше так”.

На наступних місцях розмістилися: низький рівень культури, освіти (33%), “неєвропейська свідомість” – 28%, мовні бар’єри – 23%, відчуття себе представником іншої культури (10%), релігійна належність (2,4%).

Таким чином, число тих, хто не відчуває себе європейцями, дещо зменшилося, частка “європейців” – дещо зросла. Ієрархія причин, через які більшість опитаних не відчувають себе європейцями, суттєво не змінилася: на першому плані – проблеми соціально-економічного характеру. Водночас, зросла значущість таких чинників, як мовні бар’єри, відчуття себе представником іншої культури, “неєвропейська” свідомість.

Останні зміни могли бути похідними від різного роду впливів – від більшої особистої обізнаності про Європу та зростання самоусвідомлення українців як нації, до впливу міфів російської пропаганди про “цивілізаційну окремішність єдиного російського народу, складовою частиною якого є українці”.

Вплив чинників матеріального характеру як головної перешкоди відзначають жителі всіх регіонів України, загалом ієрархія причин всюди є подібною. Водночас, на Донбасі є значно вищою, ніж в інших регіонах, у т.ч. удвічі більшою, ніж на Сході та Півдні, частка респондентів, які називають в якості причин власної “неєвропейськості” відчуття себе представником іншої культури (31%).

Це корелює з даними про віднесення громадянами себе до культурної традиції, за якими загалом 34% жителів Донбасу визначили себе представниками радянської і російської традицій.

Отже, для багатьох жителів Донбасу залишається актуальним відчуття певної культурної відчуженості як від Європи, так і від решти території України.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Для характеристик національної (етнічної) ідентичності громадян, окрім прямого питання про їх національність, також було поставлене питання про прийнятність для них різних визначень такої спільноти, як українська нація, ставлення до українського культурного компонента громадянства, розуміння поняття “український націоналізм”.

Українці становлять серед респондентів переважну більшість – у країні в цілому (86%) і в усіх її регіонах (від 96% на Заході до 61% на Донбасі). Другою за чисельністю групою респондентів є росіяни (9%), найбільші частки яких проживають на Донбасі (31%), Сході (11%) і Півдні (9%).

Представники інших національностей становлять 3% загального числа респондентів, їх найбільші частки проживають на Півдні (7%) і Донбасі (5%).

Визначення української нації

Більшість (56%) респондентів вважають найбільш прийнятним для себе громадянське визначення української нації, як спільноти всіх громадян України, незалежно від їх етнічної належності, мови спілкування і традицій.

19% респондентів підтримують варіанти визначення української нації як етнічно обумовленої (наявності українців серед своїх предків).

17% опитаних підтримали “культурницьке” визначення нації, за якого головним є спілкування українською мовою, слідування національним традиціям та виховання на них своїх дітей.

У 2006р. громадянське визначення української нації підтримували 43% опитаних, етнічно обумовлені – 34%, “культурницьке” – 15%²⁵.

Підтримують громадянське визначення нації 60% громадян у Центрі, 59% – на Півдні, 58% – на Донбасі, 52% – на Сході, 50% – на Заході.

Привертає до себе увагу той факт, що етнічні варіанти визначення нації як другі за значенням найбільше підтримуються на Сході (24%), тоді як на Заході – “культурницьке” розуміння нації (28%).

Таким чином, упродовж 10 років у суспільстві значно змінилося розуміння української нації як громадянської, зменшилася підтримка підходів, заснованих на етнічній обумовленості, за збереження рівня підтримки “культурницького” розуміння.

Ставлення до українського культурного компонента громадянства

Водночас, за переважно громадянського розуміння української нації, більшість (73%) респондентів вважають, що кожен громадянин України, незалежно від його етнічного походження, повинен знати українську мову, основи історії і культури Української держави. Не згодні з цим 18% опитаних.

У всіх регіонах більшість (від 86% на Заході до 59% на Донбасі) підтримують обов’язковість таких знань для громадян, незалежно від їх етнічного походження. Найбільші частки противників – на Донбасі (31%), на Сході (26%), на Півдні (20%).

Таким чином, переважно громадянське розуміння нації поєднується з підтримкою необхідності українського культурного компонента як атрибутивної риси кожного громадянина. Крім того, культурницьке визначення не суперечить громадянському, оскільки передбачає незалежність громадянства від етнічної належності.

Розуміння українського націоналізму

Відносна більшість (47%) громадян вважають Український націоналізм світоглядом, основна ідея якого – перетворення України в сильну державу з високим міжнародним авторитетом і високим рівнем життя громадян.

Водночас, 25% опитаних вважають український націоналізм ідеологією, що розколює суспільство на етнічних українців і “не українців”, і передбачає обмеження прав останніх.

12% опитаних вважають український націоналізм історичним явищем, яке зараз є не актуальним.

Ситуація суттєво змінилася порівняно з попереднім опитуванням. У 2005р. український націоналізм вважали ідеологією перетворення України на сильну державу 27% респондентів, тоді як 41% оцінювали його як розкольницьку ідеологію. 15% вважали його історичним явищем, не актуальним сьогодні.

²⁵ Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 20 квітня по 12 травня 2006р. Опитано 11 216 респондентів у всіх регіонах України. Теоретична похибка вибірки – 1%.

Визначення націоналізму як світогляду, основна ідея якого – перетворення України в сильну державу з високим міжнародним авторитетом і високим рівнем життя громадян, підтримують більшість жителів Заходу та Центру (відповідно, 67% і 50%), відносна більшість – Сходу та Донбасу (38% і 37%, відповідно).

На Півдні відносно більшість становлять ті, хто вважають націоналізм “розкольницькою ідеологією” (34%). Значна частка таких громадян також на Донбасі (32%). На Сході однакові частки респондентів розуміють націоналізм як ідеологію національного розвитку і як розкольницьку ідеологію (по 38%).

Порівняно з 2005р., зміни у сприйнятті українського націоналізму відбулися в усіх регіонах²⁶ – на той час у всіх регіонах, крім Заходу, абсолютна чи відносна більшість вважали його розкольницькою ідеологією. Через 10 років частки тих, хто вважають націоналізм ідеологією розвитку держави, зросли в усіх регіонах.

Отже, за 10 років сприйняття українського націоналізму суттєво змінилося – для значної частини громадян воно стало синонімом ідеології державотворення.

Водночас, певна частина жителів України, насамперед, на Півдні, Сході та Донбасі, все ще залишаються в полоні ідеологічних штампів і стереотипів, нав’язаних радянською та російською пропагандою.

Міжнаціональна толерантність

Дещо більше половині (53%) опитаних байдуже, з представниками яких національностей проживати по сусідству. Серед тих, хто зробив вибір, відносна більшість (29%) обрали українців. На другому місці – поляки (19%), з росіянами хотіли б проживати по сусідству 14% опитаних, з угорцями – 11%, з євреями – 10%. З румунами – 9%, з татарами – 8%.

У всіх регіонах, крім Заходу, громадяни, яким байдуже, з ким жити по сусідству, становлять більшість.

На Заході і в Центрі більш бажаними сусідами є українці і поляки, на Півдні та Сході – українці, росіяни та поляки, на Донбасі – росіяни та українці.

На питання “З представниками яких національностей Ви не хотіли б жити по сусідству?” 48% громадян відповіли, що їм байдуже. Цей показник є найвищим на Півдні (65%) та Донбасі (61%). В Центрі він становить 47%, на Сході – 45%, на Заході – 36%.

Відносна більшість респондентів не хотіли б проживати поруч з циганами (32%). З росіянами не хотіли б проживати поруч 13%, з євреями – 12%, з татарами – 10%, з румунами – 8%, з угорцями – 5%, з поляками – 3%.

Відносна більшість (41%) жителів Заходу не хотіли б мати сусідів-циган. В інших регіонах, як уже зазначалося, відносно більшість набрав варіант відповіді “байдуже”, а друге місце (від 19% на Донбасі до 37% на Сході) небажаних сусідів

посіли цигани. Після них відносно більші частки в різних регіонах назвали небажаними сусідами: на Заході і в Центрі – росіяни і євреї (відповідно, 30% і 16% та 13% і 12%), на Півдні – татар, румун і євреї (10%, 8% і 7%), на Сході – татар, румун і євреї (13%, 12%, 12%), на Донбасі – євреї, татар і румун (9%, 8% і 7%).

У 2005р. тих, кому байдуже з ким поруч проживати, було 32% опитаних. Серед тих, з ким хотілося б проживати поруч, найчастіше називалися українці (46%). На другому місці – росіяни (44%), далі – поляки (28%), євреї (21%), угорці (17%), румуни (14%), татари (12%).

Не мали антипатій проти сусідів за національною ознакою 32% опитаних. Половина (51%) опитаних не хотіли б проживати поруч з циганами. З татарами не хотіли б проживати поруч 18%, з румунами – 13%, євреями – 10%, угорцями – 6%, поляками – 5%, росіянами – 3,5%.

Таким чином, загалом зросла толерантність відносно сприйняття інших національностей. Найвищий рівень антипатії залишається до циган. Водночас, значно зменшилися симпатії і зросли антипатії до росіян. Більш артикульоване оціночне ставлення до громадян інших національностей демонструють респонденти, які проживають на Заході України.

ГЕОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ

Соціокультурна ідентичність значною мірою зумовлює геокультурні та геополітичні орієнтації громадян. Відповідно, зміни, які відбулися у різних аспектах соціокультурної ідентичності за останні 10 років, а особливо – під впливом подій Майдану та російської агресії проти України, відобразилися на геополітичних орієнтаціях громадян.

Пріоритети зовнішньої політики

Половина (51%) респондентів вважають пріоритетними для України відносини з країнами ЄС. Відносини з Росією пріоритетними вважають 11% опитаних, з іншими країнами (не вказаними в переліку) та з іншими (крім Росії) країнами СНД – по 6%, з США – 3%.

У 2007р. відносна більшість (41%) респондентів вважали пріоритетними відносини з Росією, 31% – з країнами ЄС, 7% – з країнами СНД, 1% – відносини з США.

Як видно, відбулася суттєва переорієнтація громадян на країни ЄС і значне падіння підтримки Росії як головного партнера.

Розвиток відносин з ЄС є однозначним пріоритетом для громадян, який підтримується більшістю на Заході та в Центрі (78% та 58%) і має очевидну перевагу – на Півдні та Сході (по 36%).

Для жителів Донбасу відносини з Росією є однаково значущими з відносинами з країнами ЄС (відповідно, 29% і 27%).

Відносини з Росією також є пріоритетними для 20% жителів Сходу і 13% – Півдня.

Варто зазначити, що з цього питання досить значні частки респондентів (24-28%) в усіх регіонах, крім Заходу, не змогли визначитись.

²⁶ Дані опитування 2005р. в регіональному розрізі обчислені без урахування АР Крим і м.Севастополь.

Підтримка вступу до ЄС

На гіпотетичному референдумі стосовно вступу до ЄС “за” проголосували б 56% опитаних, проти – 18%. 26% опитаних не брали б участі в референдумі або не визначились.

У грудні 2013р.²⁷ за вступ до ЄС проголосували б 48% опитаних, проти – 36%, 9% не брали б участі в референдумі, 7% не визначилися.

Таким чином, навіть порівняно з 2013р., який ознаменувався “Євромайданом”, у суспільстві значно зростає підтримка вступу до ЄС і зменшилася частка противників євроінтеграції.

Прихильники європейської інтеграції переважають на Заході (85%) та в Центрі (62%), мають відносну перевагу на Півдні (41%), Сході (40%) та Донбасі (33%).

Найбільше противників – на Сході (34%), а тих, хто не визначився – на Півдні (20%) та Донбасі (19%).

Підтримка вступу до НАТО

Якщо б відбувся референдум про вступ України до НАТО, то “за” проголосували б відносна більшість – 44%, проти – 26%. Не брали б участі в референдумі та не визначилися загалом 31% опитаних.

У 2007р. за вступ до НАТО готові були проголосувати 19% респондентів, проти – 54%. Не брали б участі в референдумі та не визначилися загалом 27% опитаних.

Референдум щодо вступу до НАТО також мав б шанси бути успішним, передусім за рахунок голосів Заходу (70%) та Центру (49%).

Противники НАТО переважають на Сході (44% проти 31%) та Донбасі (37% проти 21%), на Півдні частки противників і прихильників значуще не відрізняються (34% проти 30%).

У питанні підтримки вступу до НАТО в період 2014–2015рр. було досягнуто перелому: ідея вступу вперше за часи незалежності України здобула підтримку відносної більшості громадян і більшості тих, хто взяв би участь в уявному референдумі.

Водночас, у ставленні до цього питання, на відміну від ставлення до вступу до ЄС, ще не досягнуто переваги позитивного ставлення над негативним у всіх регіонах.

Ставлення до органів влади та жителів Росії

Більшість громадян негативно ставляться до органів влади Росії – Президента (73%), Уряду та Державної Думи (по 69%).

До громадян цієї держави у відносній більшості респондентів ставлення нейтральне (38%), а частка українців, які ставляться до росіян позитивно, дещо перевищує частку тих, чие ставлення є негативним (відповідно, 30% і 23%).

Порівняно з квітнем 2014р., зросли частки респондентів, які негативно ставляться до владних інститутів Росії. Зменшилася частка

громадян, які позитивно ставляться до громадян Росії, зросли – тих, хто ставиться до них негативно та нейтрально.

У всіх регіонах України, крім Донбасу, більшість респондентів негативно ставляться до всіх органів влади Росії, при цьому, найгірше ставлення – до Президента цієї країни (від 93% на Заході до 56% на Сході).

Серед жителів Донбасу відносна більшість (41%) також негативно ставляться до Президента РФ, щодо інших органів влади – частки тих, хто засвідчує негативне та нейтральне ставлення є приблизно однаковими.

До громадян Росії на Заході і в Центрі відносна більшість ставляться нейтрально (відповідно, 42% і 41%), наступні за величиною частки – негативно (37% і 28%). На Півдні, Сході і Донбасі відносна більшість респондентів ставляться до громадян Росії позитивно (відповідно, 47%, 46% і 50%), на другому місці – нейтральне ставлення (відповідно, 31%, 35% і 35%).

Ставлення до об'єднаного потенціалу ідеї євроінтеграції

Відносна більшість (41%) громадян не вважають євроінтеграцію ідеєю, яка може об'єднати всі регіони України. Вважають її такою – 34%. Не змогли відповісти 24% опитаних.

У грудні 2006р. заперечували об'єднаний потенціал ідеї інтеграції до ЄС 47% респондентів, визнавали – 27%. Також 27% не змогли відповісти.

Скептицизм стосовно інтеграції до ЄС як об'єднаної ідеї переважає в усіх регіонах, крім Заходу. У Центрі спостерігається “евроскептиків” приблизно стільки ж, скільки і “євроопимістів” (38% проти 36%), на Півдні, Сході та Донбасі “евроскептиків” більше (відповідно, 54%, 57% і 43%).

СТАВЛЕННЯ ДО МІЖРЕГІОНАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ, ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ТА ОЦІНОК ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО

Оцінка відмінностей між регіонами України

Більшість (52%) громадян не вважають, що між західними і східними регіонами України є такі протиріччя, відмінності та диспропорції, що могли б призвести до їх роз'єднання та утворення інших держав, або входу до складу різних держав. Наявність таких відмінностей визнають 28% опитаних.

Більше половини респондентів на Заході (57%), у Центрі (55%) і на Сході (57%), а також відносна більшість жителів Донбасу (45%) вважають, що таких відмінностей немає.

На Півдні респонденти, які відповіли “так” і “ні”, розділилися порівну (34% і 35%, відповідно), а майже третина громадян не змогли відповісти на це питання.

У 2007р.²⁸ частка незгодних становила 66%, згодних – 19%.

²⁷ Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 20 по 24 грудня 2013 року. Опитано 2010 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України. Теоретична похибка вибірки – 2,3%.

²⁸ Опитування проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 31 травня по 18 червня 2007р. Опитування здійснювалося у 403 населених пунктах (із них 212 міських та 191 сільських поселень). Методом особистого інтерв'ю, опитано 10 956 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 1%.

Також більшість (57%) респондентів повністю або частково не згодні з тим, що відмінності між західними і східними українцями настільки великі, що їх можна вважати двома різними народами. Згодних – 26%.

З такою думкою цілком чи скоріше не погоджуються абсолютна або відносна більшість громадян у всіх регіонах країни: на Заході – 61%, в Центрі – 62%, на Сході – 59%, Півдні – 43%, Донбасі – 49%.

На Півдні та Донбасі більше, ніж в інших регіонах, респондентів, які не змогли відповісти на це питання (відповідно, 24% і 23%).

У 2007р. частка незгодних, як і в попередньому питанні, була більшою – 62%.

Очевидно, зростання часток громадян, які погоджуються з можливістю роз'єднання регіонів України, та тезою про західних і східних українців як два різні народи, могло відбутися як під впливом реальних подій, що підтвердили можливість реалізації такого сценарію (Криму та Донбас), так і внаслідок впливу російської пропаганди. Певний ґрунт для цього створили й особливості соціокультурної ідентичності громадян у різних регіонах²⁹.

Бачення перспектив розвитку регіонів

Переважна більшість респондентів не хотіли б, щоб їх область: вийшла зі складу України і створила свою незалежну державу (89%); вийшла і приєдналася до іншої держави (88%); залишилася б в Україні на правах автономії, з власною Конституцією, урядом і парламентом (81%). Останню пропозицію підтримали б 8% респондентів.

Більшість (60%) громадян хотіли б, щоб їх область залишилася у складі України в тому ж статусі, але з ширшими правами та повноваженнями місцевого самоврядування (проти – 27%).

Рівні частки (по 40%) респондентів підтримали б і не підтримали б збереження нинішнього статусу областей і повноважень місцевого самоврядування.

У 2007р. переважна більшість респондентів також не підтримували варіанти виходу їх області зі складу України і створення самостійної держави (88%), приєднання області до іншої держави (85%), а також автономію областей (74%). Однак, прихильників автономізації було більше (14%).

Більшість (54%) громадян на той час хотіли б, щоб їх область залишилася у складі України в тому ж статусі, але з ширшими правами та повноваженнями місцевого самоврядування. Частки прихильників і противників існуючих на той час повноважень областей становили, відповідно, 45% і 40%.

Варіанти виходу області зі складу України з утворенням власної незалежної держави або з приєднанням до іншої держави не підтримується

переважною або абсолютною більшістю респондентів у всіх регіонах (від 93% на Заході до 74% на Донбасі). Відносно найбільша частка прихильників останнього з варіантів – на Донбасі, становить лише 7%.

Ідея створення автономії у складі України не підтримується в усіх регіонах (від 89% у Центрі до 76% на Півдні і Сході), на Донбасі проти неї – 61%. Максимальна частка прихильників цієї ідеї також на Донбасі – 12%.

У всіх регіонах більшість респондентів підтримують збереження своєї області у складі України у нинішньому статусі, але з розширеними правами місцевого самоврядування – від 67% на Півдні до 52% на Донбасі.

Збереження статус-кво областей у статусі та правах і повноваженнях місцевого самоврядування підтримують половина громадян на Заході (50%) та відносна більшість – у Центрі (44%), тоді як на Сході та Донбасі відносна більшість (47%) цю ідею не підтримують, на Півдні частки прихильників і противників цієї ідеї статистично значуще не відрізняються.

Між жителями різних регіонів фактично існує консенсус стосовно майбутнього статусу їх областей, якому відповідає варіант політики децентралізації, що реалізується в Україні.

Оцінка положень деяких законодавчих актів стосовно оцінок історичного минулого України

Спільна історична пам'ять, спільні міфи, цінності і традиції є важливим чинником формування спільної загальнонаціональної ідентичності. Водночас, в Україні, внаслідок відомих причин, ставлення до історичного минулого, оцінки тих чи інших історичних подій та персоналій, протягом тривалого часу залишалися чинниками міжрегіональних відмінностей, які цілеспрямовано підживлювалися і політизувалися внутрішніми та зовнішніми суб'єктами³⁰.

Нижче розглядається ставлення громадян України до положень деяких законодавчих актів, які містять оцінки деяких подій історичного минулого України, в т.ч. прийнятих у 2015р. “декомунізаційних” законів³¹.

Більшість респондентів підтримали:

- визнання Голодомору 1932-1933рр. в Україні геноцидом Українського народу (74%);
- засудження націонал-соціалістичного (нацистського) режиму 1933-1945рр., заборону використання та пропаганди його символіки (58%);
- засудження комуністичного (1917-1991рр.) тоталітарного режиму в Україні, заборону використання та пропаганди його символіки (52%).

²⁹ Див. відповіді на питання стосовно близькості регіонів на с.45 цього видання.

³⁰ Докладніше див.: Якименко Ю., Литвиненко О. Регіональні особливості ідейно-політичних орієнтацій громадян в контексті виборчої кампанії-2006. Стаття Центру Разумкова. – Національна безпека і оборона, 2006, №1, с.2-18.

³¹ Закони України “Про Голодомор 1932-1933 років в Україні”, “Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки”, “Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років”, “Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років”, “Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті”.

Відносна більшість опитаних підтримали:

- встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону пропаганди та використання символіки нацистського режиму (47%);
- встановлення в Україні Дня пам'яті і примирення 8 травня (47%);
- визнання борцями за незалежність України низки історичних органів влади та формувань (зокрема, УНР, ОУН, УПА та ін.) (42%);
- встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону пропаганди та використання символіки комуністичного режиму (38%).

Практично навпіл розділились оцінки респондентів щодо підтримки чи не підтримки таких положень, як:

- зміна назви свята День перемоги 9 травня на День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (відповідно, 37% та 35%);
- заміна в офіційних документах, назвах державних свят, пам'яток історії та ін. назви "Велика вітчизняна війна" на "Друга світова війна" (по 35%).

Визнання Голодомору геноцидом українського народу підтримують більшість респондентів (абсолютна чи відносна) в усіх регіонах – від 91% на Заході до 47% на Донбасі.

Засудження комуністичного тоталітарного режиму, заборону використання та пропаганди його символіки підтримують більшість жителів Заходу і Центру (відповідно, 82% і 58%). На Півдні і Сході частки тих, хто підтримує, і тих, хто не підтримує це положення, різняться незначно (відповідно, 34% і 30%, та 36% і 38%). На Донбасі дещо переважають противники цього положення (38% проти 30%).

Встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону пропаганди комуністичного тоталітарного режиму та використання його символіки підтримують більшість жителів Заходу та Центру (відповідно, 66% і 42%), тоді як в інших регіонах відносна більшість цей захід не підтримують (50% на Сході, 47% на Донбасі, 30% на Півдні).

Засудження націонал-соціалістичного (нацистського режиму) підтримується переважною чи відносно більшістю громадян у всіх регіонах (від 73% на Заході до 49% на Донбасі). Однак, на Сході і Донбасі суттєві частки респондентів це положення не підтримують (відповідно, 23% і 24%).

Встановлення кримінальної відповідальності за пропаганду нацистської символіки підтримують більшість респондентів у всіх регіонах, крім Донбасу, де цей захід не підтримують – 36%, підтримують – 32%. На Сході майже третина респондентів також це не підтримують.

Визнання борцями за незалежність України у ХХ столітті таких органів влади та формувань, як Українська Народна Республіка, Українські

Січові Стрільці (УСС), загони Холодноярської республіки, Організація українських націоналістів (ОУН), Українська повстанська армія (УПА), Народний Рух України за перебудову на Заході і в Центрі підтримують більшість респондентів (переважна чи відносна) 76% і 46%. В інших регіонах переважають частки тих, хто не підтримує таке визнання: на Півдні це співвідношення становить 24% до 20%, на Сході – 40% до 27%, на Донбасі – 38% до 21%.

Зміну в офіційних документах, назвах державних свят, пам'яток історії та ін. назви Велика Вітчизняна війна 1941-1945рр. на Друга світова війна 1939-1945рр. підтримали більшість респондентів на Заході (59%) і відносна більшість у Центрі (38%). В інших регіонах переважають противники перейменування (від 54% Сході до 42% на Півдні).

Встановлення в Україні Дня пам'яті та примирення 8 травня, для вшанування пам'яті всіх жертв Другої світової війни 1939-1945рр. підтримали більшість на Заході (65%) та в Центрі (53%). На Півдні та Донбасі підтримали однакові частки (по 37%). При цьому, на Донбасі частки прихильників і противників цієї ініціативи мало відрізняються (37% і 35%, відповідно), на Сході дещо переважають противники (42% проти 31%).

Зміну назви свята День Перемоги (9 травня) на День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (День перемоги) 9 травня підтримали більшість респондентів на Заході (57%), відносна більшість – у Центрі (42%). В інших регіонах половина чи майже половина громадян (47-50%) зміну назви свята не підтримали, частка тих, хто її підтримав, перебуває в межах 23-26%.

Таким чином, з питань, що стосуються зміни існуючих підходів до оцінки історичних подій, передусім, таких, як оцінка дій комуністичного режиму чи визнання певних органів влади, формувань та організацій борцями за незалежність України, встановлення санкцій за недотримання цих підходів, а також внесення змін до усталеного символічного поля навколо певних історичних подій (назви, свята), між жителями різних регіонів України залишаються помітні відмінності.

Дещо вищий рівень несприйняття нових оцінок історичних подій спостерігається, передусім, на Донбасі, Сході та Півдні України.

Водночас, і в цих регіонах лише з деяких питань частка противників сягає половини респондентів (зокрема, в питаннях встановлення кримінальної відповідальності за порушення заборони на комуністичну символіку – на Сході та Донбасі, зміни назви Велика вітчизняна війна на Друга світова війна та відповідно, зміна назви Дня Перемоги – на Сході).

Досить значні частки респондентів у цих регіонах також підтримують засудження комуністичного режиму (30-37%), а частки в межах 20-30% – зміни назв і свят.

Слід також відзначити, що з більшості питань значні частки респондентів (у середньому – третина) в усіх регіонах, крім Заходу, обирали відповіді "ставлюся байдуже" або "важко відповісти".

СТАВЛЕННЯ ДО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ ТА ВІДНОСИН З ОКУПОВАНИМ КРИМОМ

Подальші дії щодо врегулювання конфлікту на Сході України

Майже третина (31%) респондентів підтримують продовження АТО до повного відновлення контролю України над окупованими територіями. 22% виступають за надання окремим районам Донецької і Луганської областей³² особливого статусу у складі України, 16% – їх відокремлення від України.

Майже третина (31%) респондентів – не визначилася.

У березні 2015р.³³ частка прихильників продовження АТО становила 33%, особливого статусу – 31%, відокремлення – 18%. Не визначилися 19%. Такими чином, частка прихильників особливого статусу протягом року зменшилася, а частка тих, хто не визначився – зросла.

Продовження АТО до повного відновлення контролю держави над окупованими територіями підтримується відносно більшістю на Заході (45%) та в Центрі (36%), тоді як на Донбасі відносно більшість підтримують надання ОРДЛО особливого статусу у складі України (39%), а продовження АТО підтримують 19%, відокремлення цих територій від України – 11%.

На Півдні перевага прихильників продовження АТО над прихильниками особливого статусу ОРДЛО не така значна (27% і 22%, відповідно).

На Сході відносна більшість (32%) підтримують особливий статус ОРДЛО у складі України (продовження АТО – 21%, відокремлення цих територій від України – 17%).

Цікаво, що відокремлення ОРДЛО від України на Заході (19%), в Центрі та на Сході (по 17%) підтримується близькими частками респондентів.

Значна частка (від 27% на Заході до 37% на Півдні) респондентів не змогли відповісти на це питання.

Мотиви відокремлення від України територій, зайнятих сепаратистами

Для більшості (60%) тих, хто підтримує відокремлення цих територій, головним мотивом є небажання, щоб їх жителі впливали на політику України і отримували кошти з українського бюджету. 29% вважають, що жителі цього регіону мають право на самовизначення.

Мотиви жителів Донбасу, які підтримують відокремлення окупованих територій, контрастують з думкою більшості жителів інших регіонів. Так, на Донбасі 75% респондентів, які виступають за відокремлення цих територій, вважають, що жителі ОРДЛО мають право на самовизначення (на Заході так вважають 29%, у Центрі – 18%, на Півдні – 36%, на Сході – 43%).

У той же час, 78% жителів Заходу, які виступають за відокремлення цих територій, 69% – Центру, 50% – Півдня не хочуть, щоб жителі окупованих територій впливали на політику України, й тому підтримують їх відокремлення. На Сході частки

тих, хто не хоче, щоб жителі цього регіону впливали на політику України, і тих, хто вважає, що жителі цього регіону мають право на самовизначення, є майже однаковими (44% і 43%, відповідно серед тих, хто виступає за відокремлення окупованих територій).

Загальна оцінка конфлікту в Україні

Майже половина (49%) опитаних вважають конфлікт на Сході загарбницькою війною Росії проти України, 20% – боротьбою між Росією і США за сфери впливу, що ведеться на території України, 15% – громадянським конфліктом між проукраїнськи і проросійськи налаштованими жителями України.

Переважна більшість респондентів на Заході (75%) та більшість у Центрі (60%) оцінюють конфлікт як загарбницьку війну Росії проти України.

Відносна більшість таких оцінок є на Півдні та Сході (по 33%). На Донбасі таку оцінку конфлікту підтримали 24%, а оцінку як боротьбу між Росією та США за сфери впливу – 32% (на Заході – 9%, у Центрі – 15%, на Півдні – 25%, на Сході – 30%).

На Донбасі також досить популярною є оцінка конфлікту як громадянського (25%). На Заході таку оцінку підтримують 6% респондентів, у Центрі – 13%, на Півдні – 19%, на Сході – 20%.

Найбільше тих, хто не визначився – на Півдні (23%) та Донбасі (20%).

Співіснування України і непідконтрольної частини Донбасу

Стосовно способу співіснування України та непідконтрольної частини Донбасу серед респондентів немає визначеності.

У грудні 2015р. найбільша частка (40%) респондентів не змогли відповісти. 36% опитаних виступили за припинення будь-яких відносин (у т.ч. економічних) з цими територіями, 24% – виступили за надання Донбасу особливого статусу з можливістю впливу на політику України (в т.ч. міжнародну). У лютому 2016р. позиція респондентів істотно змінилася: 45% виступили за припинення будь-яких відносин між Україною і непідконтрольними територіями Донбасу.

У грудні 2015р. прихильники припинення відносин становили більшість на Заході (50%) і відносно більшість у Центрі (45%). На Півдні прихильників припинення відносин і надання особливого статусу ОРДЛО приблизно порівну (25% і 24%). На Сході і на Донбасі надання особливого статусу мали вищу підтримку, ніж припинення відносин (відповідно, 37% і 24% та 38% і 16%).

Водночас, питання формату подальшого співіснування України та ОРДЛО залишилися невизначеними для значної частини громадян у всіх регіонах: від 51% на Півдні до 34% на Заході).

Відповідальність за російсько-український конфлікт

Відносна більшість (48%) респондентів покладають відповідальність за конфлікт на Росію, третина респондентів (33%) – на обидві сторони, 9% – на Україну.

³² Тут і далі для позначення цих територій використовується аббревіатура ОРДЛО.

³³ Дослідження проведено соціологічною службою Центру Разумкова 6-12 березня 2015р. в усіх регіонах України за винятком Криму. Опитано 2 009 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки – 2,3%.

Для більшості жителів Заходу (68%) і Центру (57%) відповідальність несе, перш за все, Росія.

На Сході рівні частки (по 36%) респондентів покладають відповідальність на Росію та на обидві країни рівною мірою.

На Півдні і Донбасі відносно більші частки респондентів покладають відповідальність на обидві країни рівною мірою, другі за величиною частки – на Росію (відповідно, 41% і 33% та 43% і 24%).

Бачення політики України щодо території ОРДЛО

Щодо територій, контрольованих “ДНР” та “ЛНР”, половина респондентів обрали варіанти політики, які передбачають ізоляцію (повну чи часткову).

15% підтримують “м’яку реінтеграцію” цих територій (особливий статус, місцеві вибори, контакти з їх лідерами, відновлення економічних зв’язків), 6% – підтримують їх визнання як окремих держав і встановлення відносин з ними.

Не змогли відповісти – чверть опитаних, 5% підтримали б інші, не названі варіанти.

Варіанти повної або часткової ізоляції без відновлення економічних і торговельних зв’язків, підтримують більшість жителів Заходу (60%), відносна більшість – Центру (47%). На Півдні, Сході та Донбасі ці варіанти підтримують 27-31% респондентів.

Часткову ізоляцію з підтримкою економічних і торговельних зв’язків підтримують 11% опитаних у Центрі, 10% – на Сході, 8% – на Донбасі, 7% – на Заході, 5% – на Півдні.

“М’яка реінтеграція” є другою за популярністю опцією на Донбасі (24%) і на Сході (22%). На Півдні її підтримали б 15% опитаних, в Центрі – 11%, на Заході – 7%.

Визнання незалежності “ДНР/ЛНР” підтримали б 11% респондентів на Сході, по 9% – на Півдні і Донбасі, 3% – в Центрі, 1% – на Заході.

Частка тих, хто не зміг відповісти, перебуває в межах від 20% на Заході до 38% на Півдні.

Ставлення до ідеї позбавлення сепаратистів українського громадянства

Половина опитаних підтримують ідею позбавлення українського громадянства осіб, які підтримали російську агресію та сепаратистські рухи. 32% респондентів проти цього, 18% – не визначилися.

За позбавлення таких людей громадянства виступають 68% жителів Заходу та 64% респондентів у Центрі. На Півдні голоси розділилися порівну: по 40% “за” і “проти”. На Сході позбавлення громадянства для тих, хто підтримував агресію, підтримують 32%, не підтримують – 53%, на Донбасі, відповідно, 24% та 59%.

Ставлення до різних категорій громадян окупованих територій Донбасу, залежно від їх дій після виникнення конфлікту

Більшість громадян схильні дотримуватись принципу “вони не винні” стосовно осіб, які виїхали із зони АТО в інші регіони України (70%), хотіли

виїхати в інші регіони України, але не мали можливості (66%), не виїхали із зони АТО, але не підтримують “ДНР”-“ЛНР” (60%).

Відповідно, 16%, 20% і 23% опитаних підтримують щодо цих категорій принцип “зрозуміти і пробачити”. І лише абсолютна меншість (1,5-3%) – принцип “не забудемо, не пробачимо”.

Дещо гіршим є ставлення до громадян, які виїхали із зони АТО в Росію. 46% опитаних вважають, що вони не винні, 23% – готові “зрозуміти і пробачити”, проте 14% – “не забудуть і не пробачать”.

Суттєво гіршим є ставлення до громадян, які підтримують “ДНР” та “ЛНР”, або брали участь у їх збройних формуваннях.

Відносна більшість (40% і 37%) громадян підтримують підхід “не забудемо, не пробачимо” щодо громадян, які не виїхали із зони АТО і підтримують “ДНР”-“ЛНР”, а також тих, хто був примушений до участі у збройних формуваннях “ДНР”-“ЛНР”, воював проти України.

Готові зрозуміти і пробачити – 25% і 27%, відповідно, 13% і 12% вважають їх не винними.

Більшість (66% і 72%) респондентів не готові “забути і пробачити” тим, хто за власною ініціативою воював проти України у збройних формуваннях “ДНР-ЛНР”, та тим учасникам терористичних формувань, які брали участь у тортурах українських військових і мирного населення. Готові “зрозуміти і пробачити” ці категорії – 10% і 7%, вважають, що вони не винні – 5% і 4%, відповідно.

Найбільші частки громадян, які не визначилися (22% і 24%) – відносно громадян, які підтримували “ДНР”-“ЛНР” та були примушені до участі у їх збройних формуваннях і воювали проти України.

Розподіл думок за регіонами є наступним.

Громадяни, які виїхали із зони АТО в інші регіони України. Більшість громадян у всіх регіонах країни вважають, що люди, які виїхали з зони АТО до інших регіонів країни, не винні (66% – на Заході, 70% – у Центрі, 76% – на Півдні, 74% – на Сході, 68% – на Донбасі).

Вважають, що таких людей потрібно зрозуміти і пробачити 21% жителів Заходу, 17% – Центру, 11% – Півдня, 12% – Сходу, 17% – Донбасу.

Громадяни, які виїхали із зони АТО в Росію. Стосовно тих громадян, які виїхали з зони АТО до Росії, оцінки є дещо менш однозначними. Їх вважають не винними більшість респондентів на Півдні (54%), Сході (58%) і Донбасі (57%), а на Заході і в Центрі такий підхід поділяють 36% і 40%, відповідно.

“Зрозуміти і пробачити” можуть 26% жителів Заходу, 24% – Центру, 23% – Півдня, 18% – Сходу, 25% – Донбасу.

Підхід “не забудемо, не пробачимо” підтримують 21% жителів Заходу, 17% – Центру, 12% – Півдня, 6% – Сходу, 4% – Донбасу.

Громадяни, які хотіли виїхати із зони АТО в інші регіони України, але не виїхали, тому що не мали можливостей. Більшість громадян у всіх регіонах не схильні ні в чому звинувачувати таких людей. Якщо частки відповідей “вони не винні” дуже близькі на Заході (62%), в Центрі (65%) і на Донбасі (64%), то на Півдні і на Сході таких респондентів дещо більше (відповідно, 74% та 71%).

Громадяни, які не виїхали із зони АТО в інші регіони України, але не підтримують “ДНР”-“ЛНР”. Більшість громадян у всіх регіонах підтримують підхід “вони не винні”. Так вважають 56% опитаних на Заході, 60% – у Центрі та на Донбасі, 68% – на Півдні, 62% – на Сході.

“Зрозуміти і пробачити” пропонують 26% жителів Заходу, 24% – Центру, 15% – Півдня, 20% – Сходу, 23% – Донбасу.

Громадяни, які не виїхали із зони АТО в інші регіони України, і підтримують “ДНР”-“ЛНР”. Відповіді на це питання мають суттєві відмінності в поглядах між жителями Донбасу, дещо меншою мірою Півдня і Сходу, з жителями Заходу та Центру України.

Так, більшість опитаних на Заході (55%) і в Центрі (57%) підтримують принцип “не забудемо, не пробачимо”.

Відносна більшість жителів Півдня (30%), Сходу (32%), Донбасу (37%) вважають, що таких людей потрібно зрозуміти й пробачити. 16% респондентів на Півдні, 19% – на Сході та 24% на Донбасі вважають, що ці люди не винні.

З цього питання респондентам було дещо складніше визначитись: частка тих, хто не зміг відповісти, становить від 17% на Заході до 32% на Півдні.

Громадяни, які були примушені до участі у збройних формуваннях “ДНР” і “ЛНР” і воювали проти України. Половина громадян у Центрі та відносна більшість на Заході (45%) і на Сході (36%) вважають правильним підхід “не забудемо, не пробачимо”. На Донбасі і Півдні більші частки (41% і 35%, відповідно) підтримують підхід “зрозуміти й пробачити”.

Частка тих, хто вважає цих громадян не винними, є більшою на Півдні, Сході і Донбасі (17-20%).

Це питання виявилось занадто складним для 21-28% опитаних залежно від регіону.

Громадяни, які за власною ініціативою та переконаннями брали участь у збройних формуваннях “ДНР” і “ЛНР” і воювали проти України. Не готові пробачити тих, хто за власною ініціативою воював проти України, 83% жителів Заходу, 82% – Центру, 48% – Півдня, 59% – Сходу.

Серед жителів Донбасу сумарні частки тих, хто готовий пробачити таких людей і вважає їх невинними, перевищує частку тих, хто керується принципом “не забудемо, не пробачимо”.

Найважче відповісти на це питання було респондентам Донбасу (не змогли відповісти 37%), Півдня (29%) та Сходу (22%).

Громадяни, які брали участь у збройних формуваннях “ДНР” і “ЛНР” і брали участь у тортурах українських військових і мирного населення. Не готові пробачити цій категорії осіб переважна більшість громадян на Заході (87%) і в Центрі (84%), більшість на Півдні (65%) і Сході (64%), відносна більшість – на Донбасі (42%).

“Зрозуміти і пробачити” готові 15% жителів Донбасу, 8% – Сходу, 9% – Півдня, по 4% – Центру та Заходу.

Діапазон відсотка тих, кому важко відповісти, як і в попередньому питанні, виявився досить широким, залежно від регіону: 37% на Донбасі, по 21% – на Сході та Півдні, 9% – у Центрі, 7% – на Заході.

Таким чином, більшість жителів усіх регіонів не демонструють негативного ставлення до громадян України, які виїхали із зони АТО в інші регіони України, або не мали такої можливості чи залишилися там з інших причин, але не підтримували “ДНР”-“ЛНР”. В усіх регіонах спостерігається дещо гірше ставлення до громадян, які виїхали до Росії, але всюди більшість також не ставиться до них негативно.

Відмінності стосуються ставлення до прихильників “ДНР”-“ЛНР” та учасників їх збройних формувань.

На Заході і в Центрі ставлення більшості до всіх цих груп, а особливо – тих, хто воював проти України з власної волі чи брав участь у тортурах – є непримиренним. Дещо кращим воно є лише щодо “вимушених” учасників збройних формувань.

Водночас, на Півдні, Сході та Донбасі ставлення більшості до прихильників “ДНР”-“ЛНР” є толерантним, так само, як і до учасників збройних формувань “з примусу”.

Жителі цих трьох регіонів розходяться між собою в питаннях підходів у ставленні до свідомих учасників збройних формувань “ДНР”-“ЛНР”. На Півдні і Сході більшість респондентів не готові їх пробачити. На Донбасі більшість уникає відповіді або ставиться толерантно.

Ставлення до осіб, причетних до тортур, є вкрай негативним у більшості респондентів у всіх регіонів. Певний виняток становить Донбас, де негативне ставлення балансується розумінням або невизначеністю.

За таких умов порушення питання про “загальну” амністію учасникам “ДНР”-“ЛНР”, без ретельного розслідування обставин перебування в них і діянь кожного з учасників, може спровокувати вибух соціального невдоволення по всій Україні.

Ставлення до акцій з блокади Криму

Стосовно продовольчої та енергетичної блокад Криму думки респондентів розділилися практично навпіл. Відповідно, 38% та 37% опитаних позитивно та негативно оцінюють продовольчу блокаду, 40% і 37% – енергетичну блокаду.

Продовольчу блокаду Криму підтримують більшість респондентів на Заході і в Центрі (відповідно, 59% і 44%), не підтримують – на Півдні (40%), Сході (58%) та Донбасі (48%).

Розподіл відповідей щодо енергетичної блокади є практично таким самим. Підтримують на Заході (62%) і в Центрі (47%), не підтримують – на Півдні (40%), Сході (57%) і Донбасі (49%).

Такий розподіл відповідей свідчить, що використання радикальних засобів у відносинах з окупованими територіями без наявності доведеної до суспільства загальної стратегії дій держави або поза її межами, може стати джерелом внутрішньої напруженості.

ВИСНОВКИ

Упродовж 2005-2016рр. відбулися значні зміни в різних аспектах ідентичності громадян України.

Якщо попередні дослідження засвідчували перевагу локальної ідентичності над загальнонаціональною, то нині у громадян більшості регіонів загальнонаціональна ідентичність переважає над локальною та регіональною.

Переважає більшість громадян сприймають Україну як свою Батьківщину та обрали б її такою за можливості вибору. Більшість громадян пишаються своїм українським громадянством, і їх частка зросла. Головними підставами гордості за свою країну є її історія, досягнення у спорті, мистецтві, літературі, науці та технологіях.

Особливим предметом гордості є національний характер українців, здатність боротися за свою державу і свої права. Українці почали пишатися своїми Збройними Силами, що й цілком зрозуміло за нинішніх обставин. Водночас, предметом гордості є передусім якість та досягнення українського народу, суспільства, тоді як суспільно-політичній устрій держави, а особливо – соціально-економічні досягнення, поки не дають підстав для гордості.

Переважає більшість громадян вважають себе патріотами України, хоча в оцінках рівня патріотизму є регіональні відмінності. У розумінні патріотизму громадянами співіснують риси, які мають громадянський, культурний та етнічний характер. При цьому, за збереження переважно громадянського розуміння патріотизму, значущість його етнокультурної складової зросла.

Серед громадян зросла підтримка державної незалежності України, переважна більшість жителів усіх регіонів пишаються або позитивно ставляться до символів і атрибутів Української держави. Понад 90% громадян засвідчують позитивне ставлення до державної української мови.

Більшість громадян проявляють інтерес до політики. Демократія як найбільш бажаний тип

суспільного устрою для України має підтримку більшості громадян, проте її реальний рівень оцінюється посередньо.

У суспільстві більш поширене розуміння рівності в сенсі рівності можливостей. Однак, це розуміння поєднується із бажанням державного обмеження надмірної нерівності, відмовою від особистої свободи на користь державної регламентації заради цього.

У всіх регіонах, крім Донбасу, громадяни більшою мірою позитивно ставляться до Майдану 2013р. Однак значна частина суспільства не хотіли б бути на боці жодної із сторін конфлікту.

Українська мова є рідною мовою більшості громадян. У повсякденному спілкуванні її використовують близько 75% громадян (включно з двомовними). Відбулося зростання часток громадян, які вважають рідною українську мову, та двомовних громадян. Зменшилася частка російськомовних громадян та вживання російської мови.

У всіх регіонах держави більшість громадян володіють українською мовою вільно або в обсязі, необхідному для спілкування на побутовому рівні. При цьому, частка таких громадян зросла. Понад третину громадян володіють іноземними мовами (не враховуючи російську) в обсязі, необхідному для повсякденного спілкування.

Ідея державної двомовності на сьогодні значною мірою втратила популярність у всіх регіонах, насамперед на Півдні і Сході України. Натомість, більшою, ніж раніше, підтримкою у цих регіонах користується підхід, що передбачає державність української мови та можливість надання російській мові статусу офіційної в певних регіонах.

Більшість громадян відносять себе до української культурної традиції, і їх частка упродовж 2006-2015рр. помітно зросла. Відбулося також суттєве зменшення часток громадян, які відносять себе до радянської і російської традицій. Українська культурна ідентичність притаманна значній частині двомовних і російськомовних громадян України.

У майбутньому, на думку більшості громадян, в Україні переважатимуть українська та загальноєвропейська культурні традиції. Зменшилося число тих, хто очікує на регіональний мультикультуралізм.

Найближчими між собою у культурному аспекті громадяни вважають українців і росіян, які проживають в Україні. Водночас, відчуття відмінності українців від росіян і громадян Росії зросло. Порівняно з попередніми дослідженнями, громадяни вважають більш віддаленими між собою жителів Галичини і Донбасу.

Більшість українців поки не вважають себе європейцями, передусім, через причини

матеріального характеру. Водночас, зросла майже до 30% частка громадян, які вважають себе європейцями.

У суспільстві переважає громадянське розуміння української нації, яке поєднується з підтримкою необхідності українського культурного компонента – знання кожним громадянином української мови, основ історії і культури Української держави.

Серед громадян сьогодні більш поширеним є розуміння українського націоналізму як світогляду, основна ідея якого – перетворення України в сильну державу з високим міжнародним авторитетом і високим рівнем життя громадян.

За 10 років сприйняття українського націоналізму суттєво змінилося – для значної частини громадян воно очистилося від ідеологічних штампів і негативних конотацій, нав'язаних радянською та російською пропагандою, і стало синонімом ідеології державотворення.

Зросла толерантність громадян стосовно сприйняття інших національностей. Найвищий рівень антипатії залишається до циган. Водночас, значно зменшилися симпатії і зросли антипатії до росіян.

Відбулися принципові зміни в геополітичних орієнтаціях громадян. Більшість вважають зовнішньополітичним пріоритетом для України відносини з ЄС. Ця точка зору переважає в усіх регіонах України, за винятком Донбасу. Росія втратила свою привабливість як головного зовнішньополітичного партнера.

Більшість громадян підтримують вступ України до ЄС. Навіть порівняно з ситуацією 2013р., який ознаменувався початком “Євромайдану”, в суспільстві значно зросла підтримка вступу до ЄС і зменшилася частка противників євроінтеграції.

У питанні підтримки вступу до НАТО в період 2014-2015рр. було досягнуто перелому: ідея вступу вперше за часи незалежності України здобула підтримку відносної більшості громадян і більшості від тих, хто взяв би участь в уявному референдумі. Водночас, у деяких регіонах частка противників вступу поки перевищує частку його прихильників.

У всіх регіонах України, крім Донбасу, більшість респондентів негативно ставляться до всіх органів влади Росії. До громадян РФ ставлення в цілому також погіршилось, хоча більшість українців і зараз ставляться до них нейтрально або позитивно.

Більшість громадян не вважають відмінності між регіонами України такими, що могли б призвести до їх виходу зі складу держави, так само, як і не вважають західних і східних українців різними народами.

Переважає більшість громадян не бачать свої регіони поза межами України і не підтримують ідеї автономізації. Між жителями різних регіонів фактично існує консенсус стосовно майбутнього статусу їх областей, що передбачає розширення прав і повноважень місцевого самоврядування.

З питань, що стосуються запровадження нових підходів до інтерпретації історичного минулого, насамперед оцінки дій комуністичного режиму, запровадження нових назв історичних подій і свят, між оцінками жителів різних регіонів України залишаються помітні відмінності. Деякі вищим є рівень несприйняття нових оцінок, передусім, на Донбасі, Сході та Півдні України.

Серед громадян немає визначеності щодо подальших дій з врегулювання конфлікту на Сході – жоден з варіантів не користується підтримкою більшості. Немає визначеності і стосовно способу співіснування України та непідконтрольної частини Донбасу. Наразі підтримку більшості респондентів мають ті варіанти політики стосовно територій, контрольованих “ДНР” і “ЛНР”, які передбачають їх повну чи часткову ізоляцію. Помітні регіональні відмінності спостерігаються в оцінках принципів ставлення в майбутньому до прихильників “ДНР”-“ЛНР” та учасників їх збройних формувань.

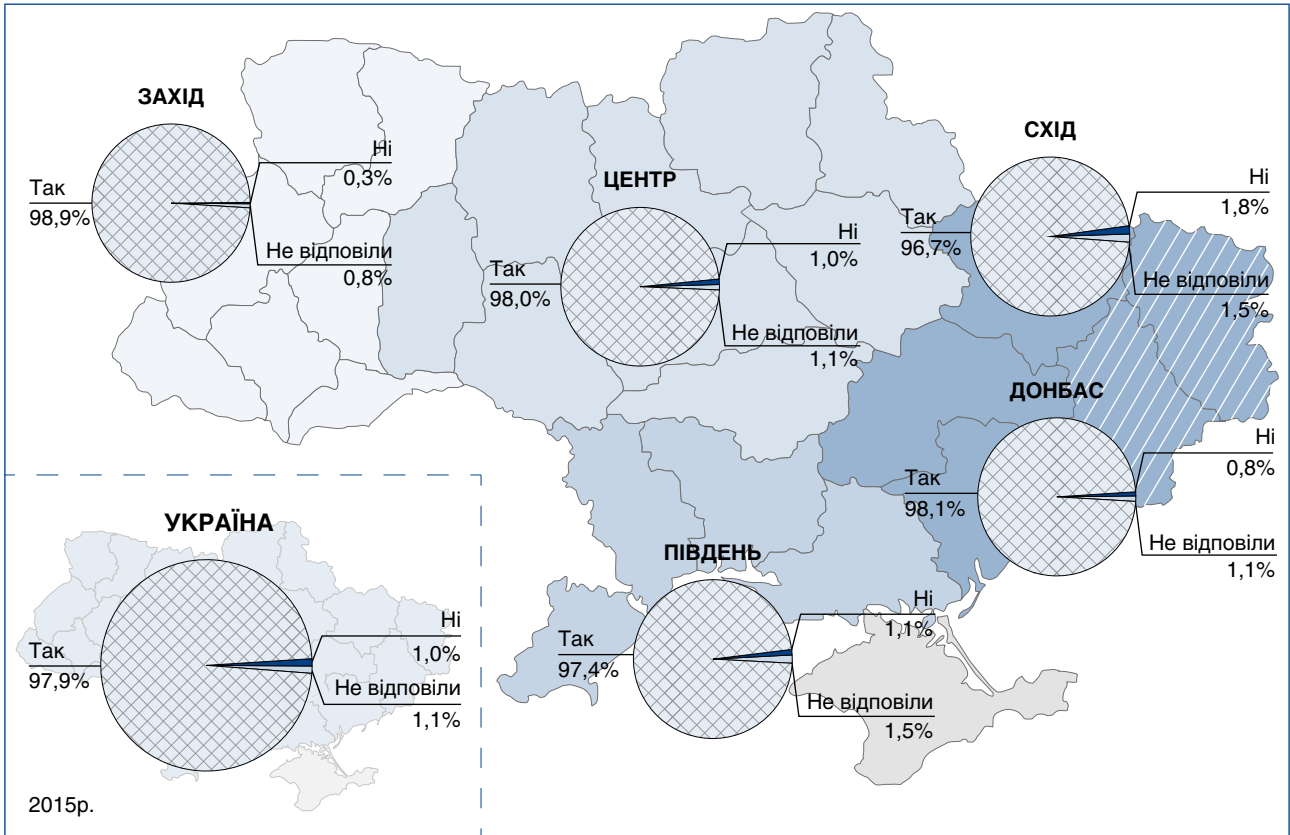
Загалом можна констатувати, що протягом останніх 10 років в ідентичності громадян України відбулися значні зміни.

Підвищення ролі загальнонаціональної ідентичності стосовно локальної та регіональної, посилення ціннісного ставлення до своєї країни та самоповаги до себе як до народу, поширення українського національно-культурного компонента ідентичності, в т.ч. на Сході і Півдні, відчуття українцями своєї “унікальності”, зменшення дистанції між позиціями жителів різних регіонів з принципових питань майбутнього країни, формування консенсусу навколо європейського цивілізаційного вибору й звільнення від ілюзій у привабливості євразійського інтеграційного проекту Росії – все це можна вважати ознаками формування основних контурів спільної ідентичності громадян сучасної української нації.

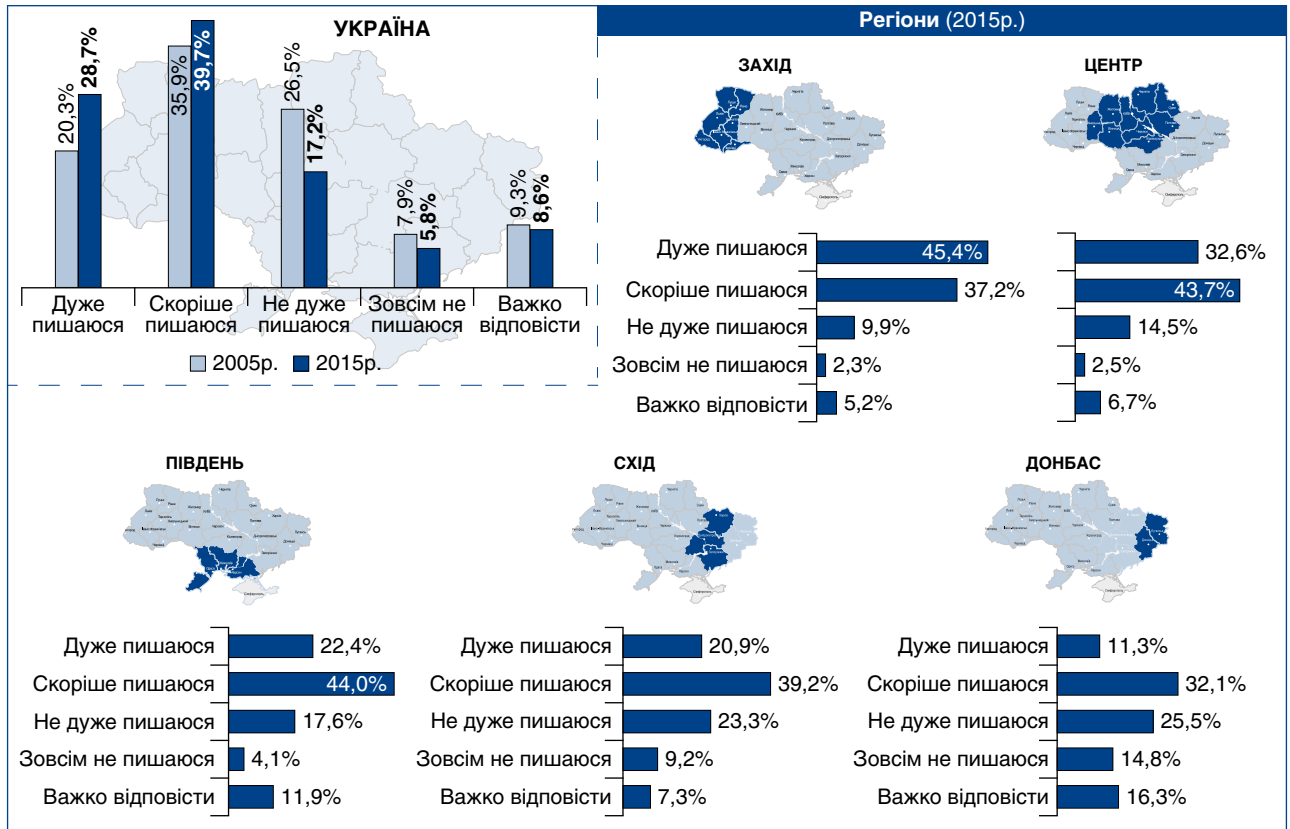
Водночас, цей процес не можна вважати завершеним. Залишається актуальною небезпека виникнення і поглиблення конфліктів у суспільстві на ґрунті помітних розбіжностей між жителями різних регіонів, пов'язаних з вибором напрямів подальшого геополітичного розвитку держави, проблематикою відновлення територіальної цілісності України та вибору моделей співіснування з жителями регіонів, які на сьогодні є окупованими, досягнення примирення та порозуміння.

Чи є Ви громадянином України?
% опитаних

Наскільки Ви пишаєтеся тим, що Ви громадянин України?
% опитаних

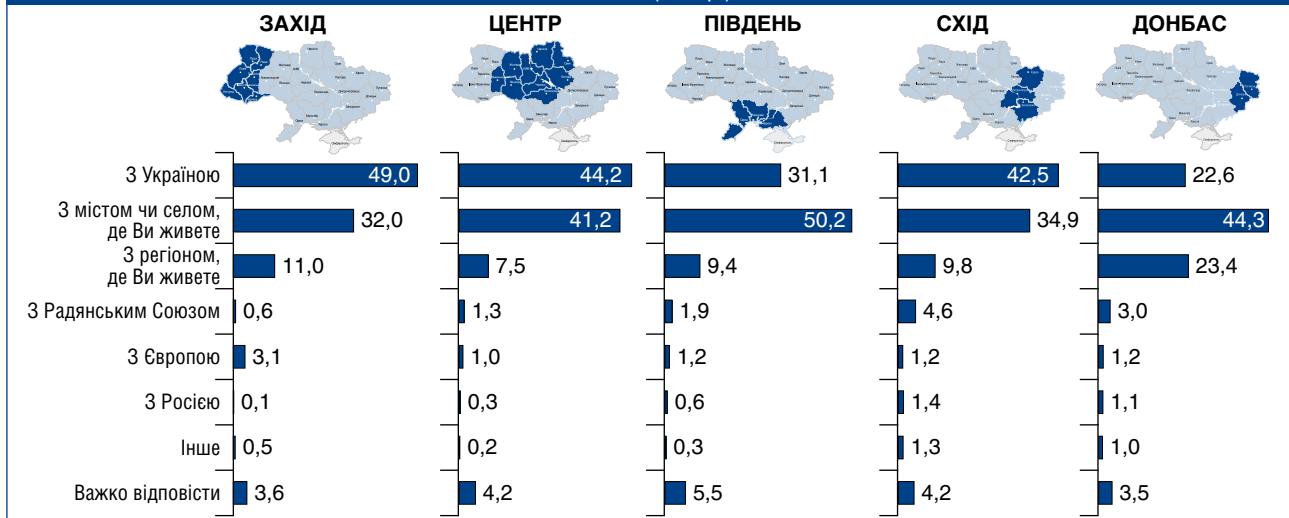

З чим з переліченого Ви найбільше пов'язуєте (ототожнюєте) себе в першу чергу?
% опитаних

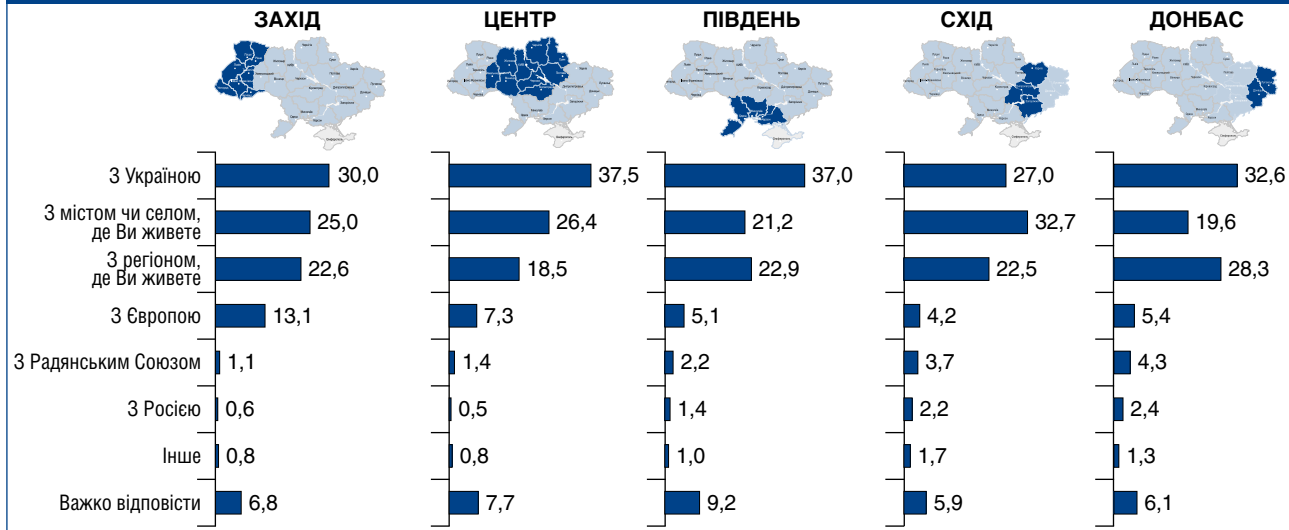
Регіони (2015р.)

А з чим з переліченого Ви найбільше пов'язуєте (ототожнюєте) себе в другу чергу?
% опитаних

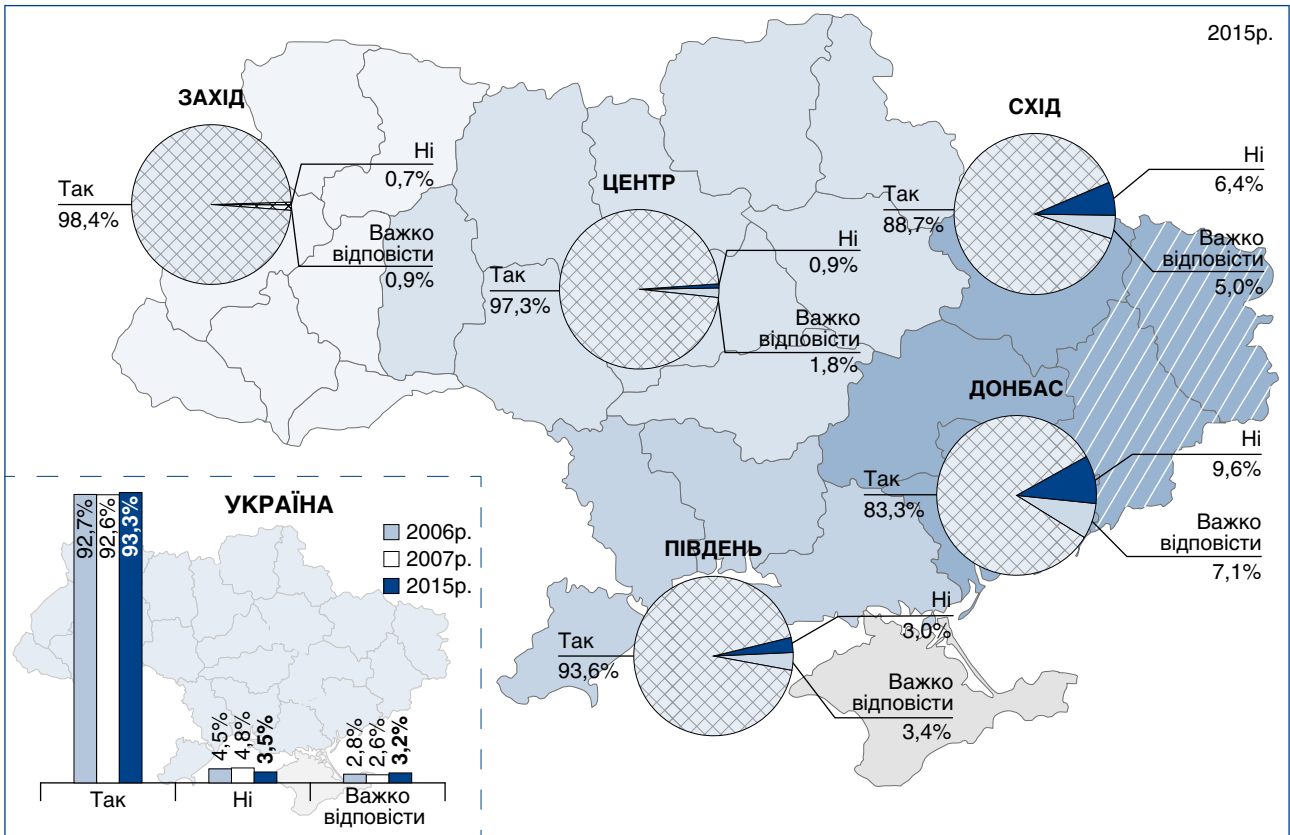

Регіони (2015р.)

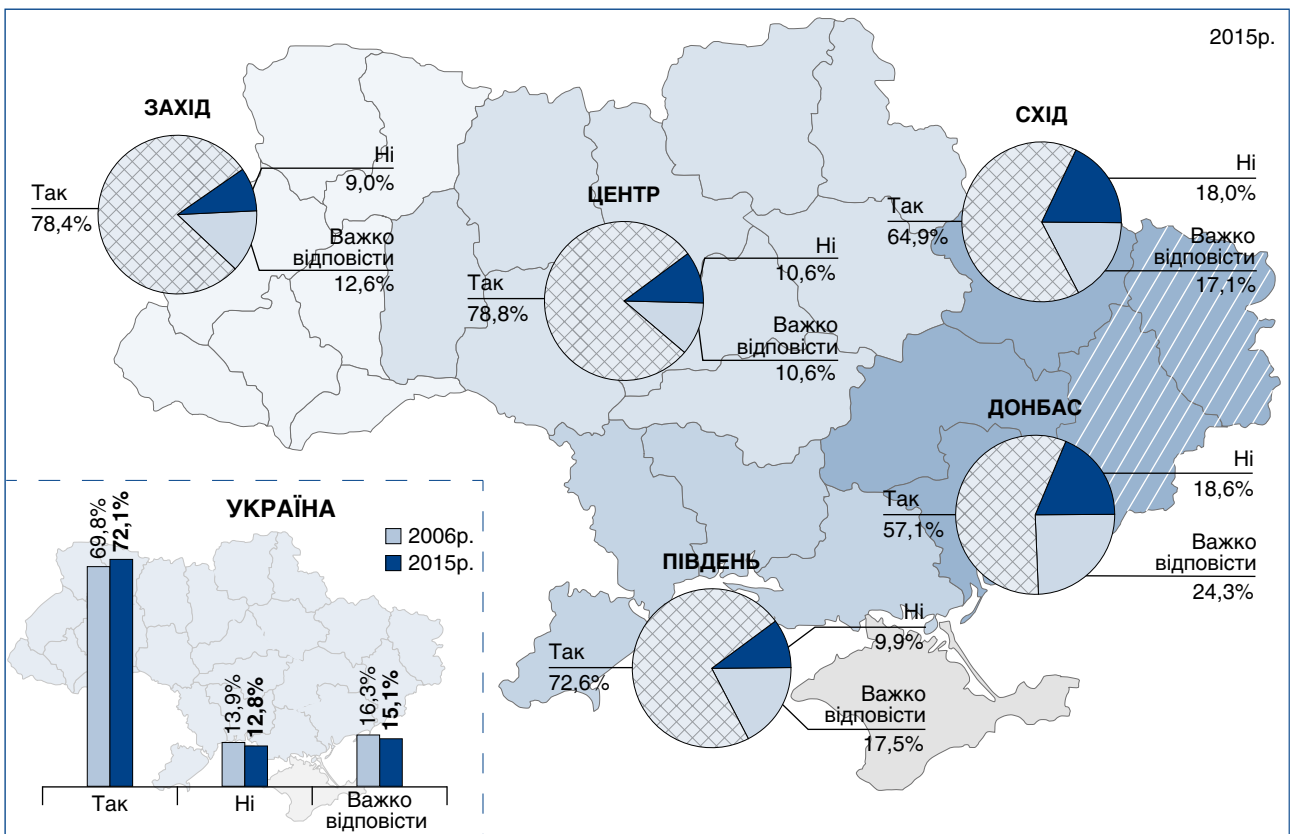

Чи сприймаєте Ви Україну як свою Батьківщину?
% опитаних

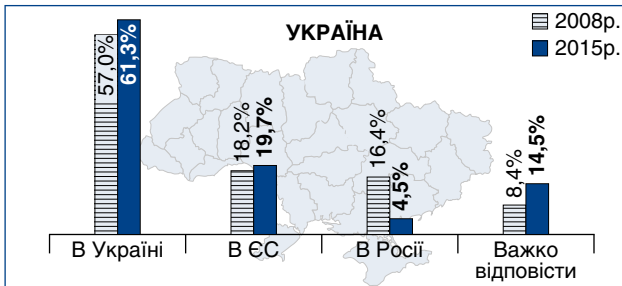

Чи обрали б Ви Україну Батьківщиною, якщо мали б можливість вибору?
% опитаних

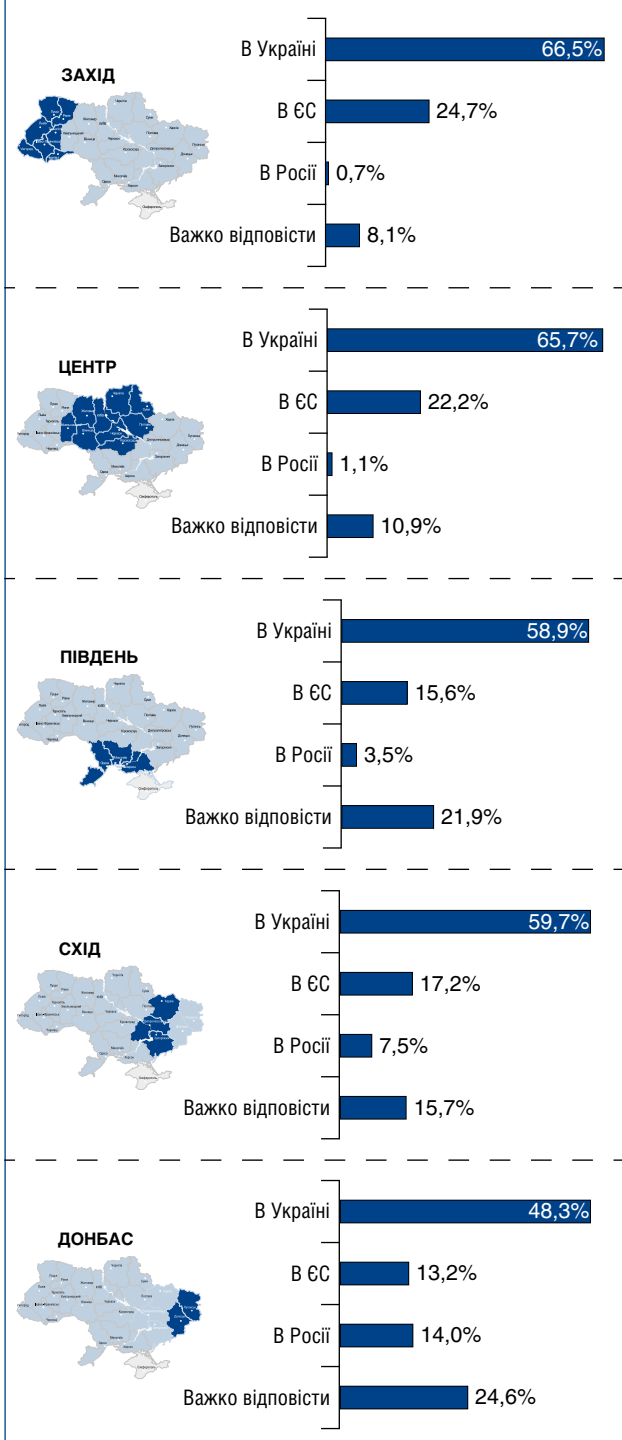

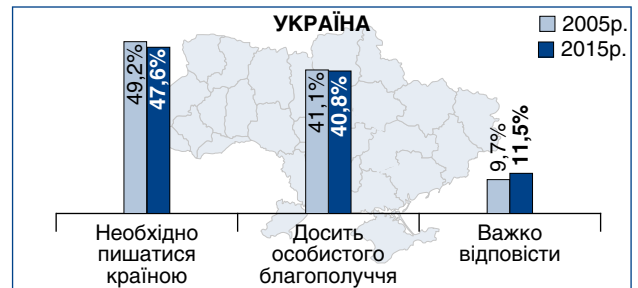
Якщо Ви могли б обирати, де б Ви хотіли жити?
% опитаних

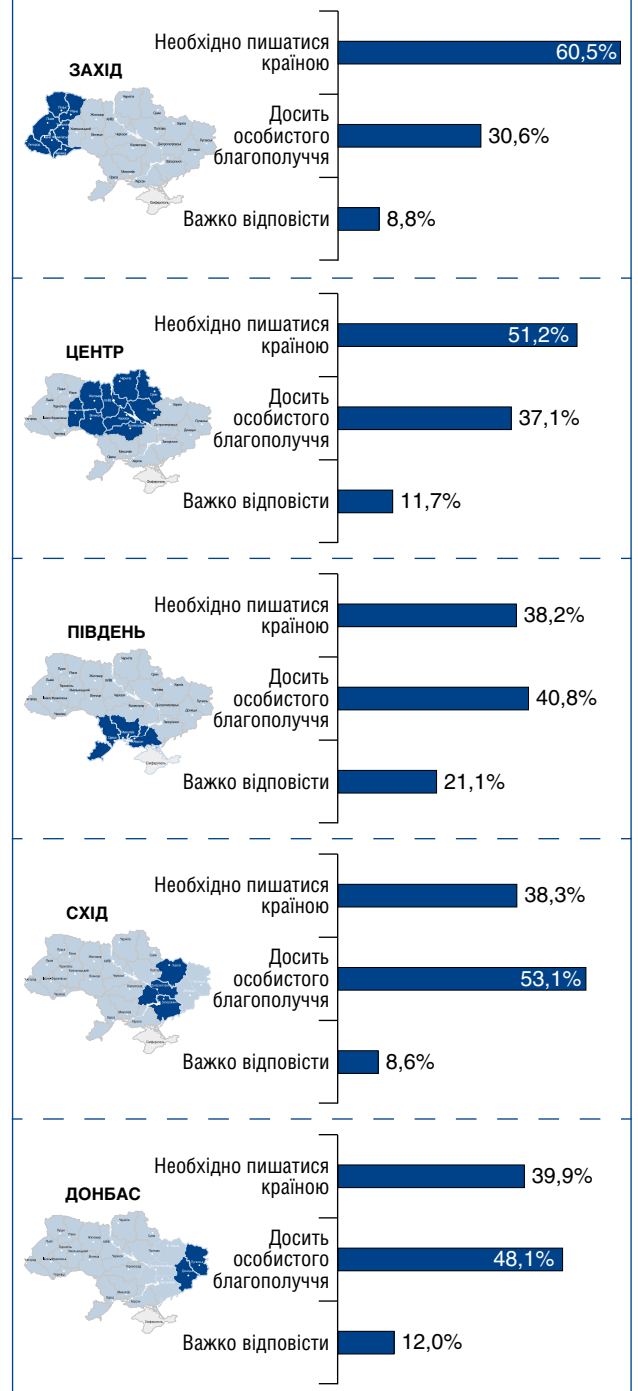
Регіони (2015р.)

Для щастя в житті Вам особисто необхідно пишати своєю країною чи досить особистого благополуччя?
% опитаних

Регіони (2015р.)

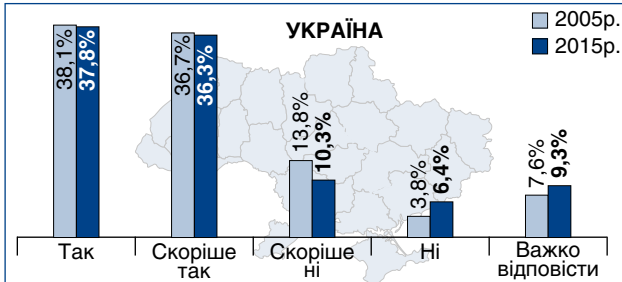

Наскільки Ви відчуваєте гордість за Україну в переліченому?
% опитаних

	УКРАЇНА	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Досягненнями у спорті						
Дуже пишаюся	24,5	29,1	27,7	29,3	22,6	10,5
Певною мірою пишаюся	48,4	53,7	47,8	42,6	51,3	43,2
Не дуже пишаюся	10,8	6,8	10,5	6,1	11,1	19,7
Зовсім не пишаюся	6,6	3,4	4,4	6,4	9,3	12,7
Важко відповісти	9,6	6,9	9,6	15,5	5,8	13,9
Історією України						
Дуже пишаюся	22,9	31,7	24,9	20,6	18,9	13,2
Певною мірою пишаюся	46,1	46,3	49,9	48,1	42,3	40,9
Не дуже пишаюся	12,7	9,3	11,1	10,9	15,7	18,3
Зовсім не пишаюся	7,4	3,8	4,1	6,3	13,5	12,8
Важко відповісти	10,9	9,0	10,0	14,1	9,6	14,7
Національним характером українців, здатністю боротися за свою державу і свої права						
Дуже пишаюся	27,7	38,8	31,0	29,0	16,8	17,9
Певною мірою пишаюся	40,3	39,1	44,9	42,3	35,4	36,3
Не дуже пишаюся	13,3	10,1	10,5	11,0	22,4	14,9
Зовсім не пишаюся	8,7	4,7	6,0	5,6	16,5	13,0
Важко відповісти	9,9	7,2	7,7	12,2	8,8	17,9
Досягненнями в мистецтві, літературі						
Дуже пишаюся	18,3	21,2	20,4	17,5	16,3	13,0
Певною мірою пишаюся	47,1	50,8	49,0	43,6	48,6	38,7
Не дуже пишаюся	13,7	11,0	12,9	7,4	15,6	20,9
Зовсім не пишаюся	7,4	5,3	4,7	7,1	10,7	12,6
Важко відповісти	13,5	11,7	13,1	24,3	8,8	14,7
Збройними Силами						
Дуже пишаюся	15,7	21,9	17,2	18,1	8,1	11,8
Певною мірою пишаюся	41,3	46,5	46,3	41,2	30,5	36,1
Не дуже пишаюся	20,1	17,0	18,7	15,3	28,1	21,3
Зовсім не пишаюся	11,8	7,7	7,0	11,3	22,3	15,9
Важко відповісти	11,1	7,0	10,8	14,0	11,1	14,9
Досягненнями в галузях науки і технологій						
Дуже пишаюся	9,9	12,0	10,8	10,3	9,2	5,8
Певною мірою пишаюся	38,8	45,6	38,7	38,5	37,2	31,9
Не дуже пишаюся	21,2	20,3	21,5	12,8	21,1	27,6
Зовсім не пишаюся	14,9	10,9	12,2	13,8	22,6	18,1
Важко відповісти	15,2	11,1	16,8	24,6	9,8	16,6
Чесним і справедливим ставленням до різних груп у суспільстві						
Дуже пишаюся	6,0	9,7	5,7	6,0	4,5	3,5
Певною мірою пишаюся	27,1	29,1	25,6	36,1	26,8	21,7
Не дуже пишаюся	28,4	29,3	30,4	24,1	23,8	31,4
Зовсім не пишаюся	22,7	17,5	22,7	14,7	30,1	26,6
Важко відповісти	15,8	14,3	15,5	19,1	14,8	16,9
Тим, як працює демократія						
Дуже пишаюся	1,8	2,7	1,6	1,6	2,1	1,1
Певною мірою пишаюся	20,1	21,1	22,9	18,4	15,0	19,6
Не дуже пишаюся	36,5	41,8	37,2	34,4	29,6	37,3
Зовсім не пишаюся	33,2	26,9	28,9	34,4	48,0	32,8
Важко відповісти	8,4	7,6	9,3	11,1	5,3	9,3
Політичним впливом України у світі						
Дуже пишаюся	2,5	2,8	2,6	2,5	2,0	2,6
Певною мірою пишаюся	19,0	20,7	20,0	19,2	12,0	22,5
Не дуже пишаюся	34,3	40,6	34,1	33,7	29,6	32,5
Зовсім не пишаюся	34,8	27,8	31,6	31,4	53,1	31,9
Важко відповісти	9,4	8,1	11,8	13,2	3,3	10,5
Системою соціального захисту України						
Дуже пишаюся	1,5	2,0	1,5	0,8	1,7	0,8
Певною мірою пишаюся	11,5	13,2	11,2	12,8	9,3	11,8
Не дуже пишаюся	31,2	33,4	34,2	26,2	26,9	30,3
Зовсім не пишаюся	49,2	45,7	45,3	51,3	58,9	49,3
Важко відповісти	6,6	5,7	7,8	8,8	3,2	7,8
Економічними досягненнями України						
Дуже пишаюся	1,2	1,1	1,1	1,2	1,9	0,6
Певною мірою пишаюся	9,8	10,6	9,9	10,3	6,7	12,0
Не дуже пишаюся	33,1	36,8	36,3	29,5	26,0	32,2
Зовсім не пишаюся	49,4	47,3	44,4	51,3	62,3	46,4
Важко відповісти	6,5	4,2	8,3	7,6	3,0	8,8

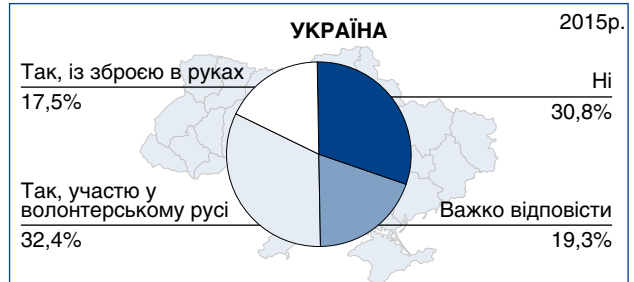
Чи вважаєте Ви себе патріотом України?
% опитаних

Регіони (2015р.)

	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Так	51,8	42,9	36,8	30,8	17,1
Скоріше так	32,8	38,3	31,1	37,5	38,6
Скоріше ні	6,6	7,8	10,3	15,6	14,2
Ні	2,2	3,0	6,8	8,4	16,5
Важко відповісти	6,6	7,9	15,0	7,6	13,6

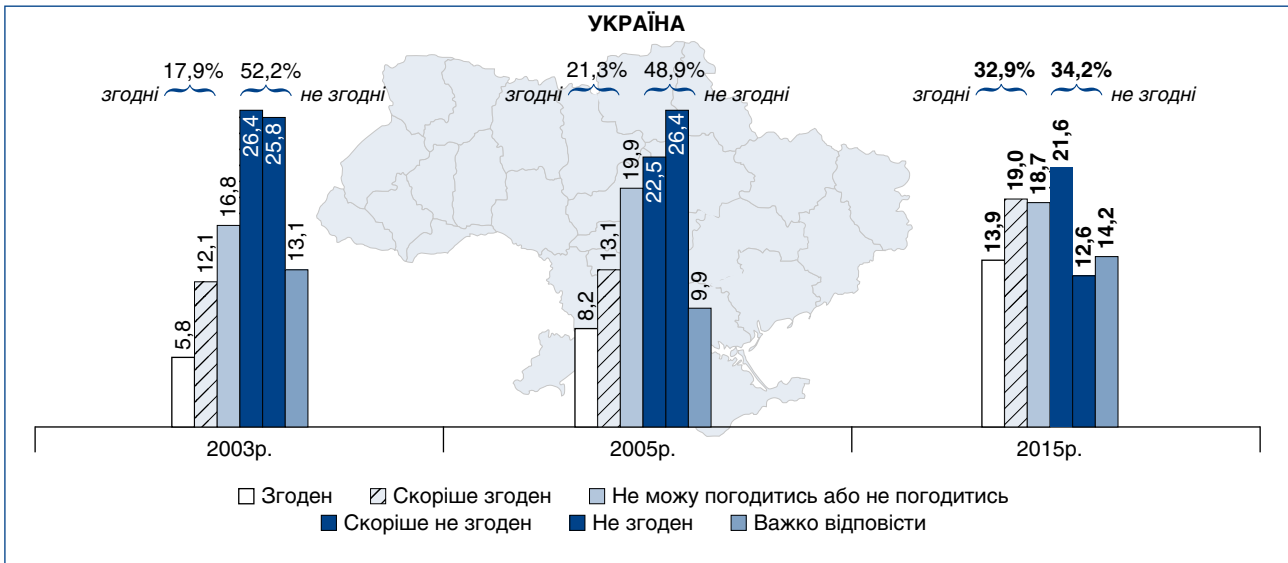
Чи готові Ви захищати свою країну?
% опитаних

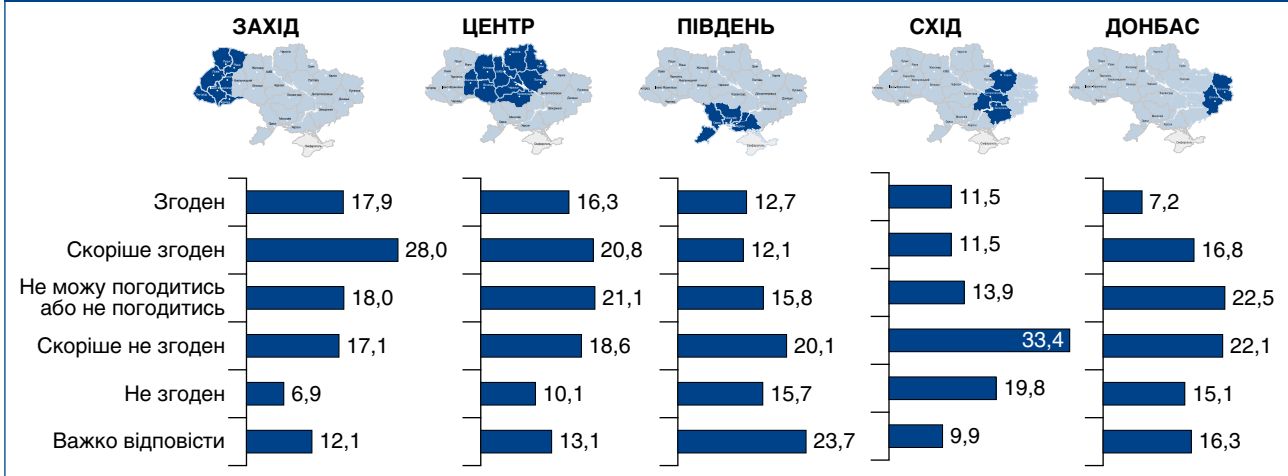
Регіони

	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Так, із зброєю в руках	23,7	20,3	16,4	13,3	8,9
Так, участю у волонтерському русі	41,2	33,2	22,7	28,3	30,5
Ні	17,8	26,0	31,7	44,5	41,9
Важко відповісти	17,3	20,5	29,2	13,9	18,7

Чи згодні Ви з твердженням "Для України важливо посилити економічну незалежність від інших країн, навіть якщо це призведе до зниження рівня життя її громадян"?
% опитаних

Регіони (2015р.)

Наскільки наведені якості важливі для того, щоб людину можна було назвати патріотом України?*
середній бал

	УКРАЇНА		Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
	2005р.	2015р.					
Бажання виховувати в дітях любов до України	4,3	4,2	4,4	4,2	4,2	4,2	3,8
Повага до своєї держави, державних символів і свят**	–	4,2	4,4	4,2	4,1	4,1	3,9
Повага до законів і інститутів влади України	4,2	4,1	4,3	4,0	4,0	4,0	3,9
Піклуватися про стабільний добробут сім'ї	4,3	4,1	4,2	4,2	4,3	4,2	3,7
Знання історії і культури України	4,2	4,0	4,2	4,1	4,0	4,0	3,5
Готовність боротися за дотримання прав і свобод громадян України	4,1	4,0	4,2	4,0	4,0	3,9	3,9
Готовність навіть ціною життя захищати Україну від зовнішніх ворогів	4,0	3,9	4,3	4,0	4,0	3,4	3,7
Готовність привселюдно захищати репутацію своєї країни перед громадянами інших країн	4,0	3,9	4,2	4,0	4,1	3,6	3,7
Праця на благо України	4,4	3,9	4,1	3,9	3,9	4,0	3,7
Готовність навіть ціною життя захищати територіальну цілісність України (не дозволити регіонам відокремлюватись від України)	3,7	3,8	4,1	3,9	3,9	3,2	3,5
Дотримуватись українських народних традицій у повсякденному житті	3,7	3,8	4,0	3,9	3,6	3,8	3,2
Прагнення до рівності прав усіх національностей	4,2	3,8	3,7	3,8	4,0	3,8	3,6
Знання української мови**	–	3,8	4,3	3,9	3,5	3,8	3,2
Наявність українського громадянства	3,6	3,7	3,8	3,7	3,7	3,8	3,1
Виступати за повне відновлення територіальної цілісності України, включаючи повернення Криму та тимчасово окупованих територій Донбасу***	–	3,7	3,9	3,8	3,8	3,5	3,1
Готовність боротися за пріоритет прав етнічних українців в Україні	3,2	3,4	3,8	3,4	3,4	3,3	2,9
Виступати проти надання особливого статусу територіям самопроголошених "ДНР" та "ЛНР"***	–	3,4	3,8	3,5	3,4	3,0	2,8
Використання в побуті, у громадських місцях і державних закладах лише української мови	2,9	3,3	4,0	3,5	2,9	3,0	2,6
Бути українцем за національністю	3,1	3,3	3,7	3,4	3,1	3,4	2,7
Готовність боротися за пріоритет прав етнічних українців за кордоном	3,4	3,3	3,7	3,3	3,5	3,2	3,0
Відмова від деяких особистих благ сьогодні в ім'я майбутньої України	3,4	3,3	3,8	3,2	3,2	3,1	3,1
Народитися в Україні	3,1	3,2	3,5	3,3	3,2	3,3	2,7
Виступати за вступ України до ЄС**	–	3,1	3,8	3,4	3,0	2,7	2,3
Виступати проти відновлення співпраці з Росією**	–	3,0	3,6	3,2	3,0	2,6	2,3
Бути проти зближення України з Росією	2,2	2,9	3,5	3,2	2,8	2,5	2,2
Виступати за вступ України до НАТО**	–	2,9	3,5	3,1	2,8	2,6	2,1
Належність до української церкви (УАПЦ, УПЦ-КП, УГКЦ)	2,7	2,7	3,2	2,8	2,6	2,3	2,2
Бути проти зближення України зі США	2,9	2,6	2,5	2,8	2,6	2,7	2,0

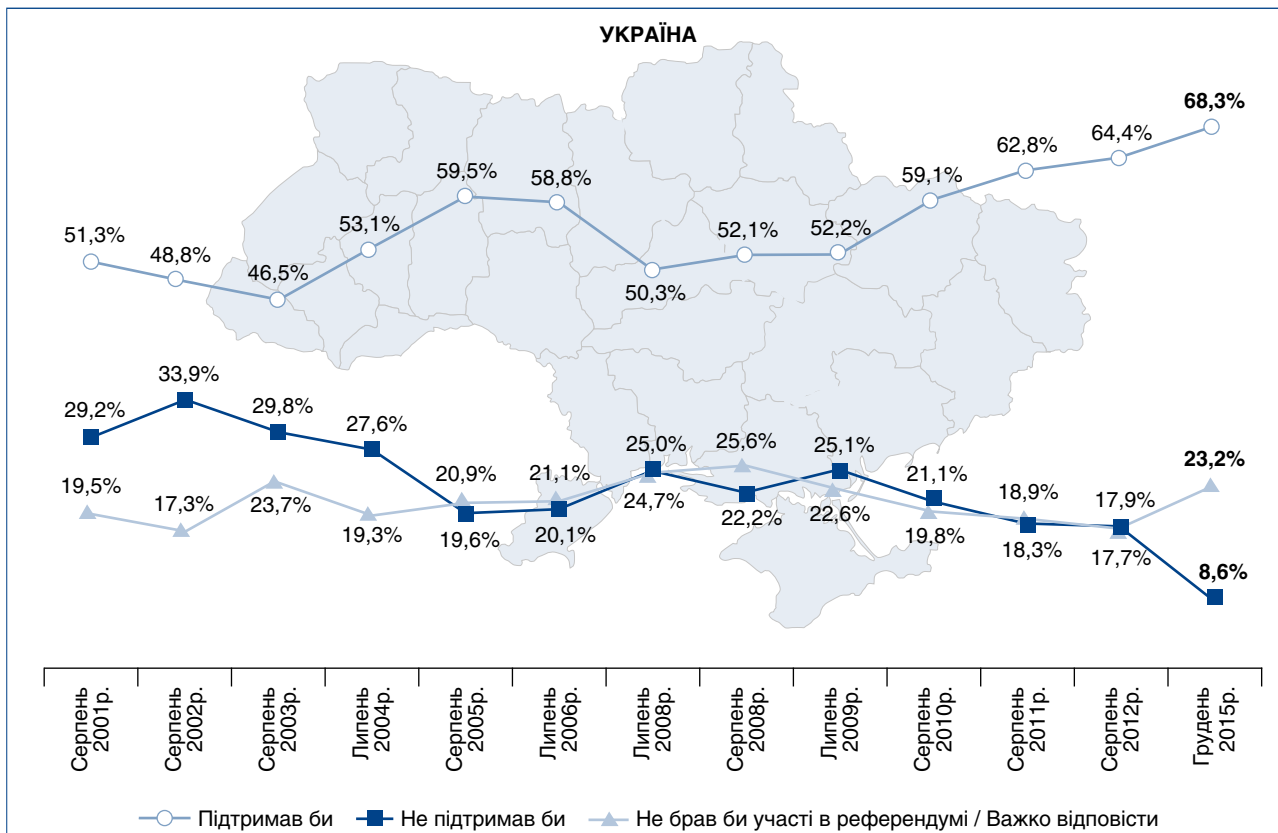
* За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де "1" означає, що ця якість є не важливою, а "5" – дуже важливою.

** В анкеті 2005р. такий варіант відповіді не пропонувався.

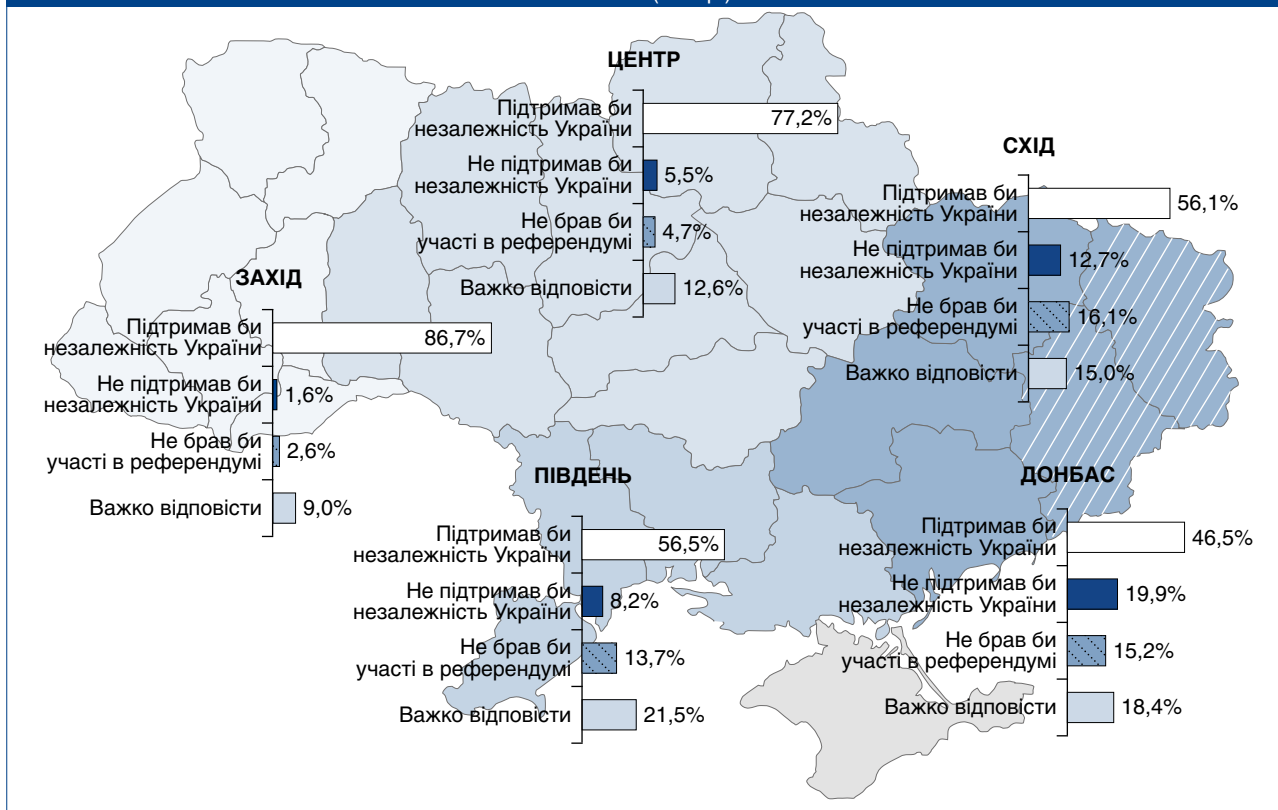
*** У 2005р. не було ситуацій, які б зумовили порушення таких питань.

Якби референдум щодо проголошення державної незалежності України відбувався сьогодні, то як би Ви на ньому проголосували?
% опитаних

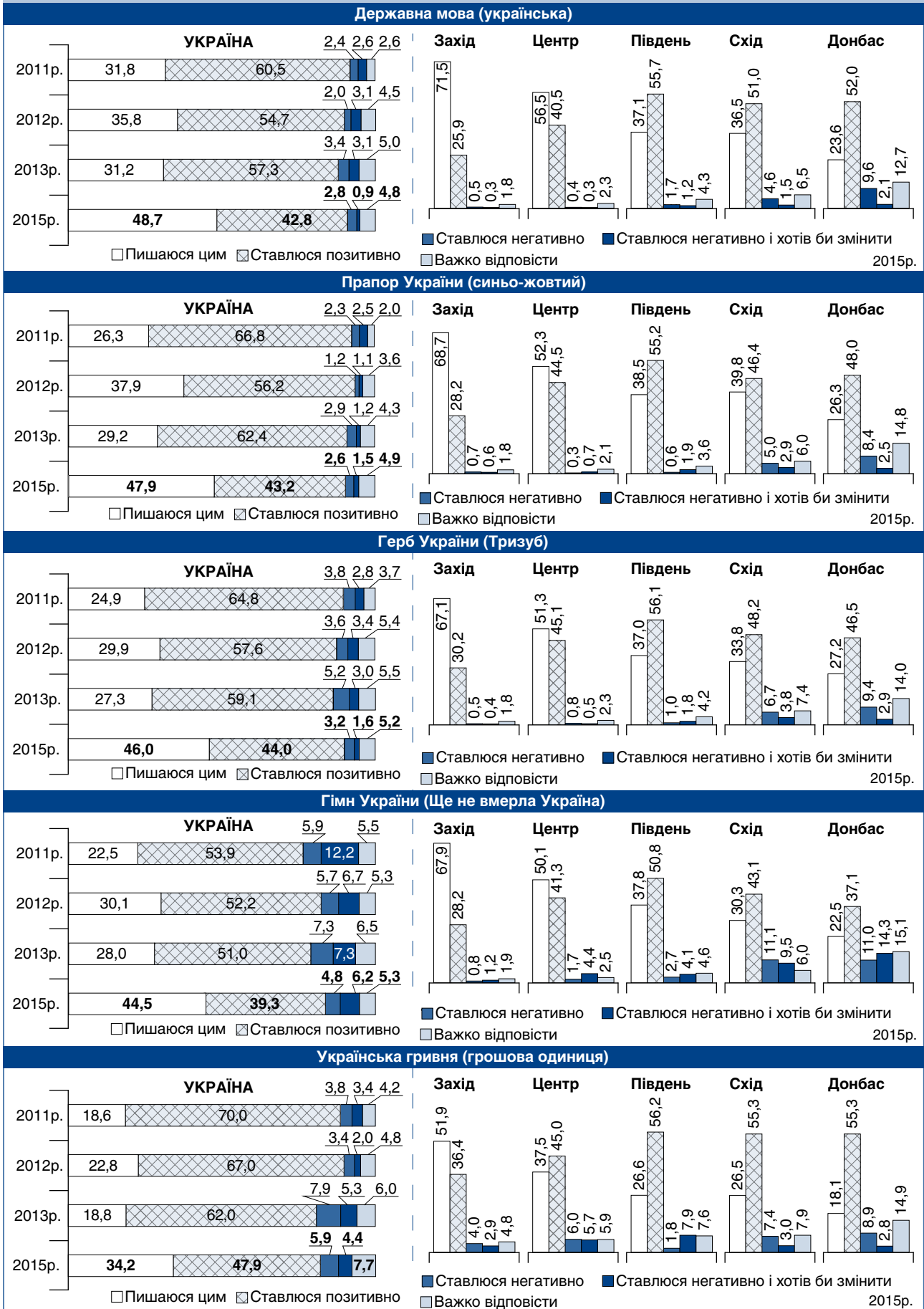

Регіони (2015р.)

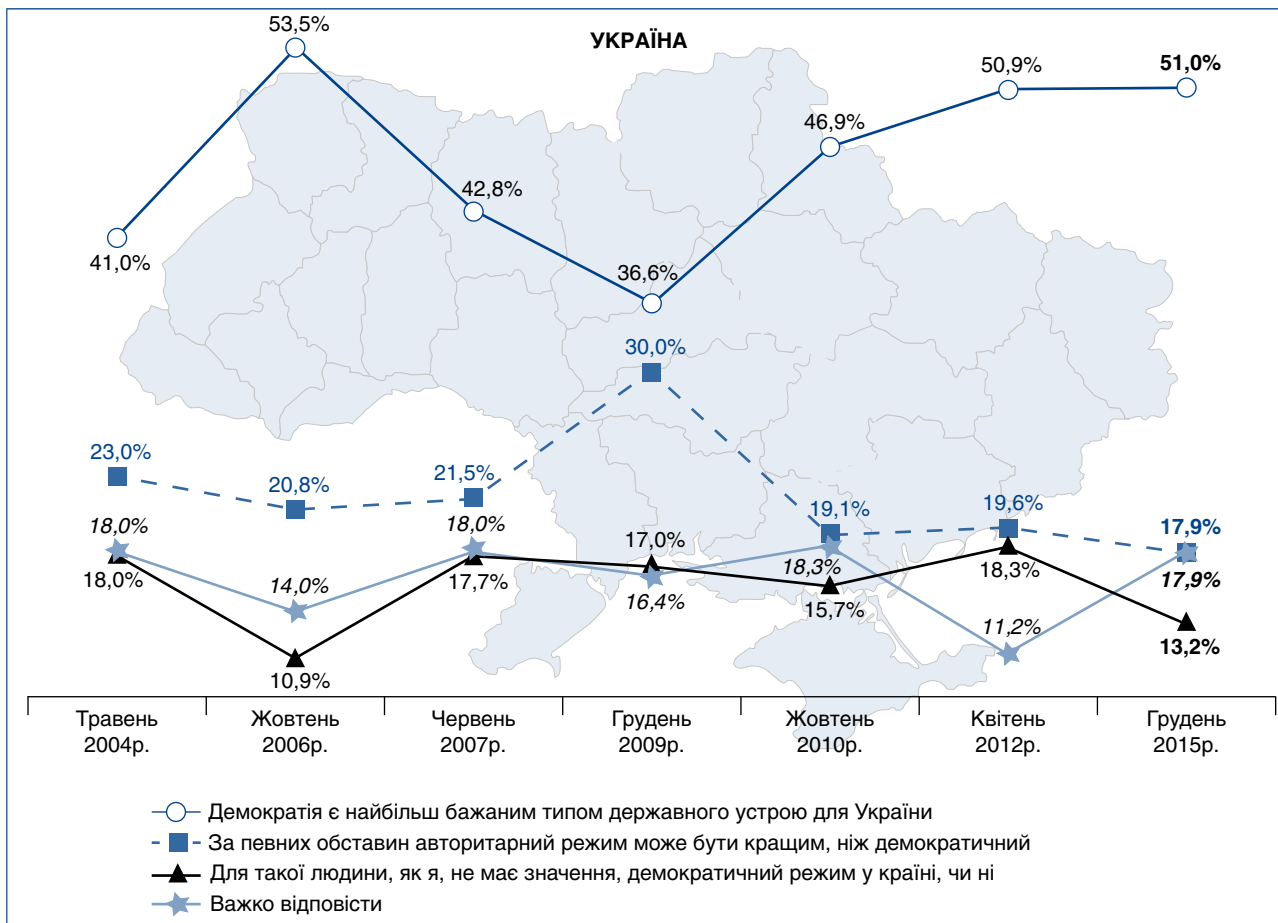

Як Ви ставитеся до наведених атрибутів незалежної української держави?
% опитаних

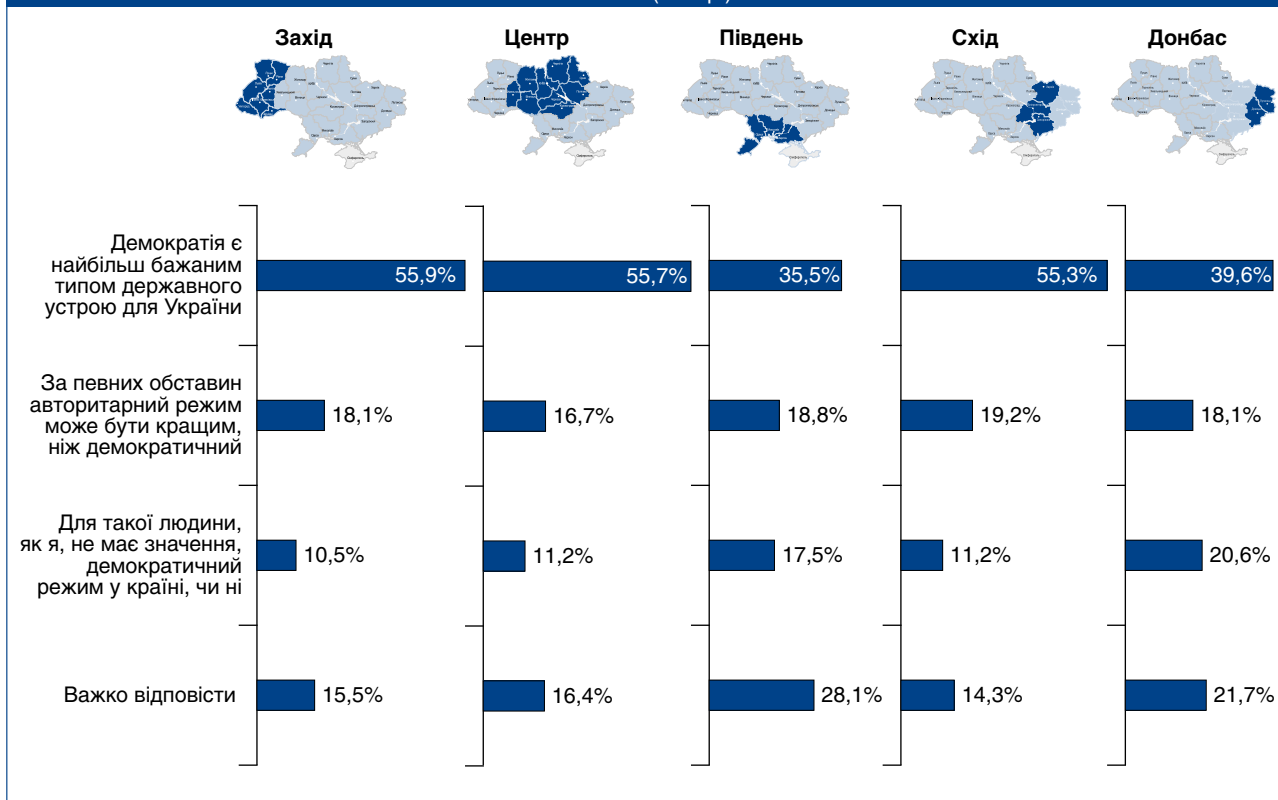

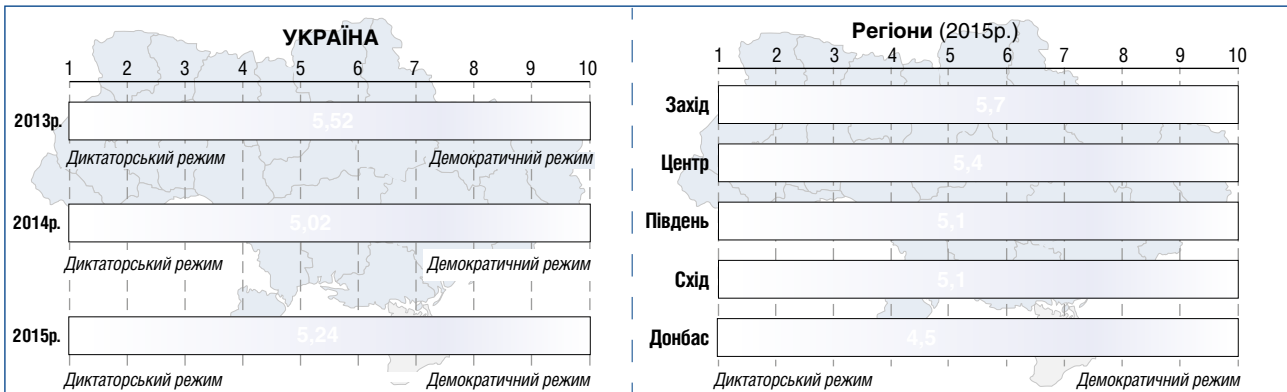

З яким із наведених суджень Ви більше згодні?
% опитаних

Регіони (2015р.)

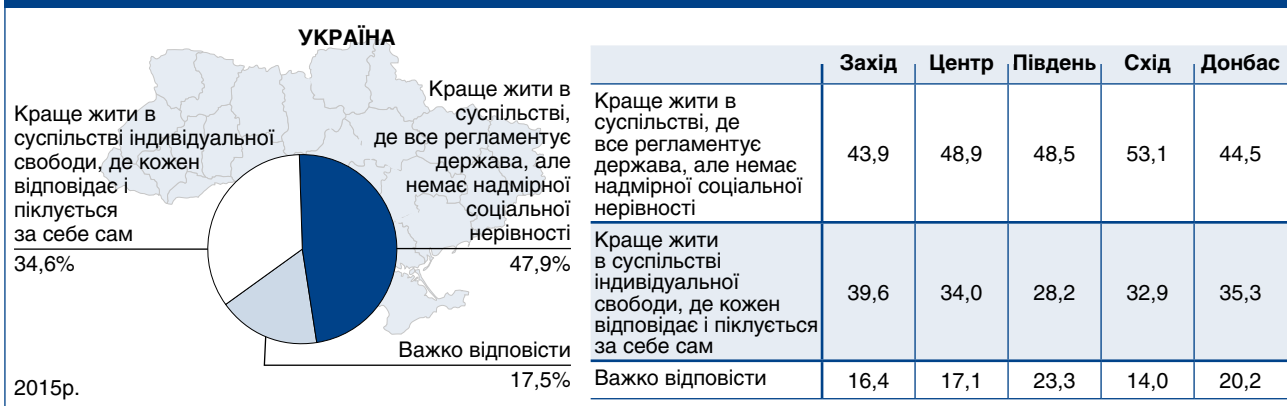
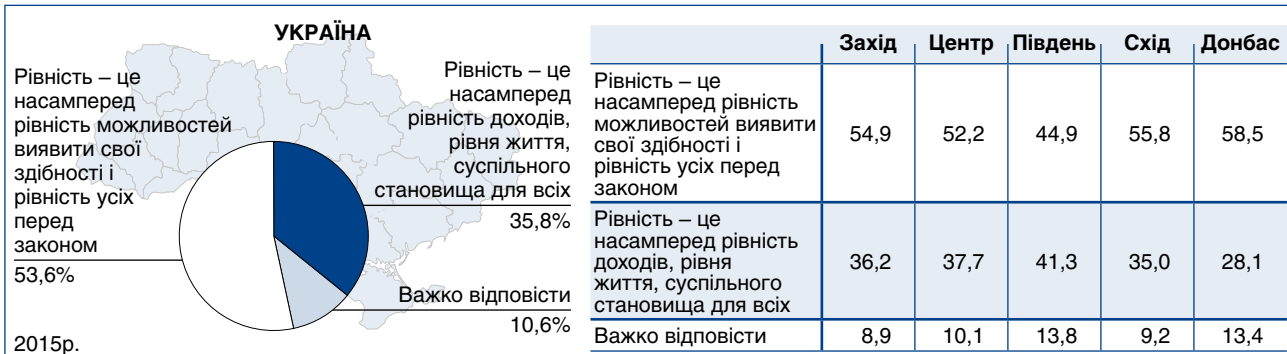
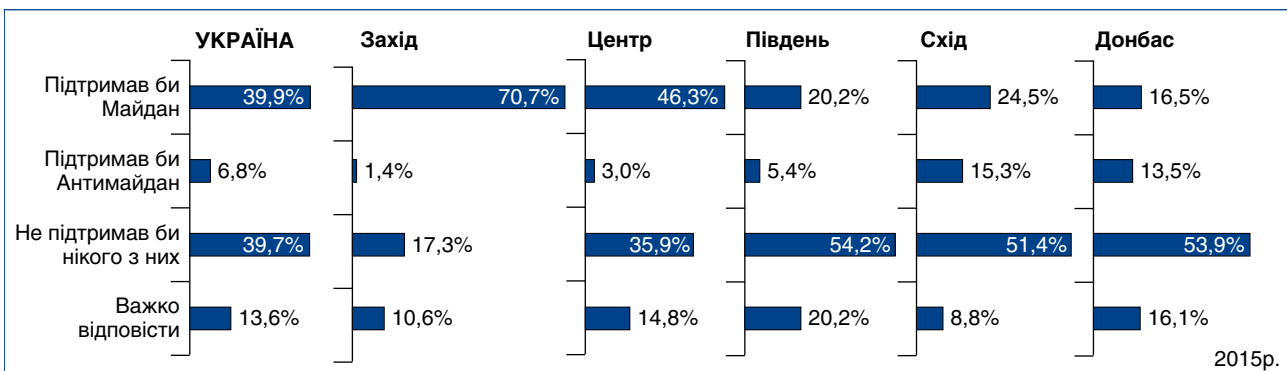

Де 6 на шкалі “демократичний режим – диктаторський режим” Ви розташували сучасну Україну? середній бал*

* За 10-бальною шкалою від 1 до 10, де “1” означає повністю диктаторський режим, а “10” – повністю демократичний режим.

З яким із наведених тверджень у кожній парі Ви більшою мірою згодні?

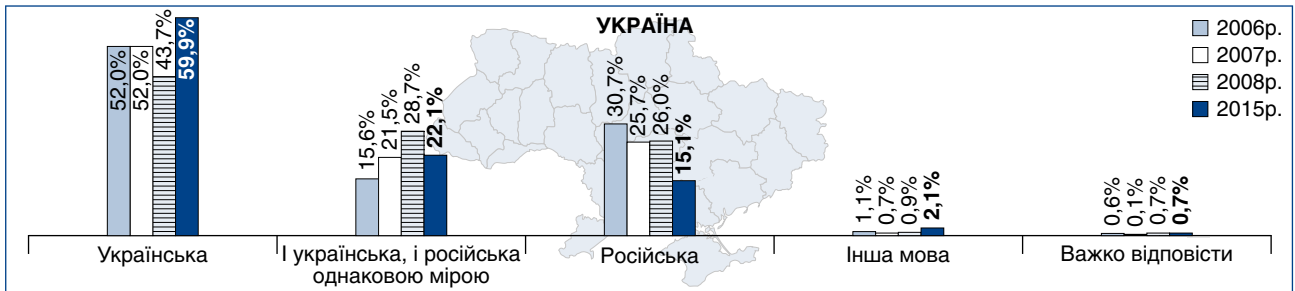
% опитаних

Прошло близько двох років після закінчення подій, які називають Майданом. Якби ці події 2013-2014рр. відбувалися зараз, Ви підтримали б Майдан чи Антимайдан? середній бал*

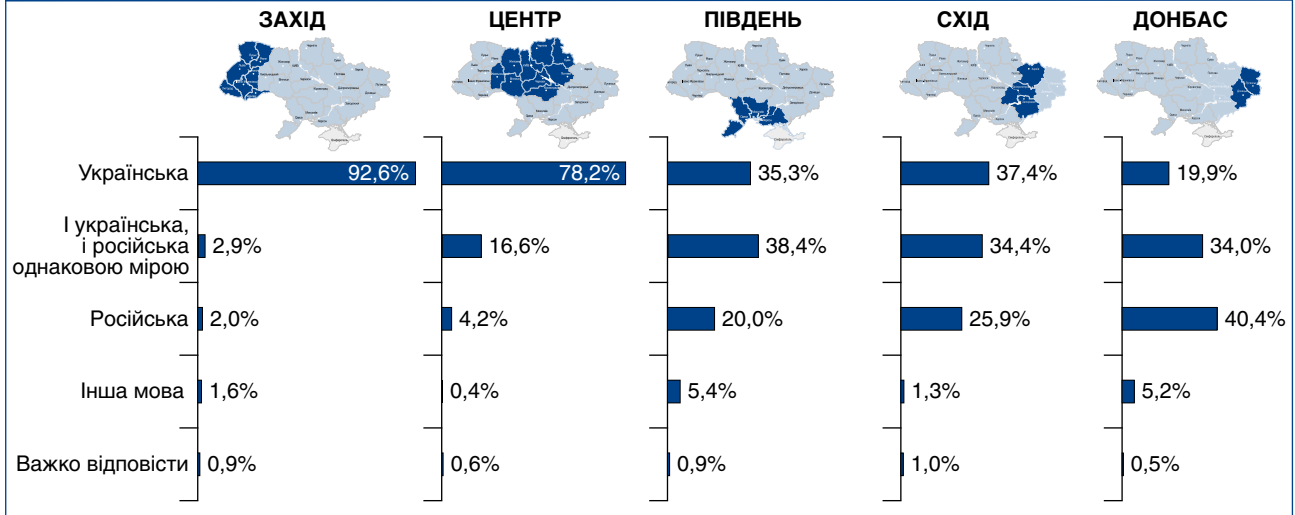

МОВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Яка мова для Вас є рідною?
% опитаних

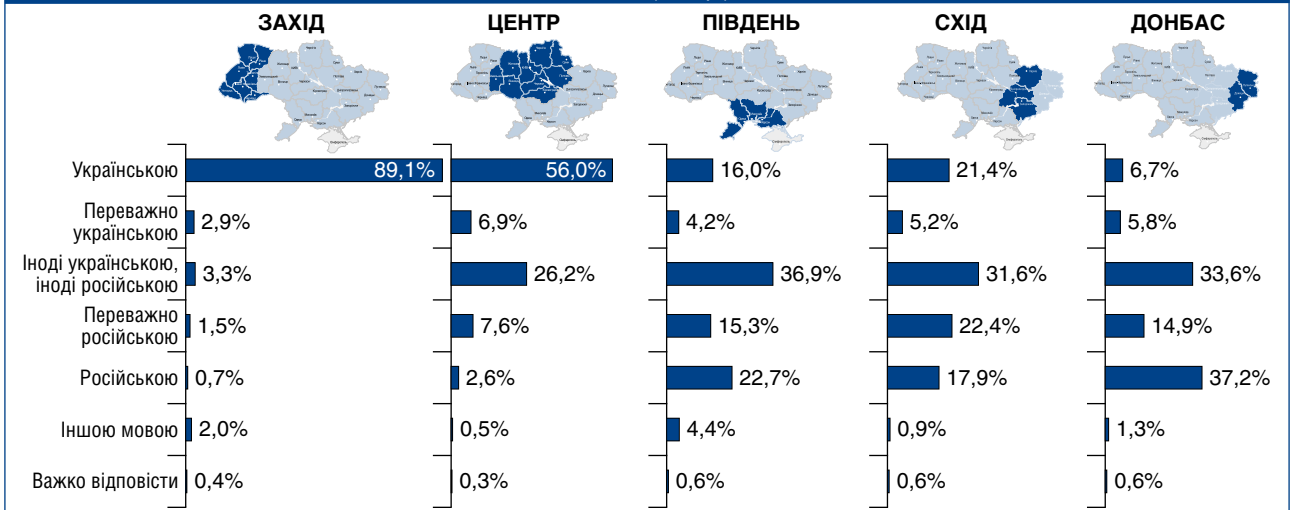
Регіони (2015р.)

Якою мовою Ви розмовляєте вдома?
% опитаних

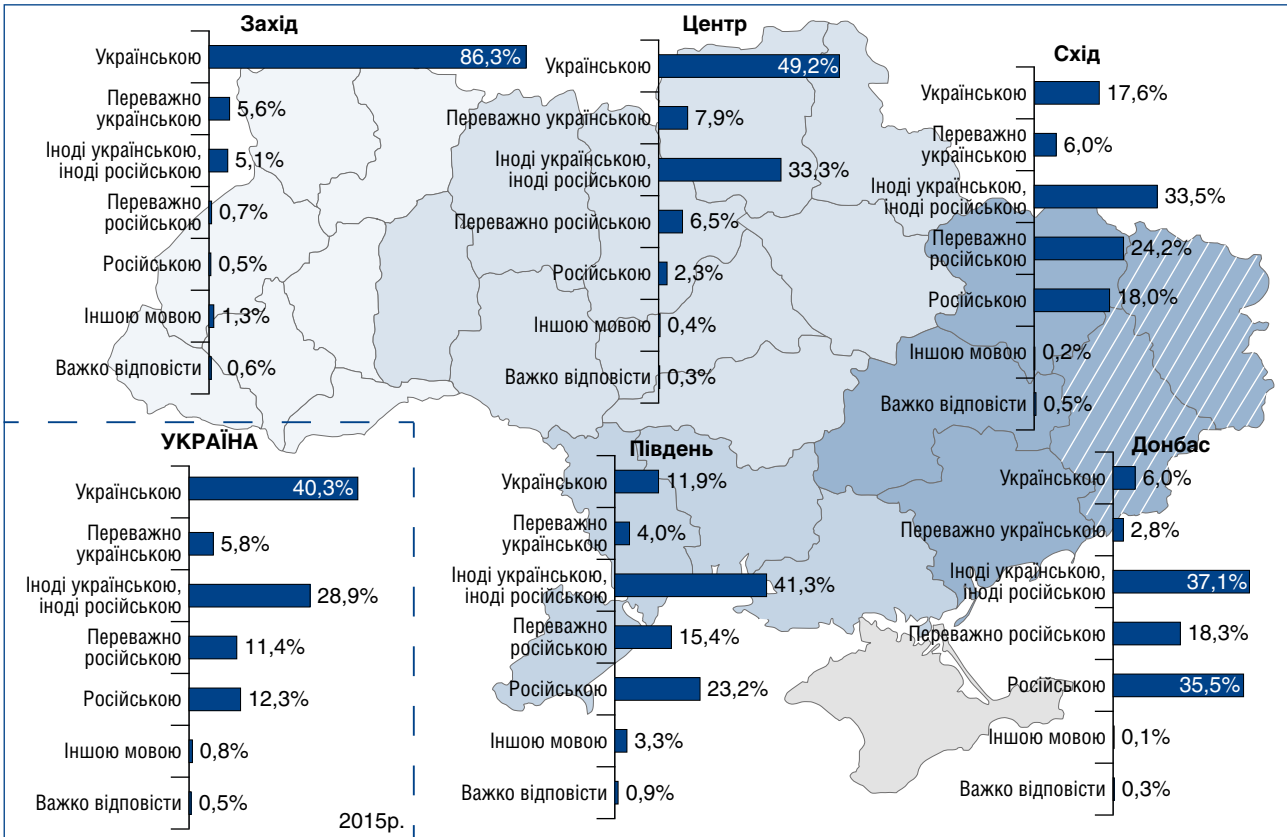

Регіони (2015р.)

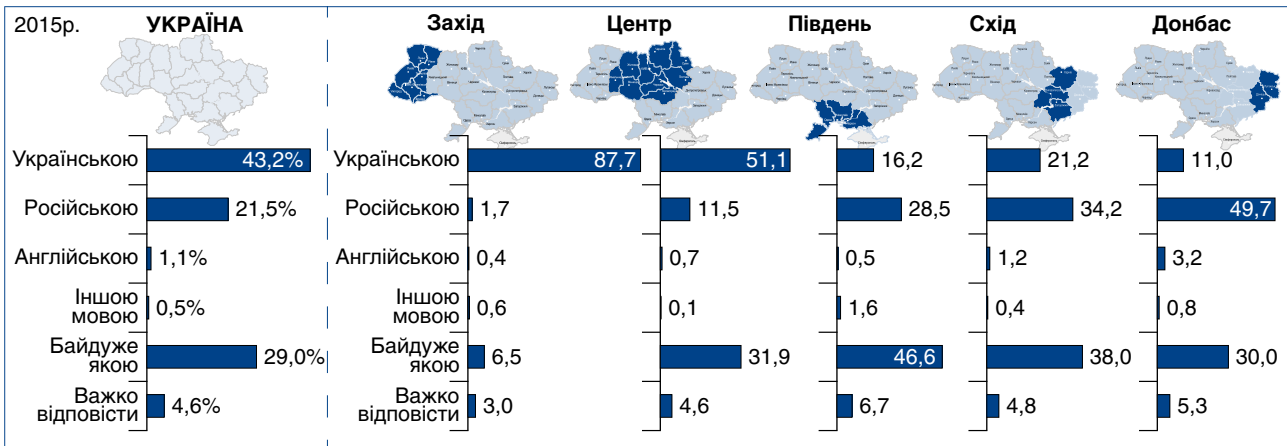

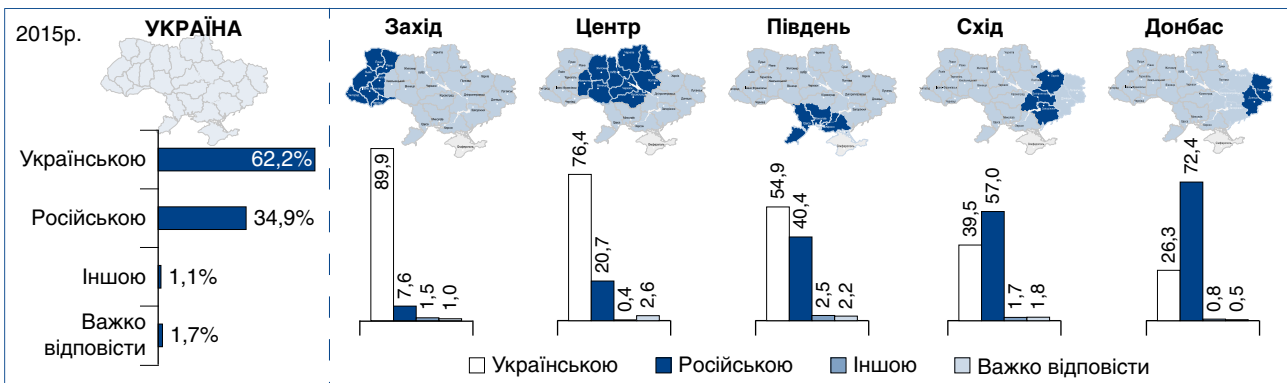
Якою мовою Ви спілкуєтесь за межами Вашого дому, сім'ї (на роботі, навчанні і т.ін.)?
% опитаних

Якою мовою більш престижно розмовляти серед Ваших друзів і колег по роботі чи навчанню?
% опитаних

Якою мовою Ви отримували середню освіту?
% опитаних

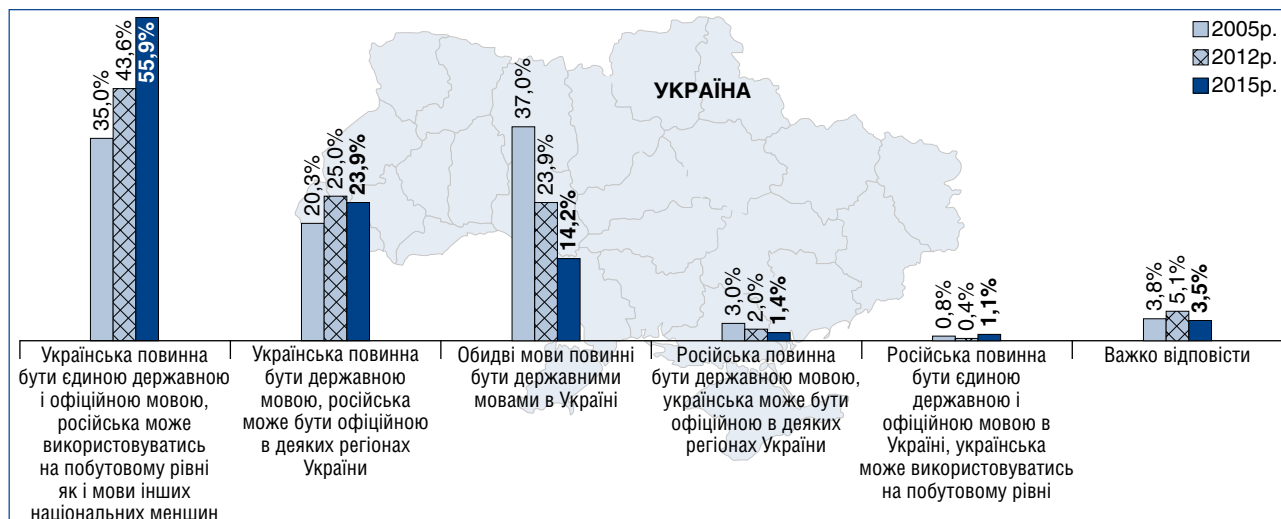
Як би Ви оцінили Ваш рівень володіння українською мовою?
% опитаних

Регіони (2015р.)

	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Вільно володію	94,1	71,5	48,9	52,3	39,1
Мого рівня володіння українською мовою достатньо для спілкування на побутовому рівні, проте мені важко говорити нею на спеціальні теми	5,1	26,5	39,8	40,7	41,5
Я погано розумію українську мову, для мене проблема спілкуватися нею	0,3	1,0	5,8	5,7	14,8
Зовсім не розумію українську мову	0,0	0,0	0,2	0,7	1,7
Важко відповісти	0,4	1,0	5,4	0,6	3,0

Яким чином повинні співіснувати українська та російська мови в Україні?
% опитаних

Регіони (2015р.)

	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Українська повинна бути єдиною державною і офіційною мовою, російська може використовуватись на побутовому рівні як і мови інших національних меншин	80,6	74,8	36,9	33,9	20,8
Українська повинна бути державною мовою, російська може бути офіційною в деяких регіонах України	14,5	15,9	30,4	34,4	37,3
Обидві мови повинні бути державними мовами в Україні	2,0	3,6	23,1	24,8	34,7
Російська повинна бути державною мовою, українська може бути офіційною в деяких регіонах України	0,4	0,5	1,4	3,4	2,6
Російська повинна бути єдиною державною і офіційною мовою в Україні, українська може використовуватись на побутовому рівні	0,5	1,3	1,0	0,9	1,8
Важко відповісти	2,1	4,0	7,2	2,5	2,8

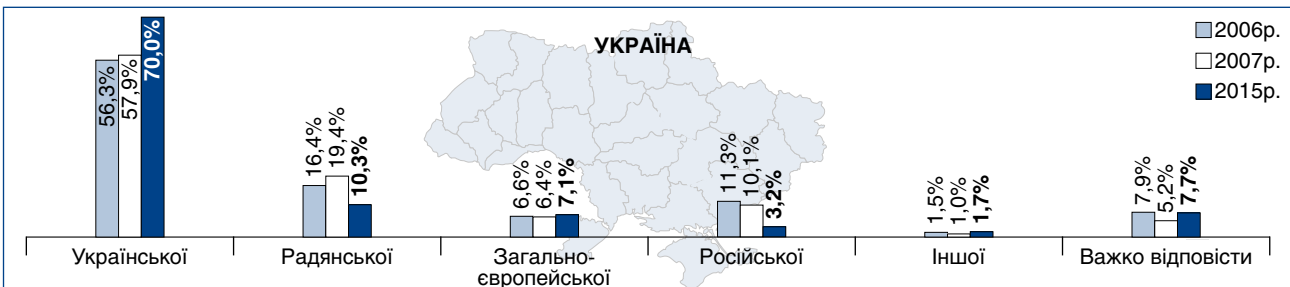
Якими з названих мов Ви володієте в обсязі, достатньому для спілкування на побутовому рівні?
% опитаних

	УКРАЇНА	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Англійською	20,0	22,0	19,9	17,8	21,1	17,9
Польською	6,0	18,6	2,4	1,8	1,9	4,7
Німецькою	5,0	6,9	3,8	5,9	5,8	3,8
Французькою	1,3	1,5	1,1	1,2	0,8	1,9
Румунською	0,9	2,1	0,1	3,5	0,2	0,0
Чеською	0,7	2,9	0,1	0,1	0,1	0,1
Болгарською	0,7	0,3	0,5	3,0	0,5	0,3
Італійською	0,6	1,4	0,4	0,3	0,2	0,8
Іспанською	0,4	0,7	0,1	0,5	0,3	0,4
Угорською	0,4	1,8	0,0	0,0	0,2	0,1
Словацькою	0,4	1,9	0,1	0,1	0,0	0,0
Португальською	0,2	0,3	0,1	0,1	0,1	0,3
Китайською	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2
Іншою мовою	18,3	28,4	19,8	7,0	14,8	13,4
Важко відповісти	49,7	30,1	52,8	57,9	52,2	60,5

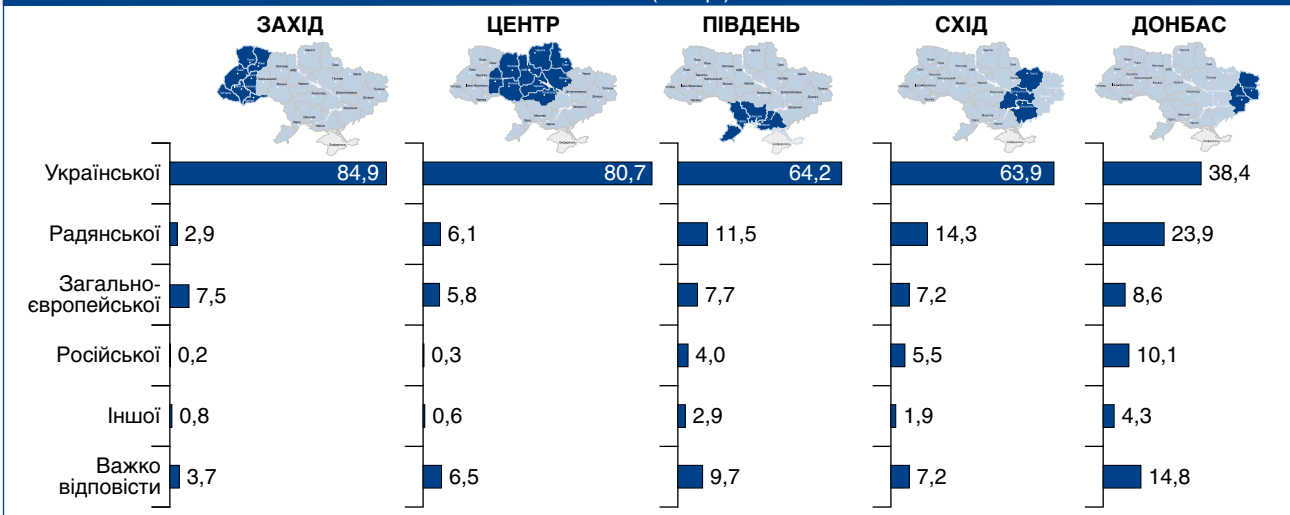
2015р.

КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

До якої культурної традиції Ви себе насамперед відносите?
% опитаних

Регіони (2015р.)

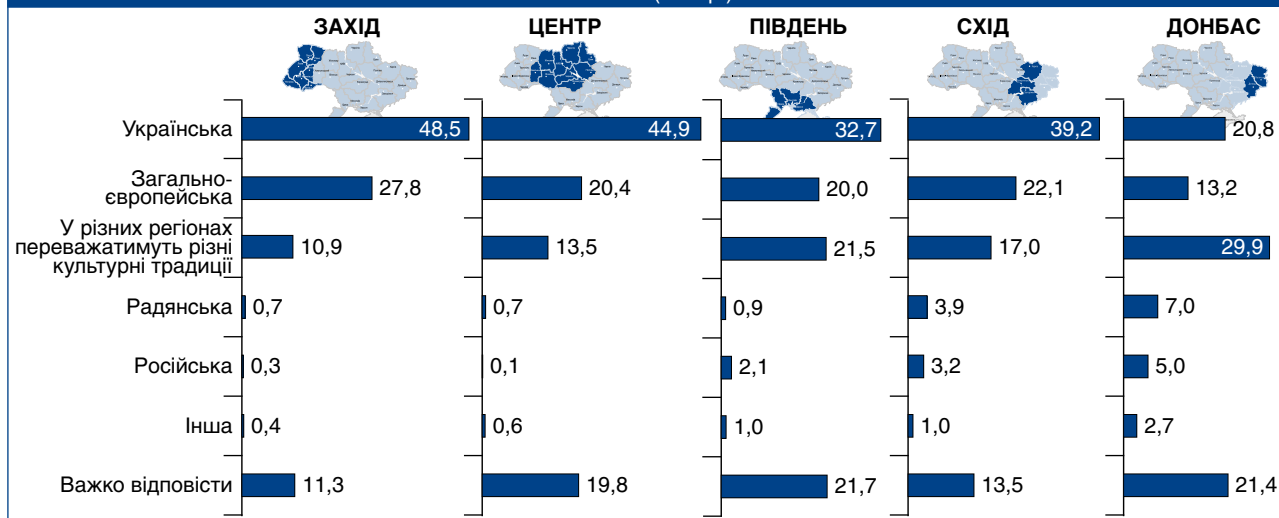

Яка культурна традиція переважатиме в Україні в майбутньому (через 20-25 років)?
% опитаних

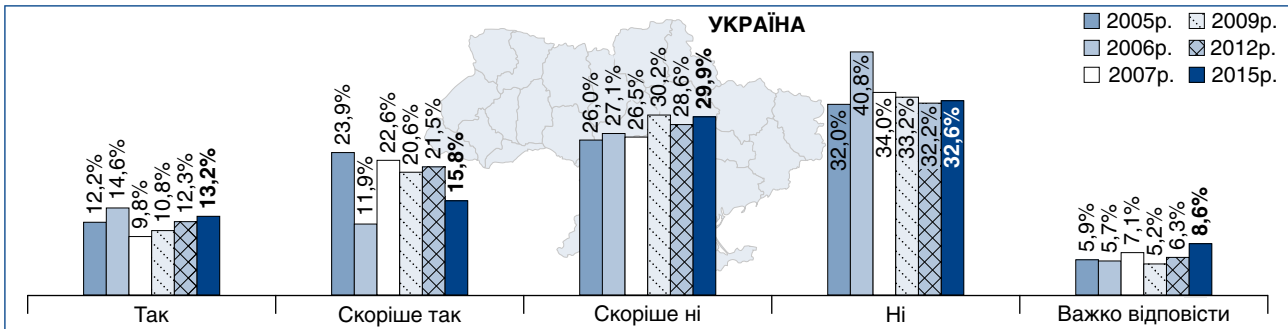
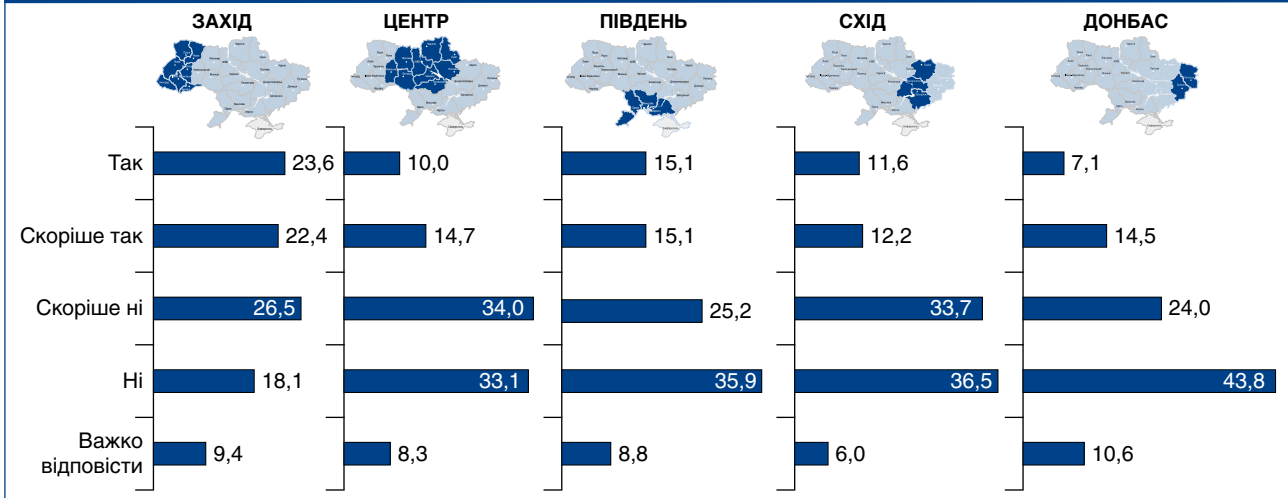
Регіони (2015р.)

Існують різні думки про ступінь близькості культури, традицій і поглядів різних груп.
Наскільки близькі або різні культури, традиції і погляди наведених груп?*
середній бал

	УКРАЇНА	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Українці в Україні і росіяни в Україні	3,8	3,0	3,7	4,3	4,2	4,0
Громадяни України та громадяни Росії	3,5	2,7	3,1	4,1	4,2	3,9
Жителі Центральної України і жителі Східної України	3,5	3,4	3,2	3,5	3,8	3,6
Жителі Західної України і жителі Центральної України	3,4	3,5	3,3	3,1	3,3	3,6
Жителі Галичини і жителі Центральної України	3,3	3,4	3,2	3,0	3,2	3,3
Жителі України і жителі тимчасово окупованих територій Криму	3,0	2,5	2,9	3,5	3,4	3,2
Жителі України і жителі тимчасово окупованих районів Донецької і Луганської областей	3,0	2,5	2,8	3,4	3,5	3,4
Жителі Західної України і жителі Східної України	2,7	2,8	2,6	2,5	2,7	2,8
Громадяни України і громадяни країн-членів Європейського Союзу	2,5	2,7	2,6	2,4	2,4	2,2
Жителі Галичини і жителі Донбасу	2,4	2,5	2,4	2,3	2,6	2,4

* За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де "1" означає, що ці групи є дуже різними, а "5" – дуже схожими.

Чи відчуваєте Ви себе європейцем?
 % опитаних

Регіони (2015р.)

Що Вам заважає відчувати себе європейцем?*

% тих, хто не відчуває себе європейцем, або вагався, відповідаючи на питання, чи відчуває він себе європейцем

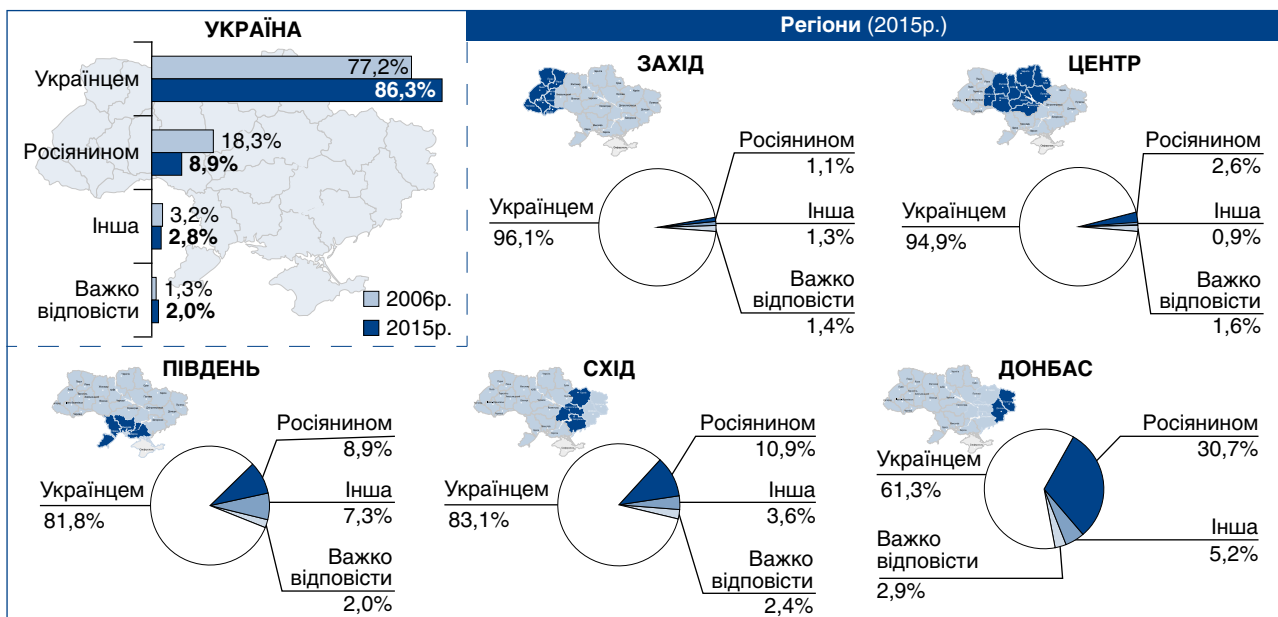
	УКРАЇНА		Регіони (2015р.)				
	2006р.	2015р.	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Низький рівень добробуту	72,9	72,7	70,6	77,2	79,7	79,5	52,6
Соціально-культурні умови життя	39,0	45,5	40,3	49,0	39,4	53,0	37,9
Мовні бар'єри	23,1	36,3	20,9	33,1	44,0	42,1	45,1
"Неєвропейська" свідомість	28,0	32,5	24,2	34,8	30,0	33,7	34,7
Низький рівень культури, освіти	33,3	28,8	23,7	34,8	26,4	31,1	19,4
Відчуття себе представником іншої культури	10,4	16,1	9,0	12,0	16,7	16,2	30,5
Брак інформації про ЄС	8,0	9,9	5,5	10,5	10,9	11,9	10,0
Релігійна належність	2,4	4,7	1,6	3,0	4,8	8,7	6,5
Інше	0,7	2,4	5,6	1,3	2,0	3,2	1,0
Важко відповісти	6,6	4,8	7,2	5,5	5,0	2,3	4,0

* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

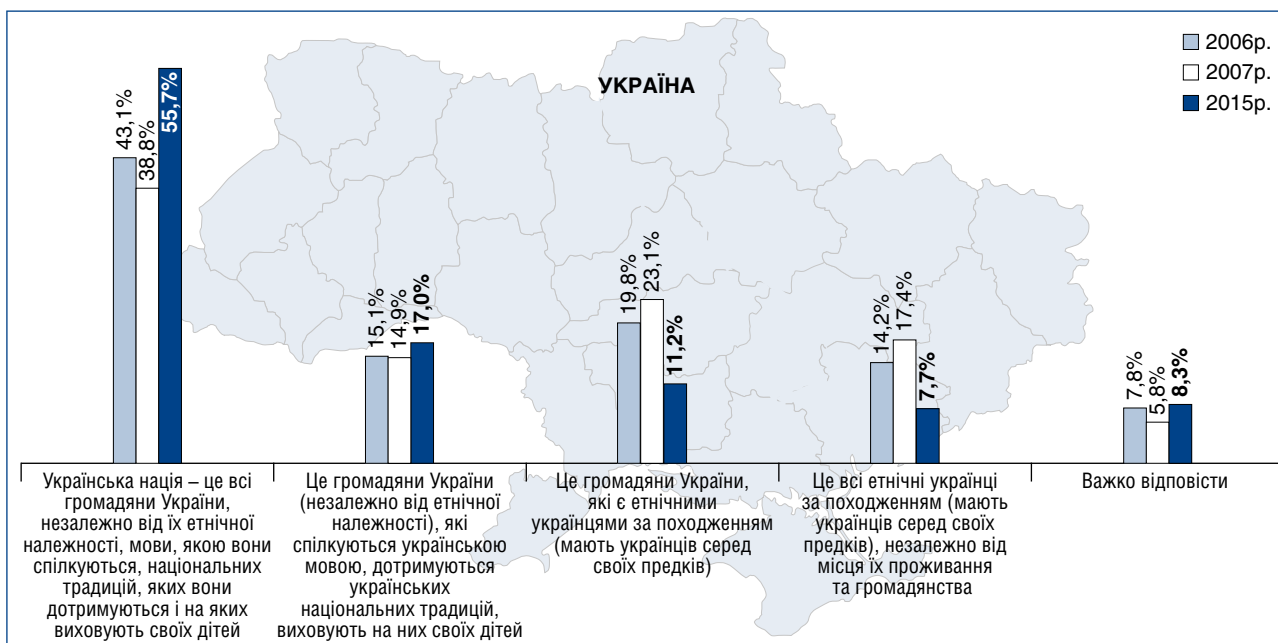

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Ким Ви вважаєте себе за національністю?
% опитаних

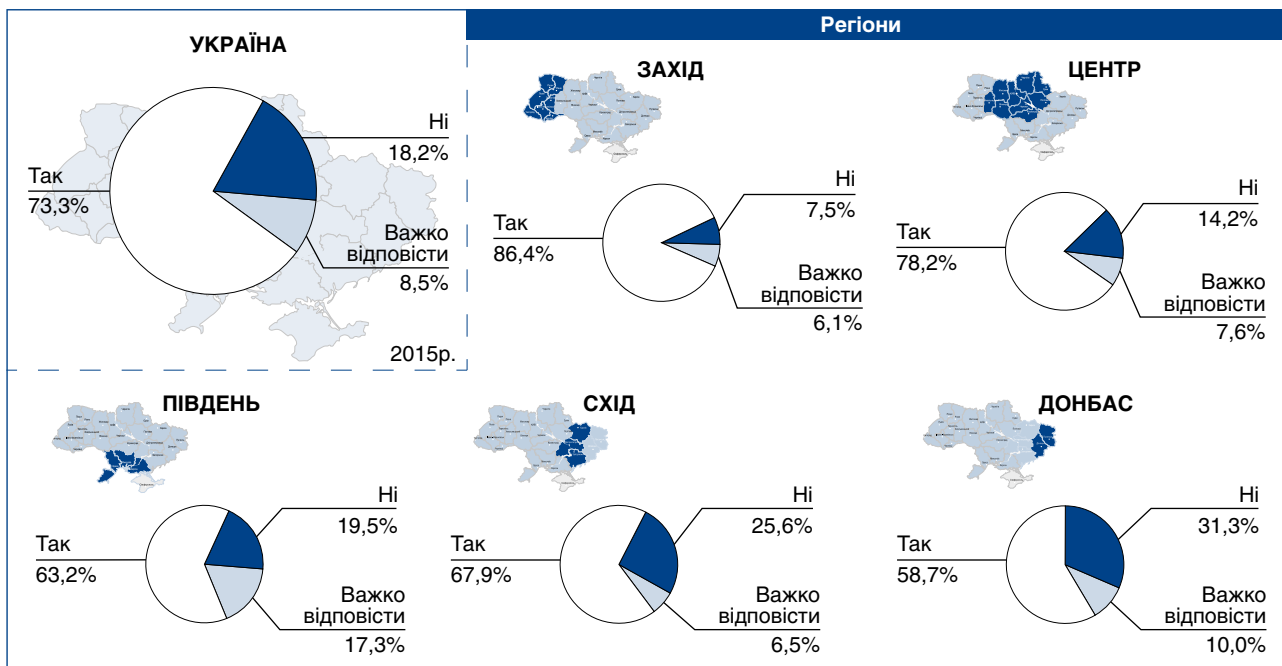
Яке з наведених визначень української нації є для Вас найбільш прийнятним?
% опитаних

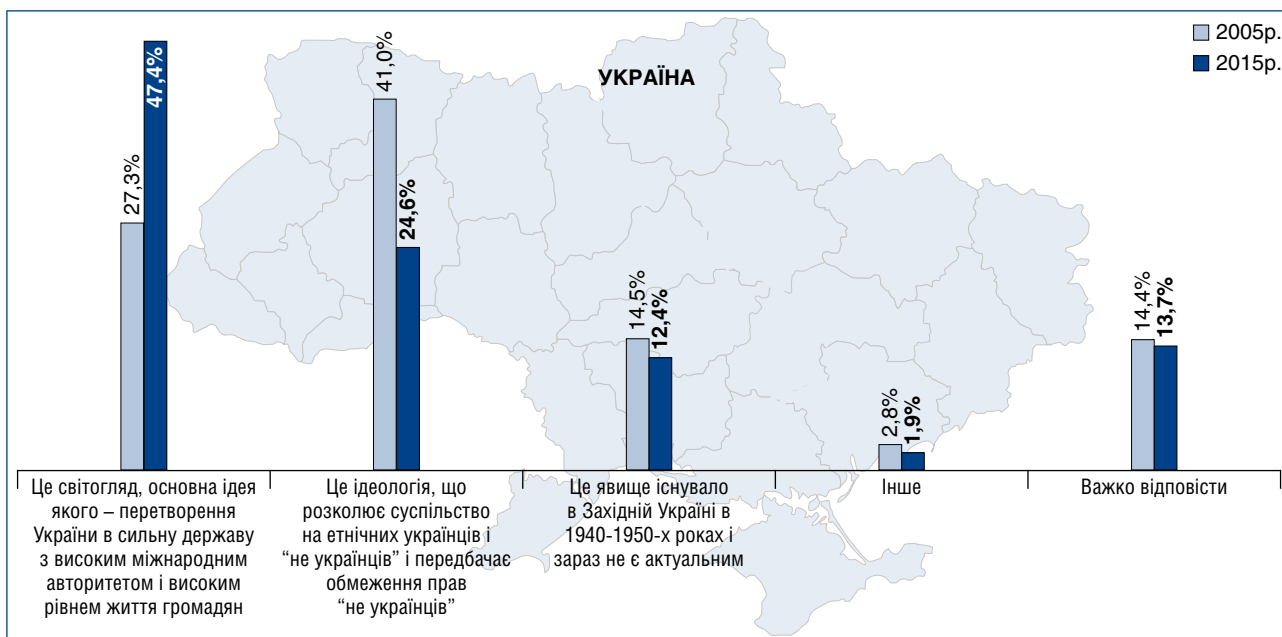
Регіони (2015р.)

	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Українська нація – це всі громадяни України, незалежно від їх етнічної належності, мови, якою вони спілкуються, національних традицій, яких вони дотримуються і на яких виховують своїх дітей	49,7	59,8	58,6	51,5	57,7
Це громадяни України (незалежно від етнічної належності), які спілкуються українською мовою, дотримуються українських національних традицій, виховують на них своїх дітей	27,9	15,6	9,9	16,9	10,6
Це громадяни України, які є етнічними українцями за походженням (мають українців серед своїх предків)	7,8	10,2	13,9	17,4	8,8
Це всі етнічні українці за походженням (мають українців серед своїх предків), незалежно від місця їх проживання та громадянства	8,4	8,0	6,3	7,0	8,2
Важко відповісти	6,2	6,4	11,2	7,3	14,7

Чи зобов'язаний кожен громадянин України, незалежно від його етнічного походження, володіти державною мовою в обсязі, достатньому для повсякденного спілкування, знати основи української історії і культури?
% опитаних

Який зміст Ви вкладаєте в поняття “український націоналізм”?
% опитаних

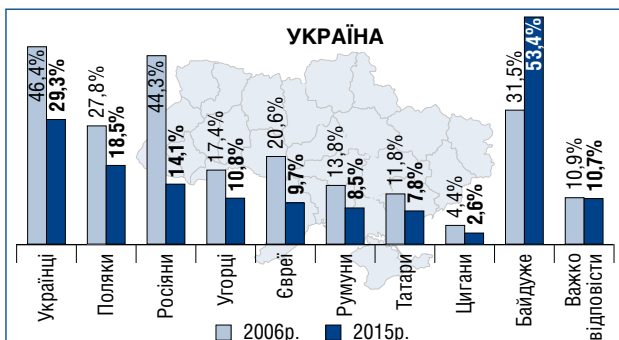

Регіони (2015р.)

	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Це світогляд, основна ідея якого – перетворення України в сильну державу з високим міжнародним авторитетом і високим рівнем життя громадян	67,4	50,3	29,5	38,4	37,4
Це ідеологія, що розколює суспільство на етнічних українців і “не українців” і передбачає обмеження прав “не українців”	10,4	20,0	33,6	37,7	32,2
Це явище існувало в Західній Україні в 1940-1950-х роках і зараз не є актуальним	6,7	12,3	18,1	12,3	16,2
Інше	2,5	1,7	0,9	2,3	1,8
Важко відповісти	13,1	15,7	17,9	9,3	12,4

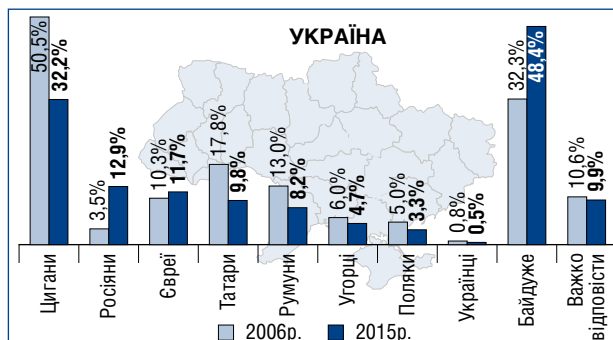
3 представниками яких національностей Ви хотіли б жити по сусідству?
% опитаних

Регіони (2015р.)

3 представниками яких національностей Ви не хотіли б жити по сусідству?
% опитаних

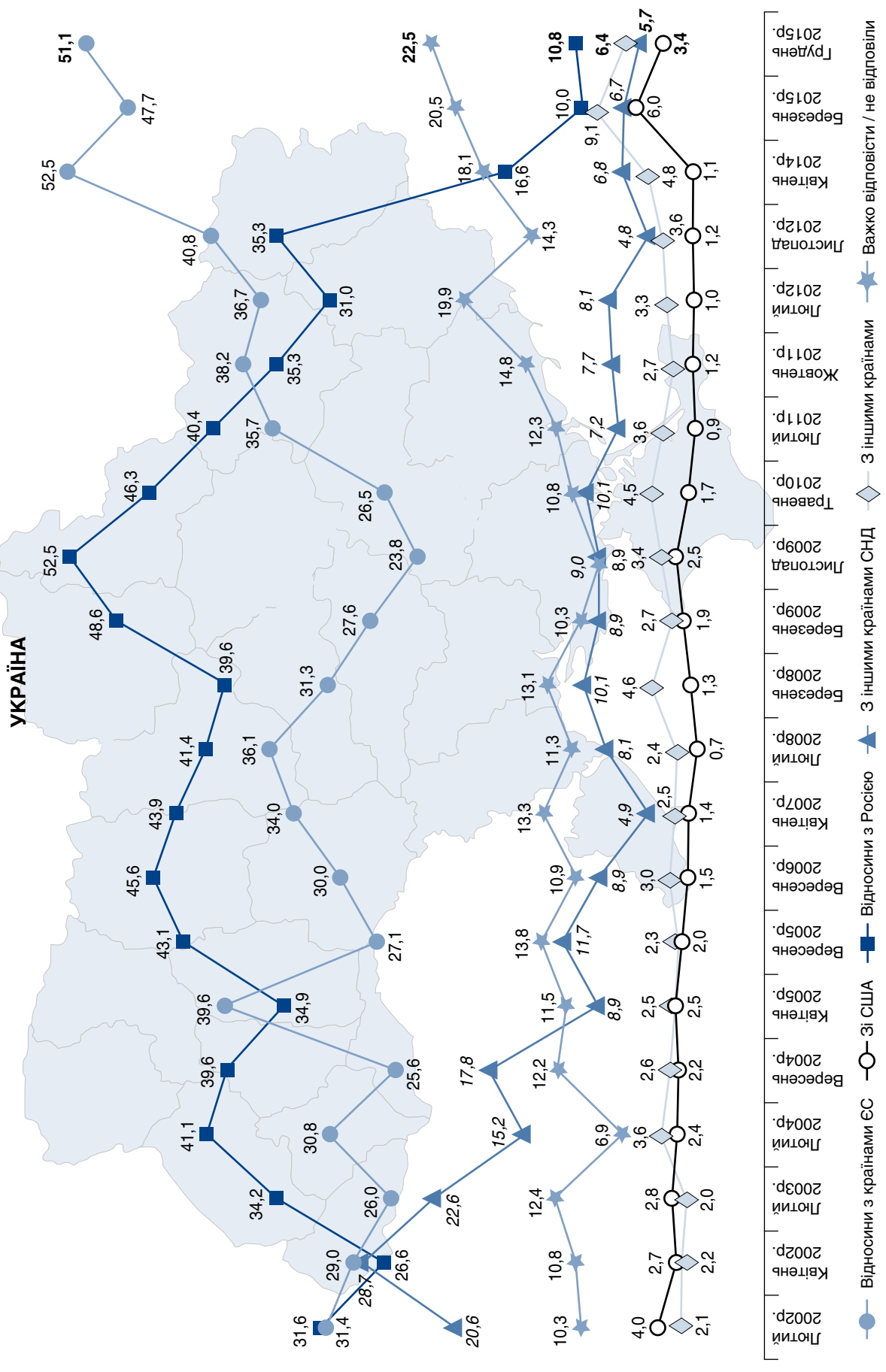

Регіони (2015р.)

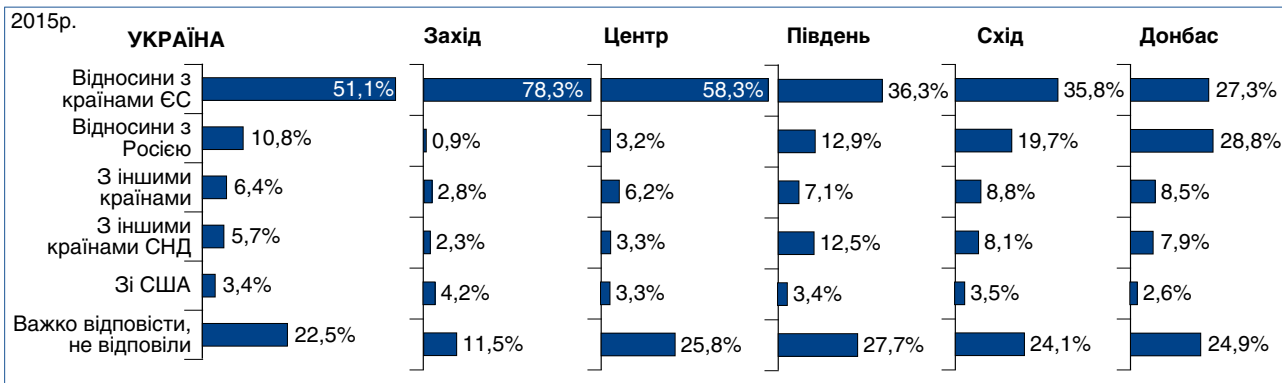

Який напрям зовнішньої політики має бути пріоритетним для України?
% опитаних

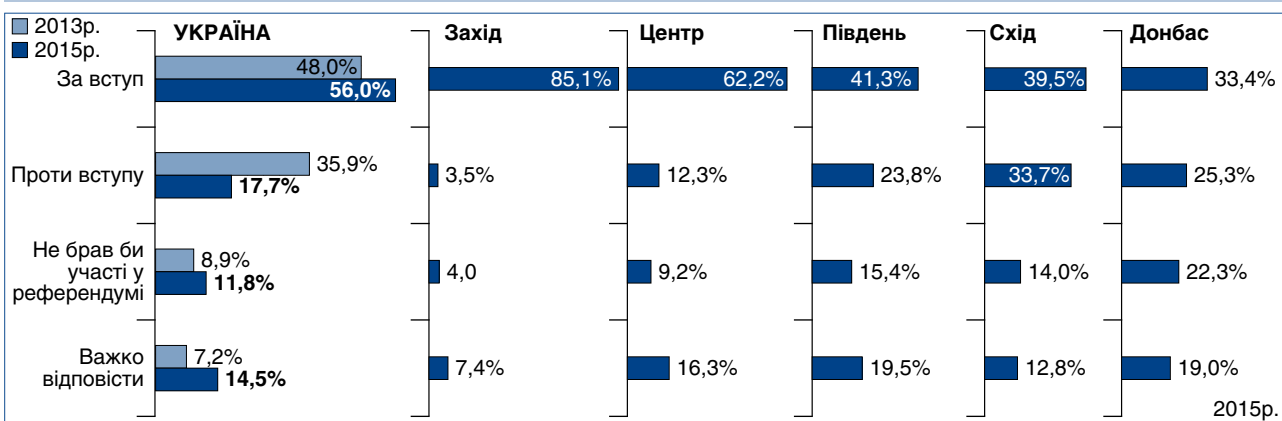

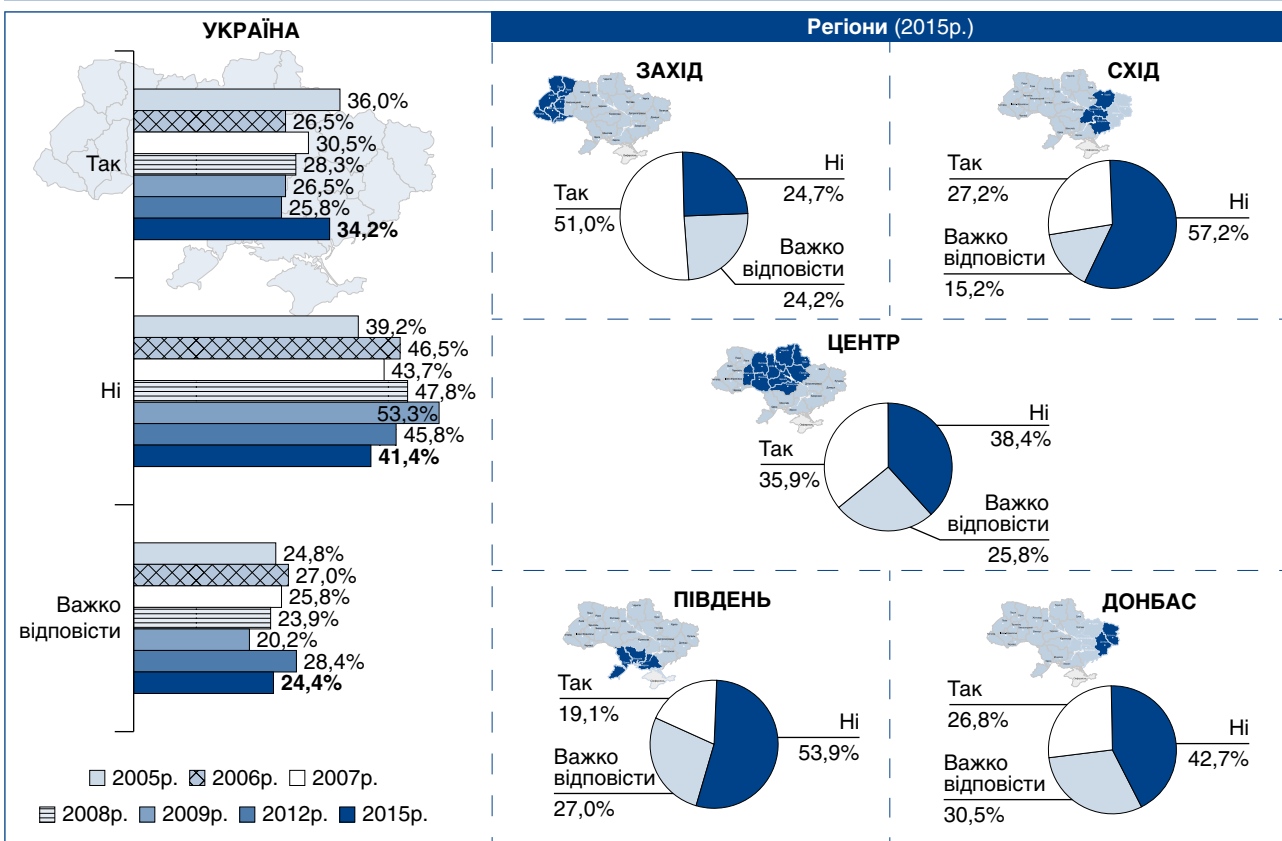
Який напрям зовнішньої політики має бути пріоритетним для України?
% опитаних

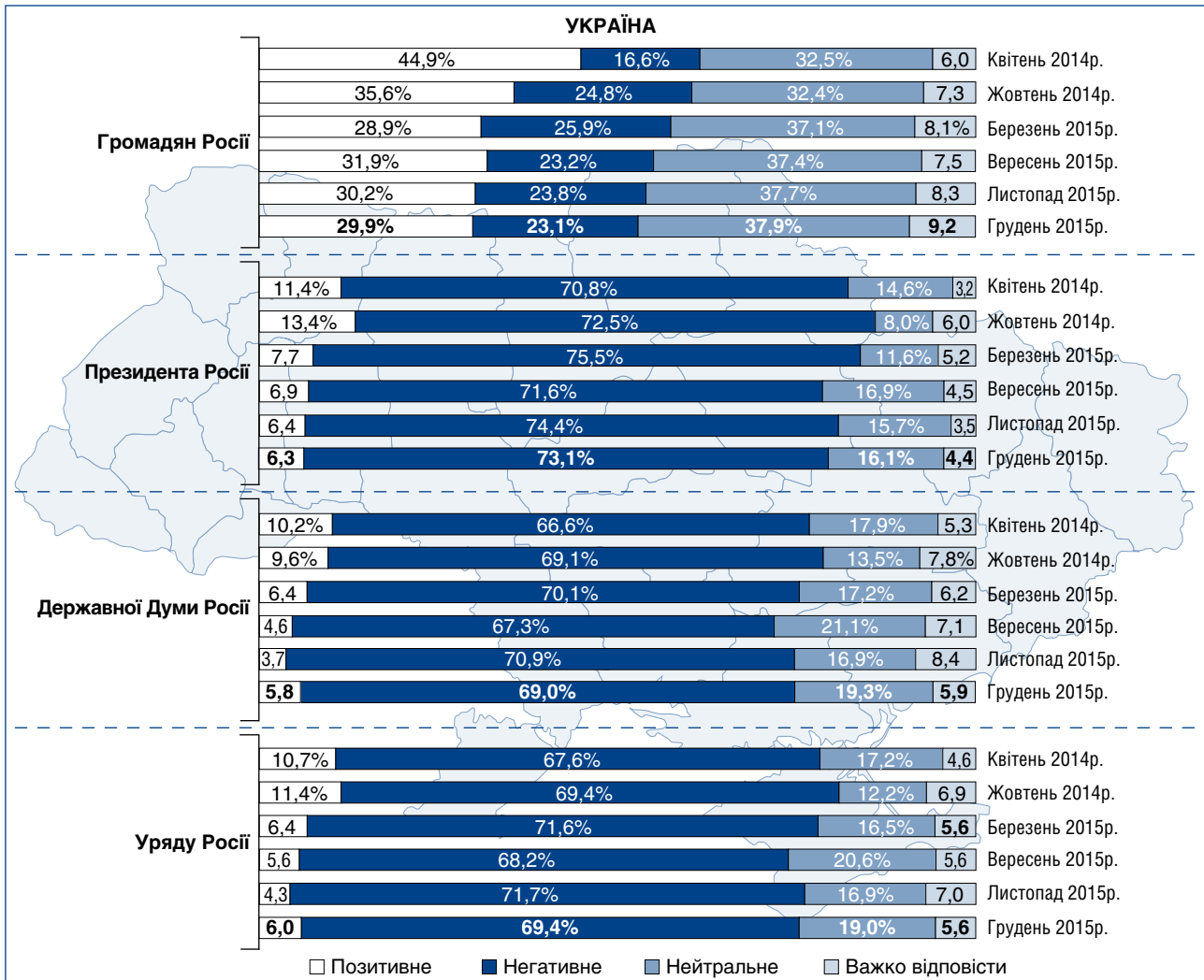

Якби в Україні відбувся референдум про вступ до Європейського Союзу, як Ви проголосували б?
% опитаних

Чи може інтеграція до ЄС стати загальнонаціональною ідеєю, яка об'єднала б всі регіони України?
% опитаних

Яким є Ваше ставлення до... ?
 % опитаних

Регіони (листопад 2015р.)

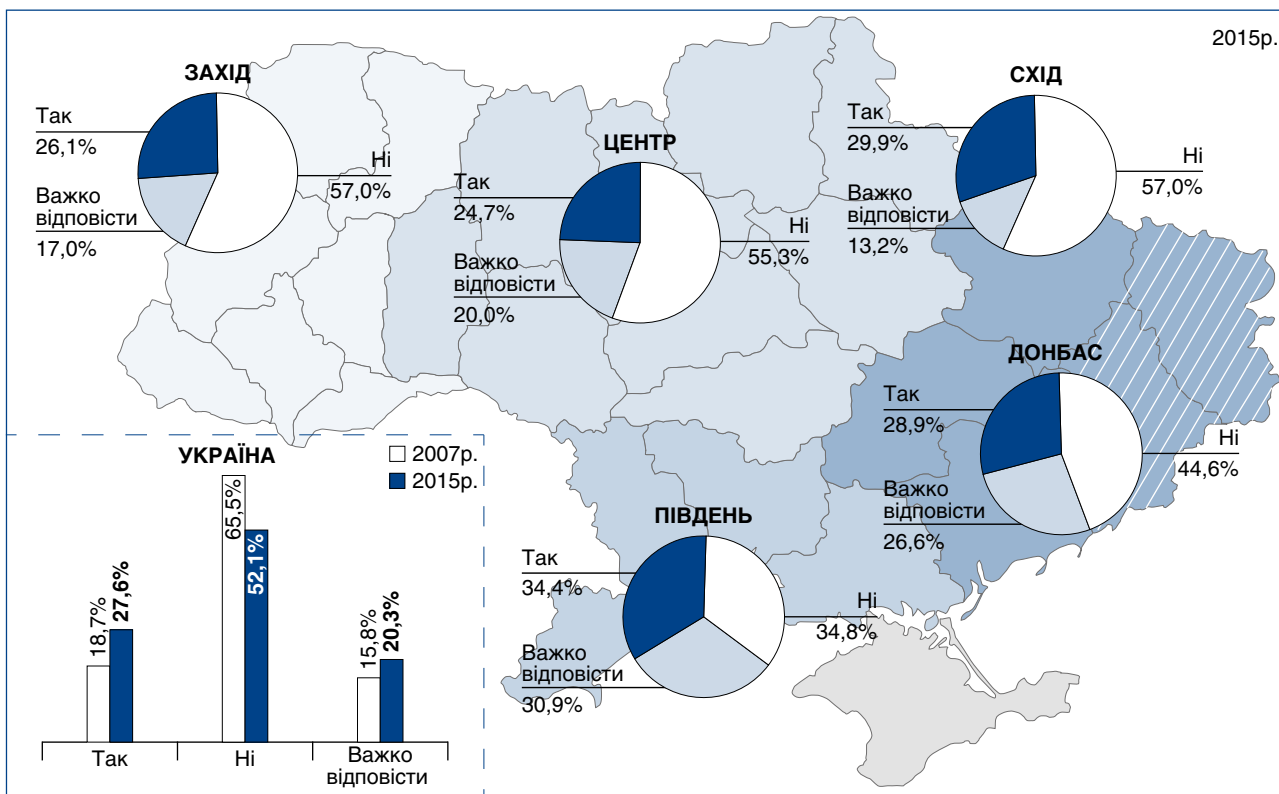
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Громадян Росії					
Позитивне	11,2	18,4	47,1	45,5	49,5
Негативне	36,9	28,3	13,4	14,2	10,5
Нейтральне	41,5	40,7	31,4	35,1	34,5
Важко відповісти	10,4	12,6	8,2	5,2	5,5
Президента Росії					
Позитивне	1,1	1,0	9,5	10,0	18,5
Негативне	93,0	88,0	62,7	55,9	41,6
Нейтральне	4,5	7,4	21,7	27,3	33,6
Важко відповісти	1,4	3,6	6,0	6,9	6,4
Державної Думи Росії					
Позитивне	0,7	0,8	9,2	9,3	16,9
Негативне	90,2	83,4	59,9	51,1	36,6
Нейтральне	6,8	10,6	22,7	31,8	37,5
Важко відповісти	2,4	5,1	8,2	7,8	8,9
Уряду Росії					
Позитивне	0,9	0,8	9,6	9,5	17,6
Негативне	90,4	83,8	61,3	51,4	36,9
Нейтральне	6,6	10,4	22,1	31,6	37,3
Важко відповісти	2,2	5,0	7,0	7,5	8,2

СТАВЛЕННЯ ДО ЧУТЛИВИХ ПРОБЛЕМ

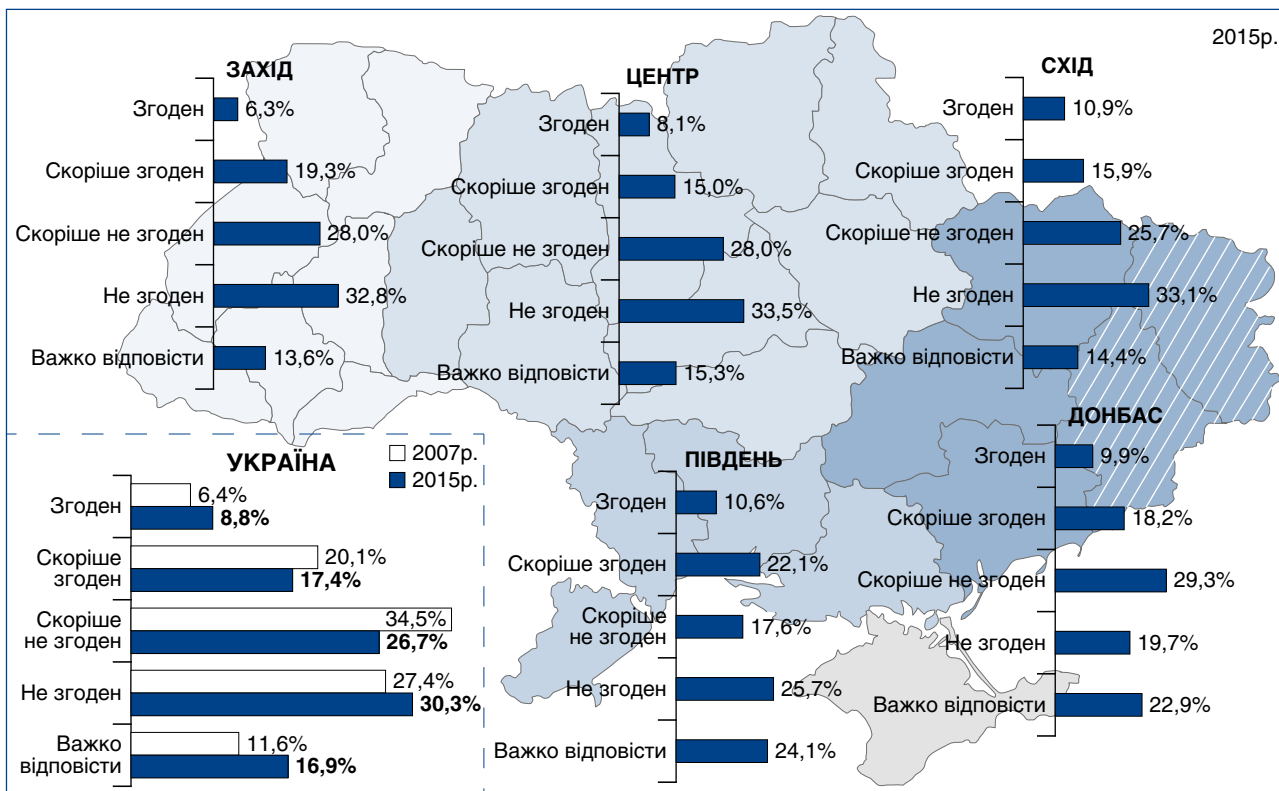
Чи існують між західними і східними регіонами України настільки глибокі політичні протиріччя, мовні та культурні відмінності, економічні диспропорції, що в перспективі вони можуть роз'єднатися і або створити свої власні держави, або увійти до складу різних інших держав?
% опитаних

2015р.

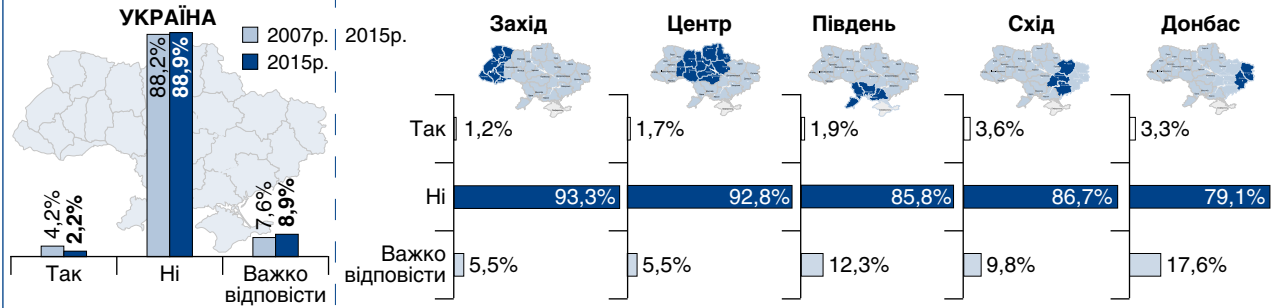
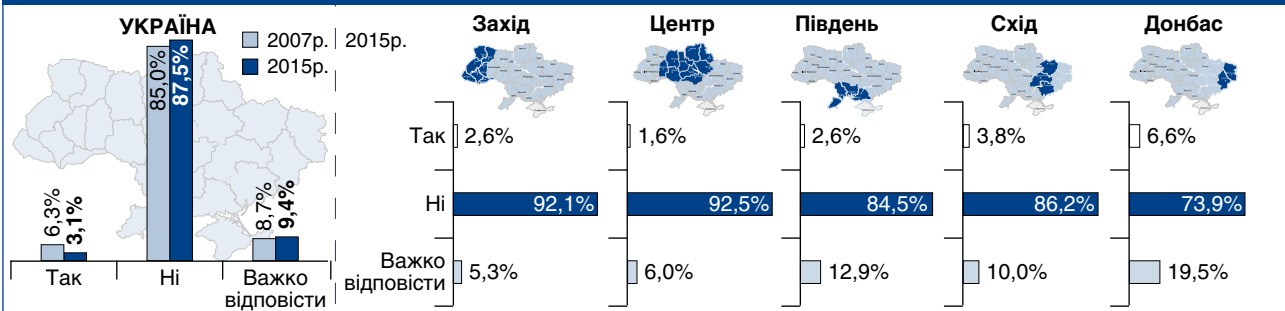
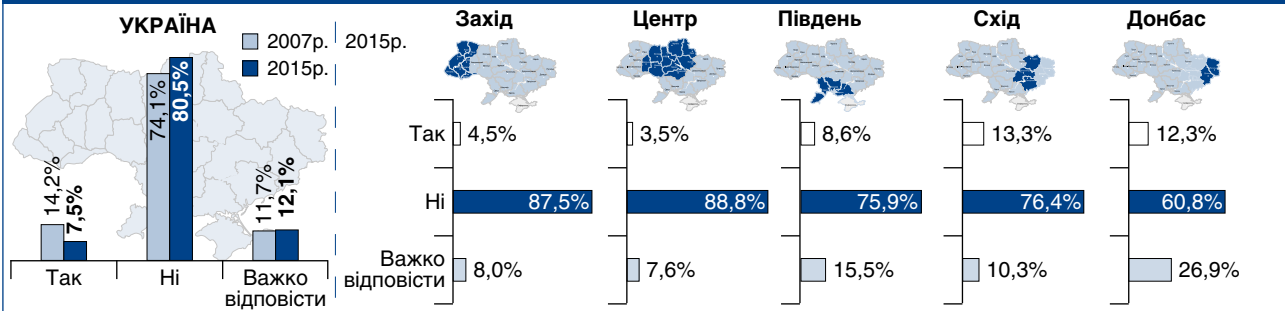
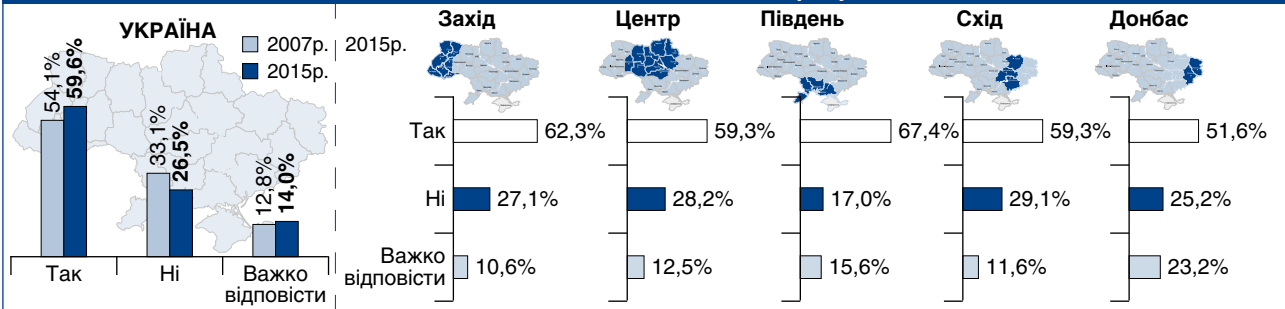
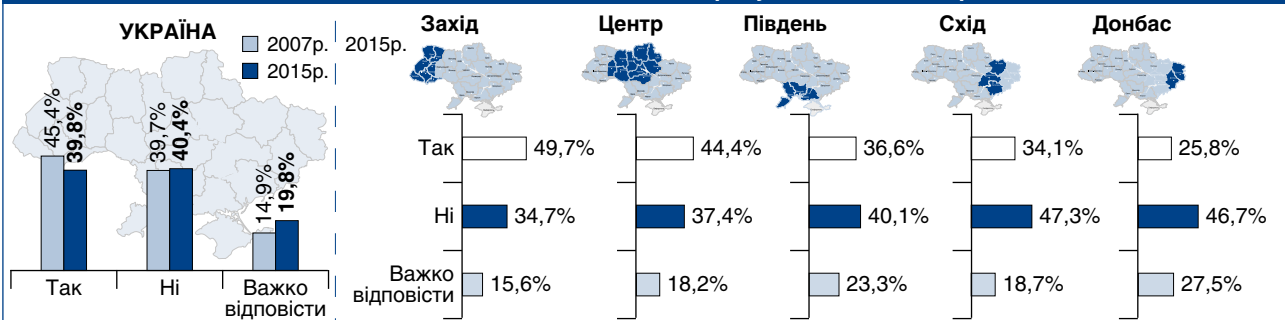

Деякі політики та публіцисти стверджують, що відмінності культури, мови, історичної спадщини, зовнішньополітичних орієнтацій західних і східних українців настільки великі, що їх можна вважати двома різними народами. Чи згодні Ви з цією думкою?
% опитаних

2015р.

Чи хотіли б Ви, щоб Ваша область...?
 % опитаних

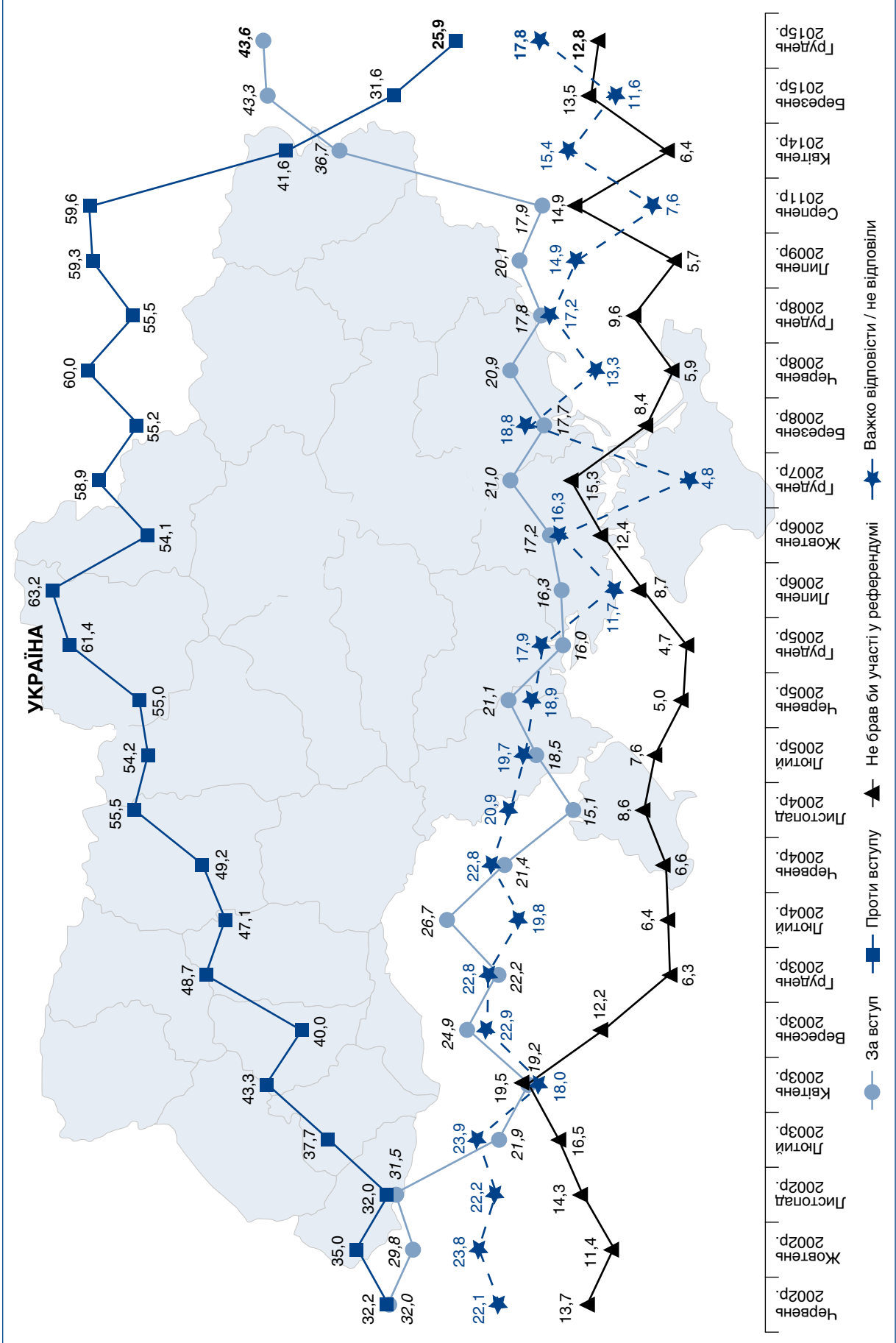
Вийшла зі складу України і створила свою незалежну державу

Вийшла зі складу України і приєдналася до іншої держави

Залишилися у складі України на правах автономії (з власною конституцією, урядом і парламентом)

Залишилися у складі України в тому статусі, що є зараз, але з більш широкими правами та повноваженнями місцевого самоврядування

Залишилися у складі України в тому статусі, що є зараз, і з тими правами та повноваженнями місцевого самоврядування, які має зараз

Як Ви ставитеся до наведених положень українського законодавства стосовно оцінок історичного минулого України?
% опитаних

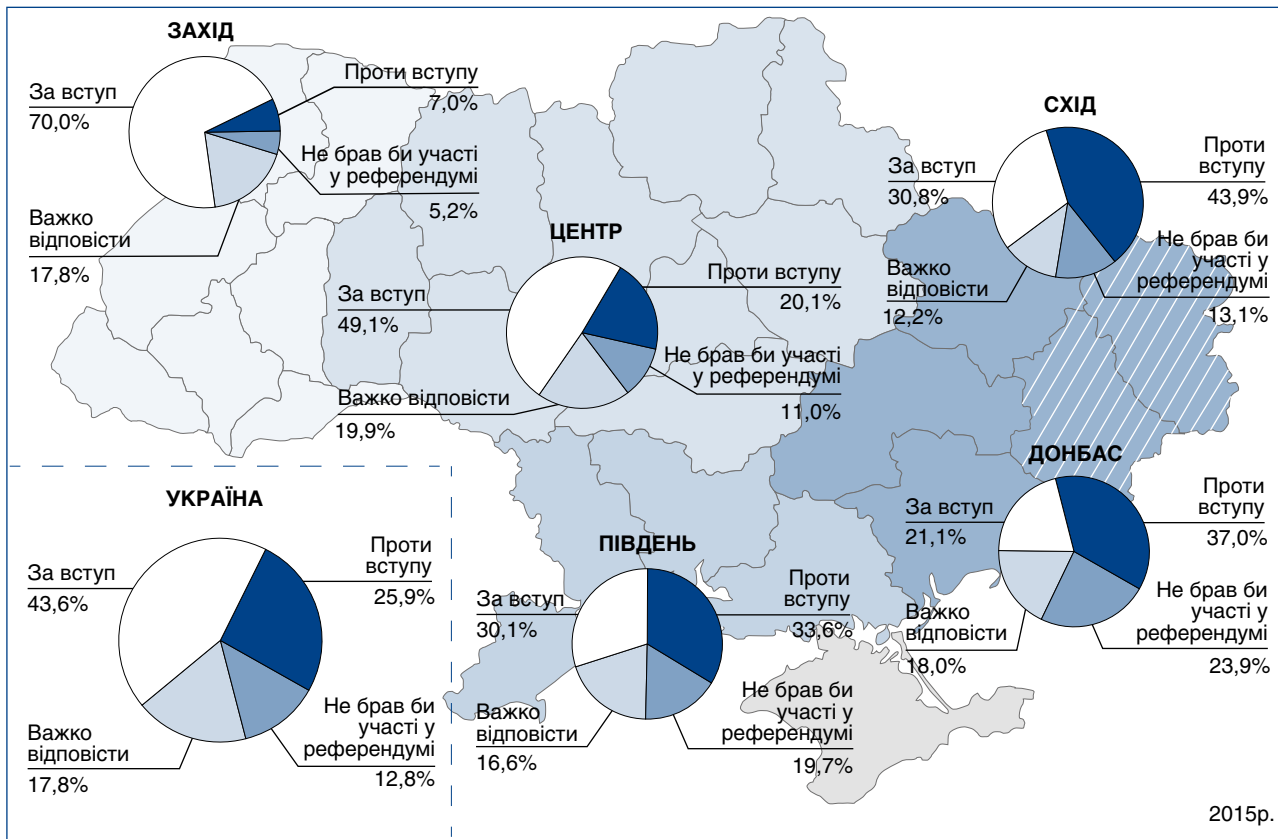
	УКРАЇНА	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Визнання Голодомору 1932-1933рр. в Україні геноцидом Українського народу						
Підтримую	74,1	91,4	84,3	68,0	62,5	46,9
Не підтримую	9,9	2,8	4,7	11,0	14,5	24,6
Ставлюся байдуже	7,4	2,5	3,5	9,1	11,7	16,0
Важко відповісти	8,5	3,3	7,5	11,9	11,2	12,5
Засудження націонал-соціалістичного (нацистського) (1933-1945рр.) тоталітарного режиму в Україні, заборона використання та пропаганди його символіки						
Підтримую	57,9	73,3	60,0	46,1	51,4	48,6
Не підтримую	15,7	7,0	12,9	17,5	22,5	23,9
Ставлюся байдуже	12,8	6,8	10,6	15,2	16,6	19,3
Важко відповісти	13,6	12,8	16,5	21,2	9,6	8,2
Встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону пропаганди націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму та використання його символіки						
Підтримую	47,3	66,4	48,3	36,6	42,8	32,4
Не підтримую	21,0	9,0	16,2	18,8	31,7	36,1
Ставлюся байдуже	14,8	10,5	13,6	20,4	15,2	19,0
Важко відповісти	17,0	14,1	22,0	24,3	10,3	12,5
Засудження комуністичного (1917-1991рр.) тоталітарного режиму в Україні, заборона використання та пропаганди його символіки						
Підтримую	52,1	82,0	58,1	33,9	36,1	30,3
Не підтримую	22,7	5,5	15,8	30,0	37,5	38,1
Ставлюся байдуже	12,6	6,1	9,9	16,7	15,1	21,0
Важко відповісти	12,7	6,4	16,1	19,4	11,3	10,6
Встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону пропаганди комуністичного тоталітарного режиму та використання його символіки						
Підтримую	38,4	65,6	41,9	24,9	24,0	20,6
Не підтримую	29,5	10,5	21,7	30,3	49,8	46,9
Ставлюся байдуже	14,8	9,8	14,2	19,3	14,7	20,0
Важко відповісти	17,4	14,1	22,2	25,5	11,4	12,5
Встановлення в Україні Дня пам'яті та примирення 8 травня, для вшанування пам'яті всіх жертв Другої світової війни 1939-1945рр.						
Підтримую	47,1	65,4	52,6	36,7	31,2	36,8
Не підтримую	25,3	10,8	18,8	31,7	42,1	34,5
Ставлюся байдуже	14,5	11,7	13,6	15,5	15,8	17,8
Важко відповісти	13,1	12,1	15,0	16,1	10,9	11,0
Зміна назви свята Дня Перемоги (9 травня) на День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (День перемоги) 9 травня						
Підтримую	37,4	56,7	42,2	25,7	23,1	25,8
Не підтримую	34,6	15,7	28,4	47,4	50,0	46,6
Ставлюся байдуже	14,5	13,1	13,5	14,5	14,9	17,8
Важко відповісти	13,5	14,5	15,9	12,3	11,9	9,8
Зміна в офіційних документах, назвах державних свят, пам'яток історії та ін. назви Велика Вітчизняна війна 1941-1945рр. на Друга світова війна 1939-1945рр.						
Підтримую	35,0	59,3	38,4	19,9	21,3	21,9
Не підтримую	34,8	15,1	29,6	42,0	54,4	44,4
Ставлюся байдуже	15,6	12,0	15,0	19,5	12,7	22,5
Важко відповісти	14,6	13,6	17,1	18,7	11,6	11,1
Визнання борцями за незалежність України у ХХ столітті таких органів влади та формувань, як Українська Народна Республіка, Українські Січові Стрільці (УСС), загони Холодноярської республіки, Організація українських націоналістів (ОУН), Українська повстанська армія (УПА), Народний Рух України за перебудову						
Підтримую	42,0	75,9	45,8	20,1	26,8	21,1
Не підтримую	22,0	6,2	14,2	24,4	39,6	37,5
Ставлюся байдуже	14,8	7,4	14,1	20,4	15,4	21,8
Важко відповісти	21,3	10,5	25,9	35,0	18,2	19,6

Якби в Україні відбувся референдум про вступ до НАТО, як Ви проголосували б?
% опитаних

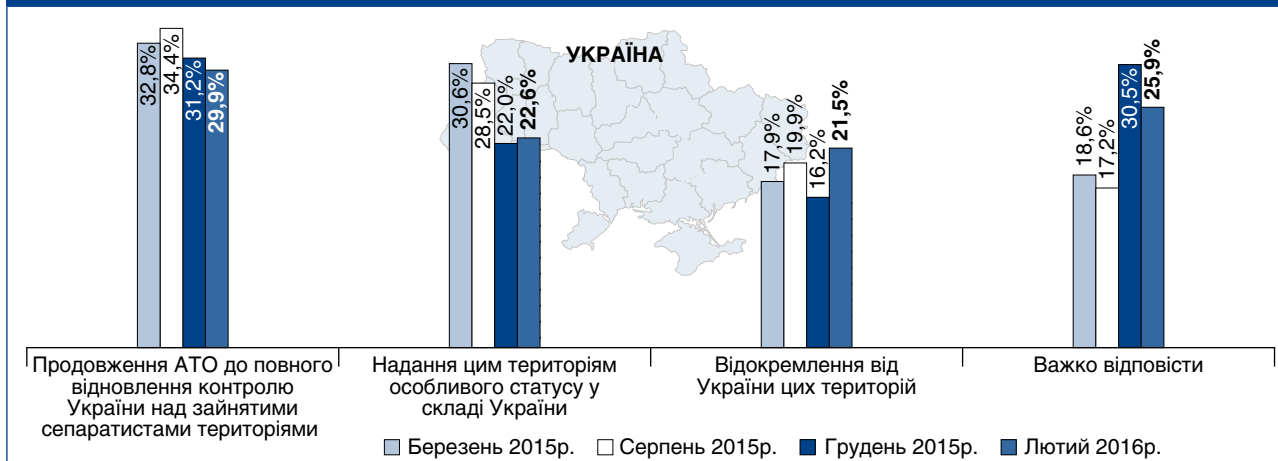
Якби в Україні відбувся референдум про вступ до НАТО, як Ви проголосували б?
% опитаних

СТАВЛЕННЯ ДО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

З якими думками та оцінками стосовно ситуації на Сході України Ви більшою мірою згодні?
% опитаних

Подальші дії щодо врегулювання конфлікту на Сході України

Регіони (грудень 2015р.)

	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Продовження АТО до повного відновлення контролю України над зайнятими сепаратистами територіями	44,8	35,5	27,1	20,9	18,9
Надання цим територіям особливого статусу у складі України	9,9	16,4	22,1	31,9	38,8
Відокремлення від України цих територій	18,7	17,4	13,8	16,7	11,4
Важко відповісти	26,6	30,8	36,9	30,5	30,8

З якими думками та оцінками стосовно ситуації на Сході України Ви більшою мірою згодні?

% опитаних

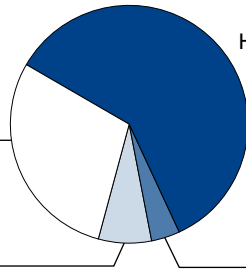
(продовження)

Чому Ви підтримуєте відокремлення від України територій, зайнятих сепаратистами?

% тих, хто підтримує відокремлення від України територій, зайнятих сепаратистами

2015р.

УКРАЇНА

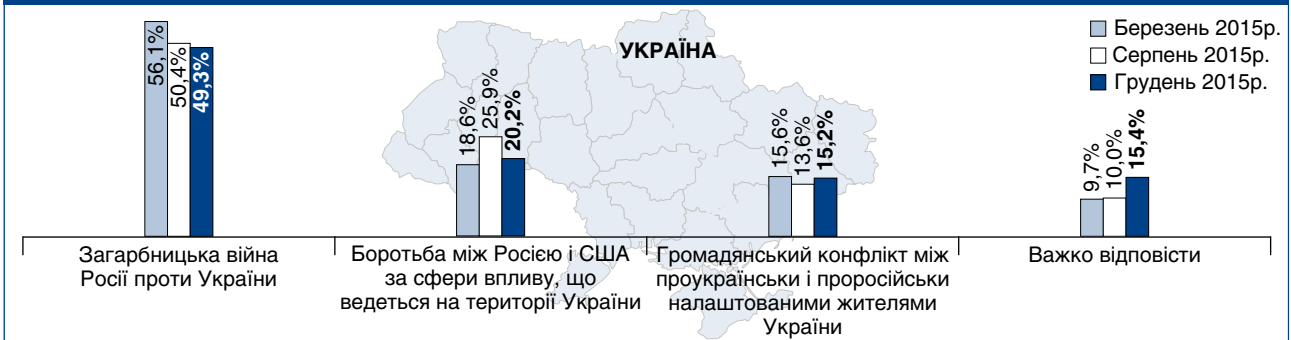
 Вважаю, що жителі цього регіону мають право на самовизначення
29,4%

 Не хочу, щоб жителі цих територій впливали на політику України і отримували кошти з українського бюджету
59,7%

 Важко відповісти
7,2%

 Інше
3,7%

Регіони

	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Не хочу, щоб жителі цих територій впливали на політику України і отримували кошти з українського бюджету	77,9	69,2	50,3	44,2	22,7
Вважаю, що жителі цього регіону мають право на самовизначення	12,9	17,6	36,2	42,9	75,1
Інше	4,1	4,0	2,0	4,8	0,6
Важко відповісти	5,1	9,2	11,4	8,1	1,7

Загальна оцінка конфлікту в Україні

Регіони (грудень 2015р.)

	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Загарбницька війна Росії проти України	75,2	59,5	32,8	32,5	23,6
Громадянський конфлікт між проукраїнськи і проросійськи налаштованими жителями України	6,4	12,5	19,3	19,6	24,6
Боротьба між Росією і США за сфери впливу, що ведеться на території України	8,8	14,9	25,3	30,0	31,8
Важко відповісти	9,6	13,2	22,5	17,9	20,0

Співіснування України та невідконтрольної частини Донбасу

Регіони (грудень 2015р.)

	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Припинення будь-яких відносин (у т.ч. економічних) між Україною та невідконтрольними територіями Донбасу	49,8	45,4	25,4	23,6	16,3
Надання Донбасу особливого статусу з можливістю його впливу на політику (в т.ч. і міжнародну) України	16,5	15,3	23,6	37,1	38,8
Важко відповісти	33,7	39,3	51,0	39,3	44,9

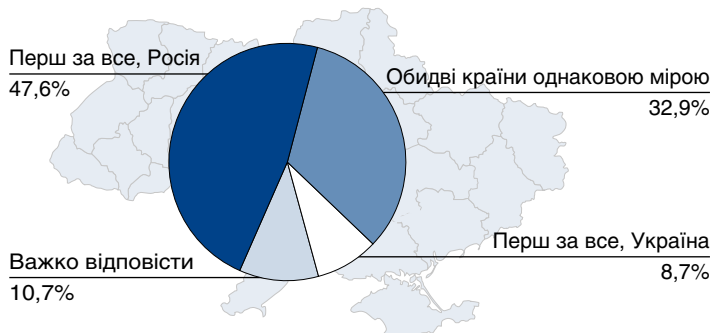

З якими думками та оцінками стосовно ситуації на Сході України Ви більшою мірою згодні?

% опитаних

(продовження)

Хто несе відповідальність за російсько-український конфлікт?

2015р.

Регіони

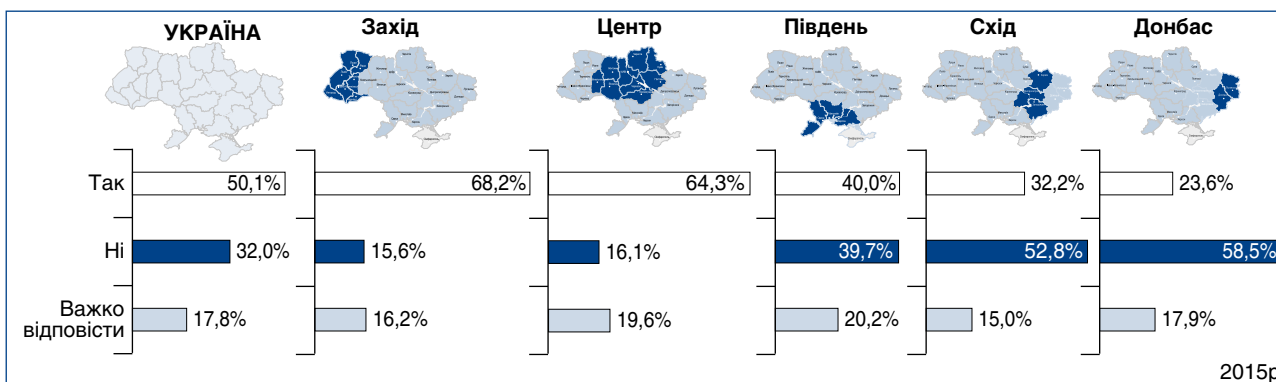
	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Перш за все, Росія	68,4	56,9	32,6	35,6	24,0
Обидві країни однаковою мірою	21,9	30,9	41,0	36,3	42,5
Перш за все, Україна	4,2	4,7	10,0	16,7	12,9
Важко відповісти	5,4	7,4	16,4	11,4	20,6

Якому варіанту політики України щодо територій, контрольованих "ДНР" та "ЛНР", Ви віддали б перевагу?

	УКРАЇНА	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Повна ізоляція	24,5	37,0	30,3	17,5	15,9	10,3
Часткова ізоляція (єдиний виняток – можливість для жителів цих територій виїжджати та отримувати грошові виплати на підконтрольній Україні території)	16,9	22,9	16,4	9,7	14,6	17,8
М'яка реінтеграція цих територій (відновлення людських та економічних зв'язків, проведення місцевих виборів, контакти з лідерами "ДНР та ЛНР", ухвалення "особливого статусу цих територій")	14,5	6,9	10,5	14,9	22,1	24,4
Часткова ізоляція (з підтримкою економічних та торговельних зв'язків)	8,8	7,4	10,6	4,7	9,5	8,4
Визнання незалежності "ДНР" і "ЛНР" та встановлення відносин з ними як окремими державами	5,5	1,1	2,5	8,8	11,3	9,0
Інше	5,0	4,6	5,6	6,7	5,2	3,0
Важко відповісти	24,8	20,1	24,2	37,7	21,4	27,1

Існує думка, що громадян України, які підтримали російську агресію проти України, анексію Криму, сепаратистські рухи на Сході і Півдні, треба позбавляти українського громадянства. Чи підтримуєте Ви цю думку?

% опитаних

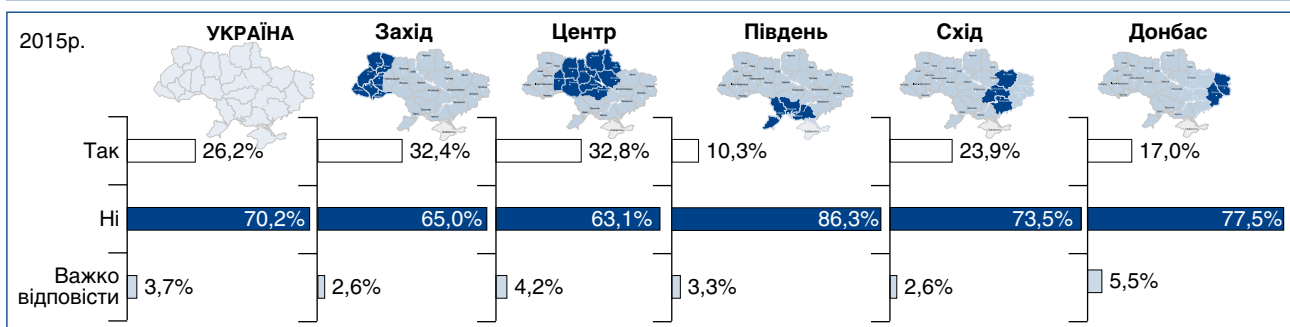
2015р.

За яким принципом мають будуватися відносини між жителями України та наступними категоріями громадян після врегулювання конфлікту на Сході України?
% опитаних

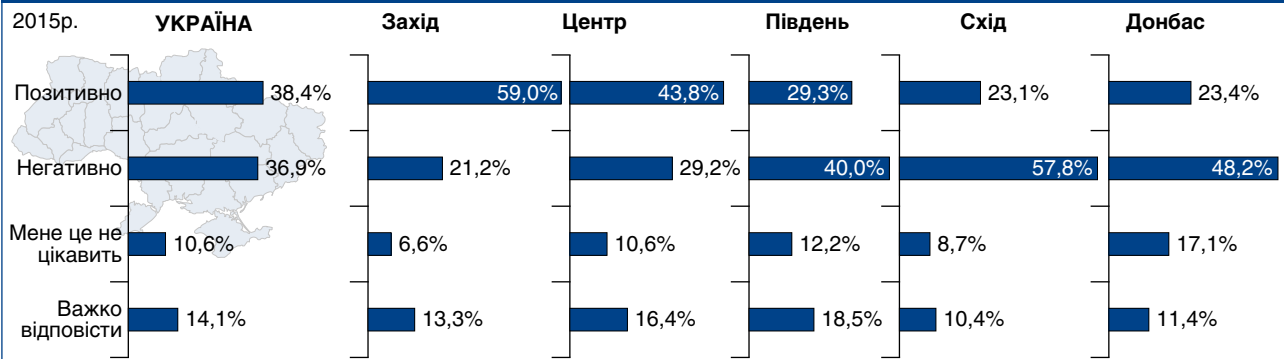
	УКРАЇНА	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Громадяни, які виїхали із зони АТО в інші регіони України						
“Не забудемо, не пробачимо”	2,0	2,6	2,8	0,7	1,8	0,6
“Зрозуміти і пробачити”	16,0	20,5	16,7	11,0	11,8	16,9
“Вони не винні”	70,2	65,5	70,4	75,9	73,9	67,8
Важко відповісти	11,8	11,5	10,1	12,5	12,6	14,7
Громадяни, які виїхали із зони АТО в Росію						
“Не забудемо, не пробачимо”	13,6	20,6	17,2	6,4	11,5	3,7
“Зрозуміти і пробачити”	23,3	26,3	23,7	22,7	18,1	25,0
“Вони не винні”	46,4	36,0	39,5	53,9	58,0	56,5
Важко відповісти	16,7	17,0	19,6	17,0	12,4	14,8
Громадяни, які хотіли виїхати із зони АТО в інші регіони України, але не виїхали, тому що не мали можливостей						
“Не забудемо, не пробачимо”	1,5	2,5	1,5	0,6	2,2	0,4
“Зрозуміти і пробачити”	19,9	21,7	22,9	12,0	16,1	20,8
“Вони не винні”	66,3	62,3	64,8	74,3	71,1	63,8
Важко відповісти	12,3	13,6	10,9	13,1	10,7	14,9
Громадяни, які не виїхали із зони АТО в інші регіони України, але не підтримують “ДНР”-“ЛНР”						
“Не забудемо, не пробачимо”	3,1	5,0	3,0	0,8	4,6	0,4
“Зрозуміти і пробачити”	22,5	25,5	23,7	15,0	20,4	23,3
“Вони не винні”	60,2	55,6	59,5	68,3	62,0	59,9
Важко відповісти	14,3	13,9	13,7	15,9	13,0	16,4
Громадяни, які не виїхали із зони АТО в інші регіони України, і підтримують “ДНР”-“ЛНР”						
“Не забудемо, не пробачимо”	40,2	55,1	56,8	22,3	25,4	14,0
“Зрозуміти і пробачити”	24,7	20,1	16,3	30,1	31,9	37,3
“Вони не винні”	12,8	7,9	6,2	16,2	18,9	24,2
Важко відповісти	22,2	17,0	20,7	31,5	23,8	24,6
Громадяни, які були примушені до участі у збройних формуваннях “ДНР” і “ЛНР” і воювали проти України						
“Не забудемо, не пробачимо”	37,0	45,2	49,7	19,5	35,9	11,5
“Зрозуміти і пробачити”	27,4	26,3	19,4	34,6	27,3	41,4
“Вони не винні”	12,1	7,8	6,6	18,8	16,6	19,6
Важко відповісти	23,5	20,6	24,3	27,1	20,1	27,5
Громадяни, які за власною ініціативою та переконаннями брали участь у збройних формуваннях “ДНР” і “ЛНР” і воювали проти України						
“Не забудемо, не пробачимо”	65,9	83,1	81,8	48,3	58,9	28,5
“Зрозуміти і пробачити”	10,3	5,3	4,5	16,1	10,5	25,4
“Вони не винні”	5,2	2,3	2,6	7,1	9,0	9,3
Важко відповісти	18,6	9,3	11,1	28,5	21,6	36,8
Громадяни, які брали участь у збройних формуваннях “ДНР” і “ЛНР” і брали участь у тортурах українських військових і мирного населення						
“Не забудемо, не пробачимо”	72,1	86,8	84,1	64,7	63,9	41,7
“Зрозуміти і пробачити”	6,9	3,6	4,4	8,4	7,9	14,7
“Вони не винні”	4,2	2,3	2,4	5,4	7,3	6,4
Важко відповісти	16,7	7,3	9,2	21,4	20,9	37,3

Чи брали Ви, Ваші рідні і близькі участь в АТО або проходили військову службу по мобілізації в період 2013-2015рр.?
% опитаних

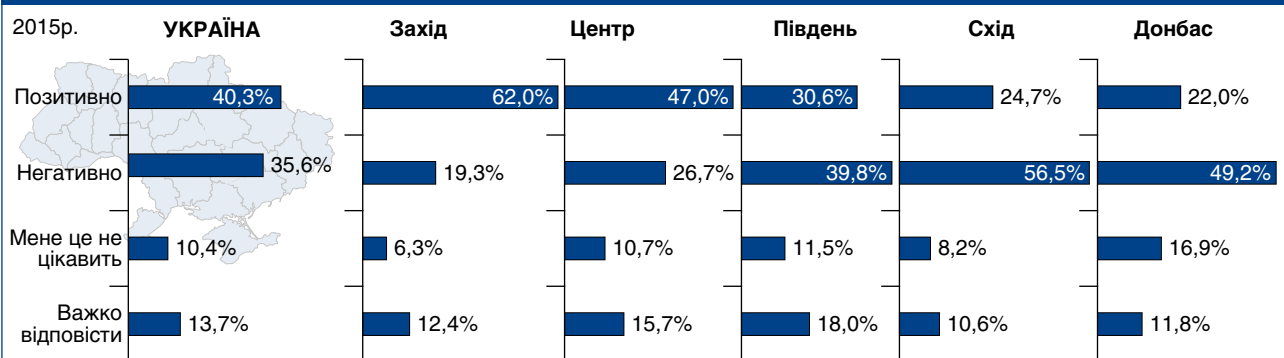

Як Ви ставитеся до таких акцій?
% опитаних

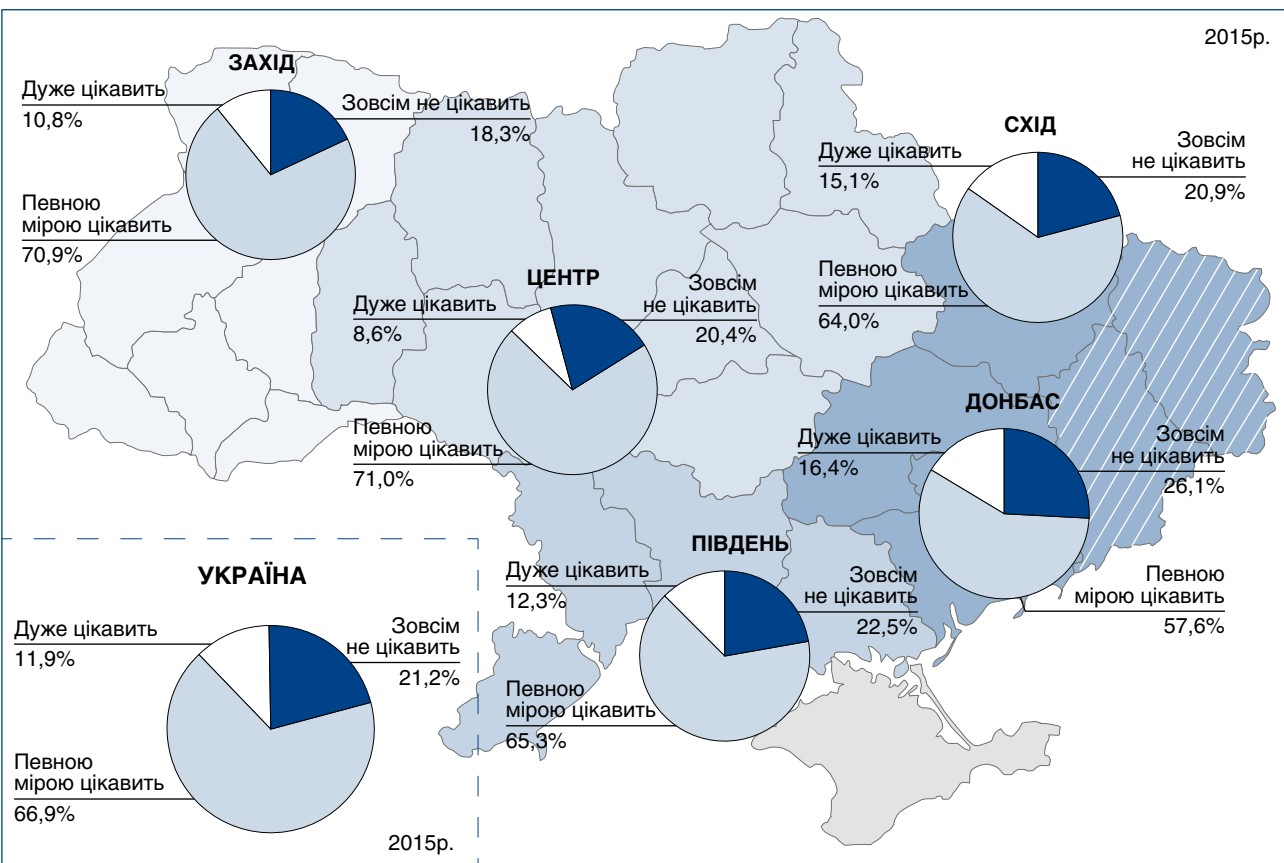
Продовольча блокада Криму

Енергетична блокада Криму

Якою мірою Вас цікавить політика?
% опитаних

Наскільки Ви довіряєте інформації про події в Україні і світі, яку отримуєте з наступних джерел?
% опитаних

	УКРАЇНА	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Друзі, знайомі, сім'я						
Довіряю	17,8	22,7	20,7	9,4	19,2	9,4
Скоріше довіряю	51,4	54,3	56,7	54,7	47,8	38,0
Скоріше не довіряю	12,4	9,0	7,5	14,0	16,4	21,9
Не довіряю	5,1	3,8	2,9	4,1	8,2	8,6
Важко відповісти	13,2	10,2	12,2	17,8	8,4	22,2
Телевізійні новини						
Довіряю	3,5	5,0	3,8	2,4	3,3	1,9
Скоріше довіряю	45,1	54,8	49,9	42,8	35,3	35,2
Скоріше не довіряю	29,2	22,5	27,9	33,6	33,3	32,9
Не довіряю	11,5	8,7	6,9	9,5	22,4	13,9
Важко відповісти	10,7	9,0	11,5	11,8	5,7	16,0
Телевізійні політичні програми						
Довіряю	3,2	3,8	3,6	2,4	3,0	2,4
Скоріше довіряю	37,9	44,8	41,0	38,3	31,4	29,1
Скоріше не довіряю	31,9	28,3	31,2	34,1	33,4	34,8
Не довіряю	13,1	11,6	9,7	10,7	21,0	14,9
Важко відповісти	13,9	11,4	14,6	14,5	11,2	18,9
Новини в газетах і журналах						
Довіряю	2,3	3,8	2,2	1,9	2,2	1,0
Скоріше довіряю	35,1	45,1	37,4	34,6	29,0	24,4
Скоріше не довіряю	31,1	25,5	31,3	32,7	33,2	34,3
Не довіряю	13,1	9,4	8,7	10,7	23,6	18,2
Важко відповісти	18,2	16,3	20,4	20,1	11,9	22,2
Новини по радіо						
Довіряю	2,6	3,4	3,0	1,5	2,3	2,0
Скоріше довіряю	32,5	41,8	34,3	31,7	25,1	25,6
Скоріше не довіряю	28,0	22,0	27,9	30,4	30,7	31,6
Не довіряю	12,5	10,1	9,3	9,4	21,4	14,2
Важко відповісти	24,4	22,8	25,4	27,1	20,6	26,7
Новинні або політичні Інтернет-сайти						
Довіряю	3,6	3,8	3,6	1,7	5,8	1,9
Скоріше довіряю	28,8	34,6	30,4	23,6	29,5	20,7
Скоріше не довіряю	21,5	18,8	20,9	20,0	21,2	27,6
Не довіряю	10,2	9,7	7,1	9,7	15,2	12,0
Важко відповісти	35,9	33,1	38,0	45,1	28,3	37,9
Соціальні Інтернет-мережі (наприклад, "ВКонтакте", "Facebook", "Однокласники" та ін.)						
Довіряю	2,9	2,4	3,3	1,2	4,9	1,3
Скоріше довіряю	24,3	26,8	27,5	20,6	24,5	16,1
Скоріше не довіряю	22,0	21,4	19,4	19,7	22,1	29,7
Не довіряю	12,4	11,2	9,9	10,9	18,3	13,5
Важко відповісти	38,5	38,1	39,9	47,6	30,2	39,5
Інші Інтернет-ресурси						
Довіряю	3,1	2,7	3,7	1,4	4,8	1,3
Скоріше довіряю	22,8	26,4	23,3	19,3	23,6	18,5
Скоріше не довіряю	19,9	19,4	19,0	19,0	18,4	24,9
Не довіряю	11,0	9,6	9,1	9,1	17,1	11,4
Важко відповісти	43,2	41,9	45,0	51,2	36,1	43,9

2015р.

Якою мірою Ви довіряєте наведеним ЗМІ?
 % опитаних

	УКРАЇНА	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
ЗМІ України						
Довіряю	5,3	5,6	6,9	4,5	3,3	4,5
Скоріше довіряю	47,6	60,1	51,6	41,8	38,7	36,9
Скоріше не довіряю	26,9	20,2	26,2	29,6	32,3	29,3
Не довіряю	9,3	6,0	5,5	7,8	18,3	12,4
Важко відповісти	10,8	8,1	9,8	16,3	7,3	16,9
ЗМІ Росії						
Довіряю	1,0	0,5	0,5	0,6	1,6	2,7
Скоріше довіряю	5,8	2,1	2,3	6,8	14,7	7,1
Скоріше не довіряю	27,7	18,1	26,1	31,8	30,0	38,4
Не довіряю	52,4	74,1	62,3	38,8	37,1	29,0
Важко відповісти	13,1	5,1	8,9	22,1	16,6	22,8
Західним ЗМІ						
Довіряю	3,0	5,0	2,2	3,6	2,3	2,8
Скоріше довіряю	27,7	43,8	28,8	22,4	16,4	20,6
Скоріше не довіряю	25,7	20,1	26,3	23,2	29,5	29,2
Не довіряю	18,0	10,7	20,8	11,9	25,9	16,2
Важко відповісти	25,6	20,5	21,8	38,9	25,9	31,1
ЗМІ "ДНР" та "ЛНР"						
Довіряю	0,7	0,7	0,3	0,6	0,9	1,3
Скоріше довіряю	2,7	2,2	1,2	3,6	4,4	4,3
Скоріше не довіряю	19,3	12,2	19,5	24,9	18,1	25,7
Не довіряю	55,6	73,1	65,2	36,8	47,1	34,3
Важко відповісти	21,7	11,7	13,9	34,2	29,5	34,4
ЗМІ окупованого Криму (офіційним)						
Довіряю	0,7	0,8	0,4	0,6	1,2	0,6
Скоріше довіряю	3,8	3,0	1,9	4,3	7,9	3,5
Скоріше не довіряю	19,9	14,0	20,1	26,1	16,7	26,6
Не довіряю	52,4	68,9	62,2	32,3	45,4	30,7
Важко відповісти	23,3	13,3	15,4	36,7	28,8	38,6

2015р.

Соціально-демографічні показники,
 % опитаних

	УКРАЇНА	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Стать респондентів						
Жінки	55,0	53,9	55,0	54,8	56,1	55,0
Чоловіки	45,0	46,1	45,0	45,2	43,9	45,0
Вік респондентів						
18-24 років	11,7	12,8	11,7	12,7	11,3	9,9
25-29 років	10,6	10,9	10,4	10,3	10,5	10,8
30-39 років	18,0	18,6	17,7	18,1	18,3	17,7
40-49 років	16,5	17,0	16,5	16,9	16,2	15,7
50-59 років	17,4	17,0	17,2	17,5	17,3	18,4
60 років і старші	25,8	23,7	26,5	24,4	26,3	27,5
Освіта респондентів						
Незакінчена середня	3,1	2,7	2,7	4,0	3,7	3,3
Загальна середня	23,2	22,4	22,3	28,2	21,1	25,1
Середня спеціальна	40,2	37,5	40,1	36,3	43,4	43,0
Вища або незакінчена вища	32,9	36,6	34,4	31,2	30,7	28,7
Не відповіли	0,6	0,8	0,5	0,3	1,1	0,0

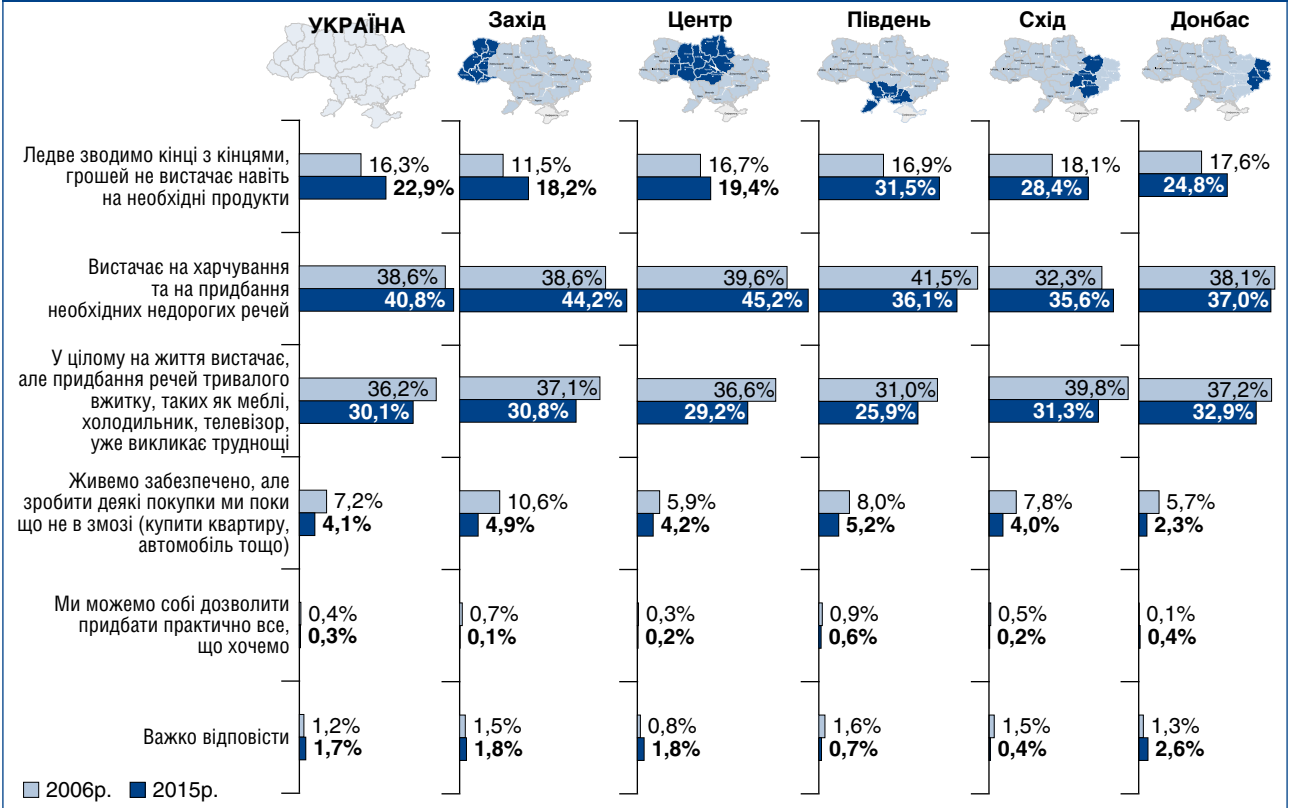
2015р.

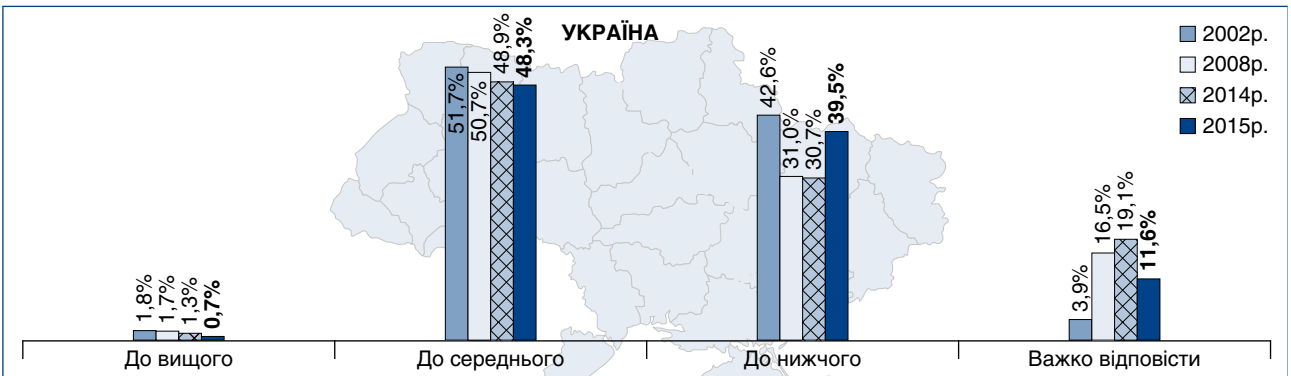
Соціально-демографічні показники
% опитаних

(продовження)

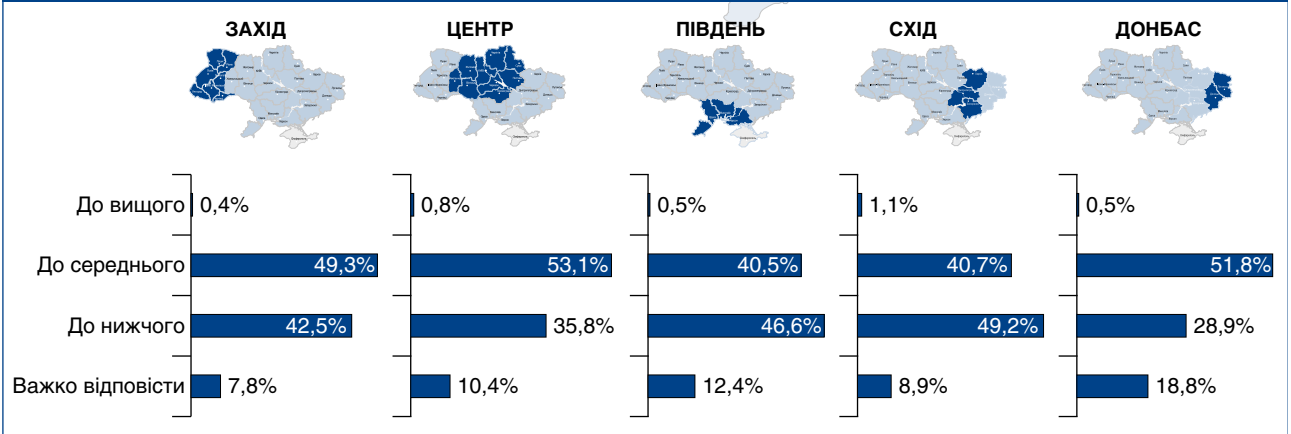
Яким є в цілому матеріальне становище вашої сім'ї?

Якщо українське суспільство умовно поділити на три соціальні класи, то до якого класу Ви віднесли б себе?
% опитаних

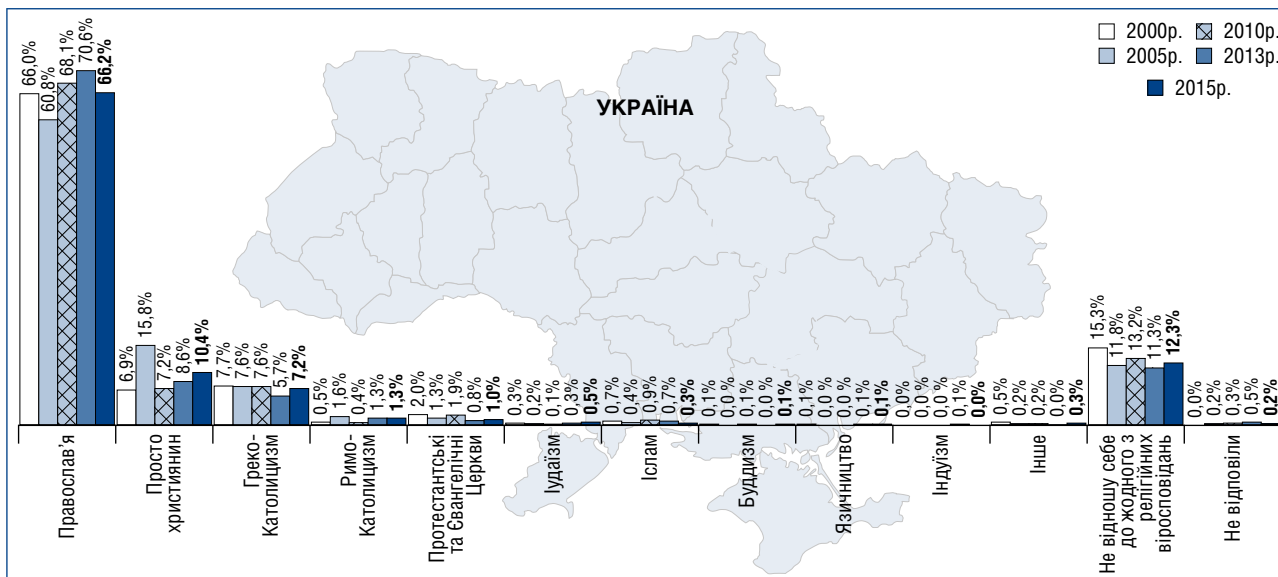

Регіони (2015р.)

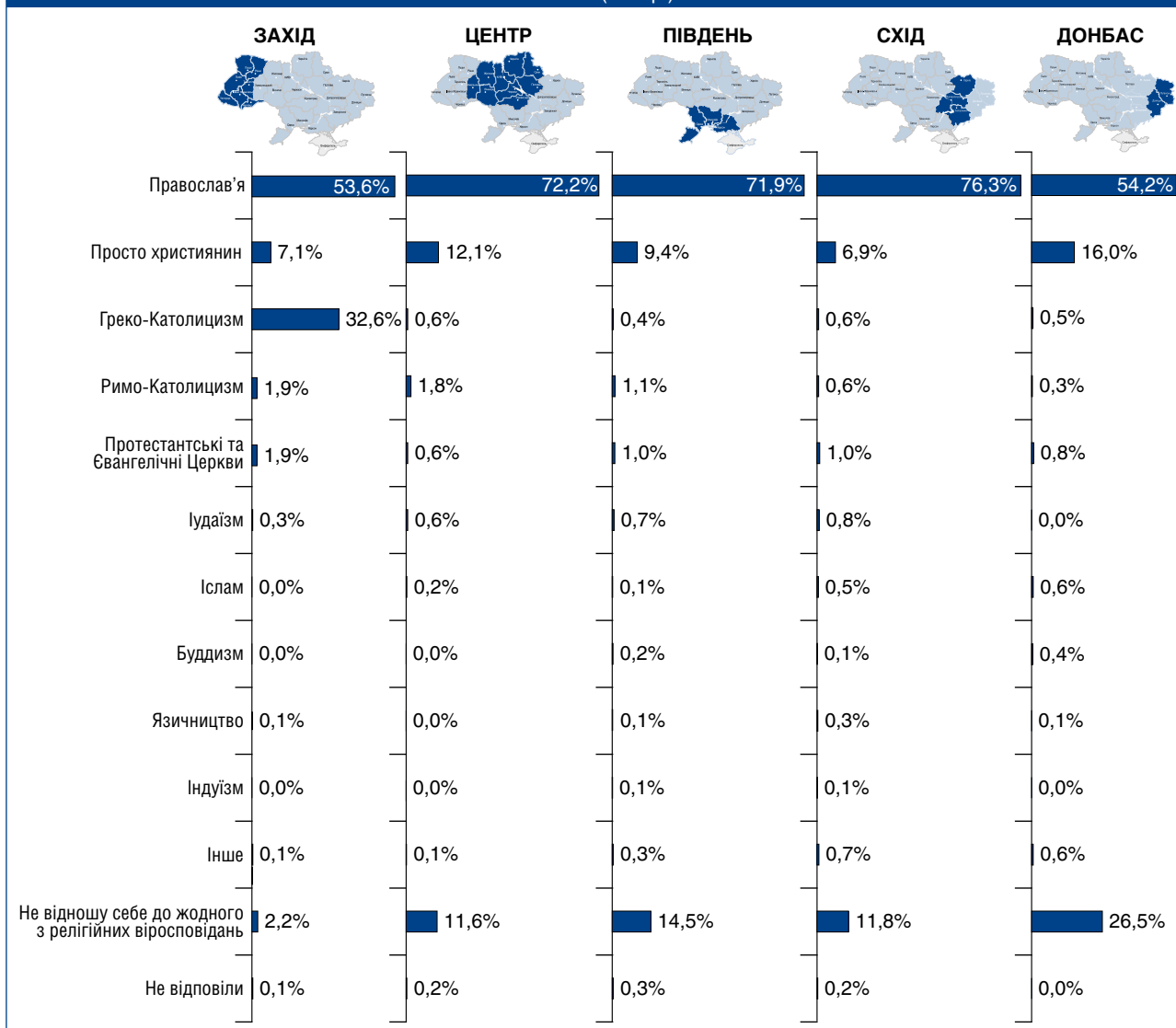

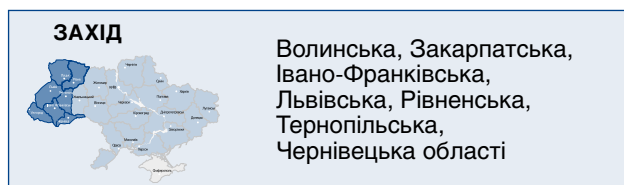
До якої релігії Ви себе відносите?
% опитаних

Регіони (2015р.)

ОСОБЛИВОСТІ ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ІДЕНТИЧНОСТІ ЖИТЕЛІВ ОБЛАСТЕЙ РІЗНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Сприйняття України як Батьківщини

Абсолютна більшість жителів регіону сприймають Україну як свою Батьківщину: від 99% в Івано-Франківській області до 95% – в Чернівецькій.

Потреба пишатися країною

Для більшості жителів усіх областей регіону для щастя необхідно пишатися своєю країною. Цей показник коливається від 67% у Львівській області до 51% в Тернопільській.

Патріотизм

Переважає більшість (85%) жителів регіону вважають себе патріотами України, при чому більшість (52%) – беззастережно¹. У Івано-Франківській області – 95% (беззастережно – 65%), Волинській – 87% (57%), Закарпатській – 82% (43%), Львівській – 87% (51%), Рівненській – 87% (61%), Тернопільській – 78% (44%), Чернівецькій – 67% (38%).

Рідна мова/статус мов

Абсолютна більшість (93%) жителів визнають рідною українську мову. Цей показник становить понад 90% у всіх областях Заходу, крім Чернівецької області, де рідною українську мову визнають 74% жителів. Водночас, у Чернівецькій області найбільша (14%) частка жителів серед усіх областей України визнають рідними “інші мови”, тобто будь-які мови, крім української та російської.

Погоджуються з твердженням про те, що **українська мова повинна бути єдиною державною і офіційною** переважна більшість (81%) жителів регіону. Варіант, за якого українська повинна бути державною мовою, а російська може бути офіційною в деяких регіонах України, підтримує кожен п'ятий житель Львівської області. Такої ж думки дотримуються 17% жителів Волинської та 16% Закарпатської областей.

Також переважна більшість (86%) жителів регіону підтримують твердження, що кожен громадянин України, незалежно від його етнічного походження, повинен володіти державною мовою в обсязі, достатньому для повсякденного спілкування, та знати основи української історії і культури.

Культурна традиція та її перспективи

Переважає більшість (85%) жителів регіону відносять себе до української культурної традиції. Найбільше – в Івано-Франківській (93%) та Волинській (91%) областях, найменше – у Чернівецькій (71%). В інших областях цей показник становить: у Закарпатській – 87%, Львівській – 84%, Рівненській – 83%, Тернопільській – 82%.

При цьому, послідовників загальноєвропейської традиції найбільше в Чернівецькій (10%) та Львівській (10%) областях, найменше – у Волинській (1%). Своєю чергою, в Рівненській та Волинській областях найбільше послідовників радянської традиції (по 6%).

Майже половина (49%) жителів Заходу вважають, що через 20-25 років в Україні переважатиме українська культурна традиція, 28% – загальноєвропейська.

Переважання в майбутньому української культурної традиції прогнозують більшість респондентів у Волинській (74%) та Рівненській (60%) областях. В інших областях підтримка цього варіанту коливається від 48% у Львівській до 34% у Закарпатській.

Бачення регіональних відмінностей і міжрегіональних протиріч

Більшість (61%) жителів Заходу незгодні з тим, що регіональні відмінності західних і східних українців є настільки великими, що їх можна вважати двома різними народами. Згодні з цим твердженням 26%.

Більшість незгодних з таким твердженням становлять жителі всіх областей Заходу, крім Тернопільської, де таких відносна більшість (44%), згодні з таким твердженням – 34%. В інших областях ситуація наступна: Львівська – 69% не згодні (21% – згодні), Рівненська – 66% (21%), Закарпатська – 65% (23%), Волинська – 64% (25%), Чернівецька – 58% (19%), Івано-Франківська – 51% (38%).

Оцінка варіантів розвитку регіонів

Абсолютна більшість (92%) жителів Заходу не хотіли б, щоб їх область вийшла зі складу України і приєдналася до іншої держави. Проти такого розвитку подій висловилося понад 80% жителів у всіх областях регіону.

Так само переважна більшість (88%) жителів Заходу не хочуть, щоб їх область залишилася у складі України на правах автономії (з власною конституцією, урядом і парламентом). Число противників автономії коливається від 98% у Волинській та 94% у Івано-Франківській до 80% у Чернівецькій та 79% у Тернопільській областях.

¹ Сума варіантів відповіді “так” і “скоріше так”. “Беззастережно” передбачає обрання варіанту відповіді “так”.

Більшість (62%) жителів Заходу хочуть, щоб їх область залишилася у складі України в тому статусі, що є зараз, але з більш широкими правами та повноваженнями місцевого самоврядування. Проти цього виступають дещо більше чверті (27%) жителів.

Таку думку найбільше підтримують жителі Івано-Франківської області (72%), найменше – Тернопільської (48%). В інших областях підтримка становить: у Львівській – 65%, Чернівецькій – 64%, Закарпатській – 63%, Рівненській – 58%, Волинській – 58%.

Розуміння нації

Відносна більшість жителів Заходу підтримують громадянське визначення нації (всі громадяни України, незалежно від їх етнічної належності, мови, національних традицій). Таких респондентів найбільше в Закарпатській області (62%), найменше – у Львівській (44%).

Водночас, понад третина жителів Львівської (37%) та Івано-Франківської (36%) областей віддають перевагу культурницькому визначенню (всі громадяни України, незалежно від етнічної належності, які спілкуються українською мовою, дотримуються українських традицій). У Чернівецькій та Закарпатській областях таких респондентів 16% та 14%, відповідно.

Водночас у Рівненській області досить велика частина (19%) жителів віддають перевагу етнічному визначенню (всі етнічні українці, незалежно від місця їх проживання та громадянства).

Зовнішньополітичні орієнтації

Переважна більшість (78%) жителів Заходу вважають, що відносини з країнами Європейського Союзу мають бути пріоритетним напрямом зовнішньої політики для України. Таку думку поділяють більшість жителів у всіх регіонах. Проте, якщо в Івано-Франківській (95%), Закарпатській (85%) та Львівській (80%) областях таких переважна більшість, то в Чернівецькій підтримка становить 54%. В інших областях рівень підтримки становить: у Тернопільській – 77%, Волинській – 74%, Рівненській – 69%.

Майдан/Антимайдан

Більшість (71%) жителів Заходу підтримали б Майдан, якщо б події дворічної давнини відбувалися сьогодні. 17% не підтримали б нікого, і лише 1% опитаних підтримали б Антимайдан.

Підтримали б Майдан переважна більшість жителів Івано-Франківської (84%) та Львівської (81%) областей. Далі за рівнем підтримки йдуть: Тернопільська – 69%, Рівненська – 64%, Закарпатська – 63%, Волинська – 59% та Чернівецька – 55% області. Не підтримали б нікого від 28% у Волинській та 27% у Закарпатській до 10% у Львівській областях.

Готовність до захисту країни

Відносна більшість (41%) жителів Заходу готові захищати свою країну участю у волонтерському русі. Близько чверті (24%) респондентів – зі зброєю в руках. Не готові захищати свою країну 18% опитаних.

Половина (51%) жителів Закарпатської області готові взяти участь у волонтерському русі, в усіх інших областях число таких респондентів становлять відносну більшість (від 45% у Тернопільській області до 34% в Чернівецькій).

Більше третини (36%) жителів Рівненської області готові захищати свою країну зі зброєю в руках,

у Волинській області – 29%. Найменше таких у Чернівецькій (18%) та Закарпатській (16%) областях. В інших областях частка готових становить: у Львівській – 24%, Івано-Франківській – 24%, Тернопільській – 19%.

Серед областей регіону відносно більше (28%) число громадян, не готових захищати свою країну, живуть в Івано-Франківській та Тернопільській областях (по 21%). Найменше таких респондентів у Рівненській (14%) та Львівській (12%) областях.

Відповідальність за російсько-український конфлікт

Більшість (68%) жителів усіх областей вважають, що, перш за все, відповідальність за російсько-український конфлікт несе Росія. Проте їх число значно коливається: від 90% у Івано-Франківській області до 50% у Чернівецькій.

ЦЕНТР

Київ, Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області

Сприйняття України як Батьківщини

97% жителів Центру сприймають Україну як свою Батьківщину: від 99% у Хмельницькій та Сумській областях до 94% – у Чернігівській.

Потреба пишатися країною

Для більшості жителів Житомирської та Вінницької областей (відповідно, 69% і 52%) та половини жителів Хмельницької області (49%) для щастя необхідно пишатися своєю країною.

Для жителів Полтавської (62%), Сумської (52%) та Чернігівської (49%) областей для щастя досить особистого благополуччя.

Патріотизм

Переважна більшість жителів Центру вважають себе патріотами України (81%). У всіх областях їх частка перевищує три чверті громадян. Найбільша частка таких респондентів – у Вінницькій області (93%), найнижча – у Києві (75%).

Рідна мова/статус мов

Для переважної більшості (78%) жителів регіону українська мова є рідною. Проте області Центру в цьому питанні не є однорідними. Їх можна поділити на три умовні групи, які вважають українську мову рідною:

1. Понад 90% жителів: Вінницька (98%), Хмельницька (95%) та Житомирська (91%).
2. Понад 70%: Черкаська (83%), Полтавська (79%), Сумська (78%), Київська (78%), Кіровоградська (75%).
3. Понад 50%: Чернігівська (63%), Київ (58%). Своєю чергою, близько третини жителів цих регіонів (29% та 33%, відповідно) рідними визнають і українську, і російську мови.

Таким чином жителі Вінницької, Хмельницької та Житомирської областей в цьому питанні є ближчими до жителів Заходу.

Переважна більшість жителів Вінницької (87%), Хмельницької (83%), Київської (79%) та Житомирської (77%) областей вважають, що українська повинна бути єдиною державною і офіційною мовою.

Такої ж думки дотримуються більшість жителів Черкаської (74%), Сумської (71%), Чернігівської (71%), Кіровоградської (69%), Полтавської (64%) областей та м.Києва (72%).

Помітні частки респондентів у Полтавській (30%) та Чернігівській (19%) областях підтримують варіант, за якого українська мова є державною, а російська – офіційною в деяких регіонах.

Переважає більшість (78%) жителів регіону вважають, що кожен громадянин України, незалежно від його етнічного походження, повинен володіти державною мовою в обсязі, достатньому для повсякденного спілкування та знати основи української історії і культури.

Проте рівень підтримки такого твердження коливається: від близько 84-86% у Полтавській, Житомирській, Київській та Сумській областях до 70-73% у Києві, Хмельницькій та Вінницькій областях.

Культурна традиція та її перспективи

Переважає більшість (81%) жителів Центру відносять себе до української культурної традиції.

Найбільше таких респондентів у Хмельницькій (89%) та Вінницькій (86%) областях. Найменше – у Сумській (73%) та Чернігівській (71%). У решті областей частки українокультурних респондентів становлять: у Полтавській – 84%, Черкаській – 83%, Житомирській – 82%, Києві – 81%, Кіровоградській – 78%, Київській – 77%.

Носіїв загальноєвропейської традиції дещо більше у Київській (10%) та Сумській (9%) областях, радянської – у Чернігівській (13%) та Сумській (11%). Найменше послідовників радянської культурної традиції у Вінницькій області (1%).

Відносна більшість (45%) жителів Центру вважають, що через 20-25 років в Україні переважатиме українська культурна традиція, 20% – загальноєвропейська. 14% вважають, що в майбутньому в різних регіонах переважатимуть різні культурні традиції.

При цьому, думку про те, що в майбутньому переважатиме українська культурна традиція поділяють більшість жителів Черкаської (57%), Житомирської (55%), Сумської (54%), Вінницької (54%), Полтавської (53%) областей та відносна більшість Хмельницької (46%), Київської (45%), Кіровоградської (36%), Чернігівської (31%) областей.

Близько третини жителів Хмельницької (31%) та понад чверть (по 28%) Київської області та Києва вважають, що переважатиме загальноєвропейська культурна традиція. Тобто, у Києві їх частка майже дорівнює частці тих, хто вважає, що переважатиме українська культурна традиція (31%).

Бачення регіональних відмінностей і міжрегіональних протиріч

62% жителів Центру не вважають, що регіональні відмінності західних і східних українців є настільки великими, що їх можна вважати двома різними народами. Згодні з цим твердженням 23%.

Найбільше незгодних з цією думкою у Києві (75%; згодні лише 13%) та Хмельницькій області (72%; згодні – 21%). Далі йдуть Київська – 67% (згодні – 23%), Сумська – 65% (18%), Житомирська – 60% (21%), Чернігівська – 57% (32%), Полтавська – 56% (27%), Кіровоградська – 55% (17%) та Черкаська – 53% (27%) області.

У Вінницькій області частки згодних і незгодних з цією думкою розділилися порівну (по 41%).

Оцінка варіантів розвитку регіонів

Абсолютна більшість (93%) жителів Центру не хотіли б, щоб їх область вийшла зі складу України і приєдналася до іншої держави.

Число тих, хто виступає проти цього, складає понад 90% у всіх областях, крім Кіровоградської, де таких 86%.

Також переважає більшість (89%) жителів Центру не хочуть, щоб їх область залишилася у складі України на правах автономії (з власною конституцією, урядом і парламентом).

Число противників такого варіанту розвитку подій становить понад 90% у: Хмельницькій (97%), Вінницькій (91%) та Чернігівській (90%) областях. Понад 80% у: Київській (89%), Сумській (88%), Житомирській (88%), Черкаській (87%), Полтавській (86%), Кіровоградській (84%) областях та Києві (88%).

Більшість жителів Центру (59%) виступають за те, щоб їх область залишилася у складі України в тому статусі, що є зараз, але з більш широкими правами та повноваженнями місцевого самоврядування.

Проте рівень підтримки такого рішення сильно коливається в областях. Якщо в Чернігівській області таких 73%, то у Вінницькій думки розділилися практично порівну (45% – підтримують, 46% – ні). В інших областях підтримка розподілилася таким чином: Київська область – 68%, Сумська – 67%, Полтавська – 65%, Кіровоградська – 59%, Черкаська – 55%, Житомирська – 55%, Хмельницька – 7%, Київ – 60%.

Розуміння нації

Більшість (60%) жителів регіону віддають перевагу громадянському розумінню нації. Проте між областями є суттєві розбіжності. Якщо в Житомирській і Вінницькій областях таких респондентів переважає більшість (відповідно, 76% і 71%), то в Полтавській і Хмельницькій – відносна більшість (47% і 46%).

Водночас, у цих областях найбільшою підтримкою, порівняно з іншими, користуються етнічні визначення нації – їх підтримують 28% і 26% респондентів, відповідно, тоді як, наприклад, у Київській області – лише 8%.

У Черкаській та Хмельницькій областях значну підтримку має культурницьке визначення нації (відповідно, 28% та 24%), тоді як у Вінницькій – 2%.

Зовнішньополітичні орієнтації

Більшість (58%) жителів регіону надають перевагу у зовнішній політиці відносинам з країнами ЄС. Підтримують таку думку від 67% жителів Києва до 52% Черкаської області.

Росію вважають пріоритетним партнером від 6% у Полтавській області до 0,3% у Вінницькій.

17% жителів Хмельницької області та 11% Чернігівської вважають, що варто розвивати відносини з іншими країнами, 11% Сумської – що з іншими країнами СНД.

Майдан/Антимайдан

Якби події дворічної давнини відбувалися сьогодні, відносна більшість (46%) жителів Центру підтримали б Майдан, понад третину (36%) – не підтримали б нікого, лише 3% – Антимайдан.

Підтримали б Майдан більшість жителів Києва (64%) та Хмельницької (56%) області, половина респондентів Київської (50%), відносна більшість жителів Кіровоградської (46%), Сумської (44%) та Черкаської (40%) областей.

Своєю чергою, не підтримали б нікого відносно більшість Вінницької, Чернігівської (по 46%), Полтавської (44%) та Житомирської (43%) областей. Антимайдан підтримали б 7% жителів Чернігівської та лише 1% Вінницької областей.

Готовність до захисту країни

Третина (33%) жителів Центру готові захищати свою країну через участь у волонтерському русі, не готові – 26%. Кожен п'ятий (20%) готовий захищати зі зброєю в руках.

До участі у волонтерському русі готові половина жителів Хмельницької (50%) та Черкаської (49%) областей. Найменше – жителі Житомирської (22%). В інших областях таких близько третини.

Понад третину (35%) жителів Кіровоградської області готові захищати свою країну зі зброєю в руках. Найменше таких у Хмельницькій (17%) та Полтавській (12%) областях. В інших областях цей показник коливається від 24% у Вінницькій до 19% у Житомирській.

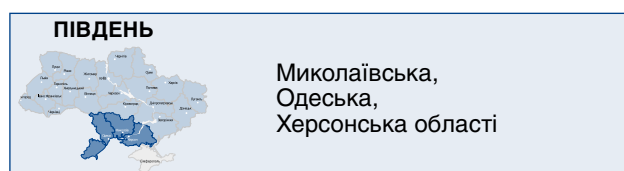
Не готові захищати свою країну відносно більшість жителів у Полтавській (38%), Житомирській (36%), Сумській (34%) областях та Києві (33%). Найменше таких у Кіровоградській (13%) та Черкаській (11%) областях. В інших областях не готові до захисту: у Київській – 24%, Вінницькій – 23%, Чернігівській – 19%, Хмельницькій – 17%.

Відповідальність за російсько-український конфлікт

Більшість жителів усіх областей Центру, крім Житомирської, Чернігівської та Черкаської, де таких відносна більшість, покладають вину за російсько-український конфлікт на Росію.

Найбільше таких у Києві (69%) та Сумській області (62%), найменше – в Чернігівській (47%) та Черкаській (41%).

У Житомирській, Черкаській та Чернігівській областях відносно більше тих, хто покладає відповідальність за конфлікт на обидві країни рівною мірою (відповідно, 42%, 39% та 37%).

Миколаївська,
Одеська,
Херсонська області

Сприйняття України як Батьківщини

Серед жителів Південних областей Україну сприймають як Батьківщину від 96% у Миколаївській до 92% в Одеській області.

Потреба пишатися країною

Для більшості (56%) жителів Херсонської області та відносної більшості (46%) жителів Миколаївської області для щастя необхідно пишатися країною. Для відносної більшості (46%) респондентів Одеської області досить особистого благополуччя.

Патріотизм

68% жителів вважають себе патріотами України, не вважають – 17%. У Миколаївській області патріотами себе вважають 81% жителів (не вважають – 10%), в Херсонській – 68% (9%), Одеській – 61% (24%).

Рідна мова/статус мов

Для 38% жителів регіону рідною є російська та українська мови однаковою мірою. 35% жителів рідною вважають українську, 20% – російську.

Проте, між областями регіону є значні відмінності. У Миколаївській області більшість (53%) визначають українську мову як рідну. 26% – білінгви. Російська є рідною для 21% жителів.

У Херсонській області частки тих, хто визнає українську мову рідною (42%) та білінгви (41%) поділилась практично порівну. 14% вважають рідною російську.

Відносна більшість (43%) жителів Одеської області є білінгвами. Практично однакове число жителів вважають рідною українську (24%) та російську (23%) мови. Особливістю області є те, що відповідь “інші мови” тут обрали 10% жителів.

Відносна більшість (37%) жителів Півдня вважають, що українська повинна бути єдиною державною і офіційною мовою. Думку про те, що українська повинна бути державною мовою, а російська може бути офіційною в деяких регіонах України підтримують 30%. 23% вважають, що обидві мови повинні бути державними в Україні.

Статус української мови як єдиної державної та офіційної підтримують відносна більшість жителів Миколаївської (43%) та Херсонської (42%) областей. В Одеській цей показник складає 32%.

Відносна більшість (37%) жителів Одеської області вважають, що російська може бути офіційною в деяких регіонах України. У Миколаївській області так вважають 25% жителів, у Херсонській – 20%.

Державну двомовність підтримують 28% жителів Миколаївської області, 22% – Одеської та 21% – Херсонської.

Більшість (63%) жителів регіону вважають, що кожен громадянин України, незалежно від його етнічного походження, повинен володіти державною мовою в обсязі, достатньому для повсякденного спілкування та знати основи української історії і культури. Не підтримують таку думку 20%. Значущої різниці між областями регіону в цьому питанні немає.

Культурна традиція та її перспективи

Більшість (64%) жителів Півдня відносять себе до української культурної традиції, 12% – до радянської, 8% – до загальноєвропейської.

Області Півдня в цьому питанні є дуже неоднорідними. Так, найбільше (78%) носіїв української культурної традиції у Миколаївській області, що робить її ближчою до центрального регіону. Далі йдуть Херсонська (66%) та Одеська (56%). Своєю чергою, в Одеській області найбільше носіїв радянської (15%) та російської (5%) культурних традицій. У Миколаївській таких 9% та 3%, відповідно, у Херсонській – 8% та 2%. До загальноєвропейської традиції себе відносять 9% жителів Херсонської, 9% – Одеської та 4% – Миколаївської областей.

33% жителів Півдня вважають, що в майбутньому переважатиме українська культурна традиція, 22% – що в різних регіонах переважатимуть різні культурні традиції, 20% – що переважатиме загальноєвропейська.

Частіше жителі Херсонської (40%), Миколаївської (37%) та Одеської (28%) областей вважають, що в майбутньому переважатиме українська традиція. Чверть (25%) жителів Одеської, по 18% – Херсонської та Миколаївської областей поділяють думку, що в різних регіонах переважатимуть різні культурні традиції. 22% жителів Миколаївської, 20% – Одеської та 19% – Херсонської областей, вважають, що переважатиме загальноєвропейська культурна традиція.

Бачення регіональних відмінностей і міжрегіональних протиріч

Відносна більшість (43%) жителів Півдня не згодні з думкою, що регіональні відмінності західних і східних українців є настільки великими, що їх можна вважати двома різними народами. Погоджуються з цим твердженням 33%. Таким чином розрив між незгодними та згодними є меншим, ніж у решті регіонів України.

При цьому, думка жителів Херсонської області значно відрізняється від думки жителів інших областей регіону та країни. Це єдина область в Україні, де більшість (56%) жителів вважають, що відмінності західних і східних українців є настільки великими, що їх можна вважати двома різними народами. Протилежної думки дотримуються лише 20%. У Миколаївській області більшість жителів не згодні з цим твердженням (54%; згодні – 28%), в Одеській області таких відносна більшість (49%; згодні – 25%).

Оцінка варіантів розвитку регіонів

Переважає більшість (85%) жителів Півдня не хотіли б, щоб їх область вийшла зі складу України і приєдналася до іншої держави.

Проте, якщо в Миколаївській (93%) та Одеській (89%) областях таких переважна більшість, то в Херсонській – 64%. Водночас у Херсонській області третина (34%) громадян не визначилися з цього питання.

76% жителів Півдня також не хотіли б, щоб їх область залишилася у складі України на правах автономії (з власною конституцією, урядом і парламентом).

Число противників автономії складає переважну більшість у Миколаївській (86%) та Одеській (81%) областях. У Херсонській таких респондентів дещо більше половини (53%).

Число жителів Херсонської області, які підтримують автономію (14%), є більшим, ніж у Миколаївській (5%) та Одеській областях (8%).

Більшість (67%) жителів Півдня виступають за те, щоб їх область залишилася у складі України в тому статусі, що є зараз, але з більш широкими правами та повноваженнями місцевого самоврядування.

Найбільше такий розвиток подій підтримують жителі Миколаївської області (72%), найменше – Херсонської (58%). В Одеській області таких 70%.

Розуміння нації

59% жителів Півдня поділяють громадянське визначення нації. За областями: Одеська – 66%, Херсонська – 55%, Миколаївська – 46%.

Своєю чергою, в Миколаївській області частка жителів, які віддають перевагу культурницькому визначенню нації (25%) є у 5 разів більшою, ніж частки таких респондентів у Херсонській та Одеській областях (по 5%).

Етнічні визначення підтримують від 24% респондентів у Херсонській до 18% у Одеській.

Зовнішньополітичні орієнтації

Відносна більшість (36%) жителів Півдня надають перевагу тіснішим відносинам з країнами ЄС. 13% – відносинам з Росією, стільки ж – з іншими країнами СНД.

Прихильників пріоритетності відносин з ЄС найбільше в Миколаївській (46%) області, далі йдуть Одеська (34%) та Херсонська (32%) області. Перевагу відносинам з Росією віддають 15% жителів Одеської, 12% – Миколаївської та 9% – Херсонської областей. При цьому, майже кожен п'ятий (19%) житель Херсонської області надає перевагу відносинам з іншими країнами СНД.

Майдан/Антимайдан

Більшість (54%) жителів Півдня не підтримали б сьогодні ні Майдан, ні Антимайдан. Майдан підтримав би кожен п'ятий (20%) респондент, Антимайдан – 5%.

Підтримали б Майдан третина (33%) жителів Миколаївської області, кожен п'ятий (20%) Херсонської та 14% Одеської областей.

Кожен десятий (10%) житель Херсонської області підтримав би Антимайдан. У Миколаївській області таких 5%, в Одеській лише 4%.

Готовність до захисту країни

Майже третина (32%) жителів Півдня не готові захищати свою країну. Брати участь у волонтерському русі готові 23%, захищати зі зброєю в руках – 16%.

37% жителів Одеської області не готові захищати свою країну. У Херсонській таких – 27%, Миколаївській – 25%.

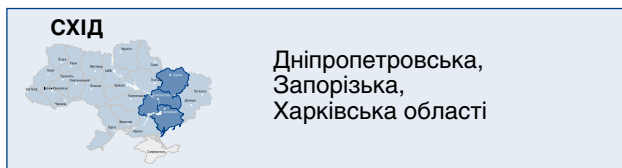
Брати участь у волонтерському русі готові 27% жителів Миколаївської області, 22% – Одеської, 20% – Херсонської.

Найбільше (29%) число готових захищати свою країну зі зброєю в Миколаївській області, найменше (11%) – в Одеській. В Херсонській таких респондентів 16%.

Відповідальність за російсько-український конфлікт

Відносна більшість жителів Одеської (48%) та Миколаївської (47%) областей вважають, що відповідальними за конфлікт є обидві країни однаковою мірою. Відносна більшість (29%) жителів Херсонської області вважають, що винна Росія, 22% покладають вину на Україну.

На Росію покладають відповідальність по 34% жителів Одеської та Миколаївської областей.

Сприйняття України як Батьківщини

92% жителів Запорізької області сприймають Україну як свою Батьківщину. В Харківській – 91%, Дніпропетровській – 85%.

Потреба пишатися країною

Для більшості жителів Дніпропетровської (57%) та Харківської (55%) областей для щастя достатньо особистого благополуччя. У Запорізькій області частка тих, кому досить особистого благополуччя (43%), та тих, кому для щастя необхідно пишатися країною (42%), розділилася майже порівню.

Патріотизм

Більшість (68%) жителів Сходу вважають себе патріотами України, не вважають себе такими – 24%. У Харківській області патріотами себе вважають 70% (не вважають – 21%), Дніпропетровській – 69% (26%), Запорізькій – 65% (25%).

Рідна мова/статус мов

37% жителів регіону рідною вважають українську мову, близько третини (34%) є білінгвами, 26% – рідною вважають російську.

Області регіону в цьому питанні є досить неоднорідними. Так, якщо половина жителів Дніпропетровської області визначають рідною українську мову, то в Запорізькій таких 35%, а в Харківській лише 24%. Своєю чергою, відносна більшість жителів Харківської області (41%) визначають рідною російську мову. В Запорізькій області цей показник складає 23%, у Дніпропетровській – лише 15%.

Найбільше (40%) білінгвів у Запорізькій області, далі йдуть Харківська (34%) та Дніпропетровська (32%).

Однаковими є частки тих жителів регіону, які вважають, що українська повинна бути єдиною державною і офіційною мовою (34%), та тих, хто підтримує твердження, що українська повинна бути державною мовою, а російська може бути офіційною в деяких регіонах України (34%). 25% виступають за державну двомовність.

Однакове число жителів Запорізької та Дніпропетровської (по 38%) областей виступають за українську мову як єдину державну. Менша частка (27%) таких громадян у Харківській області, де відносна більшість (36%) виступають за право російської бути офіційною в деяких регіонах. У Дніпропетровській області за це виступають також 36% жителів, в Запорізькій – 29%.

Державну двомовність підтримують 32% жителів Харківської області, 30% – Запорізької та 16% Дніпропетровської.

Більшість (68%) жителів Сходу вважають, що кожен громадянин України, незалежно від його етнічного походження, повинен володіти державною мовою в обсязі, достатньому для повсякденного спілкування та знати основи української історії і культури. Дотримуються протилежної думки 26%.

Підтримують таке твердження переважна більшість (77%) жителів Запорізької області, а також 66% – Дніпропетровської та 65% – Харківської.

Культурна традиція та її перспективи

Більшість (64%) жителів Сходу вважають себе носіями української культурної традиції, 14% – радянської, 7% – загальноєвропейської та лише 6% – російської.

Носії української культурної традиції становлять більшість у всіх областях Сходу: Дніпропетровська – 68%, Запорізька – 64%, Харківська – 60%.

Щодо представництва інших традицій між областями регіону є відмінності. Так, Харківська область (20%) переважає Запорізьку (12%) та Дніпропетровську (10%) за числом носіїв радянської традиції. За цим показником вона є ближчою до Донбасу.

Своєю чергою, у Дніпропетровській області частка тих, хто вважає себе носіями загальноєвропейської традиції, є найбільшою (11%) серед усіх областей України та помітно переважає частку таких громадян порівняно з Харківською областю (2%). У Запорізькій області носіїв загальноєвропейської традиції – 7%.

У Запорізькій області вважають себе носіями російської культурної традиції 8%, у Харківській – 7%, у Дніпропетровській – 3%.

Відносна більшість (39%) жителів Сходу вважають, що в майбутньому (через 20-25 років) в Україні переважатиме українська культурна традиція, 22% – загальноєвропейська. 17% вважають, що в різних регіонах переважатимуть різні культурні традиції.

Лише у Дніпропетровській області більшість (53%) жителів вважають, що в майбутньому переважатиме українська традиція. За цим показником вона є ближчою до Центрального та Західного регіонів. Таку думку поділяють по 30% жителів Харківської та Запорізької областей.

Понад чверть жителів Запорізької (28%) та Харківської (26%) областей вважають, що в Україні переважатиме загальноєвропейська традиція. У Дніпропетровській області таку думку поділяють значно менше число жителів (16%).

23% жителів Харківської області вважають, що в майбутньому в різних регіонах переважатимуть різні культурні традиції. У Запорізькій та Дніпропетровській областях таких респондентів суттєво менше (по 14%). Лише 4% жителів Харківської, по 3% – Дніпропетровської та Запорізької вважають, що в майбутньому переважатиме російська культурна традиція.

Бачення регіональних відмінностей і міжрегіональних протиріч

Більшість (59%) жителів Сходу не згодні з думкою, що регіональні відмінності західних і східних українців є настільки великими, що їх можна вважати двома різними народами. Згодні з такою думкою 27%.

Не згодні з такою думкою більшість жителів Дніпропетровської (69%; згодні – 22%) і Запорізької (55%) областей та відносна більшість Харківської (49%; згодні – 36%).

Оцінка варіантів розвитку регіонів

Переважає більшість (86%) жителів Сходу не хотіли б, щоб їх область вийшла зі складу України і приєдналася до іншої держави.

Таку думку підтримують від 93% жителів Запорізької області до 81% – Харківської.

Переважає більшість (76%) жителів Сходу проти того, щоб їх область залишилася у складі України на правах автономії (з власною конституцією, урядом і парламентом).

Проти цього виступають переважна більшість жителів Запорізької (84%) та Дніпропетровської (79%) областей. У Харківській таких 69%.

Число прихильників автономії в Харківській області (23%) переважає їх число прихильників у Дніпропетровській (7%) та у Запорізькій (11%) областях.

59% жителів Сходу виступають за те, щоб їх область залишилася у складі України в тому статусі, що є зараз, але з більш широкими правами та повноваженнями місцевого самоврядування. Проти – 29%.

Таку думку підтримують більшість жителів у всіх областях регіону: Харківській – 69%, Дніпропетровській – 55%, Запорізькій – 53%.

Розуміння нації

Дещо більше половини (52%) жителів регіону віддають перевагу громадянському розумінню нації. Число таких коливається від 59% у Запорізькій до 44% у Дніпропетровській областях.

24% жителів регіону поділяють етнічні визначення нації, 17% – культурницьке визначення.

У Дніпропетровській (23%) та Запорізькій (19%) областях вагомі частки жителів підтримують культурницьке визначення. У Харківській таких 9%.

Етнічне визначення найбільше підтримується у Дніпропетровській (28%) та Харківській (26%) областях, у Запорізькій рівень його підтримки становить 16%.

Зовнішньополітичні орієнтації

Відносна більшість (36%) жителів Сходу вважають пріоритетними відносини з країнами ЄС, 20% – з Росією.

Між областями регіону в цьому питанні є істотні відмінності. За пріоритетність відносин з ЄС виступають майже половина (47%) жителів Запорізької області, тоді як у Дніпропетровській – 36%, у Харківській – 29%.

Відносинам з Росією перевагу надають 32% жителів Харківської області, що є другим показником в Україні після Донецької області. У Запорізькій таких респондентів 19%, в Дніпропетровській – 9%.

Майдан/Антимайдан

Половина (51%) жителів Сходу не підтримали б ні Майдан, ні Антимайдан. Чверть (25%) підтримали б Майдан, 15% – Антимайдан.

Майдан підтримали б практично рівні частки жителів Дніпропетровської (27%) і Запорізької (26%) областей та кожен п'ятий (21%) – Харківської.

Кожен п'ятий (21%) житель Харківської області підтримав би Антимайдан, що є найвищим показником серед усіх областей України. В Запорізькій області таких 14%, в Дніпропетровській – 11%.

Готовність до захисту країни

Відносна більшість (45%) жителів Сходу не готові захищати свою країну. Брати участь у волонтерському русі готові 28%, захищати країну зі зброєю в руках – 13%.

Число неготових захищати свою країну коливається від 47% жителів у Харківській області до 40% у Запорізькій.

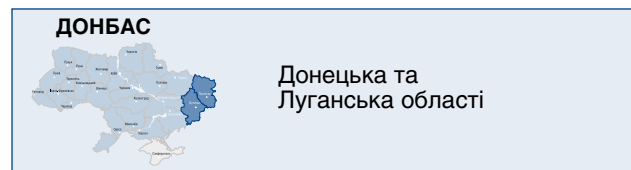
У волонтерському русі готові брати участь 27% жителів Дніпропетровської, 29% жителів Харківської та 30% жителів Запорізької областей.

По 15% жителів Дніпропетровської та Запорізької областей готові захищати Україну зі зброєю в руках. У Харківській таких 10%.

Відповідальність за російсько-український конфлікт

44% жителів Запорізької, 40% Дніпропетровської та 24% Харківської областей вважають, що за розв'язання конфлікту несе відповідальність Росія.

Відносна більшість (35%) жителів Харківської області покладають вину на обидві країни, а 25% вважають відповідальною Україну. У Дніпропетровській області покладають відповідальність на обидві країни 38% опитаних, на Україну – 14%, у Запорізькій, відповідно 35% і 9%.

Сприйняття України як Батьківщини

Переважає більшість (83%) жителів Донбасу сприймають Україну як свою Батьківщину. У Луганській області – 89%, Донецькій – 80%.

Потреба пишатися країною

Для відносної більшості жителів Донецької та Луганської областей (по 48%) для щастя досить особистого благополуччя. Відчувають потребу пишатися країною 41% жителів Донецької та 38% – Луганської областей.

Патріотизм

Більшість (56%) жителів Донбасу вважають себе патріотами України. Дотримуються протилежної думки 31%.

Вважають себе патріотами України більшість жителів Луганської області (69%), не вважають – 20%, у Донецькій області – відповідно, 49% і 36%. При чому, якщо в Луганській області беззаперечно себе вважають патріотами 28% жителів, то в Донецькій – 12%.

Рідна мова/статус мов

Для відносної більшості (40%) жителів Донбасу рідною є російська мова. 34% є білінгвами, для 20% рідною є українська.

При цьому, якщо в Луганській області вважають рідною українську та російську мови близькі частки респондентів (відповідно, 31% і 33%), то в Донецькій області російську мову вважають рідною утричі більше число жителів ніж українську (45% і 14%, відповідно). Білінгви складають відповідно,

35% і 33%. У Донецькій області значною є частка громадян, які мають інші рідні мови (8%).

Лише 16% жителів Донецької області та 29% Луганської вважають, що українська повинна бути єдиною державною і офіційною мовою. 42% жителів Донецької та 29% Луганської вважають, що російська може бути офіційною в деяких регіонах України, а 36% респондентів у Донецькій та 32% у Луганській областях виступають за державну двомовність.

Більшість жителів Луганської та Донецької областей (69% та 54%, відповідно) вважають, що кожен громадянин України, незалежно від його етнічного походження, має володіти державною мовою в обсязі, достатньому для повсякденного спілкування, знати основи української історії і культури. Протилежної думки дотримуються 22% та 36%, відповідно.

Культурна традиція та її перспективи

Відносна більшість (38%) жителів Донбасу відносять себе до української культурної традиції, практично кожен четвертий (24%) – до радянської, 10% – до російської і 9% – до загальноєвропейської.

Суттєва різниця між Донецької та Луганською областями полягає в кількості носіїв української та радянської культурних традицій. Так, половина (50%) жителів Луганської області відносять себе до української культурної традиції. У Донецькій області таких кожен третій (32%). Водночас понад чверть (28%) жителів Донецької області відносять себе до радянської традиції, що є найвищим показником в Україні, в Луганській області таких респондентів 17%.

Частки носіїв російської та європейської культурних традицій в Донецькій (10% та 9%, відповідно) та Луганській (9% та 7%) областях є близькими.

Близько третини (30%) жителів Донбасу вважають, що в Україні в майбутньому (через 20-25 років) у різних регіонах переважатимуть різні культурні традиції. Кожен п'ятий (21%) вважає, що переважатиме українська традиція, 13% – загальноєвропейська, 7% – радянська, 5% – російська.

Більш ніж третина (36%) жителів Донецької області вважають, що в майбутньому в різних регіонах переважатимуть різні культурні традиції. В Луганській таких 19%.

Своєю чергою майже кожен четвертий (24%) житель Луганської області та майже кожен п'ятий (19%) Донецької вважають, що переважатиме українська традиція.

Однакові частки жителів Донецької та Луганської областей (по 13%) вважають, що переважатиме загальноєвропейська традиція, 6% та 3%, відповідно – що російська.

Водночас у Донецькій області, частка тих, хто вважає, що через 20-25 років переважатиме радянська культурна традиція (10%) є значно вищою, ніж в Луганській (2%).

Бачення регіональних відмінностей і міжрегіональних протиріч

49% жителів Донбасу не згодні з думкою, що регіональні відмінності західних і східних українців є настільки великими, що їх можна вважати двома різними народами, згодні з цією думкою – 28%.

У Луганській області незгодними є більшість (59%; згодні – 25%), а в Донецькій відносна більшість (44%), а згодні – 30% жителів.

Оцінка варіантів розвитку регіонів

Переважає більшість (74%) жителів Донбасу не хотіли б, щоб їх область вийшла зі складу України і приєдналася до іншої держави.

У Луганській області таких 84%, в Донецькій – 69%. Число бажаючих приєднатися до іншої держави як у Донецькій, так і в Луганській областях є незначним, 8% та 5%, відповідно.

61% жителів Донбасу не хочуть перебувати у складі України на правах автономії (з власною конституцією, урядом і парламентом).

У Луганській області таких 75%, у Донецькій – 53%. Підтримують такий варіант 8% та 15% жителів, відповідно.

Водночас більшість (52%) жителів Донбасу хочуть, щоб їх область залишилася у складі України в тому статусі, що є зараз, але з більш широкими правами та повноваженнями місцевого самоврядування. 25% виступають проти цього.

Більшість (57%) прихильників такого статусу є в Луганській області та відносна більшість (49%) – в Донецькій.

Розуміння нації

58% жителів Донбасу поділяють громадянське визначення нації. Етнічні варіанти визначення підтримують 21% жителів Донецької області та 10% – Луганської, своєю чергою, культурницьке визначення – 7% та 18% респондентів, відповідно.

Зовнішньополітичні орієнтації

Третина (34%) жителів Донецької області надають перевагу відносинам з Росією, кожен четвертий (25%) – з ЄС. У Луганській області переважають прихильники ЄС (32%). За відносини з Росією виступають 18% жителів.

Майдан/Антимайдан

Більшість (54%) жителів Сходу не підтримали б ні Майдан, ні Антимайдан. 17% підтримали б Майдан, 14% – Антимайдан.

У Луганській області Майдан підтримали б 21% жителів, Антимайдан – лише 5%. У Донецькій області ці показники становлять 14% та 18%, відповідно.

Готовність до захисту країни

Майже половина (47%) жителів Донецької області не готові захищати свою країну. У Луганській таких 33%.

Брати участь у волонтерському русі готові 33% жителів Луганської області та 30% Донецької.

11% жителів Луганської області готові захищати свою країну зі зброєю, в Донецькій таких лише 7%.

Відповідальність за російсько-український конфлікт

Відносна більшість жителів у Луганській (47%) та Донецькій (40%) областях вважають, що відповідальність за конфлікт несуть обидві країни.

На Росію покладають відповідальність 26% жителів Луганської області та 23% – Донецької, на Україну, відповідно, 13% і 12%. ■

ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ ОКРЕМИХ МОВНИХ ГРУП

Під час попередніх досліджень Центру Разумкова була виявлена взаємозалежність і взаємовплив між різними аспектами ідентичності – мовної, культурної, національної, громадянської. Зокрема, такі чинники, як українська національність, українська мова як рідна, належність до української культурної традиції помітно впливали на їх оцінки патріотизму, сприйняття України як Батьківщини, бачення бажаного статусу мов та перспектив культурних традицій, розуміння нації, підтримка територіальної цілісності України та вибір її геополітичного вектора розвитку.

Проведене у 2015р. опитування дає можливість оцінити зв'язок між мовною ідентичністю громадян на іншими її аспектами. Такий зв'язок оцінюється через порівняння між собою трьох груп респондентів – залежно від мови, якою вони розмовляють вдома (українською та переважно українською – 50% респондентів; іноді українською, іноді російською – 25%; російською та переважно російською – 24%).

При цьому, для цілей цього дослідження, наголос робиться, передусім, на існуючих відмінностях.

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ

У першу чергу з Україною себе ототожнюють майже половина (47%) україномовних громадян. Для російськомовного та двомовного населення на першому місці – асоціація себе зі своїм містом чи селом (43% та 42%, відповідно), а ототожнення себе з Україною – на другому (відповідно, 30% і 38%).

Із своїм регіоном себе ототожнюють 15% російськомовних, 11% двомовних та 10% україномовних громадян, з Радянським Союзом – 4% російськомовних, 3% двомовних і 1% україномовних.

У якості другого вибору в усіх мовних групах ієрархія ідентичностей є наступною: загальноукраїнська, локальна, регіональна.

Помітними є різні відчуття своєї належності до України у групах, що спілкуються українською, російською та обома мовами.

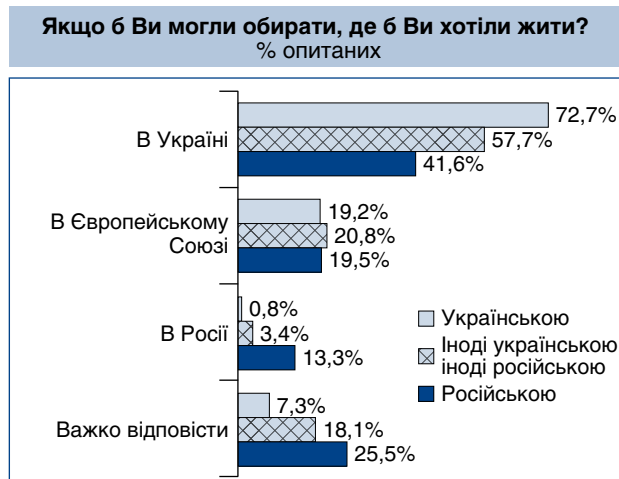
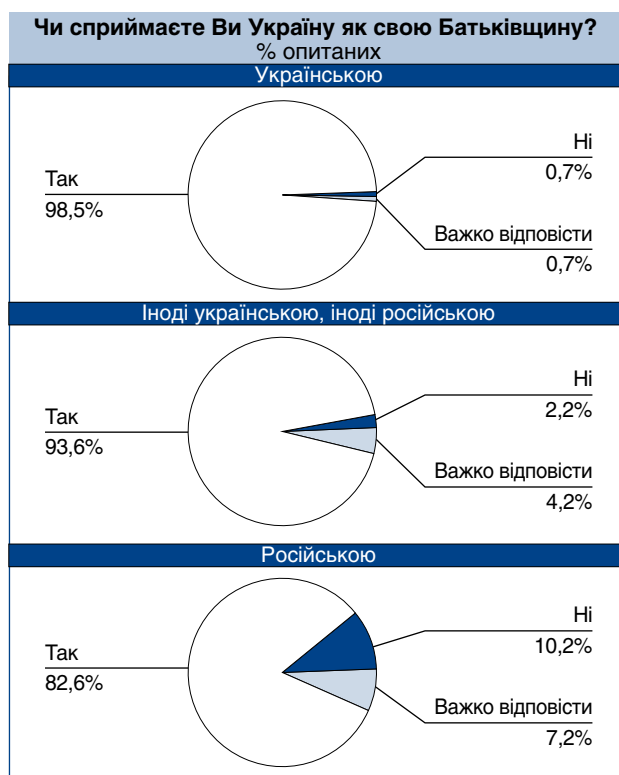
Так, своїм українським громадянством дуже або скоріше пишаються 81% україномовних, 64% двомовних та 47% російськомовних громадян. 39% російськомовних ним зовсім або скоріше не пишаються (серед двомовних таких 28%, серед україномовних – 13%).

У всіх групах більшість сприймають Україну як свою Батьківщину та обрали б її за наявності вибору. Однак, серед російськомовних 10% не сприймають Україну як свою Батьківщину, 24% не обрали б її за Батьківщину за наявності вибору, 23% вагалися з відповіддю щодо вибору.

Серед україномовних і двомовних громадян більшість обрали б для проживання Україну або Євросоюз, Росію – 1% і 3%, відповідно. Серед російськомовних більші частки також хотіли б жити в Україні та ЄС, однак 13% обрали б Росію.

Пишатися своєю країною є необхідним для понад половини (56%) україномовних респондентів, тоді як для половини (51%) російськомовних досить особистого благополуччя. Серед двомовних голоси розділилися порівну.

¹ Див. розділ “Особливості ідентичності російськомовних громадян України” Аналітичної доповіді Центру Разумкова “Формування спільної ідентичності громадян України: перспективи і виклики”. – Національна безпека і оборона, 2007, №9, с.10-14.

Вважають себе патріотами України 86% україномовних, 70% двомовних, 55% російськомовних респондентів. Відповідно, не вважають 34% російськомовних, 17% двомовних, 8% україномовних.

Отже, в українському суспільстві питання мови та патріотизму прямо пов'язані між собою.

У всіх групах респонденти погоджуються з тим, що для того, щоб вважатися патріотом, людина, в першу чергу, повинна виховувати любов до України в своїх дітях, піклуватися про добробут своєї родини, поважати свою державу, її символи, закони, владні інститути, знати її історію та культуру, працювати на благо своєї країни, бути готовими боротися за дотримання прав і свобод, захищати міжнародну репутацію своєї країни.

Готовність боронити країну від ворогів, захищати її територіальну цілісність як необхідні для патріота якості оцінюються вище серед україномовних громадян, найнижче серед російськомовних.

Для російськомовних респондентів володіння українською мовою, постійне її використання виглядають значно менш важливим, ніж для україномовних і двомовних.

Відмова від особистих благ на користь майбутнього України також виглядають менш важливими для російськомовних і двомовних громадян.

Дуже помітні відмінності, зокрема, стосуються готовності захищати свою країну. Зокрема, 46% російськомовних респондентів не готові виступити на захист країни в будь-якому вигляді (із зброєю в руках чи участю у волонтерському русі), лише 9% з них готові взяти зброю в руки, ще 24% готові до волонтерської діяльності.

Серед україномовних готові до захисту України із зброєю в руках 23%, а до волонтерської діяльності – 37%. Серед двомовних, відповідно, 14,5% та 31%.

Посилення економічної незалежності ціною зниження рівня життя не надто популярне в усіх групах. До цього цілком або скоріше готові 40% україномовних, 32% двомовних і 20% російськомовних.

Більшість україномовних респондентів відчувають гордість за Україну за досягнення в галузях науки та технологій (56%), спорті (80%), мистецтві та літературі (71%), за її Збройні Сили (65%), історію (75%), національний характер українців (77%).

Двомовні в цих питаннях демонструють меншу гордість – досягненнями в галузі науки та технологій пишаються 44%, спорті 71%, мистецтві та літературі 65%, Збройними Силами пишаються 56%, історією – 69%, національним характером українців – 65%.

Російськомовні значно менше пишаються Збройними Силами – 41%, досягненнями в галузях науки та технологій – 39%. Досягненнями в спорті пишаються 62%, в мистецтві та літературі – 57%, історією – 57%, національним характером українців – 54%.

Усі групи не схильні пишати тим, як працює демократія, політичним впливом України у світі, досягненнями в економіці, системою соціального захисту України, чесним і справедливим ставленням до різних груп у суспільстві. При цьому найбільш критично ставляться до цих питань російськомовні.

Різниця у поглядах простежується у питаннях ставлення до незалежності України, її державних символів.

Так, серед україномовних підтримали б державну незалежність на референдумі 81%, серед двомовних – 64%, серед російськомовних – 46%.

У всіх групах більшість пишаються або позитивно ставляться до державних символів та атрибутів України – Прапора, Герба, Гімну, національної грошової одиниці, української мови як державної. Проте, серед україномовних більші частки пишаються ними, а серед дво- і російськомовних – ставляться позитивно.

АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Більшість респондентів у кожній з груп відповіли, що політика їх цікавить певною мірою. Найбільше людей, яких політика не цікавить зовсім – серед російськомовних – 26%. Серед двомовних таких відповідей 22%, серед україномовних – 18%.

Україномовні громадяни дещо більшою мірою (56%), ніж інші (половина з двомовних та 42% серед російськомовних) вважають, що демократія є найбільш бажаним типом державного устрою для України. Серед російськомовних громадян 20% вважають, що за певних обставин авторитарний режим може бути кращим, проте це не набагато більша частка, ніж серед інших груп (по 17%).

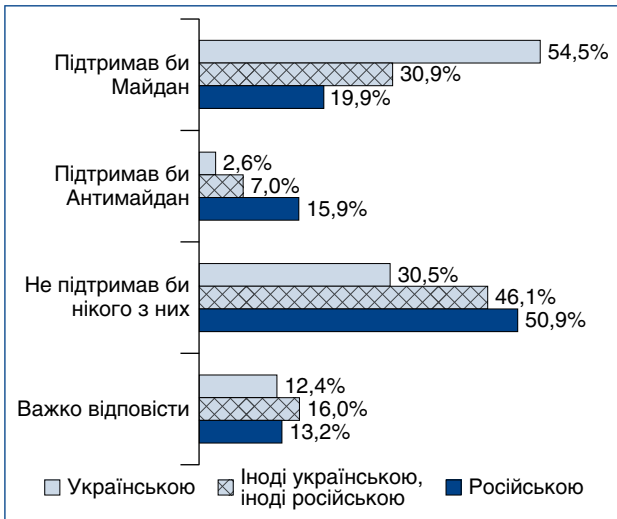
Серед російськомовних найбільша частка (18%) тих, для кого це не має значення.

Усі респонденти оцінили наявний політичний режим як середній між диктатурою та демократією, проте україномовні вважають його дещо більш демократичним, ніж представники інших груп.

У всіх групах більше підтримують трактування рівності насамперед як рівності можливостей та рівності перед законом. Так само, в усіх групах близько половини респондентів вважають, що краще жити в суспільстві, де все регламентує держава й немає надмірної соціальної нерівності. За суспільство індивідуальної свободи та особисту відповідальність за власну долю виступають близько третини людей в кожній з груп.

Виразно відмінні позиції групи демонструють за лінією підтримки Майдану- антимайдану. Так, більшість україномовних підтримали б Майдан (55%). В інших групах більша частка не підтримала б нікого з них.

Прошло близько двох років після закінчення подій, які називають Майданом. Якби ці події 2013-2014рр. відбувалися зараз, Ви підтримали б Майдан чи Антимайдан?
% опитаних

СОЦІОКУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Мовна ідентичність

Українську мову вважають рідною 95% україномовних, 40% двомовних, 9% російськомовних респондентів.

Російська мова є рідною для 1% україномовних, 7% двомовних і 55% російськомовних респондентів. Обидві мови вважають рідними рівною мірою 4% україномовних громадян, 51% двомовних і 32% російськомовних.

За межами дому 89% україномовних респондентів спілкуються українською або переважно українською мовою, а 87% російськомовних – російською

або переважно російською. Серед двомовних громадян 86% спілкуються іноді російською, іноді українською мовами.

У середовищі україномовних громадян спілкування українською мовою в колі друзів і колег є більш престижним (так вважають 77% україномовних), 57% російськомовних відзначають більшу престижність російської мови. Для 53% двомовних громадян, 33% російськомовних і 15% україномовних – мова спілкування не має суттєвого значення.

Також варто відзначити, що вільне володіння українською мовою засвідчили у своїх відповідях 59% двомовних респондентів і лише 29% російськомовних. 52% російськомовних декларують рівень володіння українською як достатній для побутового спілкування, 15% визнали погане розуміння української мови, а 2% не розуміють її зовсім.

Статус державної і офіційної мови тільки для української підтримують 76% україномовних громадян, 47% двомовних і 25% російськомовних.

У російськомовному середовищі 34% бажають надання російській мові офіційного статусу в деяких регіонах, а ще 33% – статусу державної мови разом з українською. Останню думку підтримують лише 4% україномовних громадян.

Серед україномовних громадян, порівняно з іншими групами, дещо вищим є рівень володіння іноземними мовами.

Культурна ідентичність

Серед україномовних респондентів до української культурної традиції себе відносять 86% громадян, до загальноєвропейської – 6%, до радянської – 4%.

Серед двомовних і російськомовних громадян також значні частки (69% і 41%, відповідно) відносять себе до української традиції, до радянської – 23% і 11%, до загальноєвропейської – по 8%.

Прикметно, що до російської культурної традиції відносять себе лише 11% російськомовних громадян і 2% – двомовних.

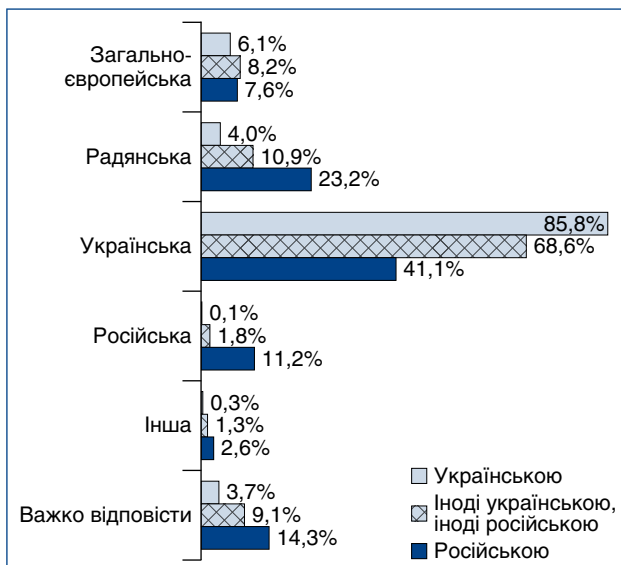
Яким чином повинні співіснувати українська і російська мови в Україні?
% опитаних

	Українською	Іноді українською, іноді російською	Російською
Українська повинна бути єдиною державною і офіційною мовою, російська може використовуватись на побутовому рівні як і мови інших національних меншин	75,8	46,5	24,9
Українська повинна бути державною мовою, російська може бути офіційною в деяких регіонах України	16,2	30,7	33,6
Обидві мови повинні бути державними мовами в Україні	4,1	15,8	32,7
Російська повинна бути державною мовою, українська може бути офіційною в деяких регіонах України	0,9	1,3	2,7
Російська повинна бути єдиною державною і офіційною мовою в Україні, українська може використовуватись на побутовому рівні	1,1	0,6	1,8
Важко відповісти	2,0	5,0	4,3

До якої культурної традиції Ви себе насамперед відносите?

% опитаних

Більшість (52%) україномовних і відносна більшість (34%) двомовних вважають, що в перспективі 20-25 років в Україні переважатиме українська культурна традиція, а у пануванні загальноєвропейської традиції переконані, відповідно, 22% та 23%.

Серед російськомовних більше (29%) тих, хто вважає, що в різних регіонах переважатимуть різні традиції, аніж тих, хто був би переконаний у перевазі української (20%) чи загальноєвропейської (18%) культурних традицій. По 6% російськомовних вірять у перевагу в майбутньому російської та радянської культурних традицій.

Для 47% україномовних громадян, 62% двомовних, 57% російськомовних байдуже, з ким жити по сусідству. Найбільше людей у всіх групах не хотіли б жити поруч з циганами (28-35%). Для 21% україномовних було б небажано жити поруч з росіянами. Російськомовні до українців такого ставлення не демонструють.

Для україномовних найбільш бажаними сусідами є українці (34%) та поляки (22%). Для двомовних – українці (24%), поляки (15%) та росіяни (14%). Для російськомовних – росіяни та українці (по 25%) і поляки (14%).

Для україномовних найближчими між собою є жителі Західної та Центральної України, Галичини та Центральної України, жителі Центральної і Східної України, українці та росіяни в Україні. Україномовні громадяни вважають дистанцію між жителями України та жителями окупованих територій Криму та Донбасу більшою, ніж дво- та російськомовні респонденти.

Російськомовні та двомовні респонденти вважають українців і росіян ближчими між собою, ніж українців з різних регіонів країни.

Україномовні громадяни частіше відчують себе європейцями (34% відповідей “так” і “скоріше так”), аніж двомовні (27%) та російськомовні (21%).

Причини, що не дозволяють себе відчувати європейцями, є подібними в усіх групах. Проте для

російськомовних дещо більше значення мають “неєвропейська свідомість”, мовні бар’єри.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Українцями за національністю себе вважають 97% україномовних, 89% двомовних і 66% російськомовних громадян. Росіянами себе вважають 27% російськомовних громадян та 7% двомовних.

Українську націю як передусім громадянську сприймають по 55% україномовних і російськомовних та 58% двомовних респондентів.

22% україномовних, 13% двомовних та 11% російськомовних вважають, що нація складається з громадян, які спілкуються українською мовою, дотримуються національних традицій і виховують на них своїх дітей. Розуміння нації, що ґрунтується на етнічній ознаці, поділяють приблизно однакові частки серед усіх груп – 19-20%.

Стосовно визначення націоналізму погляди україномовних і російськомовних респондентів суттєво різняться.

Для більшості україномовних (60%) це – світогляд, основна ідея якого полягає в перетворенні України на сильну авторитетну державу. Це визначення підтримують також 42% двомовних і 30% російськомовних.

Для відносно більшості (38%) російськомовних український націоналізм – це ідеологія розколу суспільства. 17% російськомовних вважають український націоналізм історичним явищем, не актуальним сьогодні.

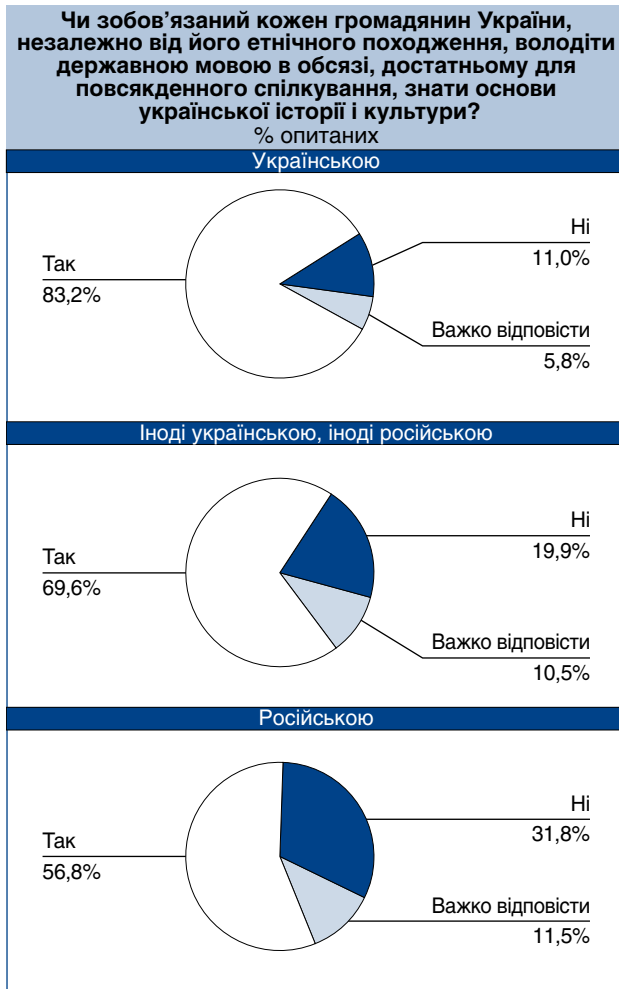
Серед двомовних громадян націоналізм вважають “розкольніцькою” ідеологією 26%.

Який зміст Ви вкладаєте в поняття “український націоналізм”?

% опитаних

Володіння українською мовою та знання основ історії та культури вважають обов'язком 83% україномовних, 70% двомовних та 57% російськомовних респондентів. Не вважають – 32% російськомовних (також 11% україномовних та 20% двомовних).

ГЕОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ

Відчувається різниця між групами в оцінці пріоритетів зовнішньої політики. Відносини з країнами ЄС вбачають пріоритетними 66% україномовних респондентів, 42% двомовних і 32% російськомовних. Натомість 27% російськомовних вважають пріоритетними відносини з РФ.

Вступ до ЄС підтримали б на референдумі 70% україномовних громадян, 48% двомовних, 36% російськомовних (30% російськомовних голосували б проти).

Лише серед україномовних громадян більша частка респондентів вважають, що інтеграція до ЄС може стати загальнонаціональною ідеєю, яка об'єднає всі регіони України (40% проти 35%). В інших групах опоненти цієї тези переважають над згодними з нею.

За вступ до НАТО проголосували б 56% україномовних, 37% двомовних (і це більше, ніж противників), і лише 25% російськомовних (проти – 41%).

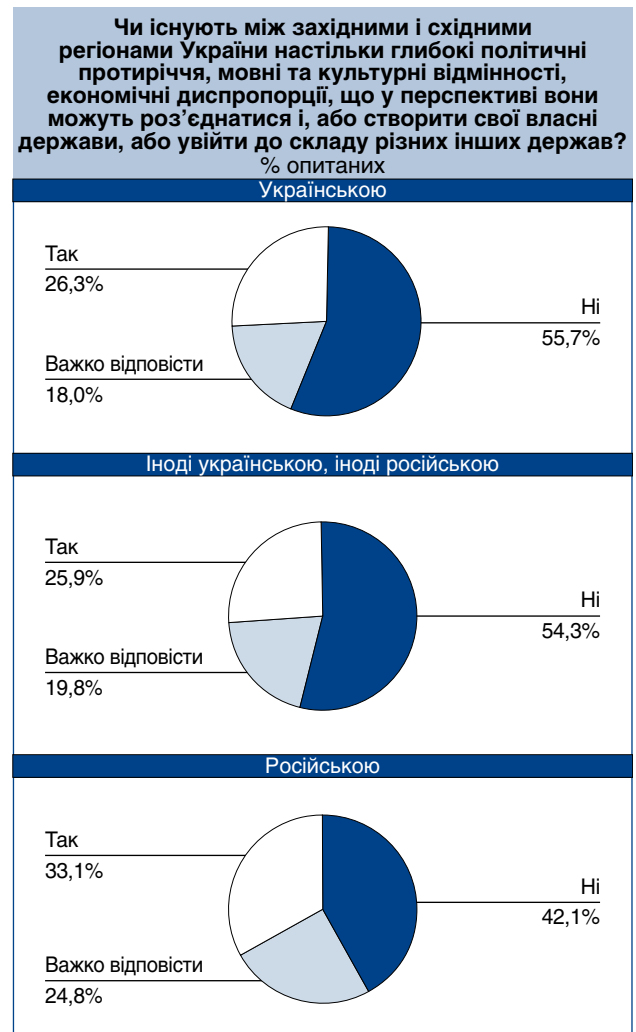
Якщо в цілому в усіх групах абсолютна чи відносна більшість засвідчують негативне ставлення до Президента, Уряду та Держдуми Росії, то

російськомовні громадяни відзначаються значною часткою як позитивного (близько 15%), так і нейтрального (близько 30%) ставлення до них, хоча переважає все ж негативне ставлення (від 44% до 49%).

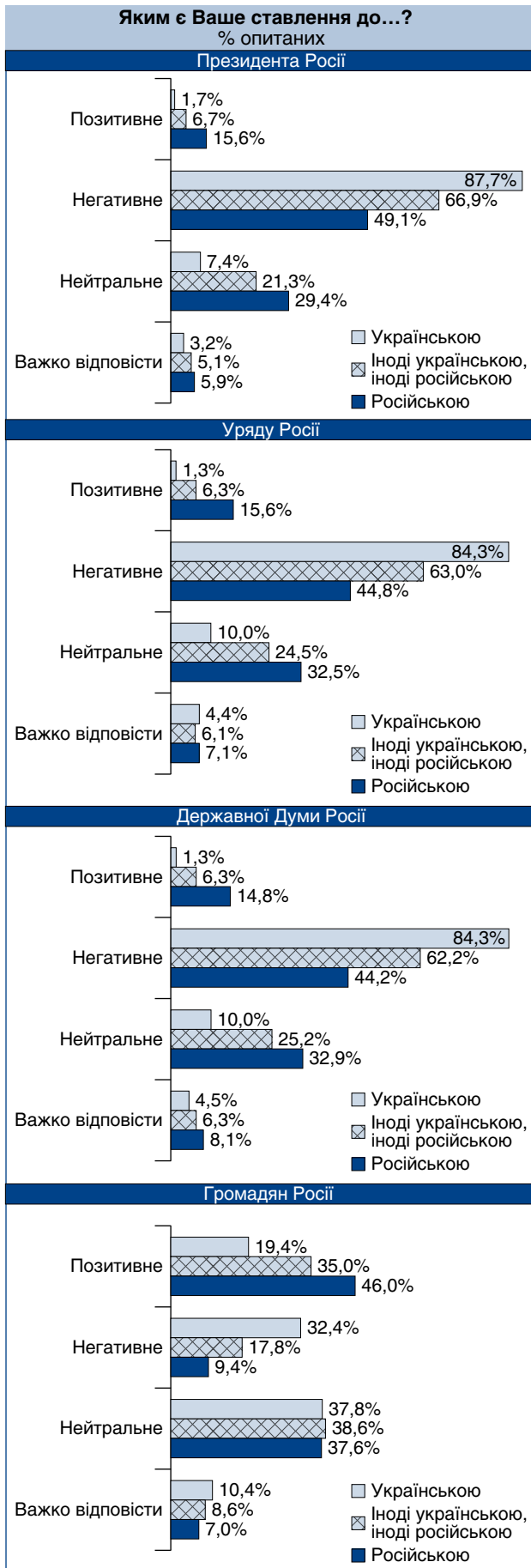
За своїм ставленням до громадян Росії російськомовні вирізняються з інших груп: серед них превалює позитивне (46%) та нейтральне (38%) ставлення, тоді як для україномовних більш характерним є нейтрально-негативне ставлення. Двомовні в цьому питанні є дещо ближчими до російськомовних.

СТАВЛЕННЯ ДО МІЖРЕГІОНАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ, ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ТА ОЦІНОК ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО

Більшість респондентів серед україномовних і двомовних громадян (56% і 54%, відповідно), відносна більшість (42%) – серед російськомовних не вважають, що між західними і східними регіонами України є такі глибокі відмінності і протиріччя, що можуть призвести до їх роз'єднання. Серед російськомовних – третина, а в інших групах – по чверті опитаних вважають, що такі протиріччя існують.

Також більшість чи відносна більшість у всіх групах не згодні, що східні та західні українці є двома різними народами. Проте, серед двомовних і російськомовних частки згодних є вищими, ніж в україномовній групі.

Деякі політики і публіцисти стверджують, що відмінності культури, мови, історичної спадщини, зовнішньополітичних орієнтацій західних і східних українців настільки великі, що їх можна вважати двома різними народами. Чи згодні Ви з цією думкою?
% опитаних

У всіх групах абсолютна більшість не бажають виходу своєї області зі складу України. Виходу своєї області зі складу України та створення незалежної держави або її приєднання до іншої держави бажали б небагато людей – 4-7% російськомовних, в інших групах – ще менше. Проте 15-16% російськомовних громадян не знають відповіді на ці питання.

Серед російськомовних громадян є помітною частка тих, хто хотів би, щоб їх область залишилася у складі України на правах автономії (з власним урядом і парламентом) – 14%. Серед двомовних громадян таких респондентів 9%, серед україномовних – 4%.

У всіх трьох групах більшість громадян (від 62% україномовних до 55% російськомовних) підтримують збереження областей у складі України з розширенням прав і повноважень місцевого самоврядування.

Лише серед україномовних громадян відносно більшість (47%) погоджуються залишити наявний статус областей і повноваження місцевого самоврядування.

Мовний чинник помітно впливає на сприйняття громадянами оцінок історичного минулого України. Загальною тенденцією є зниження рівня підтримки всіх без винятку положень, щодо яких ставилися питання, у напрямі “україномовні – двомовні – російськомовні”.

З урахуванням цієї тенденції, з деяких питань, зокрема, визнання Голодомору українського народу геноцидом, засудження націонал-соціалістичного режиму та заборони використання його символіки, встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону використання символіки націонал-соціалістичного режиму, **в усіх трьох групах частка респондентів, які підтримують відповідні положення законодавства, перевищують частку противників.**

**Як Ви ставитесь до наступних положень українського законодавства
відносно оцінок історичного минулого України?
% опитаних**

	Українською	Іноді українською, іноді російською	Російською
Визнання Голодомору 1932-1933рр. в Україні геноцидом Українського народу			
Підтримую	86,3	67,8	55,4
Не підтримую	3,9	13,0	19,6
Ставлюся байдуже	4,2	8,1	13,1
Важко відповісти	5,7	11,1	11,8
Засудження націонал-соціалістичного (нацистського) (1933-1945рр.) тоталітарного режиму в Україні, заборона використання та пропаганди його символіки			
Підтримую	65,7	52,7	47,8
Не підтримую	10,8	17,8	23,9
Ставлюся байдуже	9,8	14,5	17,0
Важко відповісти	13,7	15,1	11,3
Встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону пропаганди націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму та використання його символіки			
Підтримую	55,7	39,5	38,6
Не підтримую	14,5	23,8	32,1
Ставлюся байдуже	12,5	17,8	16,4
Важко відповісти	17,3	18,9	12,8
Визнання борцями за незалежність України у ХХ столітті таких органів влади та формувань, як Українська Народна Республіка, Українські Січові Стрільці (УСС), загони Холодноярської республіки, Організація українських націоналістів (ОУН), Українська повстанська армія (УПА), Народний Рух України за перебудову			
Підтримую	58,3	28,7	22,5
Не підтримую	12,3	28,1	36,7
Ставлюся байдуже	11,4	18,1	18,4
Важко відповісти	18,0	25,1	22,4
Встановлення в Україні Дня пам'яті та примирення 8 травня, для вшанування пам'яті всіх жертв Другої світової війни 1939-1945рр.			
Підтримую	56,3	41,5	33,9
Не підтримую	16,4	29,9	40,0
Ставлюся байдуже	14,0	14,4	15,6
Важко відповісти	13,4	14,2	10,5
Засудження комуністичного (1917-1991рр.) тоталітарного режиму в Україні, заборона використання та пропаганди його символіки			
Підтримую	65,9	44,6	31,9
Не підтримую	13,0	27,6	38,5
Ставлюся байдуже	9,7	13,0	17,6
Важко відповісти	11,4	14,8	12,0
Встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону пропаганди комуністичного тоталітарного режиму та використання його символіки			
Підтримую	51,1	28,2	22,9
Не підтримую	18,9	33,5	48,5
Ставлюся байдуже	12,9	17,4	15,9
Важко відповісти	17,1	20,9	12,7
Зміна в офіційних документах, назвах державних свят, пам'яток історії та ін. назви Велика Вітчизняна війна 1941-1945рр. на Друга світова війна 1939-1945рр.			
Підтримую	46,6	27,1	19,7
Не підтримую	25,1	39,7	49,6
Ставлюся байдуже	14,0	16,8	18,0
Важко відповісти	14,4	16,4	12,7
Зміна назви свята Дня Перемоги (9 травня) на День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (День перемоги) 9 травня			
Підтримую	47,6	31,8	22,9
Не підтримую	24,2	39,6	50,6
Ставлюся байдуже	14,1	13,7	16,1
Важко відповісти	14,1	14,9	10,4

Щодо окремих питань, зокрема, визнання борцями за незалежність України деяких органів влади та формувань (Українська Народна Республіка, Українські Січові Стрільці, Організація українських націоналістів, Українська повстанська армія та ін.), встановлення Дня пам'яті і примирення 8 травня, засудження комуністичного режиму та заборона використання його символіки, встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону використання символіки комуністичного режиму у групах україномовних і двомовних респондентів підтримка переважає над невідповідною – переважає невідповідною.

У таких питаннях, як зміна в офіційних документах назви Велика Вітчизняна війна на Друга світова війна, зміна назви Дня перемоги – у групах дво- та російськомовних громадян переважають противники відповідних положень законодавства.

При цьому, рівень підтримки російськомовними респондентами цих найбільш суперечливих питань, становить 20-23%.

СТАВЛЕННЯ ДО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ ТА ВІДНОСИН З ОКУПОВАНИМ КРИМОМ

Відповіді на питання стосовно загальної оцінки конфлікту в Україні демонструють дуже помітні розбіжності в підходах між україномовними та російськомовними громадянами.

Україномовні його оцінюють як загарбницьку війну Росії проти України (65%), тоді як відносна більшість (31%) російськомовних вважають конфлікт боротьбою Росії та США за сфери впливу, а рівні частки (по 25%) – війною Росії проти України та громадянським конфліктом в Україні.

Двомовні громадяни більше схильні підтримати оцінку конфлікту як війни Росії проти України (42%).

Якщо 61% україномовних громадян та 41% двомовних покладають відповідальність за конфлікт на Росію, то 43% російськомовних – на Україну та Росію однаковою мірою. Ще 16% російськомовних схильні звинувачувати передусім Україну.

Позиції україномовних і російськомовних громадян виразно різняться з багатьох питань, які стосуються подальших дій з врегулювання конфлікту,

майбутнього співіснування України з окупованою територією, ставлення до тих, хто воював проти України.

Загальна оцінка конфлікту в Україні, % опитаних

Так, серед україномовних респондентів 40% виступають за продовження АТО до повного відновлення контролю над зайнятими територіями, а у російськомовному середовищі – 17%.

З іншого боку, 35% російськомовних підтримують надання окупованим територіям особливого статусу, тоді як україномовних – 16%.

За відокремлення цих територій від України висловлюються однакові частки респондентів (по 17%), але їх мотивація є різною.

Якщо серед прихильників відокремлення з україномовного середовища 75% не бажають впливу цих територій на політику України та їх утримання за кошти українського бюджету, то 55% російськомовних вважають, що жителі цих територій мають право на самовизначення.

Відносна більшість (46%) україномовних громадян виступають за припинення будь-яких відносин з невідконтрольними територіями, а серед російськомовних найпопулярнішими варіантами відповіді є – “важко відповісти” та підтримка надання Донбасу особливого статусу.

Україномовні громадяни частіше виступають за повну ізоляцію окупованих територій – таке рішення підтримує 34% опитаних, а серед російськомовних – 13% (серед двомовних – 19%).

Російськомовні більше схильні підтримати м'яку реінтеграцію невідконтрольних територій, у т.ч. – відновлення торгівлі, підтримання контактів з

лідерами незаконних формувань, ухвалення особливого статусу (22% проти 10% україномовних), а також визнання незалежності “ДНР”-“ЛНР” (11% проти 3% україномовних).

Серед більшості україномовних громадян поширеною є думка, що ті, хто підтримав російську агресію, анексію Криму, сепаратистські рухи, повинні бути позбавлені українського громадянства (64% відповідей). У середовищі російськомовних цю ідею не підтримують 56% (підтримують 27%).

Серед двомовних відносна більшість виступають за позбавлення таких людей громадянства (43% проти 37%).

У питаннях щодо визначення принципів відносин між жителями України та окупованих територій підходи україномовних і російськомовних громадян помітно різняться, коли йдеться про тих, хто підтримував незаконні формування, воював проти України і чинив тортури проти українських військових і мирного населення.

Відносно тих, хто підтримував “ДНР”-“ЛНР” більшість україномовних і відносна більшість двомовних респондентів обрали відповідь “не забудемо, не пробачимо”, серед російськомовних цей підхід опинився на третьому місці за підтримкою, після “зрозуміти і пробачити” і “вони не винні”.

Відносно тих, хто воював у формуваннях “ДНР”-“ЛНР” під примусом, відносна більшість україномовних (46%) підтримують підхід “не забудемо, не пробачимо”, серед двомовних частки тих, хто не готовий забути і пробачити, та готові зрозуміти і пробачити, є майже однаковими (33% і 30%, відповідно). Серед російськомовних – відносно більшість (34%) становлять ті, хто може “зрозуміти і пробачити”.

Громадянам, які з власної волі воювали проти України у збройних формуваннях “ДНР”-“ЛНР”, не готові “забути і пробачити” 81% україномовних і 61% двомовних респондентів. Серед російськомовних такий підхід поділяють відносна більшість (41%), більше тих, хто готовий їх зрозуміти і пробачити або вважає невинними, а також тих, кому важко відповісти.

Стосовно громадян, які воювали проти України у збройних формуваннях “ДНР”-“ЛНР” і брали участь у тортурах проти українських військових і мирного населення, більшість у всіх групах підтримують принцип “не забудемо, не пробачимо” (від 84% україномовних до 53% російськомовних). Однак, серед двомовних і російськомовних більшими є частки респондентів, готових підтримати інші підходи, і особливо більше тих, хто не може відповісти (відповідно, 19% і 28%).

Ставлення до блокади Криму

Близько половини україномовних громадян підтримують продовольчу та енергетичну блокади Криму. Водночас, більшість російськомовних і відносна більшість двомовних такі заходи не підтримують.

Якому варіанту політики України щодо територій, контрольованих “ДНР” та “ЛНР” Ви б віддали перевагу? % опитаних

	Українською	Іноді українською, іноді російською	Російською
Повна ізоляція	33,5	18,5	12,6
Часткова ізоляція (єдиний виняток – можливість для жителів цих територій виїжджати та отримувати грошові виплати на підконтрольній Україні території)	18,4	16,4	15,1
Часткова ізоляція (з підтримкою економічних та торговельних зв'язків)	8,2	10,4	8,4
М'яка реінтеграція цих територій (відновлення людських та економічних зв'язків, проведення місцевих виборів, контакти з лідерами “ДНР та ЛНР”, ухвалення “особливого статусу” цих територій)	9,9	16,7	22,3
Визнання незалежності “ДНР” та “ЛНР” та встановлення відносин з ними як окремими державами	2,5	6,3	11,4
Інше	5,2	4,9	3,9
Важко відповісти	22,4	26,8	26,3

ВИСНОВКИ

На підставі даних дослідження можна припустити, що мовний чинник суттєво впливає на різні аспекти ідентичності громадян України.

Так, чинник використання української мови поєднується з вищим рівнем загальнонаціональної ідентичності, патріотизму, підтримки її незалежності та готовності до захисту своєї країни, необхідністю пишатися її досягненнями та оцінкою таких досягнень, ціннісного ставлення до державних символів. Україномовні респонденти більшою мірою є прихильниками демократії, їх більшість поділяє цілі та цінності Майдану.

Серед російськомовних громадян лише третина засвідчує вільне володіння українською мовою, тоді як серед двомовних респондентів таких 59%. Більшість україномовних і відносна більшість двомовних підтримують нинішній статус української мови як єдиної державної.

Якщо серед україномовних і двомовних громадян переважає також і українська національна ідентичність, то дві третини російськомовних громадян мають відмінну від мовної, українську національну ідентичність. Це приблизно корелює також з часткою російськомовних, які засвідчують українську або загальноєвропейську культурну ідентичність.

Серед різних груп більшість поділяють громадянське розуміння нації, однак для україномовних громадян більш значущим є український культурний компонент, а серед помітної частини російськомовних існує його неприйняття.

Чинник використання української мови передбачає підхід до розуміння націоналізму як до сучасного світогляду становлення сильної української держави, тоді як російської – веде до тлумачення націоналізму в дусі радянських і російських стереотипів.

Українська культурна традиція є домінуючою серед україномовних і двомовних громадян. Майже половина російськомовних громадян України вважають себе носіями української та загальноєвропейської культурної традиції, майже чверть – радянської, і лише кожен десятий – російської. Російськомовні громадяни більше схильні бачити в Україні в майбутньому регіональний мультикультуралізм.

Україномовні громадяни частіше відчувають себе європейцями, ніж представники інших груп. Для всіх груп основною перешкодою для цього є матеріальні чинники, але для російськомовних також частіше – культурні відмінності.

Ознака використання російської мови поєднується з очевидним послабленням прихильності до західного вектора зовнішньої політики та посиленням проросійських орієнтацій.

Навіть в умовах війни, майже половина російськомовних громадян засвідчують позитивне або нейтральне ставлення до органів влади

країни-агресора, тоді як переважна більшість україномовних громадян негативно ставляться до них. Очевидно, такі відмінності в оцінках можуть викликати напруженість у відносинах між різними групами українського суспільства.

Російськомовні громадяни схильні більшою мірою, ніж україномовні, дистанціювати Західний регіон України від інших регіонів, більше підтримують варіанти автономії регіонів. Однак, у всіх групах абсолютна більшість не підтримує варіанти виходу їх регіонів зі складу держави та їх автономізації.

Чинник російської мови пов'язаний з внутрішнім спротивом частини громадян зміні усталених в їх свідомості оцінок історичних подій, їх назв, символів, дат. Очевидно, частково це пов'язано з тим, що певна частка цих груп має російську та радянську культурну ідентичність (до 34% у російськомовних). Відповідно, у цих середовищах складніше сприймаються процеси формування власного українського історичного наративу та декомунізації. Однак, слід взяти до уваги, що більшість у цих групах (абсолютна чи відносна) належать до української культурної традиції.

Розбіжності в оцінках конфлікту на Сході України між різними мовними групами стосуються наступних питань: визначення відповідальних за конфлікт, оцінки шляхів вирішення конфлікту, способу співіснування з окупованими територіями, ставлення до громадян, які підтримували “ДНР”-“ЛНР” та учасників збройних формувань останніх.

Україномовні громадяни більше покладають відповідальність за конфлікт на Росію, частіше підтримують силовий варіант вирішення конфлікту та ізоляцію окупованих територій, менше схильні до порозуміння і пробачення прихильників “ДНР”-“ЛНР” та учасників їх збройних формувань.

Дво- та особливо російськомовні громадяни частіше покладають відповідальність на обидві країни або на Україну, оцінюють конфлікт з позицій, поширених у Росії, підтримують надання окупованим територіям особливого статусу та більш толерантно ставляться до прихильників “ДНР”-“ЛНР” і учасників їх збройних формувань.

Водночас, наявність згаданих відмінностей не заперечує можливість досягнення порозуміння з питань, де вони існують, тим більше, враховуючи наявність базового консенсусу в усіх групах стосовно найбільш принципових питань існування держави (сприйняття України як Батьківщини, патріотизм, підтримка територіальної цілісності країни). Наведені особливості передусім підкреслюють важливість їх врахування під час вироблення політичних рішень у відповідних сферах та особливо – під час вироблення та реалізації цілісної, внутрішньо узгодженої політики формування спільної національної ідентичності громадян України. ■

ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН, ПРИЧЕТНИХ ДО ЗБРОЙНОГО ОПОРУ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Важливим аспектом дослідження ідентичності громадян України є виявлення чинників, які впливають на процеси її формування і спричиняють зміни тих чи інших її аспектів, а також на взаємодію і взаємовплив різних аспектів ідентичності. Такий підхід застосовувався у попередніх проектах Центру Разумкова з проблем ідентичності, де, зокрема, досліджувався вплив чинників мови, культури та національності на громадянську ідентичність¹.

Безперечно, найбільшою за масштабами свого впливу на суспільну свідомість подією останніх років став збройний конфлікт з Росією. Потреба у відсічі російській агресії сформувала в українському суспільстві нову спільноту людей. Вона об'єднує громадян, які пройшли АТО (добровольців, призваних за мобілізацією, кадрових військовослужбовців), а також членів їх родин і близьких їм людей.

У цьому дослідженні робиться спроба виявлення особливостей ідентичності згаданої категорії громадян, через порівняння їх відповідей з відповідями громадян, які в жодний спосіб не причетні до АТО.

На питання анкети *“Чи брали Ви, Ваші рідні та близькі участь в АТО або проходили військову службу по мобілізації в період 2013-2015рр.?”* ствердно відповіли 26% громадян². Абсолютна чисельність цих респондентів у вибірці склала 2 709 осіб. Найбільше таких громадян виявилось в Центрі і на Заході (35% і 34%, відповідно), на Сході – 24%, менше – в інших регіонах (Донбас – 17%, Південь – 10%).

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Громадянам, причетним до АТО, більшою мірою притаманна загальнонаціональна ідентичність. Серед них майже половина схильні в першу чергу пов'язувати себе з Україною (49%), тоді як інша група – із своїм містом чи селом (41%).

Серед тих, хто причетний до АТО та військової служби, 75% пишуться або скоріше пишуться тим, що вони є громадянами України. Серед тих, хто такої участі не брав – 66%.

При цьому, якщо з категорії прямих чи опосередкованих учасників АТО зовсім або скоріше не пишуться своїм українським громадянством 19%, то серед непричетних до АТО – 24%.

Україну як свою Батьківщину сприймають 97% пов'язаних з АТО та 92% тих, хто не причетний. Обрали б Україну Батьківщиною за можливості вибору відповідно, 77% та 71%.

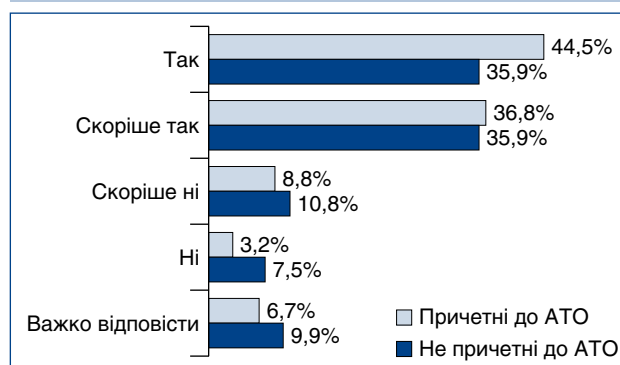
В обох категоріях опитаних найбільше хотіли б жити в Україні (64% прямих і непрямих учасників АТО, 61% непричетних). Друга за популярністю відповідь – ЄС (24% учасників та 17,5% непричетних). Росія в цілому непопулярна як можливе місце для проживання.

Різниця у поглядах стає дуже помітною, коли йдеться про відчуття гордості за свою країну.

Так, 56% причетних до АТО відповіли, що їм для особистого щастя необхідно пишатися своєю країною. Серед непричетних до АТО – 45%.

Якщо в категорії причетних до АТО патріотами України себе вважають 81%³, то серед непричетних – 72%. Не вважають себе патріотами України (цілком або скоріше) 18% непричетних до АТО та 12% причетних.

Чи вважаєте Ви себе патріотом України?
% опитаних

У цілому обидві категорії опитаних є близькими у визначенні якостей, потрібних для того, щоб людину можна було назвати патріотом України,

¹ Див.: підрозділ “Особливості ідентичності російськомовних громадян” Аналітичної доповіді Центру Разумкова “Формування спільної ідентичності громадян України: перспективи і виклики”. – Національна безпека і оборона, 2007, №9, с.10-14.

² Тут і далі для позначення цих респондентів як взаємозамінювані використовуються терміни “громадяни, причетні до АТО”, “прямі чи опосередковані учасники АТО”, “учасники АТО, їх рідні та близькі”.

³ Сума варіантів відповіді “так” і “скоріше так”.

їх ієрархія практично не відрізняється (виховання любові до України в дітях, повага до держави, її символів і державних свят, законів та інститутів влади, піклування про добробут сім'ї, готовність захищати репутацію своєї країни, захищати її від ворогів, знання історії та культури тощо).

Готовність захищати свою країну зі зброєю в руках висловили 27% пов'язаних з АТО та 14% непричетних, а участю у волонтерському русі – відповідно, 36% та 32%. Неготовність у будь-якій формі декларували 34% непричетних до АТО та 23% причетних.

Серед учасників АТО та їх близьких і рідних більше тих, хто цілком або скоріше погоджується з необхідністю посилити економічну незалежність України навіть ціною зниження рівня життя громадян (43% проти 30%).

Чи згодні Ви з твердженням: “Для України важливо посилити економічну незалежність від інших країн, навіть якщо це призведе до зниження рівня життя її громадян”?
% опитаних

Громадяни, причетні до АТО, більшою мірою відчують гордість за Україну та її досягнення в різних галузях. Наприклад, досягненнями в галузях науки та технологій серед них пишаються 55%, а серед непричетних – 46%, досягненнями у спорті – 79% та 71%, відповідно; досягненнями в мистецтві та літературі – 73% та 63%; Збройними Силами – 67% та 54%; історією України – 75% та 67%; національним характером українців – 77% та 65%.

Так само помітною є різниця у підтримці незалежності країни та атрибутів держави.

Так, серед учасників АТО, їх рідних і близьких підтримали б незалежність України на референдумі 80%, а серед непричетних до АТО – 65%.

Пишаються Прапором України та ставляться до нього позитивно відповідно, 96% та 89%, Гербом України – 96% та 88%, Гімном України – 92% та 81%, гривнею – 87% та 81%, українською мовою – 96% та 90%.

Таким чином, у респондентів, пов'язаних з АТО, сильніше виражена громадянська ідентичність, у них сильніше виражена потреба пишатися своєю країною і відчуття підстав для такої гордості, а їх патріотизм має більшою мірою активний характер.

АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

В обох групах переважна більшість респондентів цікавляться політикою.

60% респондентів, причетних до АТО, вважають демократію найбільш бажаним типом державного устрою для України. Серед непричетних – 48%. Серед непричетних до АТО дещо більше таких, для кого демократія не має значення (15% проти 9%).

Обидві групи оцінюють сучасну Україну як режим, що розміщується посередині між диктатурою та демократією, однак серед причетних до АТО оцінка ступеня демократичності України є дещо вищою.

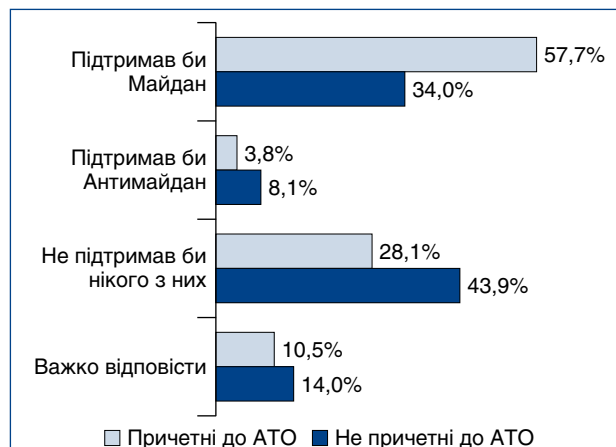
В обох групах більше тих, хто визначає рівність як рівність можливостей і рівність перед законом (57% серед причетних до АТО та 52% серед непричетних), за рівність у доходах висловилися практично рівні частки опитаних (35% та 36%).

Серед причетних до АТО практично порівну розділилися голоси тих, хто хотів би жити в суспільстві індивідуальної свободи та відповідати за себе сам (41%) та тих, хто покладається на державу, яка має не допустити надмірної соціальної нерівності (44%). Серед непричетних до АТО тих, хто бажає державного регламентування, майже половина.

Є помітні розбіжності між цими групами в підтримці Майдану.

Так, серед учасників АТО підтримали б Майдан 58%, а серед непричетних – 34%. Натомість не підтримали б ні Майдан, ні Антимайдан 28% причетних до АТО та 44% непричетних. На підтримку Антимайдану виловилися відносно невеликі частки в обох групах (4% причетних до АТО та 8% непричетних).

Прошло близько двох років після закінчення подій, які називають Майданом. Якби ці події 2013-2014рр. відбувалися зараз, Ви підтримали б Майдан чи Антимайдан?
% опитаних

Респонденти, причетні до АТО, більшою мірою мають демократичні політичні орієнтації, їх більша частка є прихильниками ідей і цілей Майдану.

СОЦІОКУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Мовна ідентичність. Українська мова є рідною для 73% учасників АТО, їх рідних і близьких. Російська – для 6%, обидві мови – для 19%. Серед непричетних до АТО українську мову вважають рідною 55%, російську – 19%, обидві мови – 23%.

Українською та переважно українською вдома розмовляють 60% учасників АТО та 46% не причетних до АТО, російською – відповідно, 14% та 27%, обома мовами – по 25%.

За межами свого дому українською та переважно українською спілкуються 55% учасників АТО та 43% не учасників, російською – 16% та 27%, обома мовами 29% та 28%, відповідно.

53% учасників АТО та 40% не причетних вважають, що українською престижно розмовляти серед друзів і колег. Щодо російської так вважають відповідно, 18% та 23%. Байдуже якою мовою – 23% та 31%.

Серед причетних до АТО 71% отримали середню освіту українською мовою, 26% – російською. Серед непричетних – відповідно, 59% та 38%.

76% учасників АТО та 61% непричетних оцінюють своє володіння українською мовою як вільне.

Думки респондентів обох груп помітно різняться у питанні щодо статусу української та російської мов.

Так, серед учасників АТО, їх рідних і близьких, 69% висловлюються за те, щоб єдиною державною мовою була українська, а серед непричетних до АТО таких 51%. На підтримку державного статусу обох мов виступають 17% непричетних до АТО та 5% причетних.

Цікаво, що англійською на рівні, достатньому для спілкування, володіють 26% учасників АТО та 17% непричетних.

Таким чином, серед учасників АТО вищим є рівень поширення української мови, володіння нею та прагнення її державного статусу. Серед можливих причин цього – кількісна перевага серед учасників АТО представників Центру та

Заходу України, а також вищий рівень тих, хто отримав освіту українською мовою.

Культурна ідентичність. Більшість опитаних в обох категоріях відносять себе до української культурної традиції (79% серед причетних до АТО та 67% серед непричетних).

Але при цьому на другому місці серед причетних до АТО – загальноєвропейська традиція (9%), а серед непричетних – радянська (12%).

У своїх прогнозах на найближчі 20-25 років більшість опитаних в обох категоріях сподіваються на поступову перевагу української (46% учасників АТО, 38% непричетних) та загальноєвропейської (відповідно, 26% та 20%) культурних традицій. У перевагу російської культури і в майбутньому громадяни не вірять, проте певні частки вважають, що в різних регіонах переважатимуть різні культурні традиції (13% причетних до АТО та 18% непричетних).

Є певні розбіжності в оцінках стосовно близькості культур, традицій та поглядів різних груп.

Якщо причетні до АТО за найвищим балом оцінюють близькість українців і росіян в Україні, а також жителів Західної та Центральної України, для непричетних до АТО найближчими є українці та росіяни в Україні, а також громадяни України та Росії.

Серед причетних до АТО дещо більше тих, хто почуватися (або скоріше відчуває себе) європейцями (40% проти 26% серед непричетних).

Таким чином, можна констатувати наявність серед учасників АТО більшої належності до української культурної традиції та відчуття себе європейцями.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Серед представників обох аналізованих груп громадян найпопулярнішим тлумаченням української нації є передусім як громадянської (52% та 58%), проте серед учасників АТО, їх близьких і рідних значно більше тих, хто трактує націю як таку, що складається з громадян України, які спілкуються українською мовою, дотримуються національних традицій та виховують на них своїх дітей – 22% (15% серед непричетних).

В обох категоріях громадян більшість трактують націоналізм як світогляд з головною ідеєю перетворення України на сильну авторитетну державу з високим рівнем життя. Серед учасників АТО таких більше половини (57%), серед іншої групи – 44%.

Водночас серед не учасників більше таких, хто вбачає в націоналізмі ідеологію, що розколює суспільство – 28% (серед учасників АТО – 17%).

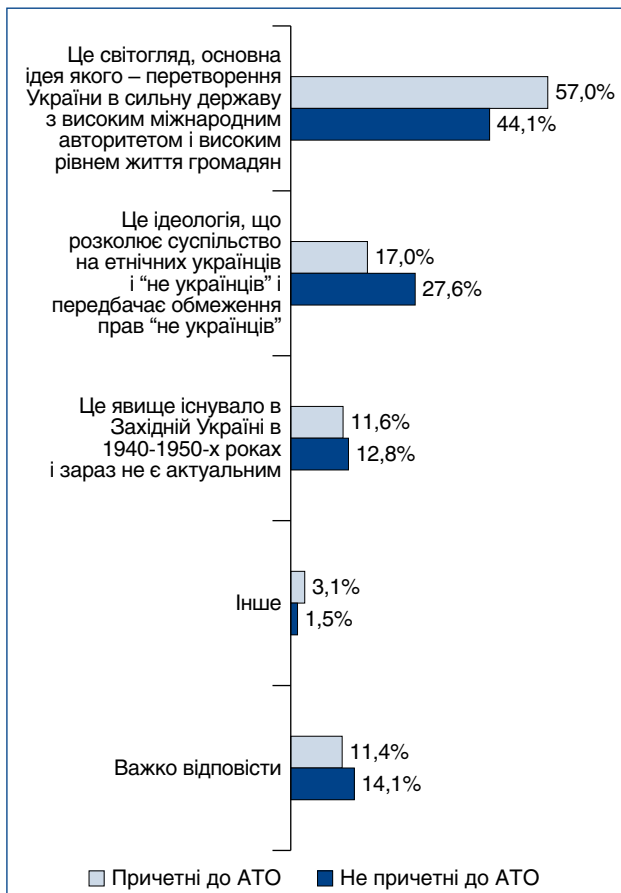
Переважна більшість в обох групах (82% причетних до АТО та 71% не причетних) погоджуються з тим, що кожен громадянин України зобов'язаний володіти державною мовою та основами української історії та культури.

Для значного числа представників обох категорій опитаних байдуже, хто за національністю їх сусіди (49% причетних до АТО та 55% непричетних). Але з росіянами по сусідству не хотіли б жити 19%

Який зміст Ви вкладаєте в поняття “український націоналізм”?

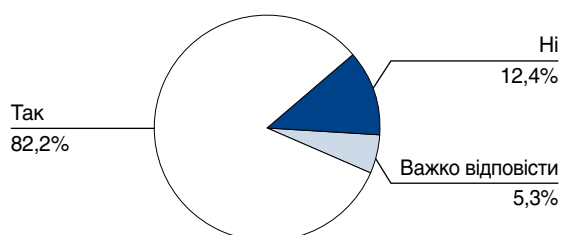
% опитаних

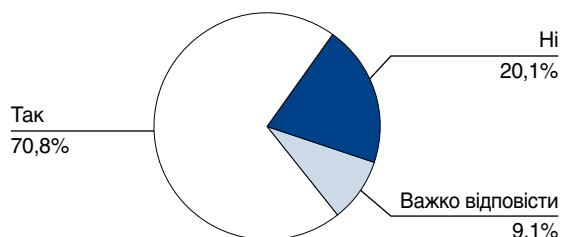
Чи зобов'язаний кожен громадянин України, незалежно від його етнічного походження, володіти державною мовою в обсязі, достатньому для повсякденного спілкування, знати основи української історії і культури?

% опитаних

Причетні до АТО

Не причетні до АТО

учасників АТО та 11% непричетних, це другий показник за непопулярністю (з циганами, відповідно 34% та 32%).

Найбільш бажаними сусідами для обох категорій виявились українці (34% причетних до АТО та 28% серед непричетних).

Респонденти, причетні до АТО, більшою мірою сприймають український націоналізм як ідеологію перетворення України на сильну державу, вище оцінюють важливість українського культурного компонента громадянства.

ГЕОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ

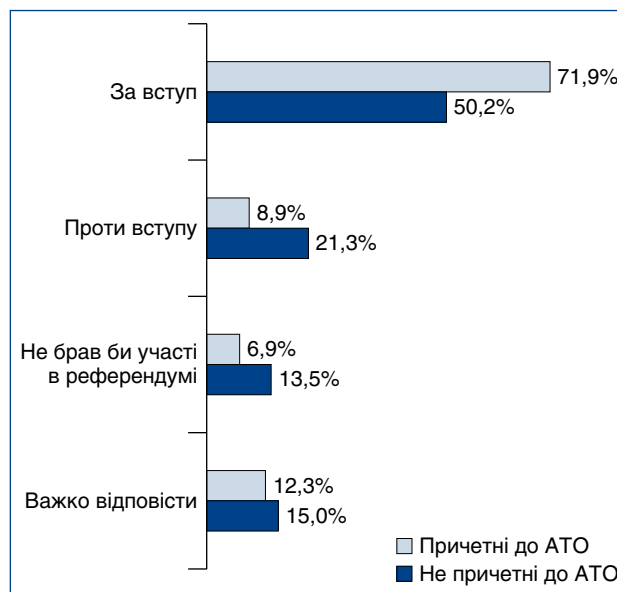
Більшість в обох групах виступають за пріоритетність відносин України з ЄС – 63% серед причетних до АТО і 46% серед непричетних.

При цьому 14% непричетних до АТО вважають пріоритетними відносини з Росією (і лише 3% серед причетних до АТО). Не можуть відповісти чверть з непричетних до АТО.

За вступ до ЄС проголосували б на референдумі 72% причетних до АТО та половина серед непричетних. Проти вступу висловилися б 21% непричетних до АТО та 9% причетних.

Якби в Україні відбувся референдум про вступ до Європейського Союзу, як Ви проголосували б?

% опитаних

Майже половина опитаних серед учасників АТО вважають, що європейська інтеграція може стати загальнонаціональною об'єднуючою ідеєю, і майже половина опитаних серед непричетних – що не може.

За вступ до НАТО серед причетних до АТО голосували б на референдумі 59% причетних до АТО та 39% непричетних. Проти вступу до НАТО – відповідно, 13% та 31%.

До державного керівництва Росії обидві групи ставляться переважно негативно (серед причетних до АТО це виражено сильніше), серед непричетних до АТО більше тих, хто до Президента, Уряду та Держдуми РФ ставиться нейтрально.

Якби в Україні відбувся референдум про вступ до НАТО, як Ви проголосували б?
% опитаних

До громадян Росії в обох групах переважає нейтрально-позитивне ставлення, але негативно до них ставляться третина учасників АТО та 19% непричетних.

Таким чином, серед респондентів-учасників АТО значно більше поширені прозахідні геополітичні орієнтації і сильніше виражені антиросійські погляди.

СТАВЛЕННЯ ДО МІЖРЕГІОНАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ, ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ТА ОЦІНОК ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО

Більшість респондентів в обох групах не вважають, що між західними і східними регіонами України є такі протиріччя, відмінності та диспропорції, що могли б призвести до їх роз'єднання та утворення інших держав або входу до складу різних держав.

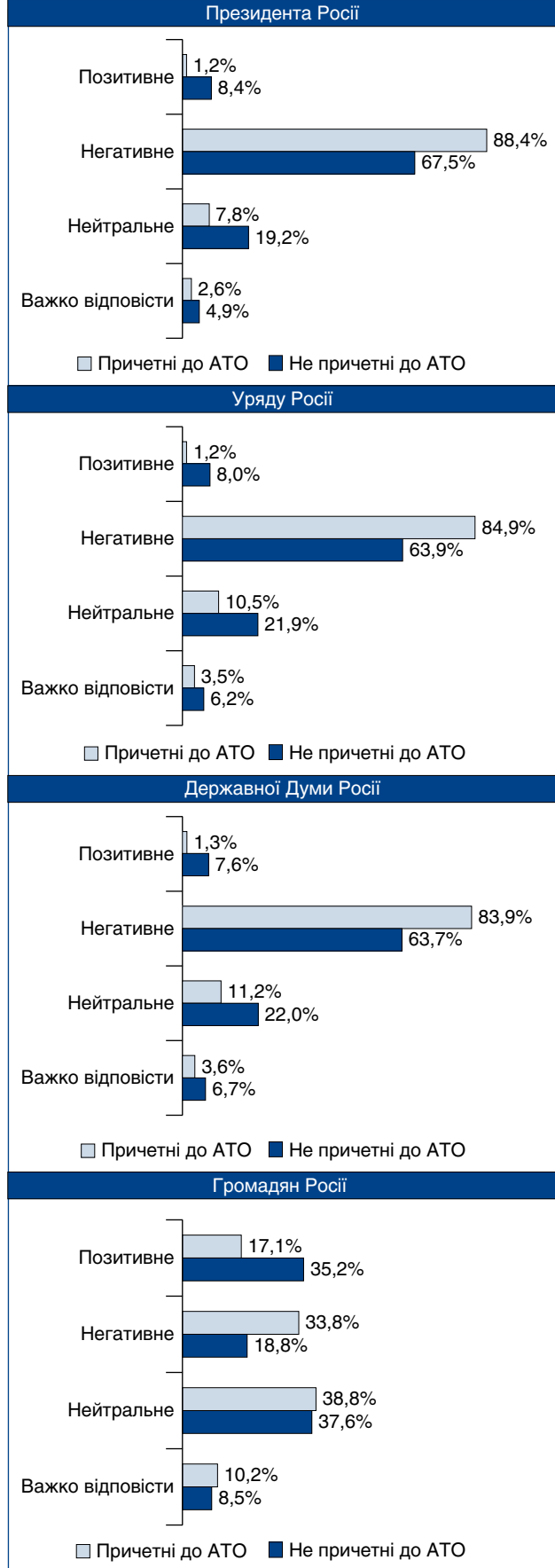
Так само, більшість в обох категоріях опитаних не вбачають між західними та східними українцями настільки глибокої різниці, щоб їх можна було вважати окремими народами.

Абсолютна більшість громадян в обох групах не бажають утворення зі своєї області незалежної держави, або її приєднання до іншої держави, чи отримання якихось особливих автономних прав.

За розширення прав і повноважень місцевого самоврядування виступають 59% з числа причетних до АТО та 61% серед непричетних. При цьому збереження статус-кво підтримують 46% з числа причетних до АТО та 38% серед непричетних.

Таким чином, у питанні бачення майбутнього варіанту розвитку між державою і регіонами у представників різних груп суттєвих відмінностей немає.

В оцінках положень законодавчих актів щодо ставлення до історичного минулого між групами існують помітні відмінності.

Яким є Ваше ставлення до...?
% опитаних

Більшість в обох суспільних групах підтримують визнання Голодомору геноцидом Українського народу. Проте серед непричетних до АТО більше як тих, хто цього рішення не підтримує (12% проти 4%), так і тих, хто не визначився (10% проти 5%).

Виразною є різниця в поглядах стосовно таких проблем, як засудження тоталітарного комуністичного режиму та заборона його пропаганди, встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства з цих питань, визнання борцями за незалежність України низки історичних органів і збройних формувань (УНР, січових стрільців, загони Холодноярської республіки, ОУН, УПА та ін.).

Так, серед тих, хто так чи інакше причетний до АТО, засудження комуністичного режиму підтримують 69%, а серед непричетних – 46%. Не підтримують, відповідно, 12% та 27%.

Кримінальне переслідування за пропаганду комуністичного режиму підтримують 52% учасників АТО, не підтримують – 19%.

Серед непричетних до АТО думки розділилися порівну – по третині опитаних підтримують і не підтримують кримінальне переслідування за пропаганду комуністичного режиму.

58% причетних до АТО і 37% непричетних підтримують визнання борцями за незалежність України УНР, УСС, загони Холодного Яру, ОУН, УПА, НРУ. Не підтримують, відповідно, 11% та 26%.

Ще більш виразно розходяться позиції цих двох суспільних груп у питаннях змін офіційної парадигми стосовно Другої світової війни.

Так, зміну назви “Велика Вітчизняна війна” в офіційних документах на “Друга світова війна” підтримують половина учасників АТО та 30% непричетних, а не підтримують, відповідно, 23% та 40%.

Якщо встановлення Дня пам’яті та примирення 8 травня переважно підтримується в обох категоріях (62% причетних до АТО та 42% непричетних), то зміну назви День перемоги на День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні підтримують 54% причетних до АТО і 32% непричетних. Не підтримують, відповідно, 23% та 39%.

Дані опитування засвідчують, що серед респондентів, причетних до АТО, їх рідних і близьких, вищим є рівень підтримки декомунізації та переоцінки подій історичного минулого України, розриву з радянськими та російськими їх інтерпретаціями.

СТАВЛЕННЯ ДО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ ТА ВІДНОСИН З ОКУПОВАНИМ КРИМОМ

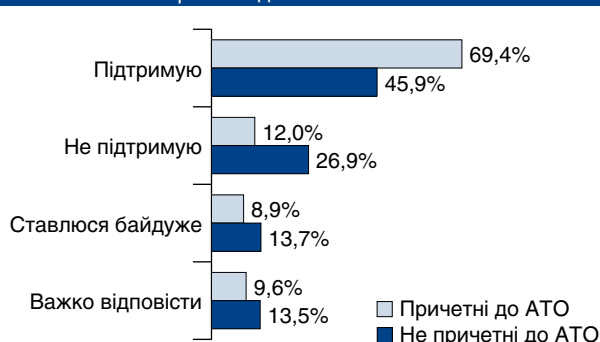
Дуже виразною є різниця в підходах двох соціальних груп у відповідях на прохання оцінити конфлікт на Сході України.

Як загарбницьку війну Росії проти України конфлікт оцінили 65% учасників АТО і 44% непричетних.

Якщо 17% з групи непричетних вважають, що це громадянський конфлікт, а 22% – що це боротьба між Росією та США за сфери впливу, то серед причетних до АТО так вважають, відповідно, 11% та 15%.

Як Ви ставитесь до наведених положень українського законодавства стосовно оцінок історичного минулого України? % опитаних

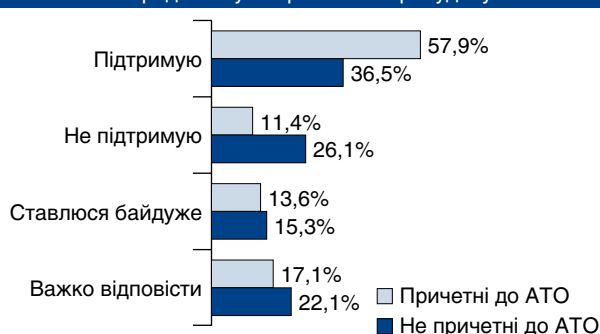
Засудження комуністичного (1917-1991рр.) тоталітарного режиму в Україні, заборона використання та пропаганди його символіки

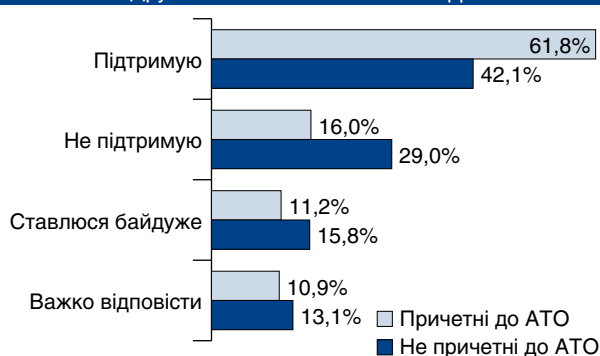
Встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про заборону пропаганди комуністичного тоталітарного режиму та використання його символіки

Визнання борцями за незалежність України у ХХ столітті таких органів влади та формувань, як Українська Народна Республіка, Українські Січові Стрільці (УСС), загони Холодноярської республіки, Організація українських націоналістів (ОУН), Українська повстанська армія (УПА), Народний Рух України за перебудову

Встановлення в Україні Дня пам’яті та примирення 8 травня, для вшанування пам’яті всіх жертв Другої світової війни 1939-1945рр.

Серед осіб, причетних до АТО, більшість (60%) покладають відповідальність на Росію, тоді як в іншій групі – 43%. На обидві країни рівною мірою покладають відповідальність, відповідно, 26% і 36%, на Україну – 6% і 10%, відповідно.

Продовження АТО до повного відновлення контролю України над окупованими територіями підтримують 43% причетних до АТО і 27% непричетних.

За надання цим територіям особливого статусу у складі України висловилися 15% учасників АТО, 25% – непричетних.

За відокремлення цих територій виступають 18% причетних до АТО та 16% непричетних, серед них 67% причетних до АТО та 57% непричетних мотивують це тим, що не бажали б, щоб жителі цих територій впливали на політику України та отримували кошти з її бюджету. А 20% учасників АТО і третина непричетних вважають, що жителі цих територій мають право на самовизначення.

Майже половина опитаних серед причетних до АТО висловлюються за припинення будь-яких відносин між Україною та непідконтрольними територіями. Серед непричетних до АТО таких 31%, а 43% не можуть відповісти.

За повну чи часткову ізоляцію окупованих територій висловилися 66% опитаних серед причетних до АТО та 45% серед непричетних.

9% причетних до АТО виступають за м'яку реінтеграцію цих територій (17% серед причетних). Не можуть відповісти 18% серед причетних та 27% серед непричетних.

Серед причетних до АТО 71% переконані, що ті, хто підтримав агресію проти України, анексію Криму, повинні бути позбавлені громадянства України. Серед непричетних так думають 43%, а 38% цю ідею не підтримують (як і 18% причетних).

В обох групах більшість (67% учасників АТО та 72% серед непричетних) вважають громадян, які виїхали з зони АТО до інших регіонів України, ні в чому не винними. Подібним є ставлення й до тих громадян, які хотіли б виїхати, але не мали можливостей.

До тих, хто виїхав з зони АТО до Росії, ставлення є дещо іншим. Невинними їх вважають 38% причетних до АТО та половина серед непричетних,

але водночас 28% з причетних до АТО можуть “зрозуміти й пробачити”, проте 20% поділяють підхід “не забудемо, не пробачимо”. Серед непричетних до АТО таких, відповідно, 22% та 12%.

В обох групах загалом ставлення до тих громадян, які залишилися в зоні АТО й не підтримують окупаційні режими, є позитивним.

Різняться погляди стосовно тих, хто підтримує окупантів. У групі учасників АТО 57% розділяють підхід “не забудемо, не пробачимо”, у групі непричетних – 34%, а 27% хотіли б “зрозуміти й пробачити”.

Дещо більше половини серед причетних до АТО підтримують підхід “не забудемо, не пробачимо” стосовно тих, хто був примушений воювати проти України. Серед непричетних таких 32%, ще 30% хотіли б зрозуміти й пробачити. 25% не визначилися.

81% з числа учасників АТО поділяють підхід “не забудемо, не пробачимо” стосовно тих, хто воював проти України за переконаннями. Серед непричетних – таких 61%, а 21% не можуть відповісти.

Ще більш непримиренними є позиції в обох групах стосовно тих, хто воював проти України й брав участь у тортурах українських військових і мирного населення – 85% серед причетних до АТО та 68% серед непричетних (ще 19% не знають відповіді).

Якщо більшість причетних до АТО підтримують продовольчу та енергетичну блокади Криму (відповідно, 54% та 56%), то відносна більшість непричетних до АТО до блокад ставляться негативно (41% та 40%).

Таким чином, в оцінках конфлікту на Сході України між учасниками АТО та тими, хто до АТО не причетний, є відмінності, іноді суттєві.

Громадяни, причетні до АТО, більш однозначно оцінюють конфлікт як загарбницьку війну Росії проти України, частіше підтримують силовий варіант його вирішення або ізоляцію окупованих територій з унеможливленням їх впливу на політику України. В групі причетних до АТО набагато гірше ставляться до тих осіб, які підтримували “ДНР”-“ЛНР” і воювали в їх збройних формуваннях – переважна більшість не готові це “забути і пробачити” і підтримують позбавлення їх українського громадянства.

Якому варіанту політики України щодо територій, контрольованих “ДНР” і “ЛНР”, Ви віддали б перевагу?
% опитаних

	Причетні до АТО	Не причетні до АТО
Повна ізоляція	34,7	21,2
Часткова ізоляція (єдиний виняток – можливість для жителів цих територій виїжджати та отримувати грошові виплати на підконтрольній Україні території)	21,7	15,3
Часткова ізоляція (з підтримкою економічних і торговельних зв'язків)	9,5	8,4
М'яка реінтеграція цих територій (відновлення людських та економічних зв'язків, проведення місцевих виборів, контакти з лідерами “ДНР” та “ЛНР”, ухвалення “особливого статусу” цих територій)	8,5	16,8
Визнання незалежності “ДНР” та “ЛНР” та встановлення відносин з ними як окремими державами	3,9	6,2
Інше	3,7	5,4
Важко відповісти	17,9	26,7

ВИСНОВКИ

Дані опитування засвідчили наявність певних, іноді значних відмінностей ідентичності громадян, тією чи іншою мірою причетних до АТО, порівняно з тими, хто не має особистого стосунку до цих подій.

Зокрема, у респондентів, пов'язаних з АТО, сильніше виражена громадянська ідентичність, ціннісне ставлення до своєї країни, а їх патріотизм має більшою мірою активний характер.

Респонденти, причетні до АТО, більшою мірою мають демократичні політичні орієнтації, їх більша частка є прихильниками ідей і цілей Майдану.

Серед прямих чи опосередкованих учасників АТО вищим є рівень поширення української мови, відчуття більшої належності до української культурної традиції та відчуття себе європейцями. Вони більшою мірою сприймають український націоналізм як ідеологію перетворення України на сильну державу, вище оцінюють важливість українського культурного компонента громадянства.

У середовищі причетних до АТО вищим є рівень підтримки декомунізації та переоцінки подій історичного минулого України, розриву з радянськими та російськими їх інтерпретаціями. Серед них значно більше поширені прозахідні геополітичні орієнтації і сильніше виражені антиросійські погляди.

Громадяни, причетні до АТО, більш однозначно оцінюють конфлікт як загарбницьку війну Росії проти України, частіше підтримують силовий варіант його вирішення або ізоляцію окупованих територій з унеможливленням їх впливу на політику України.

Учасники АТО набагато гірше ставляться до тих осіб, які підтримували “ДНР”-“ЛНР” і воювали в їх збройних формуваннях – переважна більшість не готові це “забути і пробачити” та підтримують позбавлення їх українського громадянства.

З огляду на те, що конфлікт далекий від завершення, частка громадян, які причетні до нього прямо чи опосередковано, може зростати. Поширення патріотичних, проукраїнських і проєвропейських орієнтацій, притаманних більшості представників цієї групи, буде важливим чинником суспільних і політичних процесів в Україні в майбутньому.

Водночас, особливості поглядів громадян, причетних до АТО, на різні аспекти конфлікту на Сході та відносин з окупованими Кримом, мають бути взяті до уваги органами влади під час вироблення та реалізації кроків з відновлення територіальної цілісності України. Особливо чутливими будуть питання, пов'язані зі ставленням до прихильників “ДНР”-“ЛНР”, учасників їх збройних формувань (питання амністії), та майбутнього статусу відповідних територій. ■

СТАН ІНТЕГРАЦІЇ ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

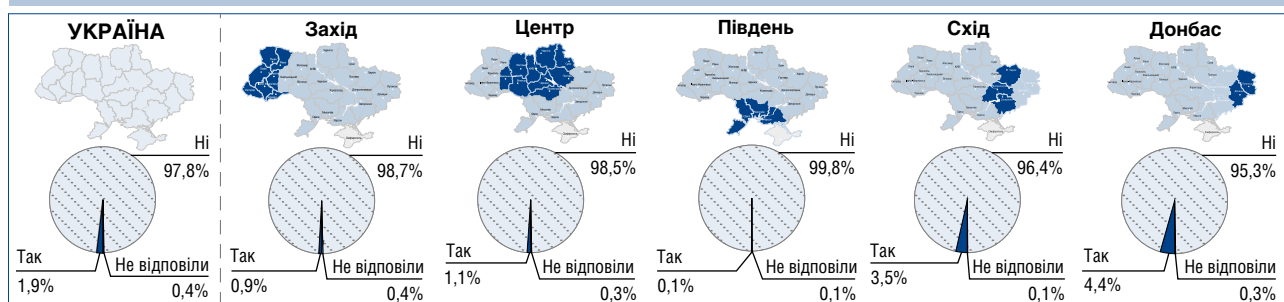
Внаслідок російської агресії, окупації Криму та окремих районів Донецької і Луганської областей, понад 1,6 мільйона українських громадян були змушені залишити місця постійного проживання і переселитися в інші, безпечніші регіони України¹.

Незважаючи на стан війни і складну соціально-економічну ситуацію, процеси переселення і облаштування в нових місцях проживання такого значного числа людей в Україні відбулися без суттєвих потрясінь.

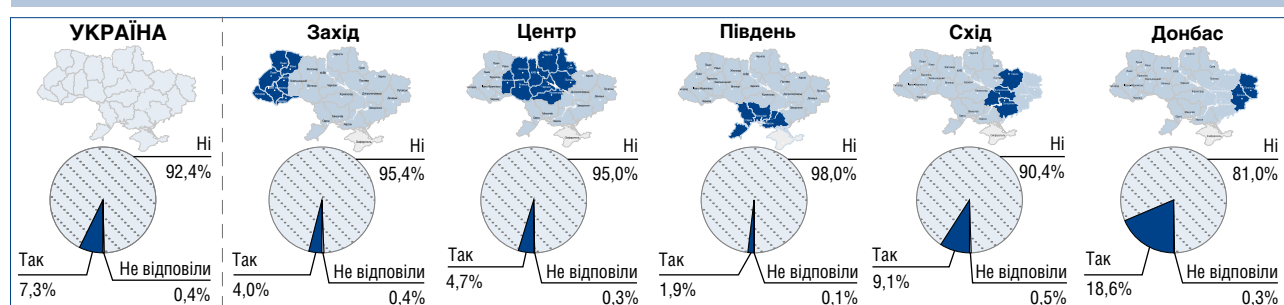
Водночас, актуальним є питання, наскільки вимушені переселенці змогли інтегруватися у нові для себе територіальні спільноти, враховуючи існуючі між жителями різних регіонів України соціокультурні відмінності, політичні орієнтації, а також – що особливо важливо, суспільно-політичний контекст переселення².

З цією метою в опитуванні Центру Разумкова (грудень 2015р.) були поставлені низка питань, які стосувалися процесу адаптації переселенців у нові спільноти. Обсяг вибірки проведеного опитування дав можливість виділити серед опитаних групи респондентів, які самі є переселенцями (158 осіб) або мають переселенців серед родичів, з якими регулярно спілкуються (496 осіб).

Чи є Ви особисто переселенцем з територій, що перебувають у зоні АТО (Антитерористичної операції), з районів, підконтрольних “ДНР”-“ЛНР” чи з Криму?
% опитаних

Чи є серед Ваших родичів, з якими Ви регулярно спілкуєтесь, переселенці з територій, що перебувають у зоні АТО, з районів, підконтрольних “ДНР”-“ЛНР” чи з Криму?
% опитаних

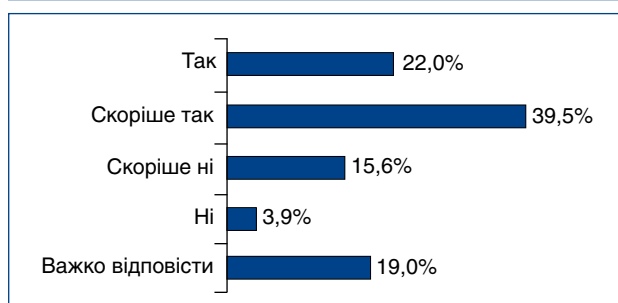
Інтеграція до нової спільноти

Більшість (62%) переселенців засвідчили, що після переїзду на нове місце проживання вони стали членами нової громади (22% беззаперечно “влилися” в нову громаду, а 40% – скоріше влилися). Не вдалося це зробити 20% опитаних переселенців, 19% не змогли відповісти на це питання.

¹ Станом на кінець листопада 2015р., органами Управління праці та соціального захисту населення взято на облік понад 1,6 млн. ВПО, приблизно 20 тис. – з Криму. Тобто зараз близько 2% усього населення України є внутрішньо переміщеними особами (приблизно 60% з них особи пенсійного віку). Див.: Україна 2015-2016: випробування реформами (аналітичні оцінки). – Центр Разумкова, 2016, с.26.

² Зокрема, події Майдану, сепаратистські рухи в деяких областях України, анексія Криму Росією і розгортання збройного конфлікту на Донбасі.

Чи можете Ви сказати, що після переїзду на нове місце влилися в нову для себе громаду, стали членом цієї громади?
% переселенців

За оцінками родичів переселенців, 60% інтегрувалися в нові громади, 26% – не змогли цього зробити, 14% – не змогли відповісти.

Утиски на новому місці проживання

Більшість (59%) переселенців не зазнавали утисків у зв'язку з обставинами їх переїзду на нове місце проживання, чверть (26%) – зазнавали.

За оцінками родичів, не зазнавали утисків 66% переселенців, зазнавали – 20%.

Відмінність поглядів

Більшість (56%) переселенців не відчули різниці в поглядах, переконаннях, звичаях і традиціях між собою та більшістю жителів регіону, в якому вони проживають зараз. Відчули таку різницю 29% переселенців.

Родичі переселенців оцінюють ситуацію приблизно так само – співвідношення становить 54% і 27%, відповідно.

Готовність змінити погляди

Серед переселенців немає однаковості в питанні готовності змінити деякі свої погляди, переконання, звичаї і традиції, якщо вони суперечать або сильно відрізняються від тих, що поширені в регіоні їх нинішнього проживання.

Готові до цього – 31% переселенців, не готові – 38%, не змогли відповісти – 31%. Серед родичів переселенців оцінки є наступними: позитивно готовність оцінюють 36%, негативно – 24%, не змогли відповісти – 40%.

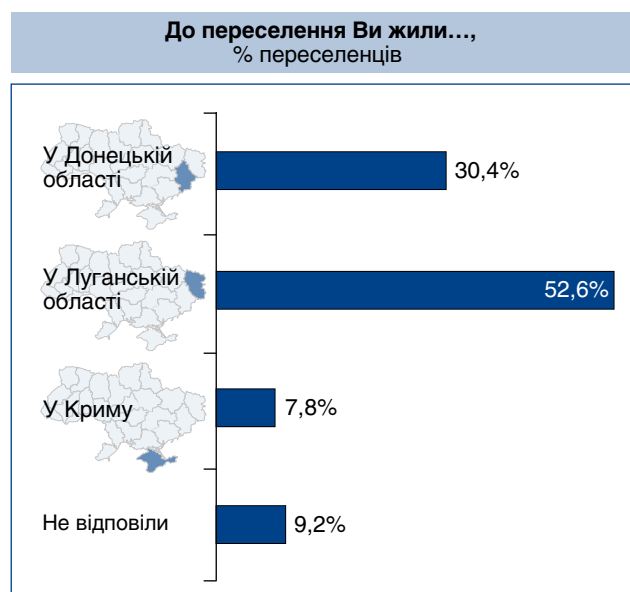
Таким чином, дані опитування засвідчили, що:

- більшість переселенців (за власними оцінками чи за оцінками їх рідних) інтегрувалися до нових для себе спільнот. Водночас, залишається і досить значна частка тих, кому це поки не вдалося;
- більшість переселенців були нормально сприйняті в нових місцях проживання, однак кожен четвертий зазнавав утисків у зв'язку з обставинами свого переїзду;
- більшість переселенців не побачили суттєвої відмінності між власними звичаями та традиціями і, відповідно, звичаями та традиціями нових для себе місць проживання. Однак майже третина їх помітили;
- більшість переселенців не готові змінювати власні звичаї і традиції, щоб адаптуватися до нового середовища, навіть якщо вони сильно відрізняються від домінуючих у новому оточенні.

На жаль, малі сукупності опитаних не дають можливості проаналізувати відповіді залежно від регіону, однак можна припустити, що розподіл відповідей може залежати від дистанції між характеристиками ідентичностей жителів регіонів України, які прийняли переселенців, та самих переселенців.

За даними опитування, понад 80% переселенців, які потрапили до вибірки, становлять жителі Донецької та Луганської областей, які мають власну, специфічну регіональну ідентичність³. Більшість внутрішньо переміщених осіб в Україні оселилися саме в областях східного регіону⁴, що зумовило відносно легшу їх адаптацію до місцевих умов.

Водночас, можна припустити, що більш проблемною могла видатись інтеграція переселенців до спільнот інших регіонів, зокрема, центрального та західного, з огляду на: більш відмінності в особливостях ідентичності, звичаях і традиціях; відмінності в інтерпретації переселенцями та жителями місцевих громад подій і процесів, що призвели до переселення; небажанням частини переселенців адаптуватися до місцевих умов, якщо це передбачає певні зміни у власних звичаях і традиціях.

³ Про її особливості див. докладніше: Кіпень В., Пасько Я. Донецька регіональна ідентичність: окремі вибори аналізу. – “Національна безпека і оборона”, 2006, №1, с.56-60.

⁴ Див.: Карта розселення внутрішньо переміщених осіб в Україні – <http://unhcr.org.ua/en/2011-08-26-06-58-56/news-archive/1244-internal-displacement-map>.

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

	Захід Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області	Центр Київ, Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області
Громадянська		
З чим Ви себе ототожнюєте в першу чергу? (% опитаних) Наведено по три варіанти, що набрали найбільший відсоток.	З Україною 49,0% з містом (селом), де я живу 32,0% з регіоном, де я живу 11%	З Україною 44,2% з містом (селом), де я живу 41,2% з регіоном, де я живу 7,5%
Наскільки Ви пишаєтесь тим, що Ви громадянин України? (% опитаних) Наведено по два варіанти, що набрали найбільший відсоток.	Дуже пишаюся (45,4%) скоріше пишаюся (37,2%)	Скоріше пишаюся (43,7%) дуже пишаюся (32,6%)
Чи сприймаєте Ви Україну як свою Батьківщину? (% опитаних)	Так (98,4%) ні (0,7%)	Так (97,3%) ні (0,9%)
Чи обрали б Ви Україну Батьківщиною, якщо мали б можливість вибору? (% опитаних)	Так (78,4%) ні (9%)	Так (78,8%) ні (10,6%)
Якщо Ви могли б обирати, де б Ви хотіли жити? (% опитаних)	В Україні (66,5%) в ЄС (24,7%) в Росії (0,7%)	В Україні (65,7%) в ЄС (22,2%) в Росії (1,1%)
Вам для щастя в житті особисто необхідно пишатися своєю країною чи досить особистого благополуччя? (% опитаних)	Необхідно пишатися (60,5%) досить особистого благополуччя (30,6%)	Необхідно пишатися (51,2%) досить особистого благополуччя (37,1%)
Наскільки Ви відчуваєте гордість за Україну в переліченому? (% опитаних) Наведено по три варіанти, що набрали найбільший відсоток. *Сума варіантів "пишаюся" і "певною мірою пишаюся". **Сума варіантів "не дуже пишаюся" і "зовсім не пишаюся".	Пишаюся* Досягненнями у спорті (82,8%) історією України (78,0%) національним характером українців, здатністю боротися за свою державу і свої права (77,9%) Не пишаюся** Економічними досягненнями України (84,1%) системою соціального захисту України (79,1%) тим, як працює демократія (68,7%)	Пишаюся* Національним характером українців, здатністю боротися за свою державу і свої права (75,9%) досягненнями у спорті (75,5%) історією України (74,8%) Не пишаюся** Економічними досягненнями України (80,7%) системою соціального захисту України (79,5%) тим, як працює демократія (66,1%)
Чи готові Ви захищати свою країну? (% опитаних)	Так, участю у волонтерському русі (41,2%) так, із зброєю в руках (23,7%) ні (17,8%)	Так, участю у волонтерському русі (33,2%) ні (26,0%) так, із зброєю в руках (20,3%)
Чи вважаєте Ви себе патріотом України? (% опитаних) Наведено по два варіанти, що набрали найбільший відсоток.	Так (51,8%) скоріше так (32,8%)	Так (42,9%) скоріше так (38,3%)

¹ Дослідження проведено соціологічною службою Центру Разумкова 11-23 грудня 2015р. в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей. Опитано 10 071 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки – 1%.

ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ¹			
Миколаївська, Одеська, Херсонська області Південь 	Дніпропетровська, Запорізька, Харківська області Схід 	Донецька, Луганська області Донбас 	УКРАЇНА
Ідентичність			
З містом (селом), де я живу 50,2% з Україною 31,1% з регіоном, де я живу 9,4%	З Україною 42,5% з містом (селом), де я живу 34,9% з регіоном, де я живу 9,8%	З містом (селом), де я живу 44,3% з регіоном, де я живу 23,4% з Україною 22,6%	З Україною 40,1% з містом (селом), де я живу () 39,6% з регіоном, де я живу 11,4%
Скоріше пишаюся (44%) дуже пишаюся (22,4%)	Скоріше пишаюся (39,2%) не дуже пишаюся (23,3%)	Скоріше пишаюся (32,1%) не дуже пишаюся (25,5%)	Скоріше пишаюся (39,7%) дуже пишаюся (28,7%)
Так (93,6%) ні (3%)	Так (88,7%) ні (6,4%)	Так (83,3%) ні (9,6%)	Так (93,3%) ні (3,5%)
Так (72,6%) ні (9,9%)	Так (64,9%) ні (18,7%)	Так (57,1%) ні (18,6%)	Так (72,1%) ні (12,8%)
В Україні (58,9%) в ЄС (15,6%) в Росії (3,5%)	В Україні (59,7%) в ЄС (17,2%) в Росії (7,5%)	В Україні (48,3%) в Росії (14%) в ЄС (13,2%)	В Україні (61,3%) в ЄС (19,7%) в Росії (4,5%)
Досить особистого благополуччя (40,8%) необхідно пишатися (38,2%)	Досить особистого благополуччя (53,1%) необхідно пишатися (38,3%)	Досить особистого благополуччя (48,1%) необхідно пишатися (39,9%)	Необхідно пишатися (47,6%) досить особистого благополуччя (40,8%)
Пишаюся* Досягненнями у спорті (71,9%) національним характером українців, здатністю боротися за свою державу і свої права (71,3%) історією України (68,7%) Не пишаюся** Економічними досягненнями України (80,8%) системою соціального захисту України (77,5%) тим, як працює демократія (68,8%)	Пишаюся* Досягненнями у спорті (73,9%) досягненнями в мистецтві, літературі (64,9%) історією України (61,2%) Не пишаюся** Економічними досягненнями України (88,3%) системою соціального захисту України (85,8%) політичним впливом України у світі (82,7%)	Пишаюся* Національним характером українців, здатністю боротися за свою державу і свої права (54,2%) історією України (54,1%) досягненнями у спорті (53,7%) Не пишаюся** Системою соціального захисту України (79,6%) економічними досягненнями України (78,6%) тим, як працює демократія (70,1%)	Пишаюся* Досягненнями у спорті (72,9%) історією України (69,0%) національним характером українців, здатністю боротися за свою державу і свої права (68,0%) Не пишаюся** Економічними досягненнями України (82,5%) системою соціального захисту України (80,4%) тим, як працює демократія (69,7%)
Ні (31,7%) так, участю у волонтерському русі (22,7%) так, із зброєю в руках (16,4%)	Ні (44,5%) так, участю у волонтерському русі (28,3%) так, із зброєю в руках (13,3%)	Ні (41,9%) так, участю у волонтерському русі (30,5%) так, із зброєю в руках (8,9%)	Так, участю у волонтерському русі (32,4%) ні (30,8%) так, із зброєю в руках (17,5%)
Так (36,8%) скоріше так (31,1%)	Скоріше так (37,5%) так (30,8%)	Скоріше так (38,6%) так (17,1%)	Так (37,8%) скоріше так (36,3%)

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

	Захід	Центр		
<p>Наскільки наведені якості важливі для того, щоб людину можна було назвати патріотом України? (середній бал, за п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де "1" означає, що ця якість не важлива, а "5" – дуже важлива)</p> <p>Наведено варіанти, що набрали найбільшу та найменшу кількість балів, відповідно.</p>	<p>Найбільше Бажання виховувати в дітях любов до України (4,4) повага до своєї держави, державних символів і свят (4,4) готовність навіть ціною життя захищати Україну від зовнішніх ворогів (4,3) повага до законів і інститутів влади України (4,3) знання української мови (4,3)</p> <p>Найменше Бути проти зближення України з Росією (3,5) виступати за вступ України до НАТО (3,5) належність до української церкви (УАПЦ, УПЦ-КП, УГКЦ) (3,2) бути проти зближення України зі США (2,5)</p>	<p>Найбільше Бажання виховувати в дітях любов до України (4,2) піклуватися про стабільний добробут своєї сім'ї (4,2) повага до своєї держави, державних символів і свят (4,2) знання історії і культури України (4,1)</p> <p>Найменше Виступати за вступ України до НАТО (3,1) Належність до української церкви (УАПЦ, УПЦ-КП, УГКЦ) (2,8) бути проти зближення України зі США (2,8)</p>		
<p>Чи згодні Ви з твердженням “Для України важливо посилити економічну незалежність від інших країн, навіть якщо це призведе до зниження рівня життя її громадян”? (% опитаних)</p> <p>*Сума варіантів “згоден” та “скоріше згоден”. **Сума варіантів “не згоден” та “скоріше не згоден”.</p>	<p>Згоден* (45,9%) не згоден** (24%) не можу погодитися або не погодитися (18%)</p>	<p>Згоден* (37,1%) не згоден** (28,7%) не можу погодитися або не погодитися (21,1%)</p>		
<p>Якби референдум щодо проголошення державної незалежності України відбувся сьогодні, то як би Ви на ньому проголосували? (% опитаних)</p>	<p>Підтримав (86,7%) не підтримав (1,6%)</p>	<p>Підтримав (77,2%) не підтримав (5,5%)</p>		
<p>Як Ви ставитеся до наведених атрибутів незалежної української держави? (% опитаних)</p> <p>*Сума варіантів “пишаюся цим” та “ставлюся позитивно”. **Сума варіантів “ставлюся негативно” та “ставлюся негативно і хотів би змінити”.</p>	Прапор України			
	Позитивно* (96,9%)	Негативно** (1,3%)	Позитивно* (96,8%)	Негативно** (1%)
	Герб України			
	Позитивно* (97,3%)	Негативно** (0,9%)	Позитивно* (96,4%)	Негативно** (1,3%)
	Гімн України			
	Позитивно* (96,1%)	Негативно** (2%)	Позитивно* (91,4%)	Негативно** (6,1%)
	Українська гривня			
Позитивно* (88,3%)	Негативно** (6,9%)	Позитивно* (82,5%)	Негативно** (11,7%)	
Державна мова				
Позитивно* (97,4%)	Негативно** (0,8%)	Позитивно* (97,0%)	Негативно** (0,7%)	
Політична				
<p>Якою мірою Вас цікавить політика? (% опитаних)</p>	<p>Певною мірою цікавить (70,9%) зовсім не цікавить (18,3%) дуже цікавить (10,8%)</p>	<p>Певною мірою цікавить (71%) зовсім не цікавить (20,4%) дуже цікавить (8,6%)</p>		

ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ¹

(продовження)

Південь	Схід	Донбас	УКРАЇНА
<p>Найбільше Піклуватися про стабільний добробут своєї сім'ї (4,3) бажання виховувати в дітях любов до України (4,2) повага до своєї держави, державних символів і свят (4,1) готовність привселюдно захищати репутацію своєї країни перед громадянами інших країн (4,1)</p> <p>Найменше Бути проти зближення України з Росією (2,8) виступати за вступ України до НАТО (2,8) бути проти зближення України зі США (2,6) Належність до української церкви (УАПЦ, УПЦ-КП, УГКЦ) (2,6)</p>	<p>Найбільше Бажання виховувати в дітях любов до України (4,2) піклуватися про стабільний добробут своєї сім'ї (4,2) повага до своєї держави, державних символів і свят (4,1)</p> <p>Найменше Виступати за вступ України до НАТО (2,6) Виступати проти відновлення співпраці з Росією (2,6) Бути проти зближення України з Росією (2,5) Належність до української церкви (УАПЦ, УПЦ-КП, УГКЦ) (2,3)</p>	<p>Найбільше Готовність боротися за дотримання прав і свобод громадян України (3,9) повага до законів і інститутів влади України (3,9) повага до своєї держави, державних символів і свят (3,9)</p> <p>Найменше Належність до української церкви (УАПЦ, УПЦ-КП, УГКЦ) (2,2) бути проти зближення України з Росією (2,2) виступати за вступ України до НАТО (2,1) бути проти зближення України зі США (2,0)</p>	<p>Найбільше Бажання виховувати в дітях любов до України (4,2) повага до своєї держави, державних символів і свят (4,2) повага до законів і інститутів влади України (4,1) піклуватися про стабільний добробут своєї сім'ї (4,1)</p> <p>Найменше Бути проти зближення України з Росією (2,9) Виступати за вступ України до НАТО (2,9) Належність до української церкви (УАПЦ, УПЦ-КП, УГКЦ) (2,7) Бути проти зближення України зі США (2,6)</p>
<p>Не згоден** (35,8%) згоден* (24,8%) не можу погодитися або не погодитися (15,8%)</p>	<p>Не згоден** (53,2%) згоден* (23%) не можу погодитися або не погодитися (13,9%)</p>	<p>Не згоден** (37,2%) згоден* (24%) не можу погодитися або не погодитися (22,5%)</p>	<p>Не згоден** (34,2%) згоден* (32,9%) не можу погодитися або не погодитися (18,7%)</p>
<p>Підтримав (56,5%) не підтримав (8,2%)</p>	<p>Підтримав (56,1%) не підтримав (12,7%)</p>	<p>Підтримав (46,5%) не підтримав (19,9%)</p>	<p>Підтримав (68,3%) не підтримав (8,6%)</p>
(синьо-жовтий)			
<p>Позитивно* (93,7%) Негативно** (2,5%)</p>	<p>Позитивно* (86,2%) Негативно** (7,9%)</p>	<p>Позитивно* (74,3%) Негативно** (10,9%)</p>	<p>Позитивно* (91,1%) Негативно** (3,9%)</p>
(Тризуб)			
<p>Позитивно* (93,1%) Негативно** (2,8%)</p>	<p>Позитивно* (82,0%) Негативно** (10,5%)</p>	<p>Позитивно* (73,7%) Негативно** (12,3%)</p>	<p>Позитивно* (90,0%) Негативно** (4,8%)</p>
(Ще не вмерла Україна)			
<p>Позитивно* (88,6%) Негативно** (6,8%)</p>	<p>Позитивно* (73,4%) Негативно** (20,6%)</p>	<p>Позитивно* (57,6%) Негативно** (25,3%)</p>	<p>Позитивно* (83,8%) Негативно** (11%)</p>
(грошова одиниця)			
<p>Позитивно* (82,8%) Негативно** (9,7%)</p>	<p>Позитивно* (81,8%) Негативно** (10,4%)</p>	<p>Позитивно* (73,4%) Негативно** (11,7%)</p>	<p>Позитивно* (82,1%) Негативно** (11%)</p>
(українська)			
<p>Позитивно* (92,8%) Негативно** (2,9%)</p>	<p>Позитивно* (87,5%) Негативно** (6,1%)</p>	<p>Позитивно* (75,6%) Негативно** (11,7%)</p>	<p>Позитивно* (91,5%) Негативно** (3,7%)</p>
ідентичність			
<p>Певною мірою цікавить (65,3%) зовсім не цікавить (22,5%) дуже цікавить (12,3%)</p>	<p>Певною мірою цікавить (64%) зовсім не цікавить (20,9%) дуже цікавить (15,1%)</p>	<p>Певною мірою цікавить (57,6%) зовсім не цікавить (26,1%) дуже цікавить (16,4%)</p>	<p>Певною мірою цікавить (66,9%) зовсім не цікавить (21,2%) дуже цікавить (11,9%)</p>

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

	Захід	Центр
Тип бажаного політичного режиму для України (% опитаних)	Демократія є найбільш бажаним типом державного устрою для України (55,9%) за певних обставин авторитарний режим може бути кращим, ніж демократичний (18,1%) для такої людини, як я, не має значення, демократичний режим у країні чи ні (10,5%)	Демократія є найбільш бажаним типом державного устрою для України (55,7%) за певних обставин авторитарний режим може бути кращим, ніж демократичний (16,7%) для такої людини, як я, не має значення, демократичний режим у країні чи ні (11,2%)
Місце України на шкалі демократії (за 10-бальною шкалою від 1 до 10, де "1" диктаторський режим, а "10" демократичний режим)	 Диктатура Демократія	 Диктатура Демократія
Розуміння рівності (% опитаних)	Рівність – це насамперед рівність можливостей виявити свої здібності і рівність усіх перед законом (54,9%) рівність – це насамперед рівність доходів, рівня життя, суспільного становища для всіх (36,2%)	Рівність – це насамперед рівність можливостей виявити свої здібності і рівність усіх перед законом (52,2%) рівність – це насамперед рівність доходів, рівня життя, суспільного становища для всіх (37,7%)
Свобода чи патерналізм? (% опитаних)	Краще жити в суспільстві, де все регламентує держава, але немає надмірної соціальної нерівності (43,9%) краще жити в суспільстві індивідуальної свободи, де кожен відповідає і піклується за себе сам (39,6%)	Краще жити в суспільстві, де все регламентує держава, але немає надмірної соціальної нерівності (48,9%) краще жити в суспільстві індивідуальної свободи, де кожен відповідає і піклується за себе сам (34%)
Прошло близько двох років після закінчення подій, які називають Майданом. Якби ці події 2013-2014рр. відбувалися зараз, Ви підтримали б Майдан чи Антимайдан? (% опитаних)	Підтримав би Майдан (70,7%) не підтримав би нікого з них (17,3%) підтримав би Антимайдан (1,4%)	Підтримав би Майдан (46,3%) не підтримав би нікого з них (35,9%) підтримав би Антимайдан (3%)
Мовна		
Яка мова для Вас є рідною? (% опитаних)	Українська (92,6%) українська і російська (2,9%) російська (2%)	Українська (78,2%) українська і російська (16,6%) російська (4,2%)
Якою мовою Ви розмовляєте вдома? (% опитаних) <small>*Сума варіантів "українською" і "переважно українською". **Сума варіантів "російською" і "переважно російською".</small>	Українською* (92%) українською і російською (3,3%) російською** (2,2%)	Українською* (62,9%) українською і російською (26,2%) російською** (10,2%)
Якою мовою Ви спілкуєтесь за межами Вашого дому, сім'ї (на роботі, навчанні і т.ін.)? (% опитаних) <small>*Сума варіантів "українською" і "переважно українською". **Сума варіантів "російською" і "переважно російською".</small>	Українською* (91,9%) українською і російською (5,1%) російською** (1,2%)	Українською* (57,1%) українською і російською (33,3%) російською** (8,8%)
Якою мовою більш престижно розмовляти серед Ваших друзів і колег по роботі чи навчанню? (% опитаних)	Українською (87,7%) російською (1,7%) англійською (0,4%)	Українською (51,1%) російською (11,5%) англійською (0,7%)
Як би Ви оцінили Ваш рівень володіння українською мовою? (% опитаних)	Вільно (94,1%) достатньо (5,1%) погано розумію (0,3%)	Вільно (71,5%) достатньо (26,5%) погано розумію (1%)

ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ¹

(продовження)

Південь	Схід	Донбас	УКРАЇНА
<p>Демократія є найбільш бажаним типом державного устрою для України (35,5%) за певних обставин авторитарний режим може бути кращим, ніж демократичний (18,8%) для такої людини, як я, не має значення, демократичний режим у країні чи ні (17,5%)</p>	<p>Демократія є найбільш бажаним типом державного устрою для України (55,3%) за певних обставин авторитарний режим може бути кращим, ніж демократичний (19,2%) для такої людини, як я, не має значення, демократичний режим у країні чи ні (11,2%)</p>	<p>Демократія є найбільш бажаним типом державного устрою для України (39,6%) для такої людини, як я, не має значення, демократичний режим у країні чи ні (20,6%) за певних обставин авторитарний режим може бути кращим, ніж демократичний (18,1%)</p>	<p>Демократія є найбільш бажаним типом державного устрою для України (51,0%) за певних обставин авторитарний режим може бути кращим, ніж демократичний (17,9%) для такої людини, як я, не має значення, демократичний режим у країні чи ні (13,2%)</p>
<p>1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 5,1 Диктатура Демократія</p>	<p>1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 5,1 Диктатура Демократія</p>	<p>1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 4,5 Диктатура Демократія</p>	<p>1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 5,2 Диктатура Демократія</p>
<p>Рівність – це насамперед рівність можливостей виявити свої здібності і рівність усіх перед законом (44,9%) рівність – це насамперед рівність доходів, рівня життя, суспільного становища для всіх (41,3%)</p>	<p>Рівність – це насамперед рівність можливостей виявити свої здібності і рівність усіх перед законом (55,8%) рівність – це насамперед рівність доходів, рівня життя, суспільного становища для всіх (35,0%)</p>	<p>Рівність – це насамперед рівність можливостей виявити свої здібності і рівність усіх перед законом (58,5%) рівність – це насамперед рівність доходів, рівня життя, суспільного становища для всіх (28,1%)</p>	<p>Рівність – це насамперед рівність можливостей виявити свої здібності і рівність усіх перед законом (53,6%) рівність – це насамперед рівність доходів, рівня життя, суспільного становища для всіх (35,8%)</p>
<p>Краще жити в суспільстві, де все регламентує держава, але немає надмірної соціальної нерівності (48,5%) краще жити в суспільстві індивідуальної свободи, де кожен відповідає і піклується за себе сам (28,2%)</p>	<p>Краще жити в суспільстві, де все регламентує держава, але немає надмірної соціальної нерівності (53,1%) краще жити в суспільстві індивідуальної свободи, де кожен відповідає і піклується за себе сам (32,9%)</p>	<p>Краще жити в суспільстві, де все регламентує держава, але немає надмірної соціальної нерівності (44,5%) краще жити в суспільстві індивідуальної свободи, де кожен відповідає і піклується за себе сам (35,3%)</p>	<p>Краще жити в суспільстві, де все регламентує держава, але немає надмірної соціальної нерівності (47,9%) краще жити в суспільстві індивідуальної свободи, де кожен відповідає і піклується за себе сам (34,6%)</p>
<p>Не підтримав би нікого з них (54,2%) підтримав би Майдан (20,2%) підтримав би Антимайдан (5,4%)</p>	<p>Не підтримав би нікого з них (51,4%) підтримав би Майдан (24,5%) підтримав би Антимайдан (15,3%)</p>	<p>Не підтримав би нікого з них (53,9%) підтримав би Майдан (16,5%) підтримав би Антимайдан (13,5%)</p>	<p>Підтримав би Майдан (39,9%) не підтримав би нікого з них (39,7%) підтримав би Антимайдан (6,8%)</p>
ідентичність			
<p>Українська і російська (38,4%) Українська (35,3%) російська (20%)</p>	<p>Українська (37,4%) українська і російська (34,4%) російська (25,9%)</p>	<p>Російська (40,4%) українська і російська (34%) українська (19,9%)</p>	<p>Українська (59,9%) українська і російська (22,1%) Російська (15,1%)</p>
<p>Російською** (38%) українською і російською (36,9%) українською* (20,2%)</p>	<p>Російською** (40,3%) українською і російською (31,6%) українською* (26,6%)</p>	<p>Російською** (52,1%) українською і російською (33,6%) українською* (12,5%)</p>	<p>Українською* (49,8%) українською і російською (24,7%) російською** (23,7%)</p>
<p>Українською і російською (41,3%) російською** (38,6%) українською* (15,9%)</p>	<p>Російською** (42,2%) українською і російською (33,5%) українською* (23,6%)</p>	<p>Російською** (53,8%) українською і російською (37,1%) українською* (8,8%)</p>	<p>Українською* (46,1%) українською і російською (28,9%) російською** (23,7%)</p>
<p>Російською (28,5%) українською (16,2%) англійською (0,5%)</p>	<p>Російською (34,2%) українською (21,2%) англійською (1,2%)</p>	<p>Російською (49,7%) українською (11%) англійською (3,2%)</p>	<p>Українською (43,2%) російською (21,5%) англійською (1,1%)</p>
<p>Вільно (48,9%) достатньо (39,8%) погано розумію (5,8%)</p>	<p>Вільно (52,3%) достатньо (40,7%) погано розумію (5,7%)</p>	<p>Достатньо (41,5%) вільно (39,1%) погано розумію (14,8%)</p>	<p>Вільно (65,1%) достатньо (28,4%) погано розумію (4,4%)</p>

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

	Захід	Центр
Якими з названих мов Ви володієте? (% опитаних) Наведено три варіанти, що набрали найбільший відсоток.	Англійською (22,0%) польською (18,6%) німецькою (6,9%)	Англійською (19,9%) німецькою (3,8%) польською (2,4%)
Яким чином повинні співіснувати українська та російська мови в Україні? (% опитаних) Наведений варіант, що набрав найбільший відсоток.	Українська мова повинна бути єдиною державною і офіційною (80,6%)	Українська мова повинна бути єдиною державною і офіційною (74,8%)
Культурна		
До якої культурної традиції Ви себе насамперед відносите? (% опитаних) Наведено по три варіанти, що набрали найбільший відсоток.	Українська (84,9%) загальноєвропейська (7,5%) радянська (2,9%)	Українська (80,7%) загальноєвропейська (5,8%) радянська (6,1%)
Яка культурна традиція переважатиме в Україні в майбутньому (через 20-25 років)? (% опитаних) Наведено по три варіанти, що набрали найбільший відсоток.	Українська (48,5%) загальноєвропейська (27,8%) різні в різних регіонах (10,9%)	Українська (44,9%) загальноєвропейська (20,4%) різні в різних регіонах (13,5%)
Чи відчуваєте Ви себе європейцем? (% опитаних) * Сума варіантів "так" і "скоріше так". ** Сума варіантів "ні" і "скоріше ні".	Так* – 46% Ні** – 44,6%	Так* – 24,7% Ні** – 67,1%
Що Вам заважає відчувати себе європейцем? (% тих, хто або не вважає себе європейцем, або вагався, відповідаючи на питання, чи вважає він себе європейцем) * Сума варіантів "так" і "скоріше так". ** Сума варіантів "ні" і "скоріше ні".	Низький рівень добробуту (70,6%) соціально-культурні умови життя (40,3%)	Низький рівень добробуту (77,2%) соціально-культурні умови життя (49%)
Наскільки близькі або різні культури, традиції і погляди наведених груп? (середній бал) За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де "1" означає, що ці групи є дуже різними, а "5" – дуже схожими.	Громадяни України та	
	1 2 3 4 5 2,7	1 2 3 4 5 3,1
	Українці в Україні	
	3,0	3,7
	Громадяни України	
	2,7	2,6
	Жителі Галичини	
	3,4	3,2
	Жителі Галичини	
	2,5	2,4
	Жителі України і жителі тимчасово	
	2,5	2,9
Жителі України і жителі тимчасово окупованих		
2,5	2,8	
Жителі Західної України		
3,5	3,3	
Жителі Західної України		
2,8	2,6	
Жителі Центральної України		
3,4	3,2	

ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ¹

(продовження)

Південь	Схід	Донбас	УКРАЇНА
Англійською (17,8%) німецькою (5,9%) польською (1,8%)	Англійською (21,1%) німецькою (5,8%) польською (1,9%)	Англійською (17,9%) німецькою (3,8%) польською (4,7%)	Англійською (20%) польською (6%) німецькою (5%)
Українська мова повинна бути єдиною державною і офіційною (36,9%)	Українська мова повинна бути державною, російська може бути офіційною в деяких регіонах (34,4%)	Українська мова повинна бути державною, російська може бути офіційною в деяких регіонах (37,3%)	Українська мова повинна бути єдиною державною і офіційною (55,9%)
ідентичність			
Українська (64,2%) радянська (11,5%) загальноєвропейська (7,7%)	Українська (63,9%) радянська (14,3%) загальноєвропейська (7,2%)	Українська (38,4%) радянська (23,9%) російська (10,1%)	Українська (70,0%) радянська (10,3%) загальноєвропейська (7,1%)
Українська (32,7%) різні в різних регіонах (21,5%) загальноєвропейська (20,0%)	Українська (39,2%) загальноєвропейська (22,1%) різні в різних регіонах (17,0%)	Різні в різних регіонах (29,9%) українська (20,8%) загальноєвропейська (13,2%)	Українська (39,5%) загальноєвропейська (21,1%) різні в різних регіонах (17%)
Так* – 30,2% Ні** – 61,1%	Так* – 23,8% Ні** – 70,2%	Так* – 21,6% Ні** – 67,8%	Так* – 29% Ні** – 62,5%
Низький рівень добробуту (79,7%) мовні бар'єри (44%)	Низький рівень добробуту (79,5%) соціально-культурні умови життя (53%)	Низький рівень добробуту (52,6%) мовні бар'єри (45,1%)	Низький рівень добробуту (72,7%) соціально-культурні умови життя (45,5%)
громадяни Росії			
і росіяни в Україні			
і громадяни країн-членів ЄС			
і жителі Центральної України			
і жителі Донбасу			
окупованих територій Криму			
районів Донецької і Луганської областей			
і жителі Центральної України			
і жителі Східної України			
і жителі Східної України			

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

	Захід	Центр
Національна		
Ким Ви вважаєте себе за національністю? (% опитаних)	Українцем (кою) (96,1%) Росіянином (кою) (1,1%)	Українцем (кою) (94,9%) Росіянином (кою) (2,6%)
Яке з наведених визначень української нації є для Вас найбільш прийнятним? (% опитаних) Наведено по два варіанти, що набрали найбільший відсоток.	Українська нація – це всі громадяни України, незалежно від їх етнічної належності, мови, якою вони спілкуються, національних традицій, яких вони дотримуються і на яких виховують своїх дітей (49,7%) Це громадяни України (незалежно від етнічної належності), які спілкуються українською мовою, дотримуються українських національних традицій, виховують на них своїх дітей (27,9%)	Українська нація – це всі громадяни України, незалежно від їх етнічної належності, мови, якою вони спілкуються, національних традицій, яких вони дотримуються і на яких виховують своїх дітей (59,8%) Це громадяни України (незалежно від етнічної належності), які спілкуються українською мовою, дотримуються українських національних традицій, виховують на них своїх дітей (15,6%)
Який зміст Ви вкладаєте в поняття “український націоналізм”? (% опитаних) Наведено по два варіанти, що набрали найбільший відсоток.	Це світогляд, основна ідея якого – перетворення України в сильну державу з високим міжнародним авторитетом і високим рівнем життя громадян (67,4%) Це ідеологія, що розколює суспільство на етнічних українців і “не українців” і передбачає обмеження прав “не українців” (10,4%)	Це світогляд, основна ідея якого – перетворення України в сильну державу з високим міжнародним авторитетом і високим рівнем життя громадян (50,3%) Це ідеологія, що розколює суспільство на етнічних українців і “не українців” і передбачає обмеження прав “не українців” (20%)
Чи зобов’язаний кожен громадянин України, незалежно від його етнічного походження, володіти державною мовою в обсязі, достатньому для повсякденного спілкування, знати основи української історії і культури? (% опитаних)	Так (86,4%) ні (7,5%)	Так (78,2%) ні (14,2%)
З представниками яких національностей Ви не хотіли б жити по сусідству? (% опитаних) Наведено по три варіанти, що набрали найбільший відсоток.	Цигани (41,3%) росіяни (29,8%) євреї (16,3%)	Цигани (32,3%) росіяни (13,3%) євреї (11,9%)
З представниками яких національностей Ви хотіли б жити по сусідству? (% опитаних) Наведено по три варіанти, що набрали найбільший відсоток.	Українці (43,8%) поляки (28,2%) угорці (13,2%)	Українці (28,7%) поляки (18,3%) угорці (11%)
Геополітичні		
Який напрям зовнішньої політики має бути пріоритетним для України? (% опитаних) Наведені варіанти, що набрали найбільший відсоток.	З країнами ЄС (78,3%) зі США (4,2%) з іншими країнами (2,8%)	З країнами ЄС (58,3%) з іншими країнами (6,2%) зі США (3,3%) з країнами СНД (3,3%)

ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ¹			
			(продовження)
Південь	Схід	Донбас	УКРАЇНА
Ідентичність			
Українцем (кою) (81,8%) Росіянином (кою) (8,9%)	Українцем (кою) (83,2%) Росіянином (кою) (10,9%)	Українцем (кою) (61,3%) Росіянином (кою) (30,7%)	Українцем (кою) (86,3%) Росіянином (кою) (8,9%)
Українська нація – це всі громадяни України, незалежно від їх етнічної належності, мови, якою вони спілкуються, національних традицій, яких вони дотримуються і на яких виховують своїх дітей (58,6%) Це громадяни України, які є етнічними українцями за походженням (мають українців серед своїх предків) (13,9%)	Українська нація – це всі громадяни України, незалежно від їх етнічної належності, мови, якою вони спілкуються, національних традицій, яких вони дотримуються і на яких виховують своїх дітей (51,5%) Це громадяни України, які є етнічними українцями за походженням (мають українців серед своїх предків) (17,4%)	Українська нація – це всі громадяни України, незалежно від їх етнічної належності, мови, якою вони спілкуються, національних традицій, яких вони дотримуються і на яких виховують своїх дітей (57,7%) Це громадяни України (незалежно від етнічної належності), які спілкуються українською мовою, дотримуються українських національних традицій, виховують на них своїх дітей (10,6%)	Українська нація – це всі громадяни України, незалежно від їх етнічної належності, мови, якою вони спілкуються, національних традицій, яких вони дотримуються і на яких виховують своїх дітей (55,7%) Це громадяни України (незалежно від етнічної належності), які спілкуються українською мовою, дотримуються українських національних традицій, виховують на них своїх дітей (17%)
Це світогляд, основна ідея якого – перетворення України в сильну державу з високим міжнародним авторитетом і високим рівнем життя громадян (29,5%) Це ідеологія, що розколює суспільство на етнічних українців і “не українців” і передбачає обмеження прав “не українців” (33,6%)	Це світогляд, основна ідея якого – перетворення України в сильну державу з високим міжнародним авторитетом і високим рівнем життя громадян (38,4%) Це ідеологія, що розколює суспільство на етнічних українців і “не українців” і передбачає обмеження прав “не українців” (37,7%)	Це світогляд, основна ідея якого – перетворення України в сильну державу з високим міжнародним авторитетом і високим рівнем життя громадян (37,4%) Це ідеологія, що розколює суспільство на етнічних українців і “не українців” і передбачає обмеження прав “не українців” (32,2%)	Це світогляд, основна ідея якого – перетворення України в сильну державу з високим міжнародним авторитетом і високим рівнем життя громадян (47,4%) Це ідеологія, що розколює суспільство на етнічних українців і “не українців” і передбачає обмеження прав “не українців” (24,6%)
Так (63,2%) ні (19,5%)	Так (67,9%) ні (25,6%)	Так (58,7%) ні (31,3%)	Так (73,3%) ні (18,2%)
Цигани (25,8%) татари (9,5%) румуні (8,2%)	Цигани (36,9%) татари (13,3%) румуні (11,8%)	Цигани (18,8%) євреї (8,6%) татари (7,9%)	Цигани (32,2%) росіяни (12,9%) євреї (11,7%)
Українці (18,6%) росіяни (15,7%) поляки (14,9%)	Українці (31,7%) росіяни (24,2%) поляки (19,2%)	Росіяни (17,4%) українці (16%) поляки (7,4%)	Українці (29,3%) поляки (18,5%) росіяни (14,1%)
орієнтації			
З країнами ЄС (36,3%) з Росією (12,9%) з країнами СНД (12,5%)	З країнами ЄС (35,8%) з Росією (19,7%) з іншими країнами (8,8%)	З Росією (28,8%) з країнами ЄС (27,3%) з іншими країнами (8,5%)	З країнами ЄС (51,1%) з Росією (10,8%) з іншими країнами (6,4%)

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

	Захід		Центр	
Якби в Україні відбувся референдум про вступ до ЄС, як Ви проголосували б? (% опитаних)	За (85,1%) проти (3,5%)		За (62,2%) проти (12,3%)	
Якби в Україні відбувся референдум про вступ до НАТО, як Ви проголосували б? (% опитаних)	За (70%) проти (7%)		За (49,1%) проти (20,1%)	
Яким є Ваше ставлення до...? (% опитаних)	Президента			
	Позитивним (1,1%)	Негативним (93%)	Позитивним (1%)	Негативним (88%)
	Громадян			
	Позитивним (11,2%)	Негативним (36,9%)	Позитивним (18,4%)	Негативним (28,3%)
Чи може інтеграція до ЄС стати загальнонаціональною ідеєю, яка б об'єднала всі регіони України? (% опитаних)	Так (51%) Ні (24,7%)		Ні (38,4%) Так (35,9%)	
Бачення перспектив розвитку України,				
Чи хотіли б Ви, щоб Ваша область...? (% опитаних)	Вийшла зі складу України			
	Так (1,2%)	Ні (93,3%)	Так (1,7%)	Ні (92,8%)
	Вийшла зі складу України			
	Так (2,6%)	Ні (92,1%)	Так (1,6%)	Ні (92,5%)
	Залишилася у складі України на правах автономії			
	Так (4,5%)	Ні (87,5%)	Так (3,5%)	Ні (88,8%)
	Залишилася у складі України в тому статусі, що є зараз,			
	Так (62,3%)	Ні (27,1%)	Так (59,3%)	Ні (28,2%)
Залишилася у складі України в тому статусі, що є зараз,				
Так (49,7%)	Ні (34,7%)	Так (44,4%)	Ні (37,4%)	
Чи існують між західними і східними регіонами України настільки глибокі політичні протиріччя, мовні та культурні відмінності, економічні диспропорції, що у перспективі вони можуть роз'єднатися і, або створити свої власні держави, або увійти до складу різних інших держав? (% опитаних)	Ні (57%) Так (26,1%)		Ні (55,3%) Так (24,7%)	
Деякі політики і публіцисти стверджують, що відмінності культури, мови, історичної спадщини, зовнішньополітичних орієнтацій західних і східних українців настільки великі, що їх можна вважати двома різними народами. Чи згодні Ви з цією думкою? (% опитаних)	Не згоден** (60,8%) згоден* (25,6%)		Не згоден** (61,5%) згоден* (23,1%)	
*Сума варіантів "згоден" і "скоріше згоден". **Сума варіантів "не згоден" і "скоріше не згоден".				

ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ¹								(продовження)	
Південь		Схід		Донбас		УКРАЇНА			
За (41,3%) проти (23,8%)		За (39,5%) проти (33,7%)		За (33,4%) проти (25,3%)		За (56%) проти (17,7%)			
Проти (33,6%) за (30,1%)		Проти (43,9%) за (30,8%)		Проти (37%) за (21,1%)		За (43,6%) проти (25,9%)			
Росії									
Позитивним (9,5%)	Негативним (62,7%)	Позитивним (10%)	Негативним (55,9%)	Позитивним (18,5%)	Негативним (41,6%)	Позитивним (6,3%)	Негативним (73,1%)		
Росії									
Позитивним (47,1%)	Негативним (13,4%)	Позитивним (45,5%)	Негативним (14,2%)	Позитивним (49,5%)	Негативним (10,5%)	Позитивним (29,9%)	Негативним (23,1%)		
Ні (53,9%)		Ні (57,6%)		Ні (42,7%)		Ні (41,4%)			
Так (19,1%)		Так (27,2%)		Так (26,8%)		Так (34,2%)			
ставлення до оцінок історичного минулого									
і створила свою незалежну державу									
Так (1,9%)	Ні (85,8%)	Так (3,6%)	Ні (86,7%)	Так (3,3%)	Ні (79,1%)	Так (2,2%)	Ні (88,9%)		
і приєдналася до іншої держави?									
Так (2,6%)	Ні (84,5%)	Так (3,8%)	Ні (86,2%)	Так (6,6%)	Ні (73,9%)	Так (3,1%)	Ні (87,5%)		
(з власною конституцією, урядом і парламентом)?									
Так (8,6%)	Ні (75,9%)	Так (13,3%)	Ні (76,4%)	Так (12,3%)	Ні (60,8%)	Так (7,5%)	Ні (80,5%)		
але з більш широкими правами та повноваженнями місцевого самоврядування?									
Так (67,4%)	Ні (17%)	Так (59,3%)	Ні (29,1%)	Так (51,6%)	Ні (25,2%)	Так (59,6%)	Ні (26,5%)		
і з тими правами та повноваженнями місцевого самоврядування, які має зараз?									
Так (36,6%)	Ні (40,1%)	Так (34,1%)	Ні (47,3%)	Так (25,8%)	Ні (46,7%)	Так (39,8%)	Ні (40,4%)		
Ні (34,8%)		Ні (57%)		Ні (44,6%)		Ні (52,1%)			
Так (34,4%)		Так (29,9%)		Так (28,9%)		Так (27,6%)			
Не згоден** (43,3%)		Не згоден** (58,8%)		Не згоден** (49%)		Не згоден** (57%)			
згоден* (32,7%)		згоден* (26,8%)		згоден* (28,1%)		згоден* (26,2%)			

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

	Захід		Центр	
Як Ви ставитеся до наведених положень українського законодавства стосовно оцінок історичного минулого України? (% опитаних)	Визнання Голодомору 1932-1933рр.			
	Підтримую (91,4%)	Не підтримую (2,8%)	Підтримую (84,3%)	Не підтримую (4,7%)
	Засудження комуністичного (1917-1991рр.) тоталітарного			
	Підтримую (82%)	Не підтримую (5,5%)	Підтримую (58,1%)	Не підтримую (15,8%)
	Засудження націонал-соціалістичного (нацистського)			
	Підтримую (73,3%)	Не підтримую (7%)	Підтримую (60%)	Не підтримую (12,9%)
	Визнання борцями за незалежність України у ХХ столітті			
	Підтримую (75,9%)	Не підтримую (6,2%)	Підтримую (45,8%)	Не підтримую (14,2%)
	Зміна в офіційних документах, назвах державних свят,			
	Підтримую (59,3%)	Не підтримую (15,1%)	Підтримую (38,4%)	Не підтримую (29,6%)
Зміна назви свята Дня Перемоги (9 травня) на День перемоги				
Підтримую (56,7%)	Не підтримую (15,5%)	Підтримую (42,2%)	Не підтримую (28,4%)	

Ставлення до конфлікту на Сході

З якими думками та оцінками стосовно ситуації на Сході України Ви більшою мірою згодні? (% опитаних)	Подальші дії щодо	
		Продовження АТО до повного відновлення контролю України над зайнятими сепаратистами територіями (44,8%)
	відокремлення від України цих територій (18,7%)	відокремлення від України цих територій (17,4%)
	надання цим територіям особливого статусу у складі України (9,9%)	надання цим територіям особливого статусу у складі України (16,4%)
	Чому Ви підтримуєте відокремлення від України територій,	
	Не хочу, щоб жителі цих територій впливали на політику України і отримували кошти з українського бюджету (77,9%)	Не хочу, щоб жителі цих територій впливали на політику України і отримували кошти з українського бюджету (69,2%)
	вважаю, що жителі цього регіону мають право на самовизначення (12,9%)	вважаю, що жителі цього регіону мають право на самовизначення (17,6%)

ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ¹								(продовження)
Південь		Схід		Донбас		УКРАЇНА		
в Україні геноцидом Українського народу								
Підтримую (68%)	Не підтримую (11%)	Підтримую (62,5%)	Не підтримую (14,5%)	Підтримую (46,9%)	Не підтримую (24,6%)	Підтримую (74,1%)	Не підтримую (9,9%)	
режиму в Україні, заборона використання та пропаганди його символіки								
Підтримую (33,9%)	Не підтримую (30%)	Підтримую (36,1%)	Не підтримую (37,5%)	Підтримую (30,3%)	Не підтримую (38,1%)	Підтримую (52,1%)	Не підтримую (22,7%)	
(1933-1945рр.) тоталітарного режиму заборона використання та пропаганди його символіки								
Підтримую (46,1%)	Не підтримую (17,5%)	Підтримую (51,4%)	Не підтримую (22,5%)	Підтримую (48,6%)	Не підтримую (23,9%)	Підтримую (57,9%)	Не підтримую (15,7%)	
таких органів влади та формувань, як УНР, УСС, ОУН, УПА								
Підтримую (20,1%)	Не підтримую (24,4%)	Підтримую (26,8%)	Не підтримую (39,6%)	Підтримую (21,1%)	Не підтримую (37,5%)	Підтримую (42%)	Не підтримую (22%)	
пам'яток історії та ін. назви Велика Вітчизняна війна 1941-1945рр. на Друга світова війна 1939-1945рр								
Підтримую (19,9%)	Не підтримую (42%)	Підтримую (21,3%)	Не підтримую (54,4%)	Підтримую (21,9%)	Не підтримую (44,4%)	Підтримую (35%)	Не підтримую (34,8%)	
над нацизмом у Другій світовій війні (День перемоги) 9 травня								
Підтримую (25,7%)	Не підтримую (47,4%)	Підтримую (23,1%)	Не підтримую (50%)	Підтримую (25,8%)	Не підтримую (46,6%)	Підтримую (37,4%)	Не підтримую (34,6%)	
та відносин з окупованим Кримом								
врегулювання конфлікту на Сході України...								
Продовження АТО до повного відновлення контролю України над зайнятими сепаратистами територіями (27,1%) надання цим територіям особливого статусу у складі України (22,1%) відокремлення від України цих територій (13,8%)	Надання цим територіям особливого статусу у складі України (31,9%) продовження АТО до повного відновлення контролю України над зайнятими сепаратистами територіями (20,9%) відокремлення від України цих територій (16,7%)	Надання цим територіям особливого статусу у складі України (38,8%) продовження АТО до повного відновлення контролю України над зайнятими сепаратистами територіями (18,9%) відокремлення від України цих територій (11,4%)	Продовження АТО до повного відновлення контролю України над зайнятими сепаратистами територіями (31,2%) надання цим територіям особливого статусу у складі України (22%) відокремлення від України цих територій (16,2%)					
зайнятих сепаратистами? (% тих, хто підтримує відокремлення)								
Не хочу, щоб жителі цих територій впливали на політику України і отримували кошти з українського бюджету (50,3%) вважаю, що жителі цього регіону мають право на самовизначення (36,2%)	Не хочу, щоб жителі цих територій впливали на політику України і отримували кошти з українського бюджету (44,2%) вважаю, що жителі цього регіону мають право на самовизначення (42,9%)	Вважаю, що жителі цього регіону мають право на самовизначення (75,1%) не хочу, щоб жителі цих територій впливали на політику України і отримували кошти з українського бюджету (22,7%)	Не хочу, щоб жителі цих територій впливали на політику України і отримували кошти з українського бюджету (59,7%) вважаю, що жителі цього регіону мають право на самовизначення (29,4%)					

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

	Захід	Центр
З якими думками та оцінками стосовно ситуації на Сході України Ви більшою мірою згодні? (% опитаних)	Загальна оцінка конфлікту	
	Загарбницька війна Росії проти України (75,2%) боротьба між Росією і США за сфери впливу, що ведеться на території України (8,8%) громадянський конфлікт між проукраїнськи і проросійськи налаштованими жителями України (6,4%)	Загарбницька війна Росії проти України (59,5%) боротьба між Росією і США за сфери впливу, що ведеться на території України (14,9%) громадянський конфлікт між проукраїнськи і проросійськи налаштованими жителями України (12,5%)
	Співіснування України і	
	Припинення будь-яких відносин (у т.ч. економічних) між Україною та непідконтрольними територіями Донбасу (49,8%) надання Донбасу особливого статусу з можливістю його впливу на політику (у т.ч. і міжнародну) України (16,5%)	Припинення будь-яких відносин (у т.ч. економічних) між Україною та непідконтрольними територіями Донбасу (45,4%) надання Донбасу особливого статусу з можливістю його впливу на політику (у т.ч. і міжнародну) України (15,3%)
Хто несе відповідальність за російсько-український конфлікт? (% опитаних)	Росія (68,4%) обидві країни (21,9%) Україна (4,2%)	Росія (56,9%) обидві країни (30,9%) Україна (4,7%)
Якому варіанту політики України щодо територій, контрольованих “ДНР” та “ЛНР” Ви віддали б перевагу? (% опитаних) Наведено по три варіанти, що набрали найбільший відсоток.	Повна ізоляція (37%) часткова ізоляція (єдиний виняток – можливість для жителів цих територій виїжджати та отримувати грошові виплати на підконтрольній Україні території) (22,9%) часткова ізоляція (з підтримкою економічних та торговельних зв'язків) (7,4%)	Повна ізоляція (30,3%) часткова ізоляція (єдиний виняток – можливість для жителів цих територій виїжджати та отримувати грошові виплати на підконтрольній Україні території) (16,4%) часткова ізоляція (з підтримкою економічних та торговельних зв'язків) (10,6%)
Існує думка, що громадян України, які підтримали російську агресію проти України, анексію Криму, сепаратистські рухи на Сході і Півдні, треба позбавляти українського громадянства. Чи підтримуєте Ви цю думку? (% опитаних)	Так (68,2%) Ні (15,6%)	Так (64,3%) Ні (16,1%)
Чи брали Ви, Ваші рідні і близькі участь в АТО або проходили військову службу по мобілізації в період 2013-2015рр.? (% опитаних)	Ні (65%) Так (32,4%)	Ні (63,1%) Так (32,8%)

ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ¹

(продовження)

Південь	Схід	Донбас	УКРАЇНА
в Україні			
Загарбницька війна Росії проти України (32,8%) боротьба між Росією і США за сфери впливу, що ведеться на території України (25,3%) громадянський конфлікт між проукраїнськи і проросійськи налаштованими жителями України (19,3%)	Загарбницька війна Росії проти України (32,5%) боротьба між Росією і США за сфери впливу, що ведеться на території України (30%) громадянський конфлікт між проукраїнськи і проросійськи налаштованими жителями України (19,6%)	Боротьба між Росією і США за сфери впливу, що ведеться на території України (31,8%) громадянський конфлікт між проукраїнськи і проросійськи налаштованими жителями України (24,6%) загарбницька війна Росії проти України (23,6%)	Загарбницька війна Росії проти України (49,3%) боротьба між Росією і США за сфери впливу, що ведеться на території України (20,2%) громадянський конфлікт між проукраїнськи і проросійськи налаштованими жителями України (15,2%)
непідконтрольної частини Донбасу			
Припинення будь-яких відносин (у т.ч. економічних) між Україною та непідконтрольними територіями Донбасу (25,4%) надання Донбасу особливого статусу з можливістю його впливу на політику (у т.ч. і міжнародну) України (23,6%)	Надання Донбасу особливого статусу з можливістю його впливу на політику (у т.ч. і міжнародну) України (37,1%) припинення будь-яких відносин (у т.ч. економічних) між Україною та непідконтрольними територіями Донбасу (23,6%)	Надання Донбасу особливого статусу з можливістю його впливу на політику (у т.ч. і міжнародну) України (38,8%) припинення будь-яких відносин (у т.ч. економічних) між Україною та непідконтрольними територіями Донбасу (16,3%)	Припинення будь-яких відносин (у т.ч. економічних) між Україною та непідконтрольними територіями Донбасу (35,6%) надання Донбасу особливого статусу з можливістю його впливу на політику (у т.ч. і міжнародну) України (24,2%)
Обидві країни (41%) Росія (32,6%) Україна (10%)	Обидві країни (36,3%) Росія (35,6%) Україна (16,7%)	Обидві країни (42,5%) Росія (24%) Україна (12,9%)	Росія (47,6%) обидві країни (32,9%) Україна (8,7%)
Повна ізоляція (17,5%) м'яка реінтеграція цих територій (відновлення людських та економічних зв'язків, проведення місцевих виборів, контакти з лідерами "ДНР та ЛНР", ухвалення "особливого статусу" цих територій) (14,9%) часткова ізоляція (єдиний виняток – можливість для жителів цих територій виїжджати та отримувати грошові виплати на підконтрольній Україні території) (9,7%)	М'яка реінтеграція цих територій (відновлення людських та економічних зв'язків, проведення місцевих виборів, контакти з лідерами "ДНР та ЛНР", ухвалення "особливого статусу" цих територій) (22,1%) часткова ізоляція (єдиний виняток – можливість для жителів цих територій виїжджати та отримувати грошові виплати на підконтрольній Україні території) (14,6%) Повна ізоляція (15,9%)	М'яка реінтеграція цих територій (відновлення людських та економічних зв'язків, проведення місцевих виборів, контакти з лідерами "ДНР та ЛНР", ухвалення "особливого статусу" цих територій) (24,4%) часткова ізоляція (єдиний виняток – можливість для жителів цих територій виїжджати та отримувати грошові виплати на підконтрольній Україні території) (17,8%) Повна ізоляція (10,3%)	Повна ізоляція (24,5%) часткова ізоляція (єдиний виняток – можливість для жителів цих територій виїжджати та отримувати грошові виплати на підконтрольній Україні території) (16,9%) м'яка реінтеграція цих територій (відновлення людських та економічних зв'язків, проведення місцевих виборів, контакти з лідерами "ДНР та ЛНР", ухвалення "особливого статусу" цих територій) (14,5%)
Так (40%) Ні (39,7%)	Ні (52,8%) Так (32,2%)	Ні (58,5%) Так (23,6%)	Так (50,1%) Ні (32%)
Ні (86,4%) Так (10,3%)	Ні (73,5%) Так (23,9%)	Ні (77,5%) Так (17%)	Ні (70,2%) Так (26,2%)

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

	Захід	Центр
За яким принципом мають будуватися відносини між жителями України та наступними категоріями громадян після врегулювання конфлікту на Сході України? (% опитаних) Наведено по два варіанти, що набрали найбільший відсоток.	Громадяни, які виїхали із зони АТО	
	“Вони не винні” (65,5%) “зрозуміти і пробачити” (20,5%)	“Вони не винні” (70,4%) “зрозуміти і пробачити” (16,7%)
	Громадяни, які виїхали із зони АТО	
	“Вони не винні” (36%) “зрозуміти і пробачити” (26,3%)	“Вони не винні” (39,5%) “зрозуміти і пробачити” (23,7%)
	Громадяни, які хотіли виїхати із зони АТО	
	“Вони не винні” (62,3%) “зрозуміти і пробачити” (21,7%)	“Вони не винні” (64,8%) “зрозуміти і пробачити” (22,9%)
	Громадяни, які не виїхали із зони АТО	
	“Вони не винні” (55,6%) “зрозуміти і пробачити” (25,5%)	“Вони не винні” (59,5%) “зрозуміти і пробачити” (23,7%)
	Громадяни, які не виїхали із зони АТО	
	“Не забудемо, не пробачимо” (55,1%) “зрозуміти і пробачити” (20,1%)	“Не забудемо, не пробачимо” (56,8%) “зрозуміти і пробачити” (16,3%)
	Громадяни, які були примушені до участі	
	“Не забудемо, не пробачимо” (45,2%) “зрозуміти і пробачити” (26,3%)	“Не забудемо, не пробачимо” (49,7%) “зрозуміти і пробачити” (19,4%)
Громадяни, які за власною ініціативою та переконаннями		
“Не забудемо, не пробачимо” (83,1%) “зрозуміти і пробачити” (5,3%)	“Не забудемо, не пробачимо” (81,8%) “зрозуміти і пробачити” (4,5%)	
Громадяни, які брали участь у збройних формуваннях		
“Не забудемо, не пробачимо” (86,8%) “зрозуміти і пробачити” (3,6%)	“Не забудемо, не пробачимо” (84,1%) “зрозуміти і пробачити” (4,4%)	
Як Ви ставитеся до наведених акцій? (% опитаних)	Продовольча блокада	
	Позитивно (59%)	Негативно (21,2%)
	Позитивно (43,8%)	Негативно (29,2%)
Енергетична блокада		
Позитивно (62%)	Негативно (19,3%)	Позитивно (47%)
Негативно (26,7%)		
Соціально-економічна		
Яким є в цілому матеріальне становище Вашої сім'ї? (% опитаних) Наведено по три варіанти, що набрали найбільший відсоток.	Вистачає на харчування та на придбання необхідних недорогих речей (44,2%) у цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку викликає труднощі (30,8%) ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти (18,2%)	Вистачає на харчування та на придбання необхідних недорогих речей (45,2%) у цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку викликає труднощі (29,2%) ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти (19,4%)
Якщо українське суспільство умовно поділити на три соціальні класи, то до якого класу Ви віднесли б себе? (% опитаних)	Середнього (49,3%) Нижчого (42,5%) Вищого (0,4%)	Середнього (53,1%) Нижчого (35,8%) Вищого (0,8%)

ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ¹								(продовження)	
Південь		Схід		Донбас		УКРАЇНА			
в інші регіони України									
“Вони не винні” (75,9%) “зрозуміти і пробачити” (11%)		“Вони не винні” (73,9%) “зрозуміти і пробачити” (11,8%)		“Вони не винні” (67,8%) “зрозуміти і пробачити” (16,9%)		“Вони не винні” (70,2%) “зрозуміти і пробачити” (16%)			
в Росію									
“Вони не винні” (53,9%) “зрозуміти і пробачити” (22,7%)		“Вони не винні” (58%) “зрозуміти і пробачити” (18,1%)		“Вони не винні” (56,5%) “зрозуміти і пробачити” (25%)		“Вони не винні” (46,4%) “зрозуміти і пробачити” (23,3%)			
в інші регіони України, але не виїхали, тому що не мали можливостей									
“Вони не винні” (74,3%) “зрозуміти і пробачити” (12%)		“Вони не винні” (71,1%) “зрозуміти і пробачити” (16,1%)		“Вони не винні” (63,8%) “зрозуміти і пробачити” (20,8%)		“Вони не винні” (66,3%) “зрозуміти і пробачити” (19,9%)			
в інші регіони України, але не підтримують “ДНР”-“ЛНР”									
“Вони не винні” (68,3%) “зрозуміти і пробачити” (15%)		“Вони не винні” (62%) “зрозуміти і пробачити” (20,4%)		“Вони не винні” (59,9%) “зрозуміти і пробачити” (23,3%)		“Вони не винні” (60,2%) “зрозуміти і пробачити” (22,5%)			
в інші регіони України, і підтримують “ДНР”-“ЛНР”									
“Зрозуміти і пробачити” (30,1%) “не забудемо, не пробачимо” (22,3%)		“Зрозуміти і пробачити” (31,9%) “не забудемо, не пробачимо” (25,4%)		“Зрозуміти і пробачити” (37,3%) “вони не винні” (24,2%)		“Не забудемо, не пробачимо” (40,2%) “зрозуміти і пробачити” (24,7%)			
у збройних формуваннях “ДНР” і “ЛНР” і воювали проти України									
“Зрозуміти і пробачити” (34,6%) “не забудемо, не пробачимо” (19,5%)		“Не забудемо, не пробачимо” (35,9%) “зрозуміти і пробачити” (27,3%)		“Зрозуміти і пробачити” (41,4%) “вони не винні” (19,6%)		“Не забудемо, не пробачимо” (37%) “зрозуміти і пробачити” (27,4%)			
брали участь у збройних формуваннях “ДНР” і “ЛНР” і воювали проти України									
“Не забудемо, не пробачимо” (48,3%) “зрозуміти і пробачити” (16,1%)		“Не забудемо, не пробачимо” (58,9%) “зрозуміти і пробачити” (10,5%)		“Не забудемо, не пробачимо” (28,5%) “зрозуміти і пробачити” (25,4%)		“Не забудемо, не пробачимо” (65,9%) “зрозуміти і пробачити” (10,3%)			
“ДНР” і “ЛНР” і брали участь у тортурах українських військових і мирного населення									
“Не забудемо, не пробачимо” (64,7%) “зрозуміти і пробачити” (8,4%)		“Не забудемо, не пробачимо” (63,9%) “зрозуміти і пробачити” (7,9%)		“Не забудемо, не пробачимо” (41,7%) “зрозуміти і пробачити” (14,7%)		“Не забудемо, не пробачимо” (72,1%) “зрозуміти і пробачити” (6,9%)			
Криму									
Позитивно (29,3%)	Негативно (40%)	Позитивно (23,1%)	Негативно (57,8%)	Позитивно (23,4%)	Негативно (48,2%)	Позитивно (38,4%)	Негативно (36,9%)		
Криму									
Позитивно (30,6%)	Негативно (39,8%)	Позитивно (24,7%)	Негативно (56,5%)	Позитивно (22%)	Негативно (49,2%)	Позитивно (40,3%)	Негативно (35,6%)		
Ідентичність									
Вистачає на харчування та на придбання необхідних недорогих речей (36,1%) ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти (31,5%) у цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку викликає труднощі (25,9%)		Вистачає на харчування та на придбання необхідних недорогих речей (35,6%) у цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку викликає труднощі (31,3%) ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти (28,4%)		Вистачає на харчування та на придбання необхідних недорогих речей (37%) у цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку викликає труднощі (32,9%) ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти (24,8%)		Вистачає на харчування та на придбання необхідних недорогих речей (40,8%) у цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку викликає труднощі (30,1%) ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти (22,9%)			
Нижчого (46,6%) Середнього (40,5%) Вищого (0,5%)		Нижчого (49,2%) Середнього (40,7%) Вищого (1,1%)		Середнього (51,8%) Нижчого (28,9%) Вищого (0,5%)		Середнього (48,3%) Нижчого (39,5%) Вищого (0,7%)			

